

*0: EK
*1: 2008-2009
*2: 13
*3: WordXP
*4: 13de vergadering
*5: Dinsdag 9 december 2008
*6: 10.15 uur
**

Voorzitter: Dupuis

Tegenwoordig zijn 70 leden, te weten:

Asscher, Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Van den Berg, Biernmans, Van Bijsterveld, De Boer, Böhler, Broekers-Knol, Doek, Dölle, Van Driel, Dupuis, Duthler, Eigeman, Elzinga, Engels, Essers, Franken, Goyert, De Graaf, Haubrich-Gooskens, Hendriks, Hermans, Hillen, Ten Hoeve, Hofstra, Holdijk, Ten Horn, Huijbregts-Schiedon, Janse de Jonge, Klein Breteler, Kneppers-Heijnert, Koffeman, Kox, Kuiper, Laurier, Leijnse, Leunissen, Van der Linden, Linthorst, Meindertsma, Meulenbelt, Meurs, Noten, Peters, Putters, Quik-Schuijt, Rehwinkel, Reuten, Rosenthal, Russell, Schaap, Schouw, Schuurman, Slager, Slagter-Roukema, Strik, Swenker, Tan, Terpstra, Thissen, Timmerman-Buck, Vedder-Wubben, Vliegthart, De Vries, Werner, Westerveld, Willems en Yildirim,

en de heer Bos, viceminister-president, minister van Financiën, de heer Plasterk, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de heer Eurlings, minister van Verkeer en Waterstaat, de heer Klink, minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, de heer De Jager, staatssecretaris van Financiën, en de heer De Vries, staatssecretaris van Defensie.

**

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Lagerwerf-Vergunst, wegens ziekte;

Van Kappen, wegens verblijf buitenslands.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst, die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

*B

!Belastingheffing excessieve beloningsbestanddelen!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van enige belastingwetten (Belastingheffing excessieve beloningsbestanddelen) (31459).

De **voorzitter**: Ik heet de staatssecretaris van Financiën van harte welkom. De minister van Financiën zal volgens afspraak een halfuur later komen.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Biernmans** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Als ik dat van de minister geweten had, had ik liever wat later gesproken, want ik denk dat mijn inbreng bijzonder geschikt is om hem op andere gedachten te brengen, maar goed.

Mevrouw de voorzitter. Ik sta hier vandaag met een bijna onmogelijke opdracht. Ik moet een wetsvoorstel van commentaar voorzien, waarvan de VVD-fractie de mening is toegedaan dat het een wetsvoorstel is dat deze Kamer niet mag passeren. Als wij ons werk serieus nemen, kunnen en mogen wij niet akkoord gaan met dit broddelwetsvoorstel. Het is een wetsvoorstel dat in een uiterst korte tijd is uitgewerkt om aan de politieke sentimenten van de PvdA en -- zoals het bij dit kabinet vaker voorkomt -- ook aan die van de SP tegemoet te komen. De kritiek op het wetsvoorstel is fundamenteel. Ook de kritiek van het CDA naar ik heb begrepen. Kritiek die gebaseerd is op en ontleend is aan de criteria die deze Kamer hanteert bij de beoordeling van wetsvoorstellen. Uitdrukkelijk noem ik: de rechtmatigheid, de doeltreffendheid en de handhaafbaarheid. Toetsing van het wetsvoorstel Belastingheffing excessieve beloningen aan deze criteria zou moeten leiden tot het afwijzen van dit wetsvoorstel door deze Kamer.

Gezonde bonussen zijn prima. De leden van de VVD-fractie hebben echter niets op met excessieve beloningen. Ik zeg het maar heel duidelijk. Tijdens de algemene financiële beschouwingen heb ik gezegd dat bonussen in het algemeen gekoppeld dienen te zijn aan duurzaam resultaat, dus niet aan kort en daarmee vaak slechts tijdelijk gewin. Bonussen mogen geen stimulans voor roekeloos gedrag zijn. Ze dienen in de pas te lopen met de geleverde prestaties. Naar onze mening geldt hetzelfde voor vertrekpremies, backservicepremies en carried interestregelingen. De VVD-fractie wijkt hiermee waarschijnlijk in algemene zin niet af van de gevoelens van de andere partijen. Naar de mening van de leden van de VVD-fractie dienen in eerste aanleg de aandeelhouders c.q. de commissarissen van bedrijven hun verantwoordelijkheid te nemen om tot acceptabele bijzondere vergoedingsafspraken te komen. De overheid heeft hen voorzien van adequate middelen om die afspraken te maken. De praktijk leert echter dat ze daar helaas te weinig

gebruik van maken. Zodra het algemene rechtvaardigheidsgevoel hierdoor in het gedrang komt -- en dat was of is bijvoorbeeld het geval bij de beloningsstructuur van de top van de bankwereld -- dient de overheid als ultimum remedium verdergaande maatregelen te nemen. Doeltreffende maatregelen wel te verstaan, geen symboolwetgeving zoals het onderhavige wetsvoorstel dat naar de mening van de leden van de VVD-fractie ontoereikend, onduidelijk en niet handhaafbaar is. We zadelen de praktijk op met onmogelijke wetgeving die zich uiteindelijk ook tegen ons zal keren, omdat onze doelstelling om ongerechtvaardigde verrijking aan te pakken niet bereikt wordt.

Mevrouw de voorzitter. De leden van de VVD-fractie danken de staatssecretaris voor de beantwoording van de vele technische vragen die zij gesteld hebben bij de schriftelijke voorbereiding van dit wetsvoorstel. Ik wil daar op dit moment nog een vraag aan toevoegen, namelijk of de staatssecretaris kan reageren op de brief van de Nederlandse Vereniging van Participatiemaatschappijen van 4 december.

Het wetsvoorstel betreft drie onderwerpen. De regels voor de vertrekbonus en de pensioenafstorting kunnen onder de noemer van misplaatste verrijking van grootverdieners geschoven worden. Die regels zijn zo lek als een mandje. Dat is overigens vaak het probleem van symboolwetgeving. De regels met betrekking tot de carried interestproblematiek zijn van geheel andere orde. Die regels gaan over de spanningen tussen box 1 en box 3, oftewel de spanning tussen de progressieve heffing en de rendementsheffing. Deze spanning veroorzaakt een rechtvaardigheidsprobleem dat opgelost moet worden.

Vaker heeft deze Kamer uitgesproken dat het ongewenst is om maatregelen die niets met elkaar te maken hebben in één wetsvoorstel op te nemen. Toch doet de staatssecretaris dat weer. Waarom respecteert hij die wens van deze Kamer niet, ondanks dat hij vaker heeft uitgesproken die wens wel te zullen respecteren?

Het wetsvoorstel bevat een aantal onbegrensde noties, waarmee de weg wordt geopend naar eindeloze lagere regelingen en naar oeverloos gedoe bij de rechter. Zoals het begrip "lucratief belang". Een andere notie is het begrip "excessief". Het wetsvoorstel vult dat begrip in door een inkomensgrens van €500.000 te stellen. Zo'n grens vraagt om ontgaansconstructies. Eén voorbeeld: beperk het salaris tot €499.999 en het valt daarmee buiten de regeling, ongeacht de hoogte van de vertrekbonus of het pensioen. Waarom zijn de maatregelen niet veel fundamenteeler van aard, bijvoorbeeld door de omkeerregeling voor pensioenen te laten vervallen bij eindloonstelsels?

De Raad van State ziet de maatregelen, gelet op de economische dubbele heffing, als punitatieve sancties die bovendien niet in het systeem van de wet passen. De reactie van het kabinet is weinigzeggend en de leden van de VVD-fractie betwijfelen of de voorstellen een procedure

ex artikel 6 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden zullen overleven.

De maatregelen zijn ruw en daarmee in sommige situaties onrechtvaardig en in andere gevallen niet doeltreffend. Een voorbeeld daarvan is de forfaitaire regeling voor de bepaling van de backservicebetaling, die ingevolge dit wetsvoorstel extra belast moet worden. In de literatuur is het voorbeeld gegeven van een backserviceaanspraak van €6000 die voor de belastingheffing volgens dit wetsvoorstel forfaitair opgehoogd wordt tot €200.000. Een dergelijke gevolg is niet weg niet te redeneren met de opmerking dat een forfait niet voor discussie vatbaar is en daarmee zo handig werkt voor de Belastingdienst. De backservicekoopsom wordt altijd exact berekend, dus waarom überhaupt een forfait?

Het rechtvaardigheidsgevoel zou erg gebaat zijn met de mogelijkheid om tegenbewijs te leveren. Dit is des te meer gewenst omdat het wetsvoorstel zulke ruwe maatregelen bevat. Helaas: alweer weegt het gemak van de Belastingdienst het zwaarst. Ik gaf zojuist al een voorbeeld met betrekking tot de backservice. Gelijke voorbeelden zijn te geven voor de maatregelen inzake de vertrekbonussen. Ik verwijs gemakshalve naar de literatuur ter zake. Ik vraag de staatssecretaris: vanwaar de onderschatting van de kracht van de Belastingdienst? Die onderschatting leidt tot onrechtvaardige belastingheffing. Waarom geen "voor zover"-maatregel? Met de onderhavige regeling blijven torenhoge vertrekbonussen, bijvoorbeeld een sign onbonus ongemoeid, terwijl normale vergoedingen dubbel, dus excessief belast worden.

De negatieve gevolgen voor het vestigingsklimaat zijn door veel wetenschappers en praktijkmensen geschetst. Gevraagd is naar landen met vergelijkbare regelingen. Nederland is helaas weer een gidsland en dat met symboolwetgeving, waarvan de reikwijdte niet eens bekend is, omdat het kabinet zich het recht voorbehoudt om in beleidsregels nadere maatregelen te nemen.

Het wetsvoorstel kent ook de door deze Kamer zo verguisde voor de belastingbetaler negatieve terugwerkende kracht. Er is gepleit voor een step up om die terugwerkende kracht te voorkomen. Niets daarvan, zegt de staatssecretaris. Erger nog: zelfs als de Belastingdienst een regeling in het verleden getoetst heeft en de regeling expliciet van belastingheffing heeft gevrijwaard, kan deze op basis van dit wetsvoorstel met terugwerkende kracht door belastingheffing worden getroffen. Er is gevraagd voor eerbiedigende werking voor reeds bestaande AB-belangen. Niets daarvan zegt het kabinet. Daadkracht ten top?

Mevrouw de voorzitter. De Tweede Kamer heeft over dit wetsvoorstel een rondetafelgesprek georganiseerd met bedrijfsfiscalisten, adviseurs -- waaronder de oud-partijvoorzitter van het CDA -- en wetenschappers. De kritiek was vernietigend. Het duidelijkst was wellicht hoogleraar Leo Stevens in zijn commentaar: "U moet een oordeel gaan vellen over een wetsvoorstel dat naar mijn mening evident onder de maat is, zowel principieel als

wetgevingstechnisch." Even later sprak hij over "een wetsvoorstel dat zo evident onder de maat is dat het eigenlijk niet verdient om parlementair behandeld te worden". De Raad van State heeft een buitengewoon kritisch commentaar op het wetsvoorstel het licht doen zien. De boodschap aan het kabinet was: neem het voorstel terug, denk er nog eens diep over na en kom terug met een acceptabel voorstel. In de Tweede Kamer zijn eveneens kritische noten gekraakt. Deze Kamer heeft zich -- mede gebruikmakend van de vele veelal destructieve artikelen in de vakliteratuur -- kritisch getoond tegenover dit wetsvoorstel. Het kabinet gaat helaas, door het coalitieakkoord verblind en door de SP gemangeld, door op zijn heilloze weg en dwaalt liever geheel dan dat het halverwege keert. Helaas zal deze Kamer -- althans dat schatten wij zo in -- net zo weinig als de Tweede Kamer het kabinet beschermen om geheel te dwalen.

Mevrouw **Böhler** (GroenLinks): Dankzij het feit dat onze collega zijn schriftelijke inbreng al had verspreid, weet ik dat hij bijna aan het einde van zijn betoog is. Vandaar nu mijn vraag. Ik mis in zijn inbreng opmerkingen over mogelijke schending van het gelijkheidsbeginsel. Ik vraag het omdat de VVD toch een van de fracties is die nogal fel gekeerd is tegen een grondwettoets door de rechter omdat de Eerste Kamer dat al doet. Ik ga er dan ook van uit dat dit gebeurt. Misschien kan de VVD-senator daar dus nog iets over zeggen.

De heer **Biermans** (VVD): Ik denk niet dat ik er veel over moet zeggen. Ik denk dat de kritiek die ik naar voren heb gebracht overtuigend genoeg is om dit wetsvoorstel van tafel te vegen. Ik heb daar het gelijkheidsbeginsel niet eens meer voor nodig en ik kan dan ook tot mijn eindconclusie komen.

Mevrouw de voorzitter. Wij wachten de reactie van de staatssecretaris met de nodige scepsis af. Een politieke crisis zal dit buitengewoon ondermaatse wetsvoorstel wel niet veroorzaken!

De heer **Reuten** (SP): Mevrouw de voorzitter. Senator Biermans zei dat de wet broddelwerk is. Dat mag zo zijn en ik zal daar straks ook nog wel wat over zeggen. Vanaf 1994 tot 2006 is een VVD-minister verantwoordelijk geweest op Financiën. Waarom is al die tijd vanuit die kant niet met betere wetgeving op dit punt gekomen?

De heer **Biermans** (VVD): Ik moet toegeven dat op dit moment de tijd rijp is om echte maatregelen te nemen. In uw visie was dat waarschijnlijk 20 jaar geleden ook al het geval, maar feit is in elk geval dat wij nu voor hetzelfde strijden, maar wat ons betreft wel voor een wet die sluitend is en inderdaad ook die thema's aanpakt die aangepakt moeten worden!

De heer **Reuten** (SP): Begrijp ik daaruit dat u politiek en politiek-economisch gezien onze kant op bent gekomen?

De heer **Biermans** (VVD): Dat is echt wel te veel gevraagd voor de dinsdagmorgen om kwart over tien, maar als u dat wilt, dan zeg ik ook dat nog wel als dit wetsvoorstel maar verdwijnt!

De heer **Reuten** (SP): Het is genotuleerd!

*N

De heer **Essers** (CDA): Mevrouw de voorzitter. De leden van de CDA-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van dit wetsvoorstel. Zij onderschrijven de inspanningen van de regering om excessen in het beloningsbeleid van ondernemingen zo veel mogelijk te voorkomen. Ook onderschrijven zij het door het kabinet ingenomen standpunt dat zelfregulering in dat kader het uitgangspunt moet zijn en dat alleen indien zelfregulering niet tot bevredigende resultaten leidt, ingrijpen door de wetgever moet worden overwogen. Wat dit betreft, lijkt de actualiteit van de kredietcrisis dit wetsvoorstel enigszins te hebben achterhaald nu, noodgedwongen, steeds meer CEO's zich matigen in hun inkomenseisen. Wij vernemen hierover graag de mening van de regering.

Naar de mening van de leden van mijn fractie dient de wetgever bij het overwegen van wettelijke maatregelen tegen excessieve beloningen het fiscale instrument weliswaar niet te negeren, maar zeker ook niet te overschatten. De aan fiscale wetgeving inherente beginselen van neutraliteit en gelijkheid leiden er namelijk toe dat het maken van een onderscheid tussen wel en niet-excessieve beloningen voor de toepassing van het belastingrecht erg gecompliceerd is. Als de wetgever dit onderscheid toch wil maken, kan dit alleen door gebruik te maken van ficties en forfaits. Deze zullen altijd een enigszins ruw en arbitrair karakter hebben. Naar de mening van de leden van de CDA-fractie benaderen de in dit wetsvoorstel opgenomen ficties in ieder geval beter de algemene perceptie van hetgeen in het algemeen onder excessieve beloningsbestanddelen wordt verstaan dan de in het Belastingplan 2008 gehanteerde ficties. Een jaarloon van ten minste €500.000 en vertrekvergoedingen die hoger zijn dan één jaarloon, alsmede van eindloonregelingen die ook nog gelden boven een pensioengevend salaris van €500.000, sluiten beter bij deze perceptie aan dan de in het Belastingplan 2008 gehanteerde grenzen van het hebben van een woning die meer waard is dan 1 mln. en een pensioen dat is gebaseerd op een pensioengevend salaris vanaf €185.000.

In zoverre is in het onderhavige wetsvoorstel sprake van een meer proportionele regeling. Dit laat overigens onverlet dat naar onze mening het fiscale instrumentarium slechts beperkte ruimte biedt voor het aanpakken van excessieve beloningen. Wij schatten dan ook de symboolwerking van dit wetsvoorstel hoger in dan de effectieve invloed op de matiging van excessieve inkomens.

Met symboolwetgeving als zodanig hoeft overigens niets mis te zijn. Ik verwijs naar het onderzoek van oud-PvdA-senator Willem Witteveen over de wet als symbool. Symboolwerking in de zin

van communicatieve wetgeving, waarbij de wetgever in algemene bewoordingen een ideaal vastlegt dat wordt ondersteund door een meerderheid van de Staten-Generaal en de rest van de rechtsgemeenschap, is algemeen genomen goed te verenigen met de beginselen van behoorlijke regelgeving. In tijden van sociale onrust kan symboolwetgeving de beste of zelfs de enige uitweg uit een crisis zijn. Dit noemt Bart van Klink in zijn proefschrift "De wet als symbool" de ventiefunctie van symboolwetgeving. In die zin is deze wetgeving een goed symbool voor het breed gedragen gevoel dat er een eind moet komen aan de graaicultuur.

Soortgelijke ficties als toegepast in de eerste twee onderdelen van dit wetsvoorstel ontbreken in het derde onderdeel, de belastingheffing over carried interest of carried interestachtige beloningen. Dit onderdeel ziet op slechts enkele honderden vooral private equity managers die naast hun reguliere salaris vaak de mogelijkheid krijgen om deel te nemen in de verworven investeringen van het fonds waarvoor zij actief zijn. De regering is van mening dat deze participaties rendementen kunnen opleveren die in geen verhouding staan tot het geïnvesteerde kapitaal en/of het feitelijk gelopen risico. Volgens de memorie van toelichting wordt gelet op de in de fiscale praktijk voorkomende onduidelijkheden op dit terrein wetgeving voorgesteld "om te komen tot een transparanter en evenwichtiger belastingheffing over dergelijke beloningen". Gelet op de zeer gecompliceerde bepalingen en de vele open normen die deze regelgeving bevat, ontstaat in eerste instantie het beeld dat de beoogde transparante en evenwichtige belastingheffing nog ver weg is. Niet voor niets hebben wij in de schriftelijke voorbereiding van dit debat veel voornamelijk technische vragen over dit onderdeel van het wetsvoorstel gesteld. Voor de uitgebreide en heldere beantwoording van deze vragen zeggen wij de regering dank. Daaraan zouden ook wij willen toevoegen de vraag of de regering nog antwoord wil geven op de in de brief van de Nederlandse Vereniging van Participatiemaatschappijen van 4 december 2008 gestelde vragen, in het bijzonder de vraag over het tussentijds ontstaan en verdwijnen van een lucratief belang, want die vraag is in onze technische uitwisseling nog niet echt aan de orde geweest.

Toch blijven er ook na deze beantwoording in de uitvoeringspraktijk nog veel vragen bestaan. Dat komt vooral door de veel open normen die in het voorgestelde art. 3.92b Wet IB 2001 worden gehanteerd bij de omschrijving van het begrip "lucratief belang". Voormalig CDA-senator Willem Stevens, die mijn voorganger was als voorzitter van de commissie Financiën van deze Kamer, placht elk jaar een fiscaal artikel uit te kiezen dat met stip bovenaan stond als het ging om onleesbare teksten. Voor die nominatie komt dit jaar het eerste lid van het voorgestelde art. 3.92b Wet IB 2001 in aanmerking. Daarin staat de definitie opgenomen van een met een werkzaamheid verband houdende lucratieve belangen. Ik citeer: "Voorts wordt onder werkzaamheid mede verstaan:

a. het onmiddellijk of middellijk houden van aandelen als bedoeld in het tweede lid, van vorderingen als bedoeld in het derde lid of van rechten als bedoeld in het vierde lid, indien de voordelen die met deze aandelen, vorderingen of rechten worden behaald, gelet op de feiten en omstandigheden waaronder deze aandelen, vorderingen of rechten zijn verkregen, naar moet worden aangenomen mede een beloning beogen te zijn voor werkzaamheden van de belastingplichtige of een met hem verbonden persoon, alsmede het hebben van schulden die rechtstreeks samenhangen met deze aandelen, vorderingen of rechten;

b. het onmiddellijk of middellijk hebben van schulden die rechtens dan wel in feite tegemoetkomingen kennen van geheel of gedeeltelijke kwijtschelding waarbij die tegemoetkomingen, gelet op de feiten en omstandigheden waaronder de schulden zijn aangegaan, naar moet worden aangenomen mede een beloning beogen te zijn voor werkzaamheden van de belastingplichtige of een met hem verbonden persoon."

Alsof dit niet al erg genoeg is, wordt in het vierde lid van art. 3.92b Wet IB 2001 het begrip rechten als bedoeld in het eerste lid omschreven als "vermogensrechten die, gelet op de feiten en omstandigheden, economisch overeenkomen of vergelijkbaar zijn met aandelen als bedoeld in het tweede lid of vorderingen als bedoeld in het derde lid, alsmede overige rechten of verplichtingen waarvan het waardeverloop in enigszins belangrijke mate afhankelijk is van managementdoeleinden of aandeelhoudersdoeleinden zoals winst, omzet, kostenvermindering, aantrekken van financieringsbronnen, het gereed maken voor verkoop of overname van een onderneming of onderdelen daarvan, het aankopen of overnemen van een onderneming of onderdelen daarvan, of die in enigszins belangrijke mate in waarde vermeerderen bij een verkoop of overname van een onderneming, dan wel bij een wijziging van een belang in de onderneming."

De oplettende toehoorder -- en dat bent u, mevrouw de voorzitter -- zal het veelvuldig gebruik van begrippen als "naar moet worden aangenomen", "rechtens dan wel in feite", "gelet op de feiten en omstandigheden" en "in enigszins belangrijke mate" niet zijn ontgaan. De uitgebreide parlementaire behandeling van dit wetsvoorstel heeft slechts gedeeltelijk handen en voeten kunnen geven aan de invulling van deze begrippen. Daarbij worden vaak weer evenzoveel vage begrippen gehanteerd als "normaal" en "zakelijk". Uiteindelijk weet de staatssecretaris niet meer houvast te bieden dan het aanbod dat de belastingplichtige zekerheid kan krijgen door vooroverleg met de inspecteur. Deze toezegging bevestigt slechts de afhankelijkheid van de belastingplichtige van de inspecteur, zij levert geen bijdrage aan de voorspelbaarheid van de uitkomst van deze bepaling. Het zal dan ook geen verwondering wekken dat in de fiscale vakpers hevige kritiek op dit onderdeel van het wetsvoorstel is geleverd. Niet alleen zou de regeling tekortschieten op het terrein

van de rechtszekerheid, ze zou bovendien in voorkomende gevallen kunnen leiden tot een excessieve heffing van bijna 100%, ze zou een doorbreking zijn van de rangorderegeling van de Wet IB 2001, materieel terugwerkende kracht bevatten en in internationale situaties dubbele heffing in de hand werken. Er zijn wetsvoorstellen om minder zwaarwegende redenen gesneuveld, zeker in deze Kamer!

De heer **Biermans** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Ik ben blij verrast door deze technische steun van de CDA-woordvoerder. Ik ben heel benieuwd naar het verdere verloop van zijn verhaal. Waarschijnlijk zal van die steun uiteindelijk niets overblijven, maar ik laat mij graag verrassen.

Ik ben wel benieuwd wat de woordvoerder van het CDA vindt van mijn commentaar op het wetsvoorstel daar waar het gaat over ficties die de nodige onduidelijkheden, onrechtvaardigheden, et cetera in zich houden. Ik heb enkele voorbeelden gegeven. De CDA-woordvoerder zei in het algemeen dat symboolwetgeving wetgeving voor de communicatie is, nog meer van die vage termen dan de staatssecretaris al gebruikt heeft. Ik ben benieuwd naar het concrete commentaar van de CDA-woordvoerder op mijn fundamentele kritiek.

De heer **Essers** (CDA): Ik stel voor dat u de rest van mijn betoog even afwacht. Ik kom dan tot een totaalanalyse en waarschijnlijk zult u zich dan wel terugvinden in hetgeen u zelf hebt gezegd.

Het vervolg van mijn tekst luidt: En toch, mevrouw de voorzitter, dit sombere beeld verdient nuancering. Niet omdat dit wetsvoorstel slechts een paar honderd belastingplichtigen regardeert. De eisen die aan kwalitatief goede wetgeving worden gesteld, mogen niet afhankelijk worden gesteld van het aantal burgers dat deze wetgeving regardeert. Nuancering is echter wel op zijn plaats, omdat de voorgestelde regelgeving inzake carried interest niet slechter is dan het grote geheel waarvan zij deel uit gaat maken, namelijk de Wet IB 2001. De kritiek die dit onderdeel van het wetsvoorstel oproept, is in wezen kritiek op de feilen van de Wet IB 2001. De paradox doet zich voor dat deze wetgeving in het leven is geroepen vanwege die feilen, maar uiteindelijk zelf ook niet ontkomt aan die gebreken. Het gaat hier om voordelen die bij een goed werkend stelsel van inkomstenbelastingheffing zouden moeten worden belast als inkomsten uit arbeid. Door het gebrekkig werkende boxenstelsel van de Wet IB 2001, waarbij sprake is van boxen met volstrekt uiteenlopende tarieven en systematieken, blijkt het in de praktijk lastig te zijn om dit soort beloningen op de gewenste wijze te belasten. Ook de heer Biermans sprak van een rechtvaardigheidsvraagstuk. De kern van het probleem zit hem daarbij in het feit dat de waarde van een verkregen belang op het moment van verwerving kan worden belast als inkomsten uit arbeid, maar dat het na die verwerving optredende waardeverloop moeilijk in de box 1-heffing kan worden betrokken. Om te vermijden dat die waardevermindering terecht komt in box 3, werden daarom in de praktijk tussen belastingplichtigen en

de Belastingdienst afspraken gemaakt omtrent inbreng van die belangen in een bv, zodat het waardeverloop ervan in ieder geval in box 2 aan de heffing kon worden onderworpen. In het huidige wetsvoorstel wordt een dappere poging ondernomen om de bestaande praktijk zo veel mogelijk te codificeren en te specificeren, maar aangezien ook de voorgestelde regeling onderdeel uitmaakt van de Wet IB 2001, blijft zij behept met alle oude gebreken. Zo is het verwijft dat zij te veel open normen hanteert en derhalve op gespannen voet staat met de rechtsbescherming in feite te herleiden tot het verwijft dat het in de Wet IB 2001 voorkomende loonbegrip en het begrip "resultaat uit overige werkzaamheden" onvoldoende duidelijk zijn en de afbakening tussen box 1 en box 3 vaak moeilijk is te realiseren. Een meer op een vermogensaanwasheffing gebaseerde inkomstenbelastingheffing zou dit soort problemen vermijden.

Het risico van dubbele heffing is thans ook aanwezig bij een ondeskundig gebruik van de bv-vorm waarin men lucratieve belangen inbrengt. Als daar de deelnemingsvrijstelling niet voor geldt, stuit je op een zware heffing. Hetzelfde geldt voor het risico van internationale dubbele belastingheffing. De verdragsbegrippen zijn lang niet altijd afgestemd op de in de nationale wet voorkomende begrippen. In dit licht bezien, kan men zelfs verdedigen dat het huidige wetsvoorstel een verbetering is van de bestaande rechtszekerheid aangezien, anders dan thans, in ieder geval wordt gepoogd om zo goed mogelijk in de wet de criteria aan te geven waaronder belastingheffing in dit soort gevallen mogelijk is. Ik heb ook niet voor niets de staatssecretaris geprezen voor de beantwoording van onze technische vragen. Die bieden voor de praktijk toch een houvast. Ook biedt de thans voorgestelde regeling in de vorm van een uitdelingsverplichting een wettelijke escape om te ontkomen aan heffing in box 1 in ruil voor heffing in box 2. Dat neemt niet weg dat de staatssecretaris naar onze mening aan belastingplichtigen zoveel mogelijk helderheid dient te bieden. Het is echter een illusie om te denken dat in een of twee artikelen kan worden vervat waar de rechter vele honderden uitspraken voor nodig heeft om de begrippen "loon" en "resultaat uit overige werkzaamheden" af te bakenen. Wie dit wenst aan te pakken, dient het gehele inkomensbegrip van de Wet IB 2001 en met name de boxensystematiek opnieuw onder de loep te nemen. Graag wensen wij van de staatssecretaris te vernemen of hij onze analyse deelt en hoe hij zich in de komende periode voorstelt om de uitvoeringspraktijk zoveel mogelijk houvast en duidelijkheid te bieden over de aan dit wetsvoorstel verbonden onduidelijkheden. In dat verband denken wij bijvoorbeeld aan het uitvaardigen van uitvoeringsbesluiten teneinde de in de praktijk voorkomende problemen zo goed mogelijk aan te pakken. Meer algemeen zijn wij benieuwd naar de visie van de regering op de mogelijkheden om het huidige gebrekkige inkomensbegrip van de Wet IB 2001 fundamenteel te verbeteren.

Zoals altijd, mevrouw de voorzitter, kijken wij met belangstelling uit naar het antwoord van de regering.

De heer **Biermans** (VVD): Voorzitter. Gelet op de uitlatingen van de woordvoerder van het CDA had ik gehoopt antwoord te krijgen op mijn vraag maar ik heb dat niet gehoord. De vraag was heel concreet wat de heer Essers vindt van het feit, dat ficties ertoe leiden dat onrechtvaardig c.q. excessief belasting wordt geheven dan wel ertoe kunnen leiden dat een euro verschil een verschil van miljoenen in de belastingheffing kan maken.

De heer **Essers** (CDA): Ik ben toch heel duidelijk geweest in mijn kritiek op dit wetsvoorstel. Ten opzichte van de maatregelen die in het Belastingplan 2008 zijn voorgesteld, vind ik dit wetsvoorstel een verbetering omdat het begrip "excessieve beloningen" met de grens van €500.000 beter benaderd wordt dan met een waarde van een woning van 1 mln. of een pensioengevend salaris van €185.000. Ik ben het echter met de heer Biermans eens dat de grens die nu gekozen is natuurlijk ook heel vatbaar voor discussie is. Overigens kan een verschil van een euro de zaak niet meteen in een ander daglicht stellen, omdat ook in het wetsvoorstel antisubsidie maatregelen zijn opgenomen.

De heer **Biermans** (VVD): Ik kan mij herinneren dat een oud-collega van de heer Essers bij het rondetafelgesprek heeft gezegd dat hij zijn studenten naar huis zou sturen, eens goed na te denken en na de zomer eens terug te komen om het werkstuk opnieuw te presenteren en te verdedigen als zij met zoiets naar het examen zouden komen. Ik ben er benieuwd naar of de woordvoerder van het CDA dezelfde mening is toegedaan dan wel of zijn kritiek toch een stuk milder is. Met andere woorden: zou de staatssecretaris bij hem in de collegebanken wel geslaagd zijn?

De heer **Essers** (CDA): Als je in je hoedanigheid van hoogleraar met studenten praat, heb je een andere positie en verantwoordelijkheid dan wanneer je hier in de Eerste Kamer het woord voert. Ik ben duidelijk geweest. Ik heb gezegd dat wij inschatten dat de symboolwerking van deze wetgeving hoger zal zijn dan de effectiviteit. Daarmee is echter niet gezegd dat symboolwetgeving geen functie heeft. Er wordt een signaal afgegeven dat er iets gedaan moet worden aan de excessieve beloningen en de graaicultuur. Een signaal kan echter nooit afdoende zijn; er zal veel meer moeten gebeuren dan dat. Ik ben dat graag met de heer Biermans eens maar dat is het kabinet ook met ons eens. Het is een eerste stap in de goede richting.

*N

De heer **Leijnse** (PvdA): Voorzitter. Het voorliggende wetsvoorstel kan worden gezien als een eerste stap van de regering in het tegengaan

van beloningsexcessen. Dat is geen overbodige luxe, want beloningsexcessen zijn de afgelopen jaren meer regel dan uitzondering geworden. Of het nu extreem hoge variabele beloningen zijn, bonussen die in geen enkele verhouding staan tot de prestatie, bijzonder genereuze vertrekpremies of gouden handdrukken die slecht presterende bestuurders een onverdiend onbezorgd bestaan garanderen, het is allemaal een doorn in het oog van de burger. Beloningsexcessen tasten het vertrouwen in de beginselen van onze inkomensverhoudingen aan. Zij maken de algemeen aanvaarde principes van de inkomensverdeling, zoals loon naar werken en een redelijke waardering van inzet en verantwoordelijkheid, belachelijk. Beloningsexcessen brengen de inkomensvorming in de sfeer van speculatie en gokken: wie het slim speelt, kan zonder veel inspanning snel rijk worden. Als dat kennelijk een hoofdregel wordt in ons bestaan, verdwijnt het vertrouwen in meer solidaire en solide beginselen in rap tempo.

Het is precies om die reden dat de overheid niet werkloos kan toezien bij de beloningsexcessen die de afgelopen jaren zijn opgetreden. Het voorliggende wetsvoorstel zou ik in dit verband dan ook willen zien als een eerste stap. Ik vraag de regering bij deze gelegenheid in te gaan op de vraag of er andere beloningsexcessen zijn die voor nadere regelgeving of fiscale ontmoediging in aanmerking komen. Het is immers niet goed voorstelbaar dat met de nu voorliggende drie gevallen het geheel van de excessieve beloningen aan de orde zou zijn gekomen.

Hoewel er wellicht een verband is, zou ik toch een onderscheid willen maken tussen beloningsexcessen en topinkomens in het algemeen. Bij beloningsexcessen gaat het om incidentele, extreem hoge beloningen die niet in verband kunnen worden gebracht met enigerlei uitzonderlijke prestatie. Bij topinkomens gaat het om een structureel inkomensniveau dat om redenen van maatschappelijke rechtvaardigheid en samenhang als zeer hoog, mogelijk te hoog wordt beoordeeld. Hierbij speelt een rol dat het hier als regel om inkomens van bestuurders gaat van ondernemingen en organisaties, die niet alleen een commerciële maar ook een maatschappelijke verantwoordelijkheid hebben. Deze bestuurders vormen een belangrijk deel van de maatschappelijke elite en elites hebben nu eenmaal een voorbeeldfunctie, ook de economische elite. Als het morele besef ontbreekt om die voorbeeldfunctie te vervullen en het materiële eigenbelang te zeer de overhand krijgt, zal ook de maatschappelijke moraal worden aangetast.

De PvdA juicht het dan ook toe dat de regering de laatste jaren bij diverse gelegenheden opvattingen en beleidslijnen heeft ontwikkeld ten aanzien van het gewenste niveau van topinkomens. Zo zijn al onder het kabinet Kok II bij algemene maatregel van bestuur normen en bandbreedtes aangegeven voor de beloningen van bestuursleden van hogescholen en universiteiten, om een vroeg voorbeeld te noemen. Zo is meer recent de Balkenendenorm ontstaan voor inkomens van

topambtenaren. Het interessante daarbij is overigens dat de gelijknamige minister-president beduidend minder verdient dan zijn eigen norm. Ook is in de kabinetsreactie op de voorstellen van de commissie-Dijkstal een aantal opvattingen neergelegd over de beloningen van politici. Het wachten is daar op wetgeving. De fractie van de PvdA meent dan ook dat de regering er goed aan heeft gedaan snel met een voorstel tot wijziging van de Appa te komen. Dit voorstel schept wat betreft de normering ook bij de lagere overheden duidelijkheid. Wij betreuren het dat dit voorstel deze Kamer nog niet heeft bereikt.

De voorliggende wijziging van de Appa neemt echter nog niet weg dat er in de samenleving zeer weinig duidelijkheid blijkt te bestaan over de inkomensnormen die het kabinet hanteert. Wie de kranten een beetje volgt, kan dagelijks constateren dat de mensen in het algemeen en de journalistiek in het bijzonder moeite heeft er nog een touw aan vast te knopen. Zo wordt het salaris van de door groootaandeelhouder Staat benoemde bankier Zalm -- een in die kringen excessief lage 7,5 ton voor vijf dagen werken, dat ook nog -- vergeleken met de Balkenendenorm, terwijl die toch alleen voor politici en topambtenaren geldt. Zo is er veel verontwaardiging over salarissen van bestuurders van woningcorporaties, die immers een belangrijke publieke en sociale taak hebben, maar lijkt niemand zich op te winden over de veel hogere inkomens van sommige groepen medisch specialisten, terwijl die er toch ook zijn om behoeftigen te helpen. Zo wordt er besmuikt gezwegen over de salarissen van ziekenhuisbestuurders, die immers leiding moeten geven aan duur betaalde medisch specialisten en toch niet op gelijk niveau betaald kunnen worden. Er is kortom weinig duidelijkheid over wat op het terrein van topinkomens nu maatschappelijk aanvaardbaar is en wat niet.

Ik zou de regering willen uitnodigen ons nu of bij gelegenheid eens te informeren over haar opvattingen ten aanzien van maatschappelijk aanvaardbare salarisoniveaus van topbestuurders in verschillende sectoren. Ik zou daarbij in overweging willen geven een duidelijk onderscheid te maken tussen politieke functies enerzijds en bestuurlijke functies anderzijds. Politieke functies behoren in een gezonde democratie, gemeten aan werkbelasting en verantwoordelijkheden, matig beloond te worden. Wie in de politiek gaat behoort dat niet om het geld te doen. Wie zijn politieke functie moet opgeven, behoort dat niet om financiële redenen te laten. Zo is het in vrijwel ieder democratisch land waar de politiek een lucratief beroep is met de democratie doorgaans niet zo best gesteld. Voor de politieke kaste kan het bescheiden salaris van de minister-president heel wel een ijkpunt zijn.

Met enige moeite is nog wel te zien waarom de ambtenaren ten departemente, die immers fungeren onder de verantwoordelijkheid van de minister, niet beduidend meer mogen verdienen dan de politieke ambtsdragers. Maar wanneer een bestuurder geen ambtenaar is, wordt de toepassing van de Balkenendenorm al een stuk minder voor de

hand liggend. Dit is het geval in grote delen van de collectieve sector. Hier gaat weliswaar in enige mate belasting- en premiegeld om, maar de instellingen zijn autonoom en de bestuurders zijn geen verantwoording verschuldigd aan de minister. De instelling is wel verantwoording schuldig aan het Rijk, maar dat is iets anders. Bovendien hebben veel van deze instellingen naast een publieke ook nog andere taken en in de collectieve sector is bovendien de verhouding tot de overheid en de verhouding tot de markt van sector tot sector verschillend. Ook daar wordt in verschillende mate een publieke taak uitgeoefend naast een commerciële opdracht. Daar is er ook verschil in de mate waarin men van overheidssubsidie afhankelijk is. Dat vraagt dus een gedifferentieerd beleid. Dat is gecompliceerd, maar die complicatie op zichzelf maakt de overheid hier niet machteloos. De regering heeft de mogelijkheid -- en gezien haar opvattingen mijns inziens ook de plicht -- om hier duidelijke normen neer te leggen, verschillend per sector. Bekostigings- en subsidieregels geven alle ruimte om ook op dit terrein normen te stellen voor de salariëring van de bestuurders. Ik wees er in dit verband al op dat reeds in het jaar 2000 de inkomens van bestuurders van hogescholen en universiteiten bij algemene maatregel van bestuur zijn genormeerd. Waarom zo is mijn vraag, volgt de regering deze weg niet vaker?

De regering maakt het zichzelf hier niet gemakkelijk. Het is onduidelijk waarom de minister van Onderwijs vindt dat de voorzitter van een universiteit, die relatief autonoom is ten opzichte van de overheid, absoluut niet meer mag verdienen dan de hoogste rijksambtenaar, lees de Balkenendenorm, terwijl de voorzitter van de Autoriteit Financiële Markten, nota bene een agentschap van het ministerie van Financiën, ruim anderhalf keer die norm mag halen. Zo zijn er legio voorbeelden te noemen. Het geheel kan niet anders dan een tamelijk willekeurige indruk maken; het lijkt soms van de personen, de toevallige instelling en de politieke kleur van de minister af te hangen hoe de normstelling uitvalt. Dat geeft de indruk van incidentenpolitiek. Dat mag aan gene zijde van het Binnenhof een geliefd gezelschapsspel zijn, voor de geloofwaardigheid van de inkomensverhoudingen is het fnuikend. De PvdA-fractie vraagt de regering haar opvattingen over samenhangend inkomensbeleid aan de top van politiek, bestuur, instellingen en ondernemingen eens helder uiteen te zetten en daarbij aan te geven op welke wijze in de bekostigings- en subsidieregels per sector normen kunnen worden gegeven. Dat kan misschien niet in het kader van dit debat. Het moet misschien de komende maanden eens in de vorm van een verstandige notitie. Maar het moet wel, al was het alleen maar om onze appreciatie van het voorliggende voorstel enige vaste grond te geven.

Dat brengt mij ten slotte op het voorliggende pakket van drie maatregelen. Hiertoe bestaat van de zijde van de PvdA-fractie bijzonder weinig bezwaar. In alle gevallen gaat het om incidentele beloningen die in geen redelijke verhouding staan tot de geleverde prestatie en in die zin disproportioneel of excessief kunnen worden

genoemd. Omdat de overheid tegen deze vorm van belonen niet direct kan optreden, hanteert de regering het instrument van de fiscaliteit om het toekennen van deze beloningen te ontmoedigen. Een dergelijke aanpak heeft de instemming van de PvdA-fractie. Voorrang wordt gegeven aan versterking van de moraliteit door zelfregulering: de gedragscode is daarbij het primaire instrument, in dit geval de zogeheten corporate governance code. Laat echter op een enkel punt de naleving van de gedragscode veel te wensen over, dan grijpt de overheid in. Zeer helder is dit bij de maatregel om vanaf een jaarloon van €500.000 vertrekvergoedingen hoger dan een jaarloon te belasten met een extra werkgeversheffing van 30%. Hier wordt de norm bevestigd dat ontslagvergoedingen in het algemeen niet hoger zouden moeten zijn dan een jaarsalaris, terwijl tegelijk wordt aangegeven dat pas van excessiviteit kan worden gesproken als het ook om een zeer hoog inkomen gaat. Over de maatvoering kan men hier wel twisten: is een ontslagvergoeding van meer dan een jaar pas bij vijf ton inkomen excessief of zou men ook bij drie of vier ton inkomen al van overmatige bedragen moeten spreken? Mijn fractie is geneigd hier de lat wat lager te leggen dan de nu gekozen €500.000.

Bij het voorstel een extra werkgeversheffing van 15% te leggen op backservicepremies voor eindloonsystemen bij jaarinkomens boven de €500.000 geldt zulks evenzeer. Hier wordt zowel de verdere toepassing van eindloonsystemen ontmoedigd, die voor het gros van de werknemers allang verdwenen zijn evenals de weinig solidaire gewoonte om tegen het eind van de carrière veel fiscaal gefaciliteerd pensioen in te kopen. Ook hier is als maatstaf voor excessiviteit een jaarinkomen van €500.000 genomen en ook hier vraagt de PvdA zich af of een lagere grens niet in de rede had gelegen, gezien de aanzienlijke bedragen waarom het bij dergelijke backservicepremies gaat en de reeds lang bestaande trend eindloonsystemen te vervangen door middelloonsystemen, vanwege hun grotere mate van solidariteit.

Het sluitstuk van dit wetsvoorstel is de belasting van rendementen op vermogensbestanddelen die voortvloeien uit lucratieve belangen die verband houden met werk in box 1. Het gaat hier om disproportionele rendementen op vermogen, die het gevolg zijn van bijzondere bepalingen die het voor enkele werknemers mogelijk maken, het hefboomeffect van veel grotere investeringen te gebruiken. Anders dan de normale beloning voor werkzaamheden en ook anders dan een eventuele prestatiebonus voor deze werknemers, wordt de op deze wijze met een kleine investering verkregen opbrengst tot nu toe belast in box 3, dus tegen een veel lager tarief. Behandeling als "aanmerkelijk belang" in box 2 zou ook voor de hand kunnen liggen en ik meen begrepen te hebben dat een deel van de betrokkenen ook voor deze optie heeft gekozen. Misschien kan de staatssecretaris hierop nog eens nader ingaan en dan ook aangeven of de uitwijk naar box 2 -- de aanmerkelijkbelangconstructie -- voor houders van een lucratief belang in het

algemeen openstaat. Tevens zou ik het op prijs stellen als de regering nog eens wil toelichten hoe in de voorgestelde wetsbepalingen is gewaarborgd dat de regeling uitsluitend ziet op situaties waarin zeer hoge -- excessieve -- vermogensopbrengsten worden gerealiseerd door bijzondere bepalingen. Het kan namelijk niet de bedoeling zijn dat een veelheid van werknemersparticipatieplannen door de voorgestelde intensievere belastingheffing wordt getroffen.

Ik zie de beantwoording van de vragen met belangstelling tegemoet.

*N

De heer **Reuten** (SP): Mevrouw de Voorzitter. Wij hebben dit wetsvoorstel min of meer te danken aan de CDA-fractie aan de overkant. Het Belastingplan 2008 bepaalde een maximering van de belastingaftrekpost pensioenpremies in de derde pijler op €185.000. Wij hebben het dan over de 0,2% topsalarissen. Het CDA liep hiertegen te hoop en de PvdA volgde de coalitiepartner. In plaats van deze belasting op ons inziens excessief hoge inkomens moest er een belasting komen op uitzonderlijk excessieve beloningen. Dat was de strekking van een motie die het vorig jaar aan de overkant werd aangenomen.

Het resultaat ligt nu voor ons. Met dit wetsvoorstel wordt de genoemde maximering teruggedraaid en komt er iets uitzonderlijks voor in de plaats. "Fiscale maatregelen topinkomens", zo heet het in een verdwaalde kop op bladzijde 4 van de memorie van toelichting, waar onder de aanpak van excessieve beloningen is opgesomd. Verdwaald, want het voorstel gaat niet over topinkomens in het algemeen.

Ter oriëntatie geef ik drie cijfers. Het eerste betreft banen. Er zijn in Nederland ongeveer 14.000 personen met een arbeidsinkomen van meer dan €185.000. Dat is 0,2% van het aantal personen met een baan. Het tweede betreft inkomens, niet alleen arbeidsinkomen maar ook overig inkomen. Er zijn ongeveer 30.000 personen met een inkomen van meer dan €230.000. Dat is 0,2% van het aantal personen met een inkomen. Het derde cijfer is dat van zo'n 4000 huishoudens met een inkomen boven de €500.000. Dat is de top, 0,03%. Het cijfer voor het aantal personen met een inkomen boven de 0,5 mln. kon ik niet zo rap vinden. Misschien heeft de staatssecretaris het paraat en misschien kan de minister ons in overleg met de staatssecretaris laten weten hoeveel personen een arbeidsinkomen van meer dan €750.000 hebben, zeg maar de nieuwe Zalmnorm. Ik wil het graag weten.

Ik zeg het allemaal ook even voor de VVD, omdat de woordvoerder daar nogal eens de indruk wekt dat in dit bijna communistisch land de helft van de bevolking -- de zogenaamde hard werkende Nederlanders -- een inkomen van meer dan een ton heeft, terwijl dit volgens de statistieken voor 2,5% van de top geldt. Voor een arbeidsinkomen van €750.000 moet iemand met het wettelijk minimumloon overigens 43 jaar werken, hard werken en dus bijna zijn gehele arbeidsleven. Hard

werken voor relatief weinig geld, dat is pas echt hard.

Alles bij elkaar hebben wij het dus over het fiscaal rechtstrekken van topinkomen -- of excessieve bestanddelen daarvan -- bij minder dan twee op de duizend arbeidsinkomens.

"Topinkomen" is relatief en in beginsel niet normatief. Bij een ongelijke inkomensverdeling kunnen wij altijd een categorie zodanig benoemen, top 1%, top 10% enzovoorts. Anders ligt het bij "excessieve" beloningen. Dat is een normatieve term en het kabinet heeft ervoor gekozen de term "excessief" op te nemen in de titel van het wetsvoorstel.

Wat zijn "excessieve beloningen"? Laten wij eerst bezien wat dit wetsvoorstel ervan maakt. Wordt er extra belasting geheven bij mensen met topinkomens? Neen. Er liggen drie voorstellen. Het eerste gaat over beloning van arbeid in de vorm van "lucratieve" vermogensbestanddelen of vermogensinkomsten. Deze worden in het voorstel in beginsel belast in box 1. Maar het gaat hier per saldo niet om een extra belasting maar om een reparatie van de Belastingwet, zodat betrokkenen de normale belasting gaan betalen.

Het tweede voorstel gaat over gouden handdrukken, die "vertrekvergoedingen" worden genoemd. NS-conducteurs zouden er dolblij mee zijn. Bij salarissen boven de €500.000 waar een vertrekvergoeding van meer dan €500.000 wordt uitgekeerd, volgt over het meerdere 30% belastingheffing bij de werkgever. De ontvanger van de gouden handdruk, hoe torenhoog ook, betaalt geen extra belasting.

Het derde voorstel gaat over riant pensioenregelingen, in het bijzonder met "terugwerkende pensioenopbouw". Bij salarisstijgingen boven de €500.000 en waar een eindlooppensioen is afgesproken, wordt over de pensioenpremie voor pensioen boven die €500.000 15% belasting geheven bij de werkgever, forfaitair en gedurende per saldo vier jaar. Wederom wordt niet de ontvanger belast. Onder voorbehoud van wat ik dadelijk ga zeggen is de effectieve belastingopbrengst in het tweede geval overigens geen 30% doch 22% en in het derde geval geen 15% doch 11%, omdat er immers voor 25,5% minder vennootschapsbelasting wordt betaald. De drie belastingopbrengsten zijn respectievelijk 25, 25 en 10 mln., samen 0,01% van het bbp. Maar, ik zei het al, in geen van de drie gevallen worden topinkomens extra belast.

Hiertegenover komt, zoals gezegd, de maximering van pensioenpremieaftrek boven €185.000 te vervallen. De belastingopbrengst uit excessieve beloningen wordt dus teruggesluisd naar een iets bredere groep topinkomens. Solidariteit aan de top! Mijn fractie juicht dat toe, want je moet natuurlijk ergens beginnen om het te leren. Wij hebben dus een inkomensnivellering binnen de groep van, ons inziens, excessieve inkomens.

Zo lijkt het, althans. Gaat het echt slechts om topsolidariteit? Met de belasting op de genoemde lucratieve beloningen zit het goed: die wordt geheven bij de ontvanger ervan. Maar voor de andere twee belastingen, geheven bij de

onderneming, gaat het nu om loonkosten. Hoe zat het ook alweer met kosten en prijzen? Deze belastingheffing slaat neer in de prijzen. En dan zijn Jan Modaal en Trees Minimaal toch weer de klos. Ik mag dat andere drieletterige woordje van de voorzitter niet zeggen en ook niet van mijn moeder, dus ik houd het op "de klos" of "droef af".

Wat hebben wij per saldo? Dit wetsvoorstel gunt inkomens boven de €185.000 een belastingaftrekpost. Die wordt voor 40% opgebracht door mensen die tot nu toe te weinig belasting betaalden, degenen met de genoemde lucratieve beloningen. Maar de andere 60% wordt betaald door alle consumenten, inclusief Trees Minimaal en Jan Modaal. Per saldo is het wetsvoorstel dus denivellerend, regressief. Ik neem aan dat de minister en de staatssecretaris deze conclusie delen. Zo niet, dan hoor ik het straks wel.

Ik kan het in dit licht dus niet eens zijn met PvdA-prominent De Kam die dit voorstel symboolpolitiek noemde.

De heer **Essers** (CDA): Voorzitter. Ik begrijp het onderscheid niet goed dat de heer Reuten maakt. Elke belasting van een belastingplichtige leent zich in beginsel voor afwenteling. Dus ook de belastingheffing van degenen die een lucratief belang hebben, kan worden afgewenteld op degene die betaalt en die zal het wel weer op de prijzen afwentelen.

De heer **Reuten** (SP): Ik heb het over zoiets als een loon-prijsspiraal, een belasting-prijsspiraal. Dat geldt mijns inziens in het algemeen niet voor winstbelasting of voor eindbelasting van inkomens. Een belasting op winsten, vennootschapsbelasting, wordt doorgaans niet afgewenteld op de prijzen. Dat is toch een standaardtheorie.

De heer **Essers** (CDA): Dat lijkt mij toch een te weerleggen stelling.

De heer **Reuten** (SP): Dat vind ik interessant, want dan wordt de discussie over loon-prijsspiraal ook een heel andere. Dan kunnen wij het ook hebben over winst-prijsspiralen. Dan krijgt het debat een heel andere inslag. Ik vind het interessant dat de heer Essers dat zo zegt, maar mijns inziens wordt er toch niet standaard op deze manier tegenaan gekeken.

De heer **Essers** (CDA): De hoogte van de tarieven van de vennootschapsbelasting en de invloeden op het fiscale vestigingsklimaat van bedrijven zijn belastingenkostenposten. Die probeert men zoveel mogelijk af te wentelen op anderen, op derden. Dat zijn consumenten en klanten. Dat zijn wij allemaal.

De heer **Reuten** (SP): Ik vind het interessant, want dan wordt deze belasting dus geheel afgewenteld op de consument.

De heer **Essers** (CDA): Dat risico bestaat, maar dat geldt voor elke belasting.

De heer **Reuten** (SP): Dan zijn wij het nog meer eens dan ik wellicht gedacht had.

De heer **Leijnse** (PvdA): Voorzitter. De heer Reuten heeft bezwaar tegen het feit dat in de eerste twee maatregelen sprake is van een werkgeversheffing, die de loonkosten verhoogt. Zou de heer Reuten, gegeven het feit dat de betrokken werknemer al inkomstenbelasting betaalt over het betreffende beloningsbestanddeel à raison van 52%, die werkgeversheffing willen omzetten in een werknemersheffing bovenop die 52%? Is dat de stelling?

De heer **Reuten** (SP): Inderdaad! Excessieve beloningen, excessieve belastingen.

Voorzitter. Ik was gebleven bij de uitspraak van De Kam over symboolpolitiek. De minister ontkende dit niet en heeft aan de overkant gezegd dat hem persoonlijk niets mooier lijkt dan effectieve symboolpolitiek. Het is voor 40% effectieve symboolpolitiek en voor 60% misleidende symboolpolitiek en voor het CDA 100% misleidende symboolpolitiek, als ik senator Essers goed heb begrepen. Het is symboolpolitiek, in ieder geval voor zover de topinkomens niet in de breedte onttopt worden door belastingheffing. Kennelijk reikt de arm van de minister in het kabinet niet ver bij het binnenhalen van geld.

Ik ga over tot wat luchtiger onderwerpen qua cijfergehalte. Ik kom op de onderbouwing van het wetsvoorstel en wil daarbij twee punten aan de orde stellen. Wat zijn excessieve beloningen? Merkwaardig genoeg weigert het kabinet die vraag te beantwoorden. Op vragen daarover draait het kabinet daar in een brij van cirkelredeneringen steeds omheen. Misschien kunnen wij daarover vandaag wel duidelijkheid krijgen. Op de vraag, naar analogie, wat een kip is, antwoordt het kabinet: "Hum, hum, hum, dát is een kip, dát is een kip en dáár is ook een kip. Wij kennen drie gevallen van excessieve beloningen, niet meer en niet minder." De kernvraag is op welke grond deze excessief zijn en andere derhalve niet. Het kabinet blijft op die vraag het antwoord schuldig.

Zowel mijn fractie als die van de PvdA, vroeg in het voorlopig verslag naar een definitie van "excessieve beloningen" en voorts naar de uitgangspunten van het beleid hieromtrent. Ik citeer uit de memorie van antwoord waarin het kabinet schrijft: "Wat wel en wat niet als excessief kan worden aangemerkt, is niet eenvoudig en per definitie kwalitatief van aard. Het is daarom niet mogelijk, een sluitende definitie van 'excessief' te geven." Het kabinet meent dus wel te weten dat de definitie geen kwantitatieve doch een kwalitatieve zal zijn, maar niet wat die verder inhoudt.

Op onze vraag of het kabinet een opsomming kan geven van andere excessieve beloningen dan de drie in het wetsvoorstel genoemde, kregen wij geen duidelijk antwoord. Ik vraag daarom opnieuw of er andere excessieve beloningen zijn of dat wij met deze drie, alle beloningen hebben gehad. Graag wil ik een helder antwoord.

Omdat het kabinet tot nu toe weigert om een definitie van "excessieve beloningen" te geven, krijgen het geheel van de memorie van toelichting en de overige toelichtende uitlatingen van het kabinet een wollig karakter. Ik citeer uit de memorie van antwoord: "Indien er evident sprake is van excessieve beloningsbestanddelen, is overheidsingrijpen gerechtvaardigd." Dat is nietszeggend zo lang het kabinet geen definitie van "excessieve beloningen" geeft. Ik zou zelfs zover willen gaan, te stellen dat bij het ontbreken daarvan, de grondslag van het beleid en dat van dit wetsvoorstel in het geding is. Ik vraag het kabinet daarom opnieuw om een definitie te geven van "excessieve beloning". Het kabinet weigert om een gouden handdruk van 0,5 mln. excessief te noemen en ook 0,5 mld. Dat was het bedrag dat de Amerikaanse collega van de minister opstreek. Het kabinet weigert arbeidsinkomens van 1 mln. of 1 mld. excessief te noemen. Graag wil ik commentaar van het kabinet op het ontbreken van heldere normen en zodoende op het ontbreken van een redelijke grondslag voor dit wetsvoorstel.

Ik kom op de vraag waarom er voor twee van de drie maatregelen specifiek voor de grens van €500.000 gekozen is. Enerzijds stelt het kabinet dat het nadrukkelijk niet de indruk wil wekken dat inkomens boven de grens van €500.000 per definitie excessief zijn. Anderzijds stelt het kabinet dat is gekozen voor de grens van €500.000 omdat die naar zijn mening goed aansluit bij de maatschappelijke opvattingen over het onderscheid tussen normale en excessieve beloningsbestanddelen. Dé maatschappelijke opvattingen? Kan het kabinet aangeven hoe die opvattingen gewogen zijn? En in welk opzicht wordt in die opvattingen zestien keer modaal als "normaal" geduid?

Begrijpen wij nu goed dat dit het kabinetsstandpunt is: Als kabinet zeggen wij niet dat €500.000 per definitie excessief is, doch gezien onze weging van de maatschappelijke opvattingen kiezen wij er niettemin voor om €500.000 als excessief te duiden? Houdt het kabinet vol dat in de maatschappelijke opvattingen slechts de gouden handdruk en de terugwerkende pensioenvoorziening van een bedrag boven de €500.000 als excessief worden bestempeld en niet ten minste ook alle inkomens hoger dan €500.000, of die hoger dan €158.000? Mag ik de staatssecretaris en de minister uitnodigen om er samen een paar uur op uit te trekken naar bijvoorbeeld een Schevenings etablissement, waar de minister in verkiezingstijd graag komt, of naar een Amsterdams café waar ik wel eens kom, om daar aan enkele mensen te vragen wat zij onredelijk en excessief vinden?

Ik zal kort iets zeggen over zelfregulering. Het kabinet heeft een "interventieladder" van vijf stadia opgesteld. Het spreekt van "escalatieladder", maar dat woord wringt met mijn taalgevoel. Op die ladder staat zelfregulering op vier, boven wetgeving op vijf. Ik citeer de woorden die de minister in de Tweede Kamer sprak: "Als je een appel hebt gedaan op de verantwoordelijke partijen... en er nog sprake is van excessen, past het in ons

economisch systeem dat de politiek direct intervenieert en overgaat tot het type wetsvoorstel dat nu voorligt." Indien de betreffende excessen ondanks de voorgestelde wetgeving voortduren, bijvoorbeeld de betreffende gouden handdruk hoger dan 0,5 mln., gaat de voorgestelde wet kennelijk niet ver genoeg. Wat gaat de minister dan doen? Kan hij toezeggen dat hij deze excessen dan bij wet gaat verbieden? Of gaat hij tegen beter weten in eerst nog eens het belastingpercentage verhogen?

Mevrouw de voorzitter, ik kom bij het laatste blokje en zal kort drie punten bespreken die daaronder vallen.

De SP-fractie meende al langere tijd dat er geen positief verband is tussen hoge beloningen van directies en andere beheerders en hun prestaties. De argeloze krantenlezer moet de afgelopen maanden gedacht hebben dat het verband tussen beloning en prestatie in de financiële sector welhaast negatief is. Tot voor kort stelde het kabinet zich op het standpunt dat het zich afzijdig moest houden van loononderhandelingen in de marktsector, behalve als het om de "excessieve" beloningsbestanddelen gaat. De weerslag daarvan vinden wij nog in het onderhavige wetsvoorstel. Maar deze kabinetsopvatting van afzijdigheid lijkt nu te kantelen, al gebeurt dat aarzelend. Op 3 november jongstleden bepleitte de minister van Financiën en de premier in de Financial Times Deutschland om de salarissen in de financiële sector voortaan te laten goedkeuren door de toezichthoudende instanties. Is dat een regeringsstandpunt? Zo ja, is het dan niet consequent om deze goedkeuring ook voor de andere sectoren te laten gelden? Wanneer kunnen wij over een en ander wetsvoorstellen tegemoet zien?

Ik kom op de cao. In het verband van inkomenspolitiek via marktordening wil de SP-fractie graag van het kabinet weten of, TARA indachtig, de mogelijkheid dat alle salarissen en emolumenten voortaan onder de cao vallen, deel uitmaakt van zijn beraadslagingen. Zo ja, kan de minister ons daarover inlichten? Zo nee, wat is de reden om sommige werknemerssalarissen nog steeds van de cao uit te sluiten?

De afzijdigheid van het kabinet ten opzichte van loononderhandelingen in de marktsector lijkt ook te kantelen, in zoverre dat het kabinet de ondernemingsraden spreekrecht wil geven over het beloningsbeleid. Iets is beter dan niets. Maar omdat werknemers en de ondernemingsraad organisch deel uitmaken van de onderneming, stelt de SP-fractie zich op het standpunt dat aanzetten tot democratisering van het ondernemingsbestuur een verdergaande ordening vergen. Natuurlijk, bij de politieke democratie zijn wij ook begonnen met het recht om je mond te mogen opendoen. Is het kabinet bereid om democratisering van het ondernemingsbestuur meer serieus aan te pakken en om de ondernemingsraad ten minste instemmingsrecht te geven als het zaken betreft die de gehele beloningsstructuur van de onderneming aangaan? Of is het bereid om, indien dat instemmingsrecht als ongeschreven recht ervaren wordt, dit te legitimeren?

Ik kom tot de conclusie. Dit wetsvoorstel houdt zich afzijdig van extra belasting op topinkomens. Deels, voor een beslag van 40%, hebben wij slechts een belastingwet reparatie tot normaal. Anderdeels slaat 60% van de nieuwe belasting op excessieve beloningen neer in verhoogde prijzen. Dit is het Bos/Jager "excessieftopbelasting-prijsspiraaltje". In zoverre doet het wetsvoorstel niet wat het zegt te willen doen. Dat is fijn voor het 100ste percentiel van het inkomensgebouw, maar jammer voor Truus Minimaal en Jan Modaal en ook voor Henri van zes keer modaal. Mijn fractie verzoekt het kabinet om met maatregelen te komen die de excessief hoge inkomens echt aanpakken. Wij verzoeken het kabinet om dat toe te zeggen. Bij gebreke overwegen wij hierover in tweede termijn een motie in te dienen.

De heer **Essers** (CDA): Ik kom graag terug op de afwenteling van belastingen. Ik handhaaf mijn stelling dat elke belasting zich in beginsel leent voor afwenteling. Ik zie daar geen onderscheid tussen loonbelastingsaspecten en winstbelastingen. Het gaat mij erom dat de heer Reuten een automatisme aanneemt. De ondernemer is nog altijd vrij om zijn prijs al dan niet te verhogen. Of hij dat doet, zal afhankelijk zijn van de prijselasticiteit van zijn producten. Hij zal uiteindelijk winst willen maken. Als hij vermoedt dat hij minder afzet zal hebben als hij zijn prijs verhoogt, zal hij dat niet doen. Gaat de heer Reuten er niet te automatisch van uit dat elke belasting wordt afgewenteld op de prijzen? Een economische wet schrijft voor dat je dat alleen kunt doen als je denkt dat dit geen invloed heeft op de vraag van de consument.

De heer **Reuten** (SP): Ja, ik ben het helemaal met de heer Essers eens dat dit geen automatisme is. In het politiek-economisch discours in Nederland wordt, met name als het om lonen, loonbestanddelen en loonkosten gaat, wel van dat automatisme uitgegaan: dé loonprijsspiraal. De regering wijst daar regelmatig op, evenals De Nederlandsche Bank. Ook het CPB doet dat af en toe. Ik ben het echter geheel met de heer Essers eens dat dit geen automatisme is en dat het onder andere ligt aan de concurrentieverhoudingen.

De heer **Biermans** (VVD): Ik dank de woordvoerder van de SP-fractie voor dit boeiende verhaal dat mij absoluut niet aanspreekt. Dat zal hem echter niet verbazen.

De heer **Reuten** (SP): Dat zou ook wel ernstig geweest zijn.

De heer **Biermans** (VVD): Als mij dat zou aanspreken?

De heer **Reuten** (SP): En passons.

De heer **Biermans** (VVD): Ik ben benieuwd wat de mening van de SP-fractie over dit wetsvoorstel is. Daarover heb ik niets gehoord, althans betrekkelijk weinig. Ik heb alleen de oproep gehoord om

excessief hoge inkomens aan te pakken. Ik begrijp dat dit met dit wetsvoorstel niet gebeurt.

De heer **Reuten** (SP): U hebt gehoord dat ik nogal wat kritische opmerkingen over dit wetsvoorstel heb gemaakt. Wij zullen ons daarop terdege beraden. In ieder geval de fracties van het CDA en de PvdA en misschien zelfs de fractie van de VVD delen de opvatting dat dit een eerste stap is om excessieve beloningen aan te pakken. Je kunt zeggen dat dit wetsvoorstel niet ver genoeg gaat -- voor ons gaat het inderdaad niet ver genoeg -- maar het goede daarvan is dat er een stap is gezet. Dat is mooi. De vraag is hoe je het doen van die eerste stap, het positieve punt, afweegt tegen het negatieve punt dat het denivellerend is, dus per saldo als je daarbij de grens betreft van €185.000 aan premie.

De heer **Biermans** (VVD): Ik begrijp van de heer Reuten dat wij te maken hebben met een broddelwetsvoorstel. Dat is een woord van de heer Reuten.

De heer **Reuten** (SP): Nee, dat was uw woord.

De heer **Biermans** (VVD): Maar u hebt dat woord herhaald.

De heer **Reuten** (SP): Ja. Ik heb u geciteerd.

De heer **Biermans** (VVD): In uw termijn zou u terugkomen op de opmerking dat het broddelwerk is. Wat mij betreft hebt u dat inderdaad aangetoond, al deed u dat met heel algemene verhalen en met weinig woorden van directe kritiek op dit wetsvoorstel.

De heer **Reuten** (SP): Zal ik die woorden herhalen?

De heer **Biermans** (VVD): Voor mij hoeft dat niet.

De **voorzitter**: Ik raad u af om dat te doen.
**

De heer **Biermans** (VVD): Ik begrijp dat de eindconclusie is dat een broddelwetsvoorstel voor de SP-fractie acceptabel gaat worden.

De heer **Reuten** (SP): Dat heb ik helemaal niet gezegd. Ik heb gezegd dat er iets positiefs aan dat wetsvoorstel vastzit en dat anderen dat standpunt delen. Ik zei dat dit wetsvoorstel een eerste stap is. Dat neemt niet weg dat dit wetsvoorstel ons lang niet ver genoeg gaat. Die twee dingen gaan wij straks bij de lunch tegen elkaar afwegen.

Voorzitter: De Vries

*N

Mevrouw **Böhler** (GroenLinks): Voorzitter. Mijn vier voorgangers hebben over dit wetsvoorstel al heel wat kritische noten gekraakt. Naar mijn idee is dan ook de tijd aangebroken om de bewindslieden, met name de minister van Financiën, iets positiefs te

gunnen. Graag feliciteer ik de minister van Financiën daarom van harte met het feit dat hij door Elsevier is gekozen tot man van het jaar. Dat is mooi meegenomen. Misschien straalt dat ook uit naar de staatssecretaris.

Het wordt al wat lastiger om door te gaan met die positieve noot bij de bespreking van dit wetsvoorstel. Wij zijn het eens met de voorgaande sprekers en het kabinet dat er een begin moet worden gemaakt met de aanpak van excessieve beloningen. Dit, ondanks het uitgangspunt dat in de private sector de zelfregulering vooropstaat. Dat neemt niet weg dat maatschappelijke onvrede over bepaalde beloningen, zeker als die excessief zijn, niet door het kabinet en de Staten-Generaal mag worden genegeerd. Wat dat betreft zijn wij het dus ook met het kabinet eens. Met deze opmerkingen ben ik eigenlijk al klaar met mijn positieve noten. De uitwerking van het voornemen om iets te doen aan excessieve beloningen, spreekt ons namelijk niet echt aan. Dat heeft vooral te maken met het feit dat de regering naar de mening van mijn fractie op een groot aantal punten zwaar in gebreke blijft. Een aantal van die punten, zo niet de meeste, is door mijn voorgangers al genoemd.

Ik kom bij de probleemanalyse. Welke gevallen bedoelt de regering precies en hoeveel zijn er dat? Gaat het om hoge inkomens sec of om hoge vertrekvergoedingen sec? Of gaat het om de verhouding tussen de prestatie en de vergoeding? Gaat het om pensioenen of om carried interest? De regering beantwoordt deze vragen niet. Als zij meent dat zij deze woorden al eerder heeft gehoord, kan dat kloppen. Zij heeft die woorden niet alleen van de vier voorgangers gehoord, maar met name van de Raad van State. Ook dat is al eerder gezegd. Dat buitengewoon kritische advies van de Raad van State eindigt met de conclusie dat het voorstel nader dient te worden overwogen. Dat zijn nogal harde woorden, maar de regering kan in ieder geval gecompimenteerd worden met het feit dat zij onverstoorbaar is. Zij gaat immers gewoon door. Zonder veel uitleg te geven, komt zij klaarblijkelijk tot de conclusie dat er drie gebieden zijn waar excessieve beloning tot een regeling noopt. Het betreft een vertrekvergoeding onder bepaalde voorwaarden. Die dient boven een bedrag van €500.000 te zijn. Tussen twee haakjes merk ik op dat ik er, anders dan de woordvoerder van de VVD-fractie, van uitga dat er staat "boven de €500.000". Dat houdt in dat een vertrekvergunning van €500.000 nog niet excessief is. Dat ene centje komt er bij mij dus bij.

Naast bepaalde vertrekvergoedingen, zijn bepaalde pensioenopbouwregelingen excessief. In het laatste geval geldt een jaarloon van €500.000 als het gaat om een eindloonregeling. En er is een regeling over bepaalde participaties. Het verband tussen deze regelingen is mij niet duidelijk. Een voorganger heeft ook al gevraagd waarom de carried interestregeling in dit wetsvoorstel is opgenomen. Dat wil mijn fractie ook weten. Veel belangrijker vinden wij de vraag of de regering kan uitleggen op basis van welke overwegingen zij tot de conclusie is gekomen dat die drie beloningsbestanddelen nopen tot een regeling van

haar zijde. In aansluiting op vragen van de woordvoerder van de PvdA-fractie en ik meen ook die van de woordvoerder van de SP-fractie, vragen wij ons af of dit het is wat de excessieve beloningen betreft. Of kan de regering andere excessieve beloningen bedenken dan die welke in de toekomst tot een regeling nopen? Met andere woorden, wij vragen de regering niet alleen om toch een poging te wagen om tot een definitie te komen van "excessieve beloningen", maar ook of er andere excessieve beloningen bestaan. Zo ja, dan willen wij weten of de regering voornemens is om daaraan iets te doen.

Ik ga in op de voorliggende maatregelen. Als wij kijken naar de excessieve beloningsbestanddelen van de vertrekvergoeding, valt mij op dat de regering eerst beargumenteert dat het excessieve karakter ligt in het feit dat die vergoeding hoger is dan de norm van de code Tabaksblad. Daarmee kunnen wij leven. Maar waarom wordt er dan een grens gesteld voor bedragen boven €500.000? Betekent dit dat alle andere vertrekvergoedingen tot een bedrag van €500.000, ongeacht het aantal malen dat het jaarloon wordt uitgekeerd, niet excessief zijn? Is dat de boodschap van de regering, of vindt zij dat die beloningsbestanden weliswaar excessief zijn maar dat daaraan desondanks niets hoeft te worden gedaan?

Hetzelfde probleem doet zich ook voor ten aanzien van de tweede maatregel, namelijk de heffing op bepaalde pensioenopbouwregelingen, backserviceregelingen. De regering zegt in eerste instantie dat het excessieve karakter ligt in het feit dat niet wordt overgegaan tot een middenloonregeling maar dat wordt vastgehouden aan een eindloonregeling. Daarin ziet de regering blijkbaar een excessief karakter. Maar de regering zegt ook ten aanzien van die regelingen dat er pas sprake is van een excessief karakter als het pensioengevend salaris hoger is dan €500.000. Waar komt die grens van €500.000 vandaan? Ik zal later in mijn betoog iets zeggen over de gevolgen die dit in de visie van mijn fractie heeft voor het gelijkheidsbeginsel. In eerste instantie zijn wij echter benieuwd hoe die grens tot stand is gekomen. Waarom €500.000? Waarom niet €600.000 of €700.000?

Tussen twee haakjes: het is interessant dat de regering in de schriftelijke ronde aangeeft dat door de grens van €500.000 in ieder geval wordt vastgelegd dat de regeling niet mensen betreft die geen topinkomen hebben. Dat vind ik interessant. Betekent dit dat de regering ook in het kader van andere discussies van mening is dat een inkomen van €500.000 of een bedrag dat net daaronder ligt, geen topinkomen is?

In de schriftelijke ronde kwam nog iets aan de orde over excessieve beloningsbestanddelen bij vertrekvergoedingen. Ik stel daarover een aanvullende vraag. Stel dat de beloning "hoger dan een jaarsalaris" door de rechter wordt vastgelegd. De regering heeft op vragen in de schriftelijke ronde aangegeven dat dit feit niets afdoet aan het excessieve karakter van de beloning. Ons lijkt dat niet wenselijk. Als de onderneming zelf met name

de vertrekvergoeding wil beperken tot een jaarsalaris, dus binnen de kaders van "niet-excessief" wil blijven en een rechter stelt vast dat er een hogere beloning moet worden gegeven, valt voor ons moeilijk in te zien waarom de werkgever daarvoor bestraft moet worden met een extra heffing. Ik hoor graag wat de visie van de regering is op een belasting op een excessieve beloning, indien deze beloning -- ik doel met name op de vertrekvergoeding -- is opgelegd door de rechter.

Naast de vertrekvergoeding en de heffing op bepaalde pensioenopbouwregelingen, is er de regeling belasting in box 1 voor bepaalde participatieregelingen. Daarover is de regering nog onduidelijker. Het uitgangspunt is dat het excessieve karakter ligt in het feit dat het rendement in geen verhouding meer staat tot het geïnvesteerde kapitaal. Er is naar mijn idee altijd een verhouding. Waarschijnlijk bedoelt de regering te zeggen dat die verhouding scheef is. Dit, dus wat een scheve verhouding is en vanaf welk punt het rendement in geen verhouding meer staat tot het geïnvesteerde kapitaal, is onderwerp geweest van een langdurige uitwisseling in de schriftelijke ronde aan de overzijde en met de Eerste Kamer. De regering werd klaarblijkelijk een beetje moe van al die vragen met als doel, het lucratieve belang nader te omschrijven. In de nota naar aanleiding van het verslag, de schriftelijke ronde van de Tweede Kamer, schrijft zij op een gegeven moment: "Wij kunnen het lucratieve belang niet nader preciseren, want dat kan leiden tot uitwijkgedrag van de belastingplichtige en dan worden de grenzen opgezocht van datgene wat lucratief is en wat niet." Als je dat leest, denk je als jurist meteen dat er een probleem is. Een wetgever moet er immers voor zorgen dat een belastingplichtige en degene die de wet moet uitvoeren, namelijk de Belastingdienst, zeker weten wat onder een lucratief belang kan worden verstaan en wat niet. De regering zegt dat dit afhangt van de omstandigheden per geval. Dat is ons net iets te gemakkelijk. Betekent dit dat iedere inspecteur zo maar moet vaststellen of iets nog wel in een bepaalde verhouding staat? Wij willen graag nadere uitleg van de regering over wat men precies verstaat onder een lucratief belang.

Een ander probleem dat wij hebben met de vertrekvergoedingsregeling en de backservicepremieheffing in dit wetsvoorstel, betreft het gelijkheidsbeginsel. Ook dat is door de Raad van State uitvoerig beargumenteerd. Uitgangspunt is dat gelijke gevallen gelijk worden behandeld. Als de regering van mening is dat een grens van €500.000 niet-gelijke gevallen betreft, dan dient zij dit nader te motiveren. Zij zegt dat de combinatie van een hoger loon en een bepaalde vorm van vertrekvergoeding of backservicepremie een objectieve en redelijke rechtvaardigingsgrond is. Dat is geen argumentatie, laat staan een uitleg, maar gewoon een constatering. De regering legt echter niet uit waarom zij dit verschil gerechtvaardigd vindt. Er moet namelijk een zakelijk relevante en noodzakelijke reden zijn om een verschil te maken. Wij vinden het moeilijk om dit zakelijk relevante en noodzakelijke verschil te leggen bij een toch wat arbitraire grens van

€500.000. Het helpt in dit verband overigens niet dat de regering al zelf herhaaldelijk in de schriftelijke ronde heeft aangegeven dat zij de grens van €500.000 enigszins arbitrair vindt.

De Raad van State heeft al aangegeven dat zich met de vertrekvergoeding en de backservicepremie een probleem kan voordoen in relatie tot het gestelde in artikel 6 EVRM. Dit heeft te maken met het feit dat er een extra heffing wordt geïntroduceerd die volgens de Raad van State een punitief karakter heeft. De regering zegt dat dit punitieve karakter er niet is, omdat er geen sprake is van een strafwet; daar komt het kort gezegd op neer. Ik nodig de regering uit om wat nader toe te lichten waarom men van mening is dat artikel 6 EVRM hier niet in het geding is. Ik hoor de toelichting van de regering graag in het licht van de jurisprudentie over dat artikel. Het zal de regering bekend zijn dat het Hof in Straatsburg zegt dat artikel 6 EVRM een eigen definitiekader heeft. Met andere woorden: als de nationale wetgeving zegt dat er geen sprake is van een punitieve sanctie, dan betekent dit nog niet per definitie dat het Hof in Straatsburg tot dezelfde conclusie komt. Belangrijk voor het Hof is onder andere de vraag of de sanctie een afschrikwekkende bedoeling heeft en of die als bestraffend moet worden gevoeld door degene die moet betalen. Ik ga ervan uit dat het artikel wel degelijk afschrikwekkend bedoeld is, want de regering zegt dat het een bepaald gedrag wil ontmoedigen.

Aan het eind van mijn betoog maak ik twee korte opmerkingen over de effectiviteit van de maatregel. Ook daar zetten wij vraagtekens bij. De regering is nogal laconiek over de effectiviteit. Zij zegt niet te weten wat de effecten zullen zijn en stelt dat er drie mogelijkheden zijn: ofwel het gedrag wordt aangepast, ofwel men ontwijkt de regeling, ofwel men betaalt. Dat vinden wij wat mager, als men ervan moet uitgaan dat deze maatregelen juist worden genomen om een bepaalde gedragsaanpassing te bewerkstelligen. Bovendien zegt de regering naar aanleiding van een ordedebat op 3 april 2007 dat zij niets voelt voor een hogere belasting op topinkomens, aangezien dat niet leidt tot lagere lonen, maar integendeel tot een verhoging van de brutolonen. Zodoende blijft een en ander netto gelijk. Wij vragen ons af waarom dit mechanisme klaarblijkelijk niet zou gelden voor de voorgestelde maatregelen.

In de memorie van toelichting wordt vrij sober geconstateerd dat de fiscaliteit de beste maatregel is om het probleem aan te pakken. Arbeidsrecht noch vennootschapsrecht is zo effectief als de fiscaliteit. Wij vragen ons af hoe de regering tot deze conclusie komt, zeker gezien het feit dat zijzelf al aangeeft dat zij niet weet of de gewenste gedragsaanpassing daadwerkelijk zal plaatsvinden.

Hoe wil de regering de effectiviteit meten? Zijn er mechanismen die zij wil gebruiken om te meten of de maatregel daadwerkelijk effectief is?

Men begrijpt dat mijn fractie zeer kritisch is over dit voorstel. Voordat wij echter tot een eindafweging komen, wachten wij de antwoorden van de bewindslieden af.

*N

De heer **De Boer** (ChristenUnie): Mijnheer de voorzitter. Ik lever mijn bijdrage mede namens de SGP-fractie.

De maatschappelijke discussie over hoge inkomens is in volle gang. Zeker de laatste maanden is die discussie als gevolg van de kredietcrisis in een stroomversnelling gekomen. Hoewel het onderhavige wetsvoorstel zich richt op specifieke situaties -- wij komen daar uiteraard nog op terug -- ligt het voor de hand om bij de behandeling van dit wetsontwerp enkele opmerkingen te maken over hoge beloningen in het algemeen. Voor onze fracties is een goede en hoge beloning voor geleverde, kwalitatief hoogwaardige en met veel verantwoordelijkheid omgeven arbeid op zichzelf niet onjuist. Anders wordt het als bij hoge beloningen eigenbelang en persoonlijk gewin vooropstaan. Dan kan geld hebzucht bevorderen en kunnen zelfbeheersing en verantwoordelijkheidsgevoel op de proef gesteld worden. De overheid mag daarom naar onze mening zeker het instrument van belastingheffing gebruiken om persoonlijke verrijking te voorkomen, ter bescherming van bedrijven, werknemers en samenleving.

De grote vraag is echter wanneer en waar de overheid optreedt. Dat is een ingewikkeld proces. De verantwoordelijkheid van de overheid is het grootst bij overheidsorganen. Daar kan de hoogte van topinkomens worden geregeld. Ook bij semipublieke organen en door de overheid gefinancierde instellingen als omroepen, hoger en wetenschappelijk onderwijs en zorginstellingen dient de overheid ons inziens duidelijkheid te geven over welke inkomens nog acceptabel zijn. Onze fracties zijn dan ook van mening dat er snel helderheid moet komen over inkomens bij dit soort organisaties. Dat die snelheid gewenst is, werd nog eens onderbouwd door de brief van de minister voor Wonen, Wijken en Integratie van 26 november jongstleden. In die brief is aangegeven hoeveel bestuurders bij woningcorporaties boven de zogenaamde Balkenendenorm gesalarieerd worden. Kwantitatief steeg dit aantal van 100 in 2006 naar 115 in 2007. Procentueel was de stijging forser, namelijk van 10,5 naar ruim 13,5. Wij nemen aan dat de bewindslieden dit met ons onwenselijk vinden. Voordat in het algemeen wordt uitgegaan van een Balkenendenorm of van een ministerssalaris moet er overigens wel een stevige onderbouwing komen, al zeggen wij daarmee niet op voorhand dat die normen onjuist zijn.

Bij private ondernemingen -- en nu komen wij dichter bij het wetsvoorstel dat nu ter tafel ligt -- ligt het lastiger. Het zijn immers in principe de ondernemingen zelf die de beloning van het topmanagement bepalen. Wij zijn het dan ook met de regering eens dat zelfregulering in de private sector het uitgangspunt moet blijven. Ook wij hechten daarom grote waarde aan de corporate governance code. Bij de indiening van deze wet in mei 2008 stelde de regering echter dat de naleving van deze code teleurstellend was, aangezien dit niet voor 100% gebeurde. Is sindsdien het

nalevingspercentage omhoog gegaan? Waarom kunnen geen richtinggevende uitspraken gedaan worden over de positieve effecten van de door de commissie-Frijns aangepaste code? Wij hebben daarnaar gevraagd en kregen te horen dat dit niet kan. Het kabinet weet toch zeker wel wat er op de markt gaande is en welke bewegingen worden waargenomen? Onze fracties gaan nogmaals op dit punt in omdat zij van mening zijn dat, als zij de zelfregulering van de private sector vooropstellen, excessen inderdaad bestreden kunnen worden met de ook door het kabinet gehanteerde escalatieladder. Wij hebben overigens ook taalkundig geen problemen met het woord "escalatieladder". Nogmaals stellen wij het kabinet de vraag welke effecten het verwacht van de code-Frijns, als die in werking treedt.

Uit de memorie van antwoord hebben wij begrepen dat de grens van €500.000 bij vertrekvergoedingen en pensioenopbouw subjectief is. Is dit bedrag niet gewoon het resultaat van een berekening, waarbij een bepaalde opbrengst gegenereerd moet worden omdat andere beoogde maatregelen niet doorgaan? Zo nee, hoe komt het kabinet dan aan dit bedrag? Er ligt toch wel een rationale onder, anders dan dat 50.000 een mooi getal is?

Onze fracties blijven vraagtekens zetten bij het ontbreken van een verhouding tussen de hoogte van de vergoeding en de duur van het dienstverband. In antwoord op onze vragen op dit punt wordt geantwoord dat het mogelijk is in de regeling rekening te houden met de beide componenten, te weten de hoogte van de uitkering en de duur van het dienstverband, maar dat de regeling dan te ingewikkeld wordt voor de Belastingdienst. Dit argument overtuigt ons niet, wat men zal begrijpen. Volgens de huidige regeling zal iemand die een halfjaar in dienst is geweest en die dezelfde forse vertrekvergoeding krijgt als iemand die bijvoorbeeld twintig jaar in dienst is geweest, eenzelfde percentage pseudo-eindheffing in rekening gebracht krijgen. Wij stellen nogmaals de vraag waarom er geen glijdende schaal voor de pseudo-eindheffing wordt gehanteerd waarbij rekening wordt gehouden met de duur van de diensttijd. De pseudo-eindheffing kan bijvoorbeeld in geval van een dienstverband korter dan een jaar fors hoger zijn dan 30% en de heffing kan via een aantal stappen bij een dienstverband van vijf jaar of langer op het laagste percentage van 30 worden gebracht.

Over het begrip "lucratief belang" wordt in de memorie van antwoord opgemerkt -- ik gebruik mijn eigen woorden -- dat de belastinginspecteur altijd bereid is, toelichting te geven op vragen van de belastingplichtige, maar dat formeel gesproken belastingheffing plaatsvindt uit kracht van de wet en dat op de belastinginspecteur altijd de bewijslast rust van de feiten waarop de aanslag leunt. De uitleg die het kabinet hierbij geeft, overtuigt ons. Wij danken het kabinet voor die uitleg. De vraag blijft echter overeind of de Belastingdienst inderdaad in staat is, deze complexe maatregel adequaat uit te voeren. Men moet immers wel weten wat "lucratief belang" is. De heer Essers en

mevrouw Böhler hebben voldoende punten aangereikt die het belang van deze vraag onderbouwen.

De beantwoording van de vragen van onze fracties inzake de backserviceregeling is voor ons, gezien in het licht van de bedoeling van dit wetsontwerp, voldoende: het ontmoedigen van bepaalde excessieve beloningsbestanddelen.

Wij hopen en verwachten dat het kabinet snelheid zal betrachten bij het ontwikkelen van een samenhangend beleid inzake excessieve beloningen in het algemeen waarover trouwens, naar wij begrepen hebben, onlangs in de Tweede Kamer weer overleg is gevoerd. Op die manier kan namelijk ook voorkomen worden dat er vervelende discussies ontstaan waarbij de positie en de beloning van individuele burgers in het geding zijn. Dat mag niet gebeuren. Het gaat om een algemeen aanvaard beleid.

De antwoorden op de door ons gestelde vragen zien wij met belangstelling tegemoet.

*N

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. Ik lever mijn bijdrage mede namens de fractie van D66.

Het gevoel is intussen algemeen, ook hier in deze vergadering, dat er binnen een heel beperkte kring wel heel gemakkelijk gestrooid wordt met inkomens die in de rest van onze samenleving ervaren worden als onredelijk in vergelijking met inkomens van anderen die ook hard werken. Die inkomens worden dus als excessief, als bovenmatig ervaren. Het idee dat daar iets aan gedaan moet worden, is ook bijna algemeen. Er bestaat echter nog wel wat onenigheid over de wijze waarop dat moet gebeuren. Voor sommigen gaat de remedie nog steeds niet verder dan zelfregulering, maar voor een grote meerderheid, ook in de politiek, is intussen wel duidelijk dat dit niet veel oplevert. In dat geval is een overheidsmaatregel een legitiem middel om een eind te maken aan wat maatschappelijk ongewenst is.

Het voorgaande betekent dan wel dat onmiddellijk verdere keuzes gemaakt moeten worden. Wanneer vinden wij een situatie ongewenst? Welke middelen willen wij gebruiken om daar iets tegen te doen? Welke bijeffecten hebben die maatregelen voor onze positie ten opzichte van het buitenland en ons vestigingsklimaat? Ook heel belangrijk is de vraag hoe inzichtelijk die maatregelen zijn en hoe gemakkelijk uitvoerbaar zij zijn. Aan dat laatste punt hecht ik zwaar. Wij hebben al veel te veel, veel te ingewikkelde regelgeving die moeilijk te duiden is.

Hier moeten dus lastige keuzes gemaakt worden. Onze beide fracties vinden echter de maatschappelijke verstoring die uitgaat van het probleem van de extreem hoge inkomens zodanig groot, dat die keuzes wat ons betreft snel helder gemaakt mogen worden. Dat zou een reden kunnen zijn om blij te zijn met dit wetsvoorstel. Het is daarbij niet zinvol om ons te verliezen in de vraag hoe iemand precies zijn of haar hoge inkomen heeft verworven. De een zal daar vast meer voor

gepresteerd hebben dan de ander, of zijn bedrijf zal meer opgeleverd hebben, maar dat is een beoordeling waar een overheid maar beter buiten kan blijven. De overheid moet keuzes maken voor haar eigen personeel en voor de aan haar gelieerde instellingen. Verder moet de overheid eenvoudig vaststellen wat in onze tijd en in onze maatschappij acceptabel is als een normaal en redelijk inkomen, dat dus als zodanig behandeld kan worden. Verder moet zij vaststellen welk inkomen daar bovenuit gaat en ten aanzien waarvan dus een aangepaste behandeling op zijn plaats is.

De maatregelen die in dat geval het gemakkelijkst hanteerbaar en het eenvoudigst te verdedigen zijn, kunnen de vorm hebben van directe beperkingen in bijvoorbeeld de arbeidsrechtelijke of de vennootschapsrechtelijke sfeer -- dat heeft de Raad van State terecht opgemerkt -- of van directe heffingen in de fiscale sfeer. Wij zijn het met de regering eens dat het onder de huidige omstandigheden het meest voor de hand ligt om het fiscale instrumentarium te gebruiken. Vorig jaar bevatte het Belastingplan het voorstel om de fiscaal gefaciliteerde pensioenopbouw te beperken tot een pensioengevend loon van €185.000. Die grens van €185.000 was natuurlijk arbitrair en het betrof hier ook maar een heel beperkte aanpak, uitsluitend op basis van de gedachte dat de overheid niet specifiek hoeft te faciliteren voor pensioenen die hoger zijn dan wat normaal gesproken nodig is. Maar het was wel een heldere, voor iedereen begrijpelijke en eenvoudig te hanteren regel, die ook volledig paste in onze fiscale systematiek. De regel maakte bovendien de gefaciliteerde pensioenopbouw voor werknemers en voor zelfstandigen min of meer vergelijkbaar, namelijk door hantering van het uitgangspunt "niet onbeperkt". Die maatregel is echter door de motie-Kortenhorst aan de kant geschoven en nu vervangen door een wetsvoorstel dat, zoals die motie zegt, meer gericht is op echt excessieve beloningsbestanddelen. Maar ten koste van wat?

Het voorliggende wetsvoorstel bestaat uit drie onderdelen: de werkgeversheffing van 30% over excessieve vertrekvergoedingen, de werkgeversheffing van 15% over excessieve pensioenopbouw en de maatregel om carried interest en vergelijkbare beloningen onder het box 1-regime, of in bepaalde gevallen onder het box 2-regime te brengen. Ten aanzien van de laatste maatregel wordt vanochtend algemeen geconstateerd dat die moet opleveren dat inkomsten belast kunnen worden volgens de bedoelingen van de Wet IB 2001. En wij zijn het daarmee eens. Wat in feite een arbeidsbeloning is, moet ook volgens het daarbij horende hoge tarief belast kunnen worden. Het gaat hier dus niet meer om een maatregel specifiek tegen excessieve beloningen, hoewel het inderdaad vaak wel om hoge beloningen gaat. Is de regering het met mij eens dat deze technisch heel ingewikkelde aanvullende regeling beter apart behandeld had kunnen worden, in plaats van dat die geplaatst wordt in het kader van maatregelen tegen excessieve beloningen? Het gaat weliswaar vaak

om hoge inkomens, maar met excessieve beloning heeft het als zodanig toch niets te maken?

De beide andere maatregelen in het wetsvoorstel richten zich wel op excessieve beloningen, dat wil zeggen naar algemeen besef te hoge beloningen, maar dan wel op een ingewikkelde manier en met een heel beperkt bereik. Beide maatregelen zijn ingewikkeld. In de eerste plaats leiden zij materieel tot een dubbele heffing, namelijk bij de ontvanger van het inkomen en bij zijn werkgever. Dat is in ons belastingstelsel niet een heel fraaie constructie. Ik neem aan dat de regering dit met mij eens is. Daarnaast moeten voor de vaststelling van beide zogenaamde excessieve beloningsbestanddelen min of meer ingewikkelde berekeningen worden uitgevoerd, die voor wat betreft de excessieve pensioenopbouw ook nog eens gebaseerd zijn op een aanname van een gemiddelde situatie die er in feite heel anders uit kan zien. Gelukkig hoeft dat allemaal niet in de reguliere loonheffingsaangifte verwerkt te worden, maar het moet wel door de Belastingdienst, naast de normale procedures van berekening van verschuldigde belastingen, worden uitgevraagd, gecontroleerd en berekend. Daarnaast moet er voorlichtingsmateriaal komen en moeten er medewerkers opgeleid en ingewerkt worden.

En wat belasten wij op deze manier? Wij belasten niet alle te hoge inkomens, wat daaronder dan ook verstaan zou moeten worden. Wij belasten ook niet alle in absolute zin hoge arbeidsinkomens, zelfs niet alle in absolute zin hoge ontslagvergoedingen, maar alleen ontslagvergoedingen die te hoog zijn in vergelijking met het verdiende jaarloon. Wij belasten ook niet alle hoge pensioeninkomens, maar alleen de opbouw in één keer, door middel van backservice van eindlooppensioenen en verder niet. Kan de regering zich voorstellen dat wij daarmee niet gelukkig zijn?

Het zou veel eenvoudiger en naar onze mening ook redelijker en eerlijker zijn als wij niet keken naar de reden van het ontvangen van een inkomen van een werkgever, naar de vorm waarin dat ontvangen wordt, of naar de hoogte van dat inkomen in vergelijking met iets anders. Het zou redelijker en eerlijker zijn als wij alleen keken naar de hoogte van het genoten inkomen. In dat geval moeten wij natuurlijk met elkaar vaststellen waar wij een, inderdaad altijd arbitraire, grens trekken tussen maatschappelijk acceptabele inkomens en de, gerekend vanuit het wenselijke maatschappelijk evenwicht, in feite te hoge inkomens. Door te kiezen voor het fiscale instrument zouden wij aan de maatschappelijk te hoge inkomens eenvoudig iets kunnen doen door deze in de inkomstenbelasting met een hoger tarief te belasten. Dat is systeemconform en daardoor zonder enige extra inspanning te realiseren. Dat werkt in principe niet prohibitief en ook niet punitief, maar dat gaat er wel van uit dat van excessieve inkomens, in principe van alle excessieve inkomens in box 1, een meer dan evenredige bijdrage aan de collectieve middelen gevraagd mag worden.

Het zal de regering duidelijk zijn dat wij niet heel gelukkig zijn met het uitgangspunt dat de drie nu voorgestelde maatregelen gezamenlijk het bedrag van 60 mln. moeten opleveren dat eerder bedoeld was als opbrengst van de aftopping van de facilitering van de pensioenopbouw. In die 60 mln. zit nu dus een deel dat niet bedoeld is om een extra heffing te leggen op excessieve beloningen, maar dat ontstaat doordat arbeidsinkomen nu, terecht, in box 1 belast gaat worden. Wat resteert als opbrengst van de twee typen excessieve beloningen is in percentages minder dan wat het lijkt. De door de werkgever te betalen heffingen, die in de tot nu toe verschenen literatuur vaak strafheffingen worden genoemd, kunnen namelijk in mindering gebracht worden op de winst. Die verminderen dus de af te dragen vennootschapsbelasting. Vindt de regering ook niet dat een duidelijke inkomensheffing zonder fratsen, directer, simpeler en waarschijnlijk ook effectiever werkt? Vindt de regering ook niet dat de hoogte daarvan niet alleen bepaald zou moeten worden door het gat dat in de begroting is gevallen door de motie-Kortenhorst, maar vooral door een politieke afweging van wat mag gelden als een maatschappelijk verantwoorde heffing over in de visie van de maatschappij heel hoge inkomens? Ik verneem graag de reactie van de bewindslieden.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 12.07 uur tot 13.00 uur geschorst.

Voorzitter: Timmerman-Buck

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mee dat voorgenomen beslissingen omtrent enkele ter instemming aangeboden JBZ-besluiten tijdens deze vergadering in de zaal ter inzage gelegd worden, conform het voorstel van de commissie voor de JBZ-Raad. Als aan het einde van de vergadering geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer heeft besloten conform dit advies.
**

(De voorgenomen beslissingen zijn als noot opgenomen aan het einde van deze editie.)<1>

*B
!Hamerstukken!

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van boek 2 van het Burgerlijk Wetboek ter uitvoering van Richtlijn 2006/46/EG van het Europees Parlement en de Raad van 14 juni 2006, tot wijziging van de Richtlijnen 78/660/EEG, 83/349/EEG, 86/635/EEG en 91/674/EEG betreffende de jaarrekening en de geconsolideerde jaarrekening (PbEU L 224) (31508);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren en enige andere wetten in verband met de flexibilisering en verduidelijking alsmede**

enkele aanvullingen van de regeling van de rechtspositie van rechterlijke ambtenaren en rechterlijke ambtenaren in opleiding (31227).

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Ik heet minister Klink van harte welkom in dit huis, evenals de minister van Financiën, die ik persoonlijk nog niet welkom had geheten.
**

*B
!Stemmingen!

Aan de orde is de **stemming over een motie**, ingediend bij de behandeling van het wetsvoorstel **Wet ambulancezorg (29835)**, te weten:
- de motie-Slagter-Roukema c.s. over het overnemen van personeel van oude vergunninghouders (29835, letter R).

(Zie vergadering van 2 december 2008.)

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fractie van de VVD tegen deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.
**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B
!Belastingheffing excessieve beloningsbestanddelen!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van enige belastingwetten (Belastingheffing excessieve beloningsbestanddelen) (31459).**

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Bos**: Mevrouw de voorzitter. Ik dank de leden die in eerste termijn het woord hebben gevoerd voor hun inbreng. Ik zal in eerste termijn proberen, in te gaan op de algemene context waarbinnen het kabinet het nodig vond om voorstellen te doen die betrekking hebben op excessieve beloningselementen. Daarna zal de staatssecretaris de meer wetstechnische verdediging van de voorstellen voor zijn rekening nemen. Ik zal dit niet doen dan nadat ik de leden bedankt heb die mij dan wel vanaf het spreekgestoelte, dan wel zojuist gefeliciteerd hebben met de uitverkiezing tot Nederlander van het jaar. Ik zeg dit in alle nederigheid. Ik realiseer mij ook dat mij enige achterdocht past op zo'n moment. Iedereen weet hoe je je als links politicus voelt als je nota bene door dat blad uitverkozen wordt tot Nederlander van het jaar. Maar met die

gezonde achterdocht en alle daarbij behorende nederigheid, niettemin dank.

Voorzitter. De maatschappelijke context. Het is onvermijdelijk om te beginnen met de discussie die door een aantal leden is aangezwengeld en die eigenlijk neerkomt op de vragen wat excessief is en hoe dat verband houdt met de voorstellen. Ik moet zo eerlijk zijn om toe te geven dat ook wij niet met een nagelschaartje precies kunnen knippen wanneer sprake is van excessieve beloningsbestanddelen. Mevrouw Böhler heeft gesproken over een eventuele grens. Het is natuurlijk niet zo dat bij een bedrag van €500.000 plus één cent of €500.000 min één cent wel en niet sprake is van een exces. Wij hebben aansluiting proberen te zoeken bij wat maatschappelijk als problematisch wordt ervaren. Omdat je het toch wilt benoemen, hebben wij er vervolgens het woord "excessief" aangehangen. Er zijn aspecten die getuige het debat en getuige onze eigen ervaring en waarnemingen bepaalde beloningselementen tot maatschappelijk problematisch maken.

Het heeft in ieder geval niet alleen te maken met de hoogte van de beloning. Die is wel relevant, maar zeker niet doorslaggevend. Ik zeg dit omdat de maatschappelijke onrust en de maatschappelijke woede volgens mij tot en met de fractie van de SP bijvoorbeeld geen betrekking hebben op de salarissen van topvoetballers of van zeer talentrijke televisiepresentatoren. Daar wordt wel eens een vraag over gesteld, maar om nu te zeggen dat dit het hart, het middelpunt is van het maatschappelijk debat en de daarbij behorende onrust, dat niet. Als een zeer hoog salaris of een zeer hoge beloning gepaard gaat met andere aspecten neemt de mate waarin de beloning als een probleem, als een exces gezien wordt, toe.

Het eerste aspect is de constatering dat de beloning op een niet-transparante wijze tot stand komt, dus als het onduidelijk is waarom iemand zo hoge beloning krijgt. Dan blijft het beeld hangen dat er onvoldoende tegenmachters zijn georganiseerd, dat er geen efficiënt werkende markt is en dat mensen zichzelf die beloning kunnen toedelen zonder dat iemand daaraan een halt kan toeroepen. Als er sprake is van dat type intransparantie hebben wij iets te pakken waarmee een hoge beloning in de buurt komt van de excessen.

Het tweede aspect is de toekenning van zo'n beloningselement als er serieuze twijfels zijn over de kwaliteit van de geleverde prestatie of, sterker nog, als het voor iedereen duidelijk is dat er sprake is van een slechte prestatie. Dus met een hoge beloning, een intransparant proces en dan ook nog eens een twijfelachtige of zelfs slechte prestatie komen wij dicht bij het problematiseren, bij het als excessief kenschetsen. Wij kennen daar natuurlijk voorbeelden van. Wij hebben in het bedrijfsleven gezien dat variabele beloningselementen ongeacht de prestatie van de rechthebbende enorm hoog kunnen uitvallen. Dit kan omdat de beloning gekoppeld is aan koersontwikkeling of omdat zij verbonden is met afspraken over change of control bij een fusie- of overnameproces. Het kan ook dat zo'n proces leidt

tot stijging van de koers van de aandelen, terwijl daar echt geen prestatie van de rechthebbende tegenoverstaat. Dit speelt het meest als er sprake is van ontslag. Als het gaat om ontslag én er is twijfel de aan de kwaliteit van de geleverde prestatie én het gaat om heel veel geld én het is onduidelijk waarom het juist dat bedrag is, dan heb je langzamerhand wel een optelsom die ertoe leidt dat je mag spreken van iets wat maatschappelijk als zeer problematisch wordt ervaren.

Het derde aspect is dat er sprake kan zijn van ten minste een schijn van vermenging van belangen. Dit heeft ook te maken met intransparantie. Dit kan aan de orde zijn als bestuurders die deelnemen aan besprekingen over fusies en overnames daar, afhankelijk van de keuzes die zij maken, zelf geldelijk voordeel van kunnen hebben. Soms kan het daarbij gaan om een buitengewoon groot geldelijk voordeel, bijvoorbeeld in de vorm van change of control fees of van andere bonussen en betalingen.

Het vierde aspecten is dat bij bepaalde beloningsvormen de rekening bij de belastingbetaler terechtkomt. Ik noem de backservicestorting van fiscaal aftrekbare premies binnen een eindloonstelsel. Dat leidt tot een totaal verkeerde prikkel en legt de zeer hoge rekening bij de belastingbetaler. Een te laag effectief belastingniveau over bijvoorbeeld carried interest legt op eenzelfde manier de rekening bij de belastingbetaler.

Dat zijn de aspecten: het gaat om veel geld, het proces en de criteria zijn intransparant, er kan sprake zijn van ten minste de schijn van belangenverstrengeling, er is geen of een slechte tegenmacht, de beloning kan verleend worden bij twijfelachtige of slechte prestaties of zelfs bij ontslag en de rekening wordt disproportioneel bij de belastingbetaler neergelegd. Naarmate er meer wordt gescoord op al die aspecten heb je meer reden om de beloning als excessief te bestempelen en kunnen wij feitelijk constateren dat er meer aanleiding is tot maatschappelijk debat, dus dat de onrust daarover in brede geledingen van de maatschappij ook toeneemt.

De heer **Reuten** (SP): Ik vind het heel mooi wat de minister zegt en dat meen ik oprecht. Toch zeilt hij een beetje om het probleem heen. Ik begrijp dat het niet met een nagelschaartje is te knippen, maar dat kan wellicht wel met een heggenschaar. Kan hij op die manier aangeven welke andere excessieve beloningen er zijn dan de drie die in het wetsvoorstel worden genoemd? Kan hij daarvan een aantal voorbeelden geven of is dat niet mogelijk? Als het tot de drie genoemde beloningen beperkt is, weten wij wat excessief is. Vindt de minister bijvoorbeeld een inkomen van een miljard zonder de genoemde aspecten ook prima? Ik vraag hem, iets specifiek te worden.

Minister **Bos**: Aan het slot van mijn betoog zal ik proberen om deze maatregelen in te passen in het bredere pallet maatregelen dat het kabinet voornemens is, ten uitvoer te brengen. Er worden ook andere beloningen genoemd die niet zozeer als

excessief worden gezien als wel onwenselijk. Daar wensen wij ook paal en perk aan te stellen.

Mevrouw **Böhler** (GroenLinks): Ik begrijp dat niet alleen de hoogte van de beloning doorslaggevend is. Het voorbeeld van de topsporters is duidelijk. De minister noemde andere factoren, zoals niet transparant, twijfel aan prestatie -- wellicht ontslag -- en vermenging van belangen. Hoe verhouden deze aspecten zich tot de huidige regels voor de vertrekvergoeding? Die regeling wordt ook toegepast op mensen die goed gepresteerd hebben, die zelf ontslag hebben genomen, waarbij transparant in het arbeidscontract is vastgelegd dat zij twee keer het jaarsalaris krijgen en waarbij er geen sprake is van vermenging van belangen. Toch wordt een dergelijke vergoeding als excessief gezien.

Minister **Bos**: Dan gaat het om een vergoeding die louter en alleen wordt toegekend omdat iemand vertrekt. Dan is er eigenlijk een heel onduidelijk of eigenlijk geen verband met de geleverde prestatie, terwijl het toch om een zeer grote som geld kan gaan. Bovendien is het uitvoeringstechnisch een zeer lastige kwestie. De staatssecretaris zal er straks nader op ingaan. In verband met de handhaafbaarheid is het zeer moeilijk om onderscheid te maken tussen de redenen van vertrek. Dat heeft geleid tot het voorstel zoals het nu geworden is.

De heer **Reuten** (SP): Ik daag de minister uit om er toch iets meer over te zeggen. Ik heb het vermoeden dat hij het straks over arbeidsrechtelijke zaken en over het bestuur van een onderneming gaat hebben. Gaat het bij excessieve beloning om de drie genoemde punten of zijn er andere vormen van excessieve beloning? Zo ja, kan hij er dan een, twee of drie noemen?

Minister **Bos**: Wij hadden niet de pretentie dat wij met dit wetsvoorstel alle excessieve beloningselementen onmogelijk maken of afstraffen. Wij zorgen er ook niet voor dat wanneer deze zich toch voordoen, er in ieder geval een evenredig deel in de schatkist terechtkomt. Wij hebben gemeend, te moeten doen wat verstandig is en wat mogelijk is. Dit lijkt ons een alleszins reële selectie, ook gelet op de punten waar het maatschappelijk vooral over gaat. Het gaat vaak over exitvergoedingen en over mensen die op de beurs verschrikkelijk veel kunnen verdienen om er vervolgens veel te weinig belasting over te betalen. Dat grijpt aan in het hart van het politieke en maatschappelijke debat. Op die manier hebben wij onze prioriteiten gesteld.

De heer **Leijnse** (PvdA): De minister heeft gezegd dat de hoogte van het bedrag niet het enige criterium voor excessief belonen is. Het moet gaan om een combinatie met een aantal andere criteria. Interessant genoeg noemt de minister ook het ontbreken van een redelijke belastingheffing. Dat vind ik een element dat op zichzelf staat, maar dat terzijde.

In het rijtje is de hoogte het enige kwantificeerbare criterium, het enige harde criterium. Ik begrijp dat bij excessieve beloning sprake moet zijn van een combinatie van factoren. Dat laat onverlet dat daarbij de hoogte een soort randvoorwaarde is. In de voorstellen is een harde grens van vijf ton genoemd.

Minister **Bos**: U heeft gelijk dat hoogte het enige kwantificeerbare criterium is. Je hebt ook een kwantificeerbaar criterium nodig om uiteindelijk willekeur bij de wettoepassing te vermijden. Ik ben het niet met u eens dat de andere criteria niet hard zijn. Ik noem de schijn van belangenverstrengeling. Inmiddels ligt een wetsvoorstel op het gebied van het vennootschapsrecht bij de Tweede Kamer. Daarbij stellen wij voor om in een artikel van het Burgerlijk Wetboek duidelijk te maken dat bestuurders die deelnemen aan besluitvormingsprocessen rond fusies en overnames waar zij zelf geldelijk voordeel aan kunnen ontlenen, niet in die positie gebracht mogen worden. Of zij krijgen het geldelijk voordeel niet en dan moet de bezoldiging erop aangepast worden. Of het bestuur moet ervoor kiezen om anderen aan de besprekingen te laten deelnemen. Dat is niet kwantificeerbaar, maar wel hard en toepasbaar. Daarom willen wij dat in een wet inpassen en die wet zullen wij ook handhaven.

De heer **Leijnse** (PvdA): Ik bedoelde niet dat die andere criteria niet hard zijn. Die andere elementen zijn wel degelijk ook hard te maken. De minister plaatste de drie maatregelen in een meer algemeen kader. Hij heeft het algemene beoordelingskader van de regering geschetst. Zouden zich in de toekomst andere vormen van beloning voordoen die op grond van dit kader excessief te noemen zijn, komt de regering dan met voorstellen om die vormen van een belastingboete of iets dergelijks te voorzien?

Minister **Bos**: Dat zou kunnen. In coalitieverband hebben wij geprobeerd om een pakket samen te stellen waarmee wij een helder signaal geven. Wij hopen ook uit het ritme van het verschijnen van de jaarverslagen te ontsnappen. Wij moeten voorkomen dat wij elk voorjaar, als de jaarverslagen met de beloningen inclusief de bonussen van de leden van de raad van bestuur verschijnt, verleidt worden tot het nemen van nieuwe maatregelen. Wij proberen iets neer te zetten dat verder reikt dan dat. Wij zijn natuurlijk niet doof en blind voor ontwikkelingen.

Ik geef een voorbeeld waar de heer Reuten ook aan refereerde. Het afgelopen halfjaar is er al iets in deze sfeer bijgekomen. De president-directeur van de Nederlandsche Bank is bereid gebleken om het geheel van het bonusbeleid van financiële ondernemingen te incorporeren in zijn prudentieel toezicht. Dat zat niet in dit pakket toen wij het maakten, maar dat is er het afgelopen halfjaar bijgekomen. Dat heeft te maken met hetgeen wij hebben zien gebeuren en de conclusies die wij daaruit getrokken hebben. Doof en blind zijn wij niet. Als de situatie om meer maatregelen

vraagt, dan zullen wij onze verantwoordelijkheid nemen. Het is wel de bedoeling van het pakket dat wij er langere tijd mee vooruit kunnen en niet dat wij elke keer als wij op een andere vorm van bonus stuiten, iets nieuws moeten verzinnen.

Waarom willen wij optreden tegen excessieve beloningen? Welke maatschappelijke effecten ervan worden als problematisch ervaren? Waarom zeggen wij niet: laat het maar zoals het is?

Sommige vormen van excessief belonen zijn economisch ondoelmatig. Zij zetten aan tot verkeerd gedrag. Iemand heel veel geld geven voor een zeer slechte prestatie is economisch ondoelmatig. Iemand enorme bonussen geven voor het afsluiten van overeenkomsten die gewin op korte termijn opleveren, maar die op langere termijn slecht uitwerken, is economisch ondoelmatig.

Een ander argument is dat wij in Nederland in dialoog met de sociale partners een zekere traditie hebben opgebouwd. In tijden waarin dat echt nodig is, proberen wij de sociale partners te bewegen tot een verantwoorde loonontwikkeling. Ik roep de afgelopen maanden in herinnering. In Nederland was en is er sociale rust, terwijl de economie met een enorme vertraging te maken heeft. In landen om ons heen wordt gestaakt voor een loonstijging van soms wel 8%. Dat hebben wij gelukkig niet in Nederland. Dat heeft te maken met een traditie die wij met elkaar hebben opgebouwd waarin ook sociale partners hun verantwoordelijkheid nemen, juist op momenten dat dit nodig is. Als wij aan de top van het inkomensgebouw maar alles laten gebeuren en op geen enkele wijze normen stellen dan wel ingrijpen met het fiscale instrumentarium, ondermijnen wij uiteindelijk het draagvlak bij de vakbeweging om een verantwoorde loonontwikkeling te vragen. Dat is de overtuiging van het kabinet.

Hoewel ik het betoog van de heer Essers niet gehoord heb, heb ik het wel kunnen lezen. Hij heeft gesproken over de wet als symbool. In de Tweede Kamer is hier ook veel over gesproken. Het betreft een zeer kleine groep. Als je hebt over een beloningsgrens die slechts geldt voor een zeer klein deel van het universum, is het toch belangrijk dat de politiek op gezette tijden durft te laten zien wat zij wel en niet acceptabel vindt. Het is belangrijk dat de politiek aangeeft waar zij wenst te normeren. Dat is misschien wel symboolpolitiek maar dan wel in de allerbeste betekenis van het woord. Het is goed dat de politiek normen durft te stellen voor maatschappelijk onaanvaardbaar gedrag.

Dit leidt mij tot het laatste argument. Het kabinet is ervan overtuigd dat ongelijkheden in de samenleving niet te groot mogen worden. Dat speelt temeer als die ongelijkheid vooral bepaald wordt door ontwikkelingen aan de bovenkant van het salarisgebouw die niet meer te begrijpen, te vatten en te verklaren zijn. Dat is slecht voor de cohesie in de samenleving. Dat is slecht voor het gedeelde gevoel dat burgers in een samenleving moeten hebben; het gevoel dat zij er samen voor staan en er samen de schouders onder moeten zetten. Burgers moeten het gevoel hebben dat zij in

hetzelfde land wonen en dat zij samen de lasten en lusten van het samenleven moeten dragen. Ook dat is een valide reden voor matiging van excessen, waar nodig en waar mogelijk.

Deze vier redenen -- het bestrijden van economische ondoelmatigheden, het bevorderen van draagvlak voor een verantwoorde loonontwikkeling, het stellen van een norm en het bevorderen van de cohesie -- zijn de dragende motieven van het kabinet om niet alleen deze maatregelen te nemen, maar ook nog een aantal andere maatregelen.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): De minister zegt dat het te ver uiteenlopen van de inkomens een factor als zodanig wordt voor de maatschappelijke aanvaardbaarheid. Daarbij heeft hij het alleen over de hoogte van de inkomens. Waarom gebruikt hij die hoogte niet als afzonderlijk argument om maatregelen op te baseren?

Minister **Bos**: De geachte afgevaardigde citeert mij niet helemaal correct. Ik heb gezegd dat het gaat om een ongelijkheid ten gevolge van ontwikkelingen aan de bovenkant van het salarisgebouw die niemand meer kan begrijpen, vatten of verklaren. Ik heb gewezen op het inkomen van topvoetballers. Voor de zeer hoge beloningen is een groot maatschappelijk draagvlak mits daar briljante prestaties tegenover staan. Het enkele feit dat er sprake is van een hoge beloning wordt daar niet gezien als voldoende reden om die als excessief te beschouwen. Eenieder zal daar verder zijn eigen weging aan geven. Het kabinet zegt niet dat de hoogte irrelevant is, maar wel dat sprake is van excessen naarmate behalve een heel groot geldbedrag ook een aantal andere aspecten aanwijsbaar een rol speelt.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Ik kan begrijpen wat de redenering van de minister is. Ik constateer echter dat een heleboel mensen -- ik reken mijzelf ook tot hen -- toch de neiging zullen hebben om dit anders te benaderen.

Minister **Bos**: Dat apprecieer ik ten volle. Wat ons betreft is dat een valide debat. De afgelopen twee jaar heb ik zelf verscheidene malen aan "de overkant" meegemaakt dat wij te maken hadden met bepaalde bonussen die aan de top van het bedrijfsleven waren uitgekeerd. In formele zin kon best gewezen worden op een prestatie die volgens het daar geldende beloningsbeleid aanleiding was voor dat type bonus. Als zo'n bonus boven een bepaald bedrag uitkomt, vraagt iedereen zich natuurlijk wel af wat je ermee moet en waarom je het zou willen. Dat ook de hoogte relevant is en dat de een in sommige gevallen wat zwaarder weegt dan de ander, daar wil ik echt niets aan afdoen. In bijna alle betogen kwam de vraag naar voren wat iets excessief maakt. Ik heb geprobeerd het complex aan factoren te duiden waarvan je in ieder geval kunt zeggen dat naarmate een beloningselement meer aspecten in die sfeer kent, het problematische en excessieve karakter ervan ook toeneemt.

De heer **Essers** (CDA): De minister heeft een aantal malen het voorbeeld van topvoetballers gegeven. Ten aanzien van het eerste element van het wetsvoorstel, de vertrekvergoedingen, wijs ik erop dat topvoetballers hier ook onder vallen. Niet dat wij heel veel medelijden met hen zouden moeten hebben, maar eigenlijk is sprake van een onbedoeld effect van dit wetsvoorstel. Ik ben het met de minister eens dat je in dit geval moeilijk kunt spreken van excessieve inkomens volgens de definitie die de minister daarvan gegeven heeft.

Minister **Bos**: De staatssecretaris zal straks nog ingaan op de vraag wat de wetstechnische consequenties van een en ander precies zijn. Het verhaal -- volgens mij is dit helder verwoord in de memorie van toelichting -- is steeds geweest dat wij met deze voorstellen in feite twee dingen doen. De wetsvoorstellen leiden ofwel tot aanpassing van gedrag. Dat is in dat geval bedoeld en dus prima. Ofwel leiden ze niet tot aanpassing van gedrag. In dat laatste geval krijgen wij hierover in ieder geval belastinggeld binnen en dat is ook goed. Volgens mij geldt dit ook voor de casuspositie die de heer Essers zo-even naar voren haalde.

Tot slot wil ik aangeven wat, gegeven onze zienswijze ten aanzien van de vraag wat excessief is en wat niet en gezien de redenen om een bepaalde aanpak voor te stellen, het spectrum aan voorstellen is dat hierbij een rol speelt. Ik noem een en ander in willekeurige volgorde. Hier hoort bij -- de ene spreker is hierop wat uitgebreider ingegaan dan de andere -- hoe wij omgaan met de adviezen van de commissie-Dijkstal in het licht van topbeloningen in de publieke en semipublieke sector. Hier hoort ook bij -- dit is een toevoeging ten opzichte van de commissie-Dijkstal -- de manier waarop wij omgaan met beloningsbeleid bij staatsdeelnemingen. Dit punt kwam niet of nauwelijks voor in de adviezen, omdat het formeel meestal niet gerekend kan worden tot de semipublieke sector. Eigenlijk betreft het de private sector met de overheid als aandeelhouder. Het kabinet heeft ervoor gekozen om ook in dat geval een zekere matiging van beloningsbeleid voor te stellen. Een en ander heeft te maken met het voorstel van collega Hirsch Ballin om bij schijn van belangenvermenging bij bedrijfsbestuurders die deelnemen aan fusie- en overnamebesprekingen het in het Burgerlijk Wetboek mogelijk te maken hierover afspraken te maken met elkaar. Dit heeft te maken met het adviesrecht van de ondernemingsraad, alsmede met het spreekrecht van de ondernemingsraad. Het heeft te maken met de code-Tabaksblat waarover de heer De Boer het nodige heeft gezegd, namelijk de zelfregeling van het bedrijfsleven. Morgen wordt de nieuwste versie gepresenteerd van de commissie-Frijns. Wij mogen aannemen dat tussen Tabaksblat en Frijns een enorme beweging gaande is geweest waardoor het instrumentarium waarop met name commissarissen in de top van het bedrijfsleven worden aangesproken om ontwikkelingen op het gebied van beloning een beetje beheersbaar te houden, wordt uitgebreid. In antwoord op de vraag van de heer De Boer merk ik op dat hierover nog niet zo veel te

zeggen valt. Als daar dan ook nog goede nalevingspercentages bijkomen, hebben wij op dat punt volgens mij veel bereikt.

Ik ga even verder met het rijtje. Hier hoort ook de serie wetsvoorstellen bij die recent zijn ingediend bij de Tweede Kamer om aandeelhoudersactivisme te ontmoedigen. Je moet meer aandelen hebben voordat je iets mag agenderen op de aandeelhoudersvergaderingen. Het moet transparant zijn wie er achter een aandeel zit. Het is belangrijk om te kijken naar de manier waarop je iets over de strategische intenties van aandeelhouders te weten kunt komen. Al dat soort zaken is belangrijk om uiteindelijk met elkaar te komen tot een matiging van excessieve beloningen daar waar nodig en mogelijk.

Vorig jaar kwamen er naar aanleiding van het Belastingplan twee specifieke voorstellen bij, een op het gebied van het eigen huis. Dit voorstel is in stand gebleven, zij het dat het een vertraagde invoer heeft gekend. Een ander voorstel lag op het gebied van pensioenpremies. In het wetsvoorstel dat vandaag voorligt, wordt voorgesteld om dat voorstel geen doorgang te laten vinden maar in plaats daarvan drie fiscale voorstellen in te voeren.

De heer **Reuten** (SP): De minister refereert zelf aan staatsdeelnemingen. Kan hij mij vertellen of voormalig minister Zalm, de nieuwe topman van ABN AMRO/Fortis, een eindpensioenregeling gaat genieten die met terugwerkende kracht zal gelden?

Minister **Bos**: Nee, hij neemt deel aan een middelloonpensioen.

De heer **Reuten** (SP): Een middelloonpensioen, oké.

Minister **Bos**: De heer Reuten kijkt erbij alsof hij het jammer vindt dat hij dit antwoord krijgt. Er is goed opgelet bij de onderhandelingen, mijnheer Reuten.

De heer **Leijnse** (PvdA): De minister heeft het over beloningsbeleid bij staatsdeelnemingen. Wij hebben in het recente verleden hiervan een aantal voorbeelden gezien. Moet ik zijn woorden zo interpreteren, dat er een meer algemene notie komt van hoe de Staat in situaties waarin zij een meerderheidsaandeel in een bedrijf heeft, met het beloningsbeleid in dat bedrijf zal omgaan?

Minister **Bos**: Zeker. Op dit moment kan mij een gebrek aan kennis parten spelen. Wij hebben een brief aan de Tweede Kamer gestuurd waarin wij zijn ingegaan op het bezoldigingsbeleid bij staatsdeelnemingen. Hierover zijn twee algemene overleggen gevoerd. Binnenkort wordt een en ander waarschijnlijk afgerond. Wij hebben feitelijk gezegd dat er een categorie staatsdeelnemingen is -- denk aan UCN, de Westerscheldetunnel en Covra -- die 100% publiek is en waarbij op geen enkele wijze sprake is van een vorm van marktwerking. Deze categorie zou moeten vallen onder de normale mp-norm of "B-norm" of hoe wij hem ook willen noemen. Ik mag geen "Balkenendenorm" meer

zeggen, omdat de heer Balkenende dit salaris zelf niet verdient. Er is een tweede categorie publieke ondernemingen waarvan wij zeggen dat er wel een element van marktwerking een rol speelt. Denk aan de Bank Nederlandse Gemeenten of de Gasunie. Er is een derde categorie publieke ondernemingen waarvan wij zeggen dat deze weliswaar een publieke taak heeft, maar het marktelement dominant is in haar operationeel functioneren. Je zou hierbij kunnen denken aan een bedrijf als Schiphol.

Er is een schaal ontworpen met verschillende referentiegroepen. Als je een 100% publieke staatsdeelneming hebt, is je referentiegroep ook 100% publiek. Als je een referentiegroep ontwikkelt voor Schiphol, voeg je er nog wat private, commerciële functies aan toe. Uit die schaal volgt dan een normering. Deze aanpak is voorgelegd aan de Tweede Kamer. Los van het feit dat er nog discussie gevoerd wordt over een aantal individuele deelnemingen, kan zij daar op veel instemming rekenen.

De heer **Leijnse** (PvdA): Dit is het antwoord wat ik ongeveer wilde horen: een gedifferentieerd beleid waarin je de posities van de verschillende ondernemingen meeneemt. Zou het niet een heel mooie metafoor zijn voor toepassing in de collectieve sector? Daar heb je immers dezelfde soort differentiatie in de mate waarin men al dan niet op een open markt opereert of afhankelijk is van overheidssubsidie en dergelijke. Is de regering voornemens ten aanzien van de collectieve sector in bredere zin -- ik bedoel dus niet staatsdeelnemingen in enge zin -- een soort gedifferentieerd beleid te ontwikkelen?

Minister **Bos**: Ja. Differentiatie is in hoge mate ingegeven door de systematiek van de commissie-Dijkstal. Deze heeft gezegd dat je het regime hebt volgens welke iets onder het salarismaximum moet vallen. Daarnaast heb je een regime waarbinnen je in een bepaalde sector een code afsprekt en je hebt een regime waarin je zegt dat openbaarmaking het enige is wat je zou moeten willen afdwingen. Het debat dat de afgelopen weken aan de overkant is gevoerd, ging er dus over in welk deel van de collectieve sector je welk regime toepast. Dat valt voor de zorg anders uit dan voor woningbouwcorporaties of voor inrichtingen voor jeugddetentie. Dat debat is nog niet afgerond, maar het kader ligt er wel en is ook in een brief van de minister van BZK aan de overkant neergelegd.

De **voorzitter**: Kort graag, mijnheer Reuten.
**

De heer **Reuten** (SP): Begrijp ik dat wij de tweede termijn van de minister overslaan? Is de minister nu klaar?

Minister **Bos**: Ik wil nog ingaan op een paar vragen die met name de heer Reuten zelf heeft gesteld en dan ben ik wat mij betreft inderdaad klaar.

Mede naar aanleiding van het artikel dat ik samen met de premier heb gepubliceerd in de Financial Times Deutschland, vraagt de heer Reuten hoe het zit met het toezicht op salarissen in de financiële sector. Zijn eerste vraag is of het om een regeringsstandpunt gaat. Het antwoord daarop is "ja". De tweede vraag is of het dan niet consequent is om deze goedkeuring ook voor de andere sectoren te laten gelden. Het antwoord op deze vraag luidt "nee". Dat heeft te maken met het feit dat wij juist in de financiële sector de bijzondere figuur kennen van de toezichthouder met prudentiële verantwoordelijkheid, die dus eigenlijk de gezondheid van het systeem en de daarbij behorende systeemrisico's in de gaten moet houden. De Autoriteit Financiële Markten kijkt naar het gedrag van financiële partijen, maar De Nederlandsche Bank moet gewoon kijken of het systeem deugt. Voortschrijdend inzicht heeft geleerd dat niet alleen wat op een balans van een bank staat inzicht geeft in de risico's die al dan niet aan de orde kunnen zijn, maar dat ook de manier waarop met bonussen wordt gewerkt bepalend kan zijn voor de risico's die concreet aan de orde zijn. De heer Wellink heeft dus ingestemd met de gedachte dat hij het ook tot zijn verantwoordelijkheid zou moeten rekenen om in de context van het prudentiële inzicht ook de manier waarop bonussystemen binnen banken zijn vormgegeven mee te nemen. Dit is gelukkig ook een internationale trend, die zelfs in een land als de Verenigde Staten in toenemende mate geopperd wordt.

DNB is op dit moment druk bezig met onderzoek onder Nederlandse financiële instellingen, of liever gezegd financiële instellingen die onder het toezicht van DNB vallen, om te kijken wat er op dit moment concreet gaande is, en zal daar vervolgens een normatief systeem uit afleiden en dit handhaven. Ik weet niet helemaal zeker of dit uiteindelijk in de vorm van wetsvoorstellen zal landen. De toezichthouder kan natuurlijk ook eigenstandig bepaalde normen vaststellen en handhaven. Solvabiliteitsnormen hoeven immers ook niet altijd via een wet effectief te worden, dat kan gewoon behoren tot de bevoegdheden van de toezichthouder.

De heer Essers vraagt of het wetsvoorstel niet enigszins achterhaald is door de actualiteit van de kredietcrisis. Naar zijn waarneming zijn er steeds meer CEO's die zich de laatste tijd matigen in hun inkomenseisen. Ik kan mij zelf niet aan de indruk onttrekken dat dit niet altijd helemaal voor 100% uit vrije wil gebeurt, maar in dominante mate samenhangt met momenten waarop deze CEO's zich gedwongen voelen om bij de overheid om steun te vragen. Vervolgens blijken zij dan bereid om voor één dollar hun werk te doen. Of het daarbij gaat om een permanente karaktertrek van de moderne chieft executive? Ik hoop dat het zo is, maar ik ben er niet van overtuigd. Het lijkt ons in die zin verstandig om gewoon door te gaan met de voorstellen die vandaag voorliggen, niettegenstaande die ontwikkelingen die ook wij toejuichen.

De heer Reuten vraagt of het verstandig is om de ondernemingsraad instemmingsrecht te geven over de gehele beloningsstructuur van de onderneming. Hij heeft ook het oude, daarmee enigszins verbonden SP-programmapunt genoemd of salarissen sowieso niet tot een veel hoger niveau onder de cao gebracht moeten worden. Over dat laatste punt gaat het kabinet niet. Werkgevers en werknemers maken echt onderling uit welke salarissen zij onder de cao willen laten vallen. Ik geloof overigens dat juist het bankwezen een sector is waar tot een betrekkelijk hoog salarisniveau salarissen onder de cao vallen. Het kabinet heeft besloten om de positie van de ondernemingsraad te houden bij adviesrecht en spreekrecht bij aandeelhoudersvergaderingen, zoals al in de kranten te lezen was. In het licht van de vigerende bestuursverhoudingen binnen de vennootschap vinden wij dat een verstandige keuze.

De heer De Boer vraagt naar de effecten van wat nu nog de code-Tabaksblat is en straks de code-Frijns zal zijn. Zoals gezegd, krijgen wij morgen een nieuwe versie van de commissie-Frijns. Ik verwacht dat daarin met name de positie van de commissarissen op het gebied van het beloningsbeleid veel zwaarder aangezet zal zijn dan in de oude code. Naar ik aanneem, zullen morgen ook nieuwe nalevingpercentages gepubliceerd worden. Ik kan niet geweldig veel zeggen over wat daar uit zal komen. Het is echter wel duidelijk -- voor zover dat de vraag was van de heer De Boer -- dat er nog geen nalevingpercentages in zullen staan met betrekking tot de laatste beweging die gemaakt is in de richting van meer verantwoordelijkheden en instrumenten voor commissarissen. Dat is namelijk het laatste jaar in discussie gekomen en zal als het meezit vanaf morgen in het voorstel van de commissie-Frijns staan.

Ik hoop hiermee de meer algemene punten adequaat beantwoord te hebben.

De heer **Reuten** (SP): Ik heb nog drie vragen voor de minister. Ten eerste, deelt hij mijn analyse dat gezien het vervallen van de €185.000 de effecten van dit wetsvoorstel per saldo denivellerend zijn?

Ten tweede, in de memorie van antwoord staat dat er gekozen is voor de grens van €500.000, omdat die naar de mening van het kabinet aansluit bij maatschappelijke opvattingen over normale en excessieve beloningsbestanddelen. Hoe heeft de minister deze maatschappelijke opvattingen gewogen?

Ten derde kom ik terug op de gouden handdruk en de pensioenregelingen. Wat gaat het kabinet doen als deze blijven voortduren, als de belasting in dezen geen effect heeft? Worden deze zaken dan verboden?

Minister **Bos**: Ik denk dat de staatssecretaris zal ingaan op de meeste van deze punten, dus ik kan het kort houden. Volgens mij is nadrukkelijk gesteld, in de memorie van toelichting en in antwoord op schriftelijke vragen, dat het voorstel met betrekking tot de belasting van pensioenpremies óf zal leiden tot

gedragsaanpassing richting de middelloodsystemen -- dat is prima, want dat willen wij -- óf, als men die aanpassing niet pleegt, tot meer belasting. Als men voor dat laatste kiest, vinden wij de sanctie rechtvaardiger dan de situatie die thans aan de orde is, namelijk dat het eindlooppensioen op rekening van de belastingbetaler genoten kan worden. Er is dus geen voornemen om eindloonsstelsels, bijvoorbeeld als backservicestortingen, te verbieden. Er is wel een voornemen om het zwaar te belasten als men persisteert. Dat voornemen is in dit wetsvoorstel handen en voeten gegeven.

Over de grens van €500.000 zal de staatssecretaris het een en ander zeggen. Ik kan slechts medelen dat ik het zelf belangrijk heb gevonden dat in consultatie met bijvoorbeeld de georganiseerde werknemers en werkgevers die grens redelijk werd gevonden. Ik denk dat dat iets zegt over het maatschappelijke draagvlak.

Ten slotte kom ik op de vraag over de grens van €185.000. De staatssecretaris zal straks ingaan op een aantal vragen die de heer Reuten in eerste termijn heeft gesteld over de belastingdruk. Ik maak slechts de opmerking dat de heer Reuten het effect van de wetsvoorstellen die nu voorliggen vergelijkt met een wetsvoorstel dat nog niet is ingevoerd en nog niet heeft gewerkt, terwijl ik de effecten van de voorliggende wetsvoorstellen wil vergelijken met de situatie die thans aan de orde is. Dan constateer ik dat daarmee een grotere rechtvaardigheid in belastingheffing tot stand zal komen.

De heer **Reuten** (SP): Maar dat wetsvoorstel is toch, op voorstel van de minister van Financiën, aangenomen? Dat vonden wij prima.

Minister **Bos**: Nou nee, dat niet. Nu ja, de heer Reuten misschien...

De heer **Reuten** (SP): Het is een aangenomen wetsvoorstel. De minister zegt dat het niet effectief is, maar dat komt doordat de invoeringsdatum later ligt. Daar is mijn fractie overigens geen voorstander van, maar soit. Het is een wet. Tot op dit moment is het wet.

Minister **Bos**: Het wetsvoorstel is aangenomen; daar heeft u gelijk in. Dat is gebeurd om redenen die het kabinet zeer heeft geapprecieerd. Beide Kamers gingen akkoord met dit wetsvoorstel, zodat er in ieder geval geen groot budgettair gat zou vallen voor het geval men het niet eens zou worden over een alternatief. Tegelijkertijd had het kabinet ook afgesproken dat als het erin zou slagen om wetsvoorstellen te verzinnen die beter ingrijpen bij excessen, die de voorkeur zouden krijgen boven het wetsvoorstel met betrekking tot een beperking van de aftrekbaarheid van de pensioenpremies, dat grote administratieve complicaties met zich meebracht. Het kon noch bij werkgevers, noch bij werknemers op goedkeuring en draagvlak rekenen. Ik herinner mij uit gesprekken die in die tijd gevoerd werden dat de hele groep piloten van de KLM dreigde te gaan vallen onder de regeling van

een beperking van de aftrekbaarheid van de pensioenpremies. Het was duidelijk dat er geen enkel maatschappelijk debat bestond over de vraag of piloten van de KLM moesten worden gerekend tot de topverdieners die hard aangepakt moeten worden. Het was een maatregel die in een heleboel opzichten best te verdedigen zou zijn, maar niet in de context waarbinnen het debat werd gevoerd. Daarbij ging het over excessen in de beloningssfeer. Evenmin had de regeling het maatschappelijk draagvlak waarop de huidige maatregelen kunnen rekenen. Daarom is uiteindelijk besloten om de maatregel niet door te voeren en de huidige maatregel aan de Kamer voor te leggen.

*N

Staatssecretaris **De Jager**: Voorzitter. Ik dank de leden voor de gestelde vragen, met name ook over carried interest. Ik begrijp heel goed dat dit onderwerp de aandacht heeft van de Kamer. Juist hierbij ziet men dat de wetgever ervoor heeft gekozen om niet alleen expliciet harde grenzen neer te leggen, maar ook een aantal open normen. Ik ga daarop straks nog nader in. Ik zal met de Kamer proberen tot een invulling te komen. Toch is deze regeling wel wat complexer dan de andere twee. Ik begin eerste met een algemene inleiding, onder andere over de carried interest. Daarna zal ik nog verder ingaan op de carried interestmaatregelen. Tot slot bespreek ik dan nog de twee andere maatregelen die opgenomen zijn in dit wetsvoorstel.

De achtergrond van deze maatregel is dat onder de huidige wet onduidelijkheid kan bestaan ten aanzien van het genietingsmoment bij lucratieve belangen. Het is in deze wetsgeschiedenis wel gebleken dat het gaat om ingewikkelde beloningsinstrumenten, die meestal zijn voorzien van een hefboommechanisme door een extreme financiering met vreemd vermogen. Dergelijke lucratieve belangen zijn op de markt niet verhandelbaar. Alleen de managers komen ervoor in aanmerking, doordat zij bepaalde werkzaamheden verrichten. Overigens is dat niet de enige eis om in de werkingssfeer van deze wet te vallen. Er is ook nog een ander eisenpakket aan verbonden. Ik kom hierop later nog terug. Onder de huidige wetgeving is het van de feitelijke vormgeving afhankelijk of deze beloningsinstrumenten worden belast op het moment van toekenning of bij de realisatie van de voordelen. Vaak leidt dat tot enorme discussies tussen de belastingplichtige en de Belastingdienst. Ook dat kan weer tot excessen leiden, waarbij niet of nauwelijks belasting wordt geheven over forse beloningen.

Ik heb daarvan in de Tweede Kamer voorbeelden uit de praktijk gegeven. Zo werd een investering van €10.000 ook als €10.000 een paar jaar in box 3 meegedragen. Er werd over €10.000 feitelijk 1,2% belasting geheven, terwijl de exit een paar jaar later leidde tot enkele tientallen miljoenen euro's aan opbrengst. Op het moment van toekenning van de €10.000 was er best redelijk

zicht op het feit dat de uiteindelijke beloning een aantal miljoenen euro's zou kunnen bedragen. Toch werd het een paar jaar als €10.000 in box 3 aangegeven. Het kabinet vond een dergelijke gang van zaken onwenselijk. Daarom is dit punt in deze discussie betrokken. Ik vind het belangrijk dat bij dit soort beloningsinstrumenten de daadwerkelijk gerealiseerde voordelen in de heffing worden betrokken. Het gaat om extreme hefboomeffecten; er wordt met relatief weinig vermogen deelgenomen en de waardering hangt in belangrijke mate samen met de werkzaamheden. Het beleggingskarakter bestaat ook, maar in veel mindere mate. Voor een heel belangrijk deel is het karakter een beloning voor arbeid. Daarop kom ik straks terug, ook in relatie tot de box 2-systematiek. Ik denk eigenlijk dat dit alles niet ter discussie staat. Zelfs de heer Biermans vindt dit onwenselijk.

Onze belangrijkste opgave is -- daarvoor sta ik hier als medewetgever, maar tevens als baas van de uitvoering, van de Belastingdienst -- om te voorkomen dat er collateral damage optreedt. Ik kom straks terug op een aantal vragen die hierover zijn gesteld door de heren Essers en Leijnse. Het is niet zozeer de vraag of je dit soort excessen wilt belasten in box 1 of box 2. Dat is toch een evenwichtige belastingheffing. Zeker de mogelijkheid die de wetgever nu biedt, om via box 2 te gaan, leidt tot een evenwichtige belastingheffing. De vraag is echter meer of dit wetsvoorstel tot andere schade leidt, buiten dit soort voorbeelden. Ik hoop vandaag goed duidelijk te maken dat dit niet het geval is. De wetgever -- de regering, de Tweede Kamer en nu ook de Eerste Kamer -- heeft daarvoor voldoende waarborgen ingebouwd. Er zijn ook voldoende stukken heen en weer gegaan in het wetgevingsproces om duidelijk te maken waar de grenzen liggen en om de schade te voorkomen. Ik doe natuurlijk ook de toezegging dat als onverhoopt toch blijkt dat door dit wetsvoorstel collateral damage optreedt met ongewenste effecten, ik met de pet van uitvoerder op ook beleid zal ontwikkelen om eventuele negatieve effecten ongedaan te maken. Ik verwacht echter niet dat dit nodig zal zijn. Ik denk dat in het wetgevingsproces -- in de Tweede Kamer, de schriftelijke behandeling en vandaag de mondelinge behandeling in de Eerste Kamer -- de eventuele negatieve effecten voldoende zijn ingeperkt. Mochten er echter situaties ontstaan waarbij de werkingssfeer van de wet zich uitbreidt over situaties waarvoor dat niet de bedoeling was, dan zal ik beleid ontwikkelen om dat te voorkomen.

Ik kom op de vraag wat er valt onder lucratieve belangen. Ik denk dat het goed is om eerst duidelijk te maken wat er in ieder geval niet onder valt. Ik heb in de wetsgeschiedenis allerlei voorbeelden gegeven van wat er wel onder valt. Ik wil nu nog eens klip-en-klaar helder maken wat er niet onder valt, want daarover bestaan zeer veel vragen en zorgen. Ik begrijp die, zeker voor de gevallen dat wordt gekozen voor open normen. Ik zal die zorgen hier proberen weg te nemen. Wat valt niet onder lucratieve belangen? Bij dit wetsvoorstel gaat het om instrumenten die zijn

voorzien van een lucratief hefboommechanisme, of andere lucratieve bijzondere voorwaarden en condities. Er moet als het ware iets excessiefs inzitten. Niet onder lucratieve belangen vallen de caissière tot en met de statutair directeur, ongeacht de functie of het bedrag waarover het gaat. Wie participeert in gewone aandelen van één soort wordt niet door dit wetsvoorstel getroffen, tenzij sprake is van vermogentitels die in enigszins belangrijke mate vermeerderen bij het behalen van bepaalde management- of aandeelhoudersdoeleinden, of bij een versterkt hefboomeffect. De heer Biermans vroeg wat bedoeld wordt met "in enigszins belangrijke mate". Het antwoord is: 15%. Wij hebben een prachtig lijstje, met "meer dan bijkomstig" bij 10%, "in hoofdzaak" bij 70%, "nagenoeg geheel" bij 90%. "Grotendeels" staat voor 50%. Dit begrip is dus duidelijk in de praktijk ingevuld door jurisprudentie en het daaropvolgende beleid. Dus nogmaals: de caissière tot en met de statutair directeur die participeert in gewone aandelen van één soort en waarbij niet sprake is van vermogentitels die in enigszins belangrijke mate vermeerderen bij het behalen van bepaalde management- of aandeelhoudersdoeleinden, of bij een versterkt hefboomeffect, valt niet onder de werkingssfeer van dit wetsvoorstel. Het overgrote deel van alle bestaande participatieplannen, zowel voor aandelen als opties, valt niet onder de werkingssfeer van dit wetsvoorstel. Dat wil ik hierbij graag bevestigen. Reguliere werknemersparticipatieplannen vallen er niet onder. Aandelenopties vallen net als andere loonbestanddelen onder de Wet op de loonbelasting 1964 en niet onder dit wetsvoorstel. Hetzelfde geldt voor reële bedrijfsopvolgingen. Hiermee bedoel ik bedrijfsopvolgingen die volgens zakelijke condities zijn vormgegeven. Ook die vallen niet onder het regime van lucratieve belangen.

De heer Biermans vraagt waarom het wetsvoorstel niet voorziet in een zogenaamde step-up voor lucratieve belangen. Met het geheel van voorstellen in het invoeringsrecht kunnen de huidige lucratieve belangen tijdig afgewikkeld worden voor het moment van invoering en ingebracht worden in een middellijk lucratief belang. Daarnaast is voor de uitvoeringspraktijk een extra periode van drie maanden toegezegd om te komen tot een middellijk gehouden lucratief belang. De NVP doet in haar brief van 4 december ook op die extra periode.

De heer Essers en de heer Biermans hebben gevraagd of ik wilde reageren op de brief van de NVP van 4 december. De NVP geeft allereerst haar complimenten voor een tweetal documenten dat ik naar deze Kamer heb gestuurd. Ik weet niet of de heer Biermans specifiek op die passage doelde, maar die complimenten heb ik in dank aanvaard. Maar wellicht doelt hij op een andere opmerking van minder gewicht over de samenhang van het tweede en vierde lid van het voorgestelde artikel 392b. De CDA-fractie heeft daarover technische vragen gesteld. Die heb ik beantwoord. In mijn brief van 5 december heb ik de samenhang tussen het tweede en vierde lid toegelicht.

De NVP stelt vervolgens de problematiek van het "phantom" inkomen aan de orde. Dat betekent dat bij het tussentijds ophouden van de status van een lucratief belang fiscale winst kan worden genoten zonder dat de voordelen echt zijn gerealiseerd. Dat is het gevolg van in de praktijk soms overeengekomen terugbetalingen van preferent aandelenkapitaal in combinatie met de voorgestelde grens van 10% van het geplaatste aandelenkapitaal voor de bepaling van het hefboomeffect. In dat geval kunnen terugbetalingen ertoe leiden dat gewone aandelen op een bepaald moment 10% of meer van het totale geplaatste aandelenkapitaal gaan bedragen. En het in dit wetsvoorstel voorgestelde regime voor lucratieve belangen is op dat moment niet meer van toepassing. Er is inderdaad sprake van een dynamische toets van het tweede lid van het voorgestelde artikel 392b. Dat zou een sfeerovergang inhouden die ertoe leidt dat fiscaal moet worden afgerekend over de actuele meerwaarde van de aandelen.

Overigens heb ik ten aanzien van technostarters en seed capital in de nota naar aanleiding van het nader verslag voor de Tweede Kamer al toegezegd dat voor bestaande situaties het genietingsstijdstip op verzoek kan worden verschoven naar de daadwerkelijke realisatie. Ik zeg hierbij toe dat ik bereid ben -- met name de heer Essers heeft daarnaar gevraagd -- om alle andere venture capitalfondsen in zijn algemeenheid diezelfde mogelijkheid te bieden, voor zover het thans bestaande situaties betreft. Die toezegging kan deze Kamer incasseren.

Voor de toekomst ga ik ervan uit dat de praktijk deze situatie kan vermijden. Dat kan echt. Partijen kunnen bijvoorbeeld overeenkomen dat een terugbetaling van preferent aandelenkapitaal bij het naderen van de grens van 10% gepaard moet gaan met een daarmee evenredige terugbetaling van het gewone aandelenkapitaal, wat over het algemeen vrij klein is. Zo voorkomt men een sfeerovergang. In dat geval is er geen probleem. Een tweede mogelijkheid is om aan die gewone aandelen een andere bijzondere voorwaarde te koppelen. Die zijn er vaak al in de praktijk, bijvoorbeeld de ratchet, waardoor de enkele overschrijding van de grens van 10% niet leidt tot een fiscale afrekening, omdat men nog steeds onder de werkingssfeer van het wetsvoorstel excessieve beloningsbestanddelen valt. De eerste mogelijkheid is nu niet gangbaar, maar vrij gemakkelijk te realiseren, omdat het gewone aandelenkapitaal dat evenredig wordt teruggekocht vrij klein is. Een van deze twee is al voldoende om een sfeerovergang te voorkomen.

De heer **Biermans** (VVD): Begrijp ik goed dat als de staatssecretaris spreekt over het verschuiven van het genietingsmoment, de eindafrekening en de bepaling van de belastinggrondslag verschuiven naar een later moment?

Staatssecretaris **De Jager**: Bij de situatie die ik zojuist heb beschreven.

De heer **Biermans** (VVD): Ik heb het over de eerste situatie.

Staatssecretaris **De Jager**: Juist, voor bestaande situaties.

De heer Leijnse heeft gevraagd naar de uitwijk naar box 2 en of die in het algemeen openstaat voor houders van lucratieve belangen. Onder de huidige wet kan onduidelijkheid bestaan over het genietingsmoment bij carried interest en carried interestachtige beloningen. Onder de huidige wetgeving hangt het van de feitelijke vormgeving af of deze beloningsinstrumenten belast worden op het moment van toekenning of op het moment van realisatie van de voordelen. Vaak leidt dat tot flinke discussies bij de Belastingdienst en onzekerheid bij de belastingplichtigen. Ten behoeve van zekerheid komen belanghebbenden in de thans bestaande praktijk in een aantal gevallen - dat is ook al echt zo gebeurd -- tot afspraken vooraf met de Belastingdienst.

Een onderdeel van die afspraken is dat het lucratieve belang wordt gehouden via een vennootschap waarin de belanghebbende een aanmerkelijk belang bezit, zodat dat op een nette manier wordt geconstrueerd. Lang niet alle belanghebbenden maakten echter dergelijke afspraken of wilden daaraan meewerken, mogelijk omdat zij box 3 een aantrekkelijker regime vonden dan box 2. Over het algemeen is het kabinet van mening -- je ziet in de praktijk dat men zelfstandig al afspraken heeft gemaakt -- dat het als een redelijk evenwichtige belastingheffing wordt gezien. Ik ken ook wat internationale voorbeelden waarin men lager zit, bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk met 18%. Met 25% zitten wij daar redelijk bij in de buurt. Dat is iets heel anders dan 52%.

Waarom is in het wetsvoorstel dan ervoor gekozen om belanghebbenden nog steeds de mogelijkheid van een effectieve AB-heffing te bieden? Allereerst omdat een eenduidige keuze voor een box 1-heffing niet goed is voor het vestigingsklimaat. Dan krijg je voor dit type beloningen ook internationaal gezien een enorme stijging van de belastingdruk. Er is daarnaast sprake van een andere fiscale onderbouwing, omdat bij deze situaties, hoewel zij altijd mede het verstrekken van een beloning voor verrichte werkzaamheden tot doel hebben, tegenzeggenlijk een element van vergoeding op geïnvesteerd kapitaal aanwezig is. Soms is dat een beetje aan de lage kant. Het is echter niet altijd met een schaarltje te knippen. Soms gaat het echt over grote bedragen.

Wij hopen natuurlijk dat er dankzij dit wetsvoorstel meer reële participaties komen, maar voor een deel is er wel degelijk een vergoeding op het geïnvesteerde kapitaal. Daarom is de mogelijkheid om tot een box 2-heffing te komen wel weer een bijzonder element van uitkeringsdwang, want een normale box 2-ondernemer heeft dat niet. Dat is terecht en dat blijft ook zo, want ook als die ondernemer zijn bedrijf zou verkopen, mag hij ervan uitgaan dat hij zijn belastingdruk kan uitstellen, omdat hij misschien in een nieuwe onderneming gaat

investeren en nieuwe werkzaamheden gaat verrichten die hij nog niet hoeft af te rekenen. Die uitkeringsdwang is alleen in deze situatie, mede vanwege die samenhang met twee elementen, te weten kapitaal en arbeid. Uitsluitend omdat het mede ertoe strekt een beloning te zijn op arbeid is die uitkeringsdwang in box 2 overgenomen. Wij achten het evenwichtig dat je die belastingheffing niet nagenoeg oneindig kunt uitstellen, omdat het voor een zeer belangrijk deel een beloning op arbeid betreft.

De heer Biermans heeft gevraagd naar de eerbiedigende werking voor reeds bestaande AB-regelingen. Hij noemt het kabinet heel daadkrachtig; dank voor dat compliment. Ik heb al een toezegging gedaan over bestaande situaties met venture capital. Ik heb ook een aantal toezeggingen concreet uitgewerkt in het conceptbeleidsbesluit dat naar de Kamer is gezonden. Er is ook een wat langere periode gegund tot 1 april 2009 om lucratieve belangen eventueel af te wikkelen of door te zetten.

De heer Essers heeft gevraagd hoe je in de uitvoeringspraktijk houvast kunt bieden bij eventuele onduidelijkheden. Over dit wetsvoorstel heeft al overleg plaatsgevonden met betrokkenen, zoals de Nederlandse Vereniging van Participatiemaatschappijen en de Belastingdienst. Zoals ik in mijn inleiding heb aangegeven, zijn er heel veel stukken gewisseld die allemaal als onderdeel van de wetsgeschiedenis mogen dienen, zowel in de Tweede Kamer als in de Eerste Kamer met de memorie van antwoord en de technische brief die ik aan de Eerste Kamer heb gestuurd. Op die manier zijn onduidelijkheden naar voren gekomen die ik naar mijn mening adequaat heb ondervangen. Natuurlijk is het denkbaar dat er in de praktijk nieuwe vragen en onduidelijkheden naar voren komen. Dan zal ik uiteraard altijd bereid zijn om met het bedrijfsleven te overleggen om onduidelijkheden weg te nemen. Mocht in een voorkomend geval aanvullend beleid noodzakelijk zijn, dan zal ik die mogelijkheid zeker gebruiken. Het is absoluut niet de bedoeling om collateral damage te veroorzaken. Wij willen dit wetsvoorstel echt beperken tot excessieve beloningsbestanddelen. Wij willen voorkomen dat situaties die wij wenselijk en reëel achten onder de werkingssfeer van dit wetsvoorstel vallen.

De heer Biermans en mevrouw Böhler hebben gevraagd of de voorstellen al dan niet onder artikel 6 van het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden vallen. Misschien wordt belastingheffing als straf gezien, gelet op de politieke achtergrond van beide leden. Dat geldt waarschijnlijk in iets meerdere mate voor de heer Biermans dan voor mevrouw Böhler. Al wordt het in het spraakgebruik misschien als een straf gezien, in de fiscaal-juridische praktijk en wetenschap is dat niet het geval en ook het kabinet oordeelt hier anders over. Wij delen de zorg niet dat er problemen kunnen ontstaan. Het oogmerk van de voorgestelde maatregelen is om bepaalde beloningsbestanddelen te ontmoedigen en tot een evenwichtiger belastingheffing te komen. Er is nu

als het ware een heffingsvacuüm. Beide elementen, gedragsbeïnvloeding en evenwichtigere belastingheffing, zijn geen ongebruikelijke doelstellingen bij belastingwetten. Zo hebben wij bijvoorbeeld de accijns op sigaretten. Ontmoediging? Ja. Straf in het kader van artikel 6, vervolging? Ik heb artikel 6 er even bij gepakt; daarin wordt gesproken over vervolging. Nee, wij vervolgen sigarettenrokers niet door hen te treffen met accijns op sigaretten. Dat geldt evenmin voor de slurptaks voor de SUV of voor andere belastingmaatregelen. Het geldt ook in dit geval echt niet. U kunt het in de praktijk ervaren als een straf, maar het is een belastingheffing en geen vervolging. Ja, er is sprake van gedragsbeïnvloeding en ontmoediging. Nee, er is geen sprake van vervolging. Dat geldt eigenlijk voor heel veel belastingheffingen. U zou eens naar de totale belastingdruk op sigaretten moeten kijken ten opzichte van deze excessieve beloningsbestanddelen. U zult versteld staan, want deze komen er dan nog heel goed van af.

Mevrouw **Böhler** (GroenLinks): Nog los van de vraag hoe ikzelf het betalen van belastingen ervaar, al dan niet als bestraffing, merk ik op dat het hierbij gaat om een dubbele heffing. Bij de werkgever vindt een extra heffing plaats die niet wordt verrekend met de loonbelasting. Dat is ook de reden waarom de Raad van State zegt dat hier een mogelijk probleem is met artikel 6, want dan krijg je een punitief karakter. Dat is het punt, niet de belasting als bestraffing in zijn algemeenheid.

Staatssecretaris **De Jager**: Omdat wij aan de lopende band verdragen sluiten met andere landen ter voorkoming van dubbele belastingheffing, lijkt het alsof dubbele belastingheffing in alle situaties fiscaal onjuist is. Het gaat hier om een en dezelfde grondslag waarover twee types heffing plaatsvinden: de loonbelasting bij de werknemer en een werkgeversheffing bij de werkgever. Dat is niet ongebruikelijk. Bij VUT/prepensioen is er in het verleden al een dergelijke situatie gecreëerd door de wetgever. Het is niet ongebruikelijk dat op dezelfde grondslag twee verschillende heffingen plaatsvinden. Op auto's wordt op dezelfde grondslag zowel bpm als btw geheven. Ik denk niet dat het karakter van een al dan niet dubbele heffing leidt tot een situatie die ook maar in de buurt komt van vervolging zoals in artikel 6 van het EVRM is bedoeld.

De heer Leijnse heeft gevraagd of voldoende is gewaarborgd dat alleen excessieve rendementen onder het regime voor lucratieve belangen worden belast, zodat in ieder geval werknemersparticipatieplannen niet onder dit regime worden belast. Ik heb al aangegeven dat er naar mijn oordeel voldoende waarborgen zijn dat alleen in potentie excessief winstgevend vermogenstitels onder het voorgestelde regime voor lucratieve belangen vallen. Daarmee wordt voldoende gewaarborgd dat reguliere werknemersparticipatieplannen niet onder het regime vallen, of het nu de caissière betreft of de statutair directeur. Indien nodig zal ik als hoogst

politiek verantwoordelijke voor de uitvoeringsorganisatie daarnaar handelen.

De heer De Boer heeft mede namens de fractie van de SGP gezegd dat in de memorie van antwoord is aangegeven dat bij lucratieve belangen de belastinginspecteur altijd bereid is toelichting te geven. Hij vraagt of de Belastingdienst dat adequaat kan uitvoeren. De maatregel inzake lucratieve belangen is gebaseerd op een onderzoek naar de fiscale praktijk van carried interestbeloningen. Aan dat onderzoek heeft de Belastingdienst van het begin af aan meegewerkt. Ook bij de totstandkoming van de regeling is de Belastingdienst vanaf het begin betrokken geweest, met name wat de uitvoerbaarheid betreft. Mensen van de Belastingdienst zijn zelfs direct betrokken geweest bij het opstellen van de wet op het ministerie van Financiën, in dit geval zelfs meer dan gebruikelijk, juist omdat bij deze carried interestmaatregel de uitvoeringspraktijk zo belangrijk was. Heel veel van de elementen die in deze wet zijn opgenomen, zijn ook ingegeven vanuit de uitvoeringspraktijk en datgene wat de desbetreffende loonbelastinginspecteurs in de praktijk hebben meegekregen. Een aantal constructies was ook al goedgekeurd door de Belastingdienst.

De heer Essers heeft gevraagd naar de visie van de regering omtrent de mogelijkheden om het huidige inkomensbegrip van de IB 2001 fundamenteel te verbeteren. Ik begrijp de vraag van de heer Essers heel goed. Ik heb goed beluisterd -- dat heb ik toch als een compliment beschouwd; als fiscalist moet je altijd snel je zegeningen tellen -- dat dit wetsvoorstel niet erger is dan de Wet IB 2001. Ik begrijp goed waarom hij vraagt of je het huidige inkomensbegrip niet fundamenteel tegen het licht zou moeten houden. Het voorliggende wetsvoorstel heeft echter niet zo'n omvang dat naar aanleiding daarvan deze discussie kan worden gevoerd. Ik zie het daarom maar als een afzonderlijke vraag van de heer Essers om dat eens in het algemeen tegen het licht te houden. In de Tweede Kamer heb ik de evaluatie van de belastingherziening 2001 al besproken. Volgende week, namelijk 15 december, staat deze op de agenda van de Eerste Kamer. Mogelijk kunnen wij daarbij stilstaan tijdens dat debat over de evaluatie van de belastingherziening 2001. Ik heb de Tweede Kamer tijdens de debatten die ik daar heb gevoerd een aantal nota's toegezegd. De nota over het ondernemerschap is inmiddels al verstuurd naar de Tweede en de Eerste Kamer. Zij is een bijlage bij het Belastingplan 2009. Verder zijn een nota over arbeidsrelaties en een nota over de dga in de maak. Daarin wordt ingegaan op arbeidsrelaties, de definities van verschillende arbeidsposities, resultaatgenieters, arbeid enzovoorts. De verhouding tot de dga komt bij box 2 aan de orde. De verschillende inkomensbegrippen die voor box 1 en box 2 zijn vormgegeven, komen daarin dus aan de orde. Ik verwacht dat wij hierover verder kunnen praten in het gesprek over de evaluatie van de belastingherziening 2001 en de genoemde nota's.

Dan kom ik op de twee overige maatregelen die in dit wetsvoorstel zijn opgenomen. In de eerste termijn is bij interruptie aan de minister gevraagd of beroepsvoetballers onder de pseudo-eindheffing excessieve vertrekvergoedingen kunnen vallen. Het antwoord op deze vraag is: ja, in principe wel. Beroepsvoetballers zijn over het algemeen in dienst van een voetbalclub. De maatregel pseudo-eindheffing excessieve vertrekvergoedingen geldt voor alle werknemers, dus ook voor beroepsvoetballers. Dit geldt echter alleen indien die werknemers voldoen aan de voorwaarden voor de maatregel voor excessieve vertrekvergoedingen: een vertrekvergoeding hoger dan een jaarloon én een jaarloon hoger dan €500.000. Dat treft niet heel veel voetballers. Je leest het wel eens in de krant, maar dat is het altijd het puntje van de ijsberg. Over het algemeen zijn de salarissen wat lager. Een verschil maken tussen andere werknemers en beroepsvoetballers is wetstechnisch en door het gelijkheids- en neutraliteitsbeginsel heel erg lastig. In theorie is het dus mogelijk dat beroepsvoetballers onder deze maatregelen vallen.

De heren Biermans en Ten Hoeve hebben gevraagd of het niet ongewenst is om de drie onderhavige maatregelen in één wetsvoorstel op te nemen. De heer Ten Hoeve spitst deze vraag toe op de positie van de lucratieve belangen. Dit wetsvoorstel vervangt een onderdeel van het Belastingplan 2008. De vraag van de heer Biermans kan ik mij bij het belastingplan wel voorstellen, maar bij dit wetsvoorstel kan ik mij die vraag eerlijk gezegd niet voorstellen. Het wetsvoorstel heeft in totaal een budgettair belang van 60 mln. Voor een fiscaal wetsvoorstel mag dat niet excessief worden genoemd. Sterker nog, voor een aparte fiscale wet is het een tamelijk kleine wet. De aftopping bij €150.000 was opgenomen in het Belastingplan 2008. Dit wetsvoorstel vervangt deze maatregel door drie andere maatregelen die naar het oordeel van het kabinet wel degelijk met elkaar samenhangen. Anders dan de heren Biermans en wellicht ook Ten Hoeve menen, vind ik dat hier heel veel recht wordt gedaan aan de wens van de Eerste Kamer om iets in een apart wetsvoorstel te behandelen. Het zal lang niet altijd mogelijk zijn om iets in zo'n apart klein wetsvoorstel te behandelen. Deze 60 mln. heeft mij heel veel tijd gekost in beide Kamers der Staten-Generaal. Ik zie dat heer Biermans laat blijken dat het ook hem heel veel tijd heeft gekost. Dat geldt ook voor de heren Essers en Leijnse, wier inbreng ruim was. Mijn ambtenaren hebben ook excessief veel moeten werken aan het beantwoorden van de vragen van de beide Kamers der Staten-Generaal. En dat voor een wetsvoorstel van 60 mln. Ik denk dat wij aan de genoemde wens al met al veel recht hebben gedaan.

De heer De Boer vraagt of de grens van €500.000 uitsluitend wordt bepaald door budgettaire overwegingen. Het kabinet meent dat het genoemde bedrag het beste aangeeft waar normale beloningsbestanddelen ophouden en waar excessieve beloningsbestanddelen beginnen. Natuurlijk hebben budgettaire overwegingen ook een rol gespeeld. Een grens heeft altijd iets arbitrairs. De minister gaf al aan dat wij dit hebben

besproken met vakbonden en werkgeversorganisaties. Als je ruim onder de grens van €500.000 gaat zitten, dan vallen kenniswerkers -- wetenschappers die bij multinationals in laboratoria zitten -- hier ook onder. Dat was niet echt de bedoeling. Ga je flink boven die €500.000 zitten, dan laat je een reeks statutaire bestuurders, waarvoor wij dit wetsvoorstel wel hebben bedoeld, erbuiten vallen. Al met al denken wij dat de grens van €500.000, hoe arbitrair iedere grens die je trekt ook is, redelijk goed gekozen is.

Mevrouw **Böhler** (GroenLinks): Gaat de staatssecretaris ook nog iets zeggen over het gelijkheidsbeginsel, of had dit antwoord ook hierop betrekking?

Staatssecretaris **De Jager**: Mevrouw Böhler is bang dat het gelijkheidsbeginsel geweld wordt aangedaan doordat een grens bij €500.000 wordt getrokken?

Mevrouw **Böhler** (GroenLinks): In het advies van de Raad van State wordt dit gezegd omdat niet is uitgelegd waarom de grens wordt gelegd bij €500.000. Als je op basis van een bepaald inkomen verschil wilt maken, dan moet je uitleggen dat dit noodzakelijk is en dat het relevant is voor de maatregel.

Staatssecretaris **De Jager**: Ja, maar dat heb ik net gedaan. In de fiscaliteit is het zeer gebruikelijk om inkomensgrenzen te leggen. Ik meen dat ik de grens van €500.000 meer heb onderbouwd dan bijvoorbeeld is gebeurd bij de huidige indeling in de schijven in de inkomstenbelasting. Die zijn ook begrensd en die leiden ook tot een andere belastingheffing. Eerlijk gezegd, kan ik daarbij met minder overtuigingskracht aangeven waarom die grenzen precies daar zijn getrokken en waarom wij bepaalde tarieven hanteren bij deze inkomenssegmenten. Ik meen dat die €500.000 met reden is gekozen om een groep te raken. Nogmaals, hierover is overlegd met zowel werkgeversorganisaties als werknemersorganisaties. Enerzijds probeer je de collateral damage te beperken, terwijl je anderzijds niet iedere vorm van effectiviteit uit het wetsvoorstel wilt slopen zodat er niks meer onder valt. Op deze manier vallen nog steeds veel inkomens eronder, terwijl wij toch een groep onderzoekers die, naar wij hebben begrepen, soms een salaris hebben van rond de drie of vier ton, uit de werkingssfeer van dit wetsvoorstel houden. Dat is dus gebeurd zonder alleen maar een aangrijpingspunt te vinden in het zijn van statutair bestuurder. "Statutair bestuurder" is overigens ook een objectief weerbaar criterium. Dan hadden wij wellicht nader moeten toelichten waarom de ene directeur, die statutair bestuurder is, er wel onder valt en de andere directeur, die geen statutair bestuurder is, niet. Daarom hebben wij een objectieveerbare inkomensgrens getrokken. Wij zijn ervan overtuigd dat deze ook gezien de wetsgeschiedenis voldoende is onderbouwd. Wij

zien ook geen problemen met het fiscale neutraliteitsbeginsel.

De heer De Boer heeft in zijn vraag over de glijdende schaal al een beetje het antwoord gegeven. Ik ben hier inderdaad al eerder op ingegaan. Een glijdende schaal zou de uitvoering echt compliceren. De regeling wordt voor de belastingdienst dan echt veel minder eenvoudig. Het verontrustte mij enigszins dat een aantal leden van deze Kamer het niet zo belangrijk vindt of de belastingdienst het goed kan uitvoeren. Dit verwerp ik hier krachtig, want dit is precies de reden waarom in het verleden wetten zijn aangenomen die de Belastingdienst maar met moeite kan uitvoeren. Ik sta ook voor een goede uitvoerbaarheid, niet alleen voor de Belastingdienst, ook voor het bedrijfsleven dat geconfronteerd wordt met de wetten die door deze Kamers worden heengeleid; dat is net zo belangrijk. Ik sta dus bij de uitvoering voor beide kanten. Iets wat over het algemeen voor de Belastingdienst heel moeilijk is te controleren, leidt ook tot problemen bij het bedrijfsleven, dus aan de andere kant. Als de Belastingdienst iets namelijk moeilijk kan controleren, zal hij veel informatie vragen en veel overleg plegen. Vaak ontstaat er rechtsonzekerheid bij belastingplichtigen en dat is iets wat zij over het algemeen zeer onaantrekkelijk vinden. Dit is een belangrijke reden waarom wij voorstellen de belasting op deze eenvoudige manier te heffen, met één grens, die eenduidiger is te communiceren dan een ingewikkelder systeem, ongeacht het feit dat het soms moeilijk is voor de Belastingdienst om de duur van een dienstverband te toetsen. Dat lijkt soms makkelijker dan het is.

De heer Ten Hoeve heeft gevraagd waarom hoge inkomens niet worden belast tegen een hoger tarief. De heer Ten Hoeve bevestigt dat dit mede namens de fractie van D66 is gevraagd. Dat is opvallend. De Tweede Kamerfractie van D66 -- dat is natuurlijk een andere fractie -- dacht volstrekt anders over dit wetsvoorstel bij de behandeling in de Tweede Kamer. Dit wetsvoorstel richt zich op excessieve beloningsbestanddelen en het is expliciet niet de bedoeling van dit kabinet om hoge inkomens of topinkomens te belasten. Wij hebben daar niet voor gekozen. Wij willen niet per se iemand die veel verdient hoger belasten. Wij zien daarvoor geen aanleiding. Wij hebben aangegeven dat er een aantal excessieve situaties is, waar ofwel een soort heffingsvacuüm is, ofwel zeer onwenselijke effecten optreden. Daaraan willen wij als wetgever iets doen. Een verhoging van het algemene ib-tarief heeft negatieve consequenties voor het vestigingsklimaat in Nederland. De executives kijken in de vergelijkingslijstjes altijd naar het toptarief. Een pseudo-eindheffing werkt veel beter omdat die niet in dat lijstje staat, terwijl die wel drukt op de loonsom.

De heer Reuten is er niet? Ik zie dat hij aan de andere kant is gaan zitten. Dat begrijp ik nooit, want dat doen ze in de Tweede Kamer niet. Het leek mij sterk dat hij zich heeft vervoegd bij de VVD-fractie, misschien wel fysiek, maar niet geestelijk. Dit is misschien een mooi moment om als een klein intermezzo de vragen te

beantwoorden van het kleine interruptiedebat tussen de heer Reuten en de heer Essers over de afwenteling van de belastingen, dat ik met belangstelling heb aangehoord.

Ik heb van de OESO-economen begrepen dat de waarheid altijd ongeveer in het midden ligt. Uiteindelijk slaan alle belastingen neer bij natuurlijke personen. De vraag is alleen bij welke natuurlijke persoon. Ik kom daar zo op terug. Dit geldt ook voor de vennootschapsbelasting. Veel OESO-economen kwalificeren de vennootschapsbelasting als economische inefficiënt, want deze leidt tot grote internationale distorsies, terwijl de rekening toch gewoon wordt betaald door natuurlijke personen. De vraag op welke natuurlijke persoon de afwenteling plaatsvindt, de koper van het product van een bedrijf, dus de consument, hangt af van de concurrentieverhoudingen. Dit heeft de heer Essers aangegeven in het interruptiedebat. Er zijn namelijk ook andere natuurlijke personen als actoren rond een vennootschap, zoals de aandeelhouders, of de pensioengerechtigden via een pensioenmaatschappij. Uiteindelijk slaat de vennootschapsbelasting dus altijd neer bij natuurlijke personen, ook al zou die neerslaan in de uitdelingscapaciteit van een vennootschap.

De maatregel slaat volgens de economische leer neer bij natuurlijke personen die producten kopen van de vennootschap indien deze niet kan worden ontgaan, dus de concurrentieverhoudingen gelijk zijn belast. De vennootschapsbelasting slaat altijd neer bij winst. Als je die zou afschaffen, is het denkbaar dat producten goedkoper worden, ervan uitgaande dat aandeelhouders hetzelfde rendement eisen. Dit wetsvoorstel maakt dat interessanter. De heer Reuten heeft gelijk als hij zegt dat in veel situaties belastingen die bij een vennoot worden gehaald, neerslaan bij natuurlijke personen. Het interessante is dat dit een impliciet pleidooi van de SP-fractie is om de vennootbelastingen af te schaffen. Dit is een bijzonder geluid uit de SP-kring. Deze voorstellen zijn echter te ontgaan. Vennootschappen kunnen voorkomen dat zij een eindheffing krijgen door gewoon niet meer dan een jaarsalaris als vertrekvergoeding te geven, door zich aan de code-Tabaksblat te houden, door een middenloonstelsel voor topbeloningen toe te passen. Bepaalde vennootschappen kunnen vennootschapsbelasting ontlopen door gewenst gedrag te tonen. Vennootschappen die dat niet doen en de rekening betalen, kunnen dit niet volgens de economisch leer afwentelen op de prijs van hun product, want daarmee zou hun concurrentiepositie worden verzwakt ten opzichte van vennootschappen die geen vennootschapsbelasting opgelegd krijgen. Het komt erop neer dat deze belasting alleen in de prijs van het product terecht komt, als het een niet te ontlopen heffing is.

De heer **Reuten** (SP): Dan zou ik ook zo kunnen redeneren dat als de bedrijven lagere topbeloningen betalen, er ook een concurrentievoordeel ontstaat. Je kunt ook redeneren dat de bedrijven de belasting in dit geval

eenvoudig kunnen doorberekenen, want ze doen het allemaal.

Staatssecretaris **De Jager**: Als ze het allemaal doen, is dat wel het geval, maar het is echt de vraag of ze het allemaal zullen doen. Ik denk dat van dit wetsvoorstel niet alleen een bepaalde symboliek uitgaat, maar dat er werkelijk gewenst gedrag ontstaat en dat de code-Tabaksblat waarin de vertrekvergoeding van een jaarsalaris staat vermeld, mede dankzij dit wetsvoorstel strenger zal worden nageleefd dan was beoogd. Veel onderdelen van de code-Tabaksblat worden goed nageleefd, maar dit onderdeel wat minder. Wellicht dat dankzij dit wetsvoorstel, wij achten dat zeer denkbaar, de compliance van dit onderdeel juist toeneemt en dat die vennootschappen -- dit is economisch theoretisch -- een comparatief voordeel hebben in de kostensfeer ten opzichte van anderen. Dat is natuurlijk ook mogelijk als ze lagere salarissen betalen, maar dan is het de vraag of ze daarvoor goede mensen kunnen aantrekken. Volgens de economische leer betalen ze niet meer salaris dan nodig is voor het aantrekken van mensen, maar ik kan mij voorstellen dat de SP daarover soms anders denkt. Dat is het recht van de SP.

De heer **Biermans** heeft een vraag gesteld over de pensioenen. Hij heeft gevraagd waarom er is gekozen voor een forfaitaire regeling, terwijl de backservice koopsom volgens hem exact wordt berekend. De vaststelling van de backservice premies ligt ingewikkelder, want die worden actuarieel berekend. Je kunt zeggen dat je die precies kunt berekenen, maar er is meestal sprake van doorsnee premies, premies die worden omgeslagen over de voor alle werknemers berekende premies. De te berekenen premies zijn mede afhankelijk van de leeftijd van de werknemer en vaak niet specifiek toebedeeld aan één persoon. Dit betekent dat bij een exacte berekening per werknemer problemen voor de uitvoerbaarheid kunnen ontstaan. Dit leidt tot enorm gedetailleerde regelgeving. Wij hebben dit ook besproken met vertegenwoordigers van de uitvoeringspraktijk. Heel veel verzekeraars hebben ons aangegeven dat zij er niet op zitten te wachten dat zij ieder jaar voor iedere werknemer een dergelijke berekening moeten maken. Daarom heeft het kabinet besloten om het wat eenvoudiger te houden. Dat is ook een motto van dit kabinet, althans van mij op fiscaal gebied. Eenvoudige regelgeving is een van de weinige punten waarop de heer **Biermans** mij over het algemeen steunt. Ik begrijp dat hij zelfs dit onderdeel, de vereenvoudiging, loslaat. Dit is echt een bedoelde vereenvoudiging, want anders wordt de regeling onnodig complex.

De heer **Biermans** (VVD): Het kan een vereenvoudiging zijn, dat geloof ik ook wel, want een forfait kan heel eenvoudig zijn, maar een forfait kan ook heel onrechtvaardig zijn. Dat heb ik betoogd. Overigens ben ik van mening dat de staatssecretaris wat pessimistisch is over de activiteiten van de verzekeringsmaatschappijen. Wij praten nu niet over een doodnormale doorsnee premie, maar over maatwerk. Bij maatwerk hoort

ongetwijfeld een premie die heel concreet en heel strak benoemd is.

Staatssecretaris **De Jager**: Wij hebben een paar scenario's grof bekeken. Wij hebben er door onze oogharen naar gekeken en dan zie dat het wel meevalt. Die grofheid leidt niet tot heel vervelende bijwerkingen van echt extreem afwijkende belastingheffingen dan anders het geval zou zijn. Dat effect is niet zo groot.

De verzekeraars hebben in de gesprekken die wij met hen hebben gevoerd, gesproken over moeilijk doorrekenen. Een aantal excessen van topbestuurders zal apart worden berekend. Van een aantal weten wij dat ze in de praktijk meelopen in de algemene regeling van de hele vennootschap die bijvoorbeeld nog een eindloonstelsel heeft. Ik kan geen namen noemen, maar ik ken situaties waarin dit erg ingewikkeld is. Gelet op het feit dat de situatie die nu wordt voorgesteld, niet extreem afwijkt van de situaties die je anders zou bereiken, hebben wij hier voor eenvoud gekozen.

De heer **Biermans** (VVD): De staatssecretaris was zojuist niet aanwezig toen ik het voorbeeld gaf van een backservice premie van €6000 waarbij de belastingheffing plaatsvindt over een bedrag van €200.000. Ik vind dat een aanmerkelijk verschil, als ik mij voorzichtig uitdruk. Dit is het gevolg van zo'n ruw forfait als in de wet is opgenomen. Je kunt dit accepteren, maar dit komt het gevoel voor rechtvaardigheid absoluut niet ten goede.

Staatssecretaris **De Jager**: Alles afwegende heeft het kabinet toch geoordeeld dat hier eenvoud dient te prevaleren. Actuariële berekeningen zijn al ingewikkeld. Om die ook nog eens te individualiseren in situaties van doorsnee premies waar ook topbestuurders deelnemen in de algemene regeling, zou het allemaal onnodig complex maken. Als het bedrijfsleven dan voorstelt om het via een forfait te doen, ligt de balans kennelijk net iets anders dan de heer **Biermans** voorstelt.

Hij heeft ook nog gevraagd waarom sign-onbonussen buiten de maatregel vallen. De maatregel voor excessieve vertrekvergoedingen bevat een voor-zoverbepaling. Er is alleen pseudo-eindheffing voor zover de vertrekvergoeding meer is dan het jaarloon en het jaarloon hoger is dan €500.000. Dit is al eerder aangegeven. Wij kijken dan naar jaar t min 2. De heer **Biermans** heeft dus geen gelijk als hij zegt dat normale beloningen onder de pseudo-eindheffing vallen evenals bonussen die niet onder deze definitie vallen. Het kabinet heeft alleen een maatregel willen voorstellen die tegemoet komt aan de maatschappelijke onrust over de vertrekvergoedingen.

De heer **Biermans** heeft gevraagd of een tegenbewijsregeling mogelijk is bij de pseudo-eindheffing excessieve vertrekvergoedingen. Zo'n tegenbewijsregeling zou leiden tot veel en moeilijke discussies met de Belastingdienst over de reden voor het geven van een beloning. De Belastingdienst heeft in die discussie een

onmogelijke bewijspositie, omdat hij geen informatie heeft over de achtergronden van de beloning. Het zou er feitelijk op neerkomen dat geen enkel beloningsbestanddeel dan nog onder de heffing zou vallen, omdat men dit dan gewoon anders etiketteert. De Belastingdienst kan dan geen tegenbewijs leveren. Daarom hebben wij voor een objectieve berekeningssystematiek gekozen waarin het loon wordt vergeleken met voorgaande jaren en hebben wij geen kwalitatieve definitie geformuleerd van het begrip excessieve vertrekvergoeding.

De heer **Biermans** (VVD): De staatssecretaris zegt dat de Belastingdienst moeilijk het tegenbewijs kan leveren. Het is omgekeerd: de belastingplichtige moet het tegenbewijs leveren. Dit moet het toch een stuk acceptabeler maken voor de staatssecretaris.

Staatssecretaris **De Jager**: Dan zal de belastingplichtige zeggen dat de beloning geen vertrekvergoeding is, maar een beloning voor het feit dat het mooi weer was deze zomer. Hij zegt dan dat hij dit kan aantonen aan de hand van de gegevens van het KNMI die officieel zijn gecertificeerd door een notaris. Hij kan zeggen dat hij op basis van die hoge temperaturen een beloning heeft gekregen en dan moet de Belastingdienst vervolgens aantonen dat het onzin is en dat hij op dat moment ook wel toevallig is vertrokken. Je krijgt dan alsnog dat er weer bewijs op het tegenbewijs moet komen. Daarom hebben wij voor objectieve grenzen gekozen. Dit lijkt ons in de praktijk zowel voor de Belastingdienst als het bedrijfsleven het meest helder.

De vertegenwoordiger van de SP-fractie heeft gevraagd wat het kabinet zal doen als de maatregelen geen effect hebben. Het is eerst aan degenen die de primaire verantwoordelijkheid dragen voor de bezoldiging, namelijk de ondernemingen, om ervoor te zorgen dat er geen excessen meer plaatsvinden. Het kabinet heeft laten weten dat het bereid is om de nu voorgestelde maatregelen na vijf jaar te evalueren. Het wil niet vooruitlopen op de uitkomsten van die evaluatie en zijn eventuele reacties als de evaluatie daartoe aanleiding geeft. Ik zeg hier wel het volgende bij. Het kabinet heeft het volste vertrouwen dat deze maatregelen in samenhang met de andere genoemde maatregelen een bijdrage zullen leveren aan het inperken en het voorkomen van excessen.

De **voorzitter**: Ik vraag alle woordvoerders en de staatssecretaris in tweede termijn zo beknopt mogelijk te spreken.
**

*N

De heer **Biermans** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Ik sta hier met een gemengd gevoel, omdat ik in eerste termijn een heel kritische inbreng heb geleverd, terwijl de staatssecretaris en de minister met veel charme hebben geprobeerd mij ervan te overtuigen dat dit een goed wetsvoorstel is. Zij zijn

in ieder geval van mening dat er geen beter wetsvoorstel mogelijk is dan hetgeen nu voorligt. Het is altijd heel pijnlijk om als iemand zo charmant is toch te zeggen: dit spreekt mij voor geen meter aan. Ik zeg het nu nog directer dan ik bedoel te zeggen tegen deze charmante mensen. Dit geldt temeer nu minister Bos Nederlander van het jaar is geworden. Hij benadert dit met veel achterdocht, maar ik vond het eerlijk gezegd heel gewoon. Ik heb hem tijdens de algemene financiële beschouwingen al een heel goede liberaal genoemd, gelet op al zijn activiteiten en ideeën. Hij heeft vandaag opnieuw aangetoond dat hij een goede liberaal is en dat hij de prijs van Elsevier verdient heeft.

De behandeling van dit wetsvoorstel in deze Kamer was heel omvangrijk. Er zijn veel technische vragen gesteld, daarop is uitgebreid geantwoord en ik krijg zo langzamerhand het gevoel dat er iets niet klopt als dat allemaal nodig is voor de behandeling van een wetsvoorstel in deze Kamer. Dan is het maar zeer de vraag of het wetsvoorstel voldragen is. Mijn conclusie is op dit moment dat dit wetsvoorstel ongeschikt is voor de excessen die het beoogt aan te pakken. Ik heb in eerste termijn de termen rechtsgelijkheid, handhaafbaarheid, rechtvaardigheid en uitvoerbaarheid gebruikt. Als ik naar de woordvoerders van de andere fracties luister, merk ik dat zij ook op die punten kritiek hebben. Dit leidt er in ieder geval toe dat mijn fractie niet optimistischer is geworden over dit wetsvoorstel. Dit wordt ook veroorzaakt doordat het evenwicht tussen belastingplichtige en Belastingdienst naar het gevoelen van de leden van mijn fractie is verdwenen. Er mag geen tegenbewijsregeling of voor-zoverregeling komen. De staatssecretaris stelt herhaaldelijk dat voorkomen moet worden dat de Belastingdienst in discussie komt met belastingplichtigen. Er mag geen step-upregeling komen, er moeten forfaits komen, die onrechtvaardig uitwerken, en er zit negatieve terugwerkende kracht voor belastingplichtigen in het wetsvoorstel. Ik hou erover op. Ik heb voldoende aangegeven dat naar de mening van de leden van de VVD-fractie dit wetsvoorstel absoluut niet aan de toets van deze Kamer voldoet. De VVD-fractie zal ook na de charmante inbreng van de staatssecretaris en de minister tegen het wetsvoorstel stemmen.

*N

De heer **Essers** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Ook ik dank de minister en de staatssecretaris voor de antwoorden. Ik dank hen ook voor de toezeggingen, waaronder die over het voorkomen van belastingheffing over phantominkomen. Ook dank ik hen voor de toezeggingen die gedaan zijn in de schriftelijke voorbereiding. Ik heb zelden zo'n rijke oogst aan toezeggingen gehad. Misschien hadden wij nog een paar andere ronden moeten inlassen. In elk geval dank hiervoor. De praktijk is hiermee gediend. Dat geeft natuurlijk wel de gevaren van dit wetsvoorstel aan. Ik heb daar zelf ook niet omheen gedraaid. Er zitten veel open normen in. De staatssecretaris spreekt in dit

verband over risico op collateral damage of overkill. Hij heeft echter ook gezegd, en de beantwoording van de vragen geeft ons vertrouwen daarin, dat als in de praktijk blijkt dat er collateral damage ontstaat, hij het beleid daarop aanpast.

Ondanks alles is die kritiek er. De minister heeft een aantal criteria genoemd van wanneer sprake is van excessieve beloning. Ook bij interruptie van de heer Leijnse is erop gewezen dat een van de elementen daarbij was dat er geen belasting wordt betaald over grote beloningen. Dat doet mij toch een beetje denken aan de fair-sharediscussie die ook wel speelt in het kader van de horizontale toezichtrelaties, de handhavingsconvenanten. Belastingplichtigen worden geacht een fair share te betalen. Wie zou daarop tegen zijn? Fair share is in mijn visie hetgeen de Belastingwet ons opdraagt om te gaan betalen. Ik vind het wetsvoorstel een verbetering ten opzichte van de huidige situatie. Daarin werden namelijk fair-sharediscussies gevoerd terwijl de wet onduidelijk is. Hier is een poging ondernomen, en ik heb dat een dappere poging genoemd -- de staatssecretaris zei al dat fiscalisten altijd erg zuinig zijn met complimenten, maar een "dappere poging" is toch echt een compliment -- om aan die onduidelijkheid handen en voeten te geven. Mijn fractie is niet helemaal tevreden vanwege de feilen van de Wet Inkomstenbelasting. Vanwege de grote tegenstelling tussen enerzijds de belastingheffing op inkomsten uit arbeid -- bij het hoogste progressieve tarief is geen aftrek van kosten toegestaan -- en anderzijds de relatief lage belastingheffing over inkomsten uit vermogen ontstaan er problemen. Bij een robuuster inkomensbegrip zou daar gemakkelijker mee omgegaan kunnen worden. De staatssecretaris zei al dat wij elkaar volgende week weer zien bij de behandeling van het Belastingplan. Dit punt zal dan ongetwijfeld aan de orde komen. Alles heeft te maken met fiscaliteit in deze samenleving. Wij begrijpen nu waarom Klaas-Jan Huntelaar nu al naar Real Madrid vertrokken is; hij valt daarmee buiten het bereik van dit wetsvoorstel.

Mevrouw de voorzitter. Wij zijn voldoende geïnformeerd. Ik zal mijn fractie adviseren om voor dit wetsvoorstel te stemmen.

*N

De heer **Reuten** (SP): Mevrouw de voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor zijn antwoorden in eerste termijn en ik verzoek hem om mijn dank daarvoor ook over te brengen aan de minister. Voor ik nadere vragen stel, complimenteer ik senator Essers met zijn fileerwerk op het punt van lucratieve vermogensbestanddelen of -inkomsten, met name in het voorlopig verslag. Ik vond dat zeer kundig werk.

Ik heb vijf punten.

De **voorzitter**: In zes minuten.

**

De heer **Reuten** (SP): Natuurlijk. Ten eerste: lucratieve belangen. Die zijn moeilijk definieerbaar.

Ik breng graag nog onder de aandacht dat door wat er nu gebeurt, met alle moeilijkheden, een onzuivere box I ontstaat, of onzuiverder dan deze al was. Mijn voorkeur gaat uit naar een gedifferentieerd tarief in box III. Dat zou een heleboel problemen voorkomen.

Ten tweede: is dit wetsvoorstel uiteindelijk denivellerend in het perspectief van de 60 mln., de 185.000 pensioenpremiemaximering en de drie maatregelen in het voorstel? De staatssecretaris zei in eerste termijn dat de 10 mln. excessieve pensioenpremie en de 25 mln. excessieve gouden handdrukken mogelijk niet doorberekend worden in de prijzen. Mogelijk dus ook allemaal wel. Mag ik een helder antwoord van de staatssecretaris? Als deze wel doorberekend worden, is het wetsvoorstel dan per saldo denivellerend?

Ten derde: wij hebben geen helder antwoord gehad op de vraag of er in Nederland op dit moment andere excessieve beloningen plaatsvinden dan de drie die onder dit wetsvoorstel vallen.

Op mijn vierde punt heeft de staatssecretaris net antwoord gegeven en dat vervalt dus. Mijn volgende punt. Minister Bos heeft in eerste termijn zaken opgesomd die te gebeuren staan en die uitgevoerd worden. Hij sprak over de commissie-Dijkstal, beloning bij staatsdeelnemingen, belangenvermenging, advies- en spreekrecht van een ondernemingsraad, de code-Tabaksblad, de commissie-Frijns en aandeelhoudersactivisme ontmoedigen. Een groot aantal van deze zaken lag er eigenlijk al; dat was staande beleid. Feit is dat wij geen uitspraak hebben gehad over wat excessieve beloning precies is. Er blijven veel vragen liggen, ook over de grens van 500.000 en de specifieke tarieven. Mijn fractie ziet graag dat de regering komt met een samenhangende notitie waarin het gehele beleid op het gebied van excessieve beloningen uiteen wordt gezet. Zij ziet graag dat die notitie met de Kamer wordt besproken. Ik dien daartoe een motie in.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Reuten, Böhler, Koffeman, Elzinga en Kox wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

stelt vast dat dit wetsvoorstel als eerste stap gezien kan worden om excessieve beloning aan banden te leggen;

nodigt de regering uit, in een notitie aan te geven welke volgende stappen binnen deze kabinetsperiode zij mogelijk en wenselijk acht;

nodigt de regering voorts uit, daarover nader met de Kamer te overleggen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter F (31459).

**

De heer **Reuten** (SP): Ik voeg hieraan toe dat het kabinet, onafhankelijk van de vraag hoe het dit wenst te regelen, deze motie zou kunnen opvatten als een ondersteuning van het beleid. Mijns inziens gaat de motie in ieder geval niet tegen het beleid in. Wij zouden echter graag een samenhangende notitie ontvangen.

De heer **Leijnse** (PvdA): Je kunt uiteraard moeilijk tegen de komst van een samenhangende notitie zijn. Toch vraag ik om een verduidelijking aan de heer Reuten. Ik heb goed geluisterd naar de antwoorden van de minister en de staatssecretaris in de eerste termijn. Vooral de minister heeft mijns inziens aangegeven dat het pakket dat nu op tafel ligt, niet het laatste is wat er op dit punt zal zijn. Het kabinet heeft echter op dit moment geen andere zaken concreet op het oog, met uitzondering van een aantal zaken dat al in de pijplijn zit. Ik denk daarbij aan de uitvoering van de voorstellen van de commissie-Dijkstal voor de collectieve sector, de behandeling van beloningsregimes bij staatsdeelnemingen in een bepaalde gedifferentieerde vorm en de verdere uitwerking van de code-Tabaksblad door de commissie-Frijns. Er is met andere woorden wel degelijk een perspectief gecreëerd. Wat is de toegevoegde waarde van deze motie, als wij daarbij de toezeggingen in gedachte houden die al zijn gedaan?

De heer **Reuten** (SP): Een groot aantal vragen is onbeantwoord gebleven, ook vragen van de heer Leijnse. Uit de vraag wat de definitie is van een excessieve beloning, zijn wij bijvoorbeeld niet gekomen. Er zijn ook geen andere voorbeelden genoemd dan de drie die in het voorstel staan. De kwestie van de grens van €500.000, waar wij allemaal problemen mee hebben, is onopgelost, evenals de kwestie van de tarieven. Het gaat met andere woorden om deze wet in een breder perspectief. Het gaat ook om kwesties die de heer Leijnse zelf in het voorlopig verslag aan de orde heeft gesteld.

De heer **Leijnse** (PvdA): Juist, die kwesties heb ik ook in mijn eerste termijn aan de orde gesteld. Ik heb daarop echter redelijk adequate antwoord gehoord in de eerste termijn van de regering. Over het begrip excessief is toch een vrij uitgebreide verhandeling gegeven door de minister naar aanleiding van interrupties? Wat wil de heer Reuten nog meer dan dat?

De heer **Reuten** (SP): Volgens mij zijn wij op dit punt niet verder gekomen. Ik heb geen definitie van het begrip "excessieve beloningen" gehoord. Ik heb geen andere excessieve beloningen horen noemen dan de drie die in het wetsvoorstel worden geduid.

De heer **Leijnse** (PvdA): De minister heeft gezegd: wij kennen op dit moment geen andere excessieve beloningen dan de drie die nu in het wetsvoorstel

worden behandeld. Als men andere beloningen had gekend, had men die wel meegenomen in het wetsvoorstel. De minister heeft ook gezegd: wij zijn echter niet doof en blind voor nieuwe vormen die op dit punt kunnen ontstaan; die zullen worden getoetst aan het kader dat ik zojuist gegeven heb. Mocht uit de toets blijken dat het daarbij ook om excessieve beloningen gaat, dan zullen er nadere maatregelen komen. Zo heeft de minister het letterlijk gezegd.

De heer **Reuten** (SP): Dat heeft de minister inderdaad zo gezegd.

Ik kom ten slotte op de vraag hoe mijn fractie zal stemmen. Het is erg moeilijk voor ons om dit te bepalen, met name vanwege de onzekerheid of dit een nivellerend of denivellerend effect zal hebben. Laten wij zeggen dat dit een eerste stap is in de aanpak van althans de excessieve beloningen. De fracties van de PvdA en het CDA hebben dit ook zo genoemd. Daarmee is mijn fractie het eens. Het zou mooi zijn als het kabinet de notitie in het vervolg van dit debat toezegt. Mijn fractie heeft het moeilijk met dit wetsvoorstel, maar ik vermoed dat zij volgende week vóór het voorstel zal stemmen.

De **voorzitter**: Mijnheer Reuten, betekent dit dat u stemming aanvraagt?

**

De heer **Reuten** (SP): Nee.

De **voorzitter**: Als dat niet zo is, en andere woordvoerders vragen ook geen stemming aan, dan wordt dit wetsvoorstel namelijk vandaag nog afgedaan.

**

De heer **Reuten** (SP): Pardon. Ja, dat begrijp ik.

De **voorzitter**: Goed, als het maar helder is.

**

*N

Mevrouw **Böhler** (GroenLinks): Voorzitter. Ik dank de bewindslieden voor de beantwoording van de vragen. Op twee vragen die ik heb gesteld in de eerste termijn, heb ik geen antwoord gehoord. Ik vroeg of het juist is dat de regering een inkomen van €500.000 niet als een topinkomen kwalificeert. Verder heb ik gevraagd of de bewindslieden kunnen reageren op het mogelijke scenario dat er door de rechter een vertrekvergoeding wordt vastgesteld die hoger is dan het jaarloon. De onderneming blijft dan dus wel binnen de kaders van de code-Tabaksblad, maar de rechter draait dit daarna terug. Ik heb begrepen uit de schriftelijke ronde dat dit de extra werkgeversheffing voor excessieve beloning niet in de weg staat. Vinden de bewindslieden dit wenselijk? Is hiertegen wellicht iets te doen?

De staatssecretaris heeft gesproken over de evaluatie na vijf jaar van de effectiviteit. Zal de regering, als er wordt geëvalueerd, het pakket maatregelen in deze wet alleen als succesvol

beschouwen als gedragsverandering wordt geconstateerd, of vindt men de maatregelen ook succesvol als er in ieder geval niet ontweken wordt en de maatregelen tot belastinginkomsten leiden? Stel het hypothetische geval dat geen enkele gedragsaanpassing te constateren valt, maar dat wel keurig de belasting wordt betaald en er dus niet wordt ontweken, vindt de staatssecretaris de maatregelen dan succesvol?

Ik heb de motie van de SP-fractie meeondertekend, omdat ook mijn fractie van mening is dat er behoefte is aan een uitgebreidere notitie, waarin met name wordt ingegaan op de vragen die ook ik als niet beantwoord beschouw. Wat is precies excessief? Zijn er andere beloningen die als excessief moeten worden beschouwd?

Bij de afweging die wij hebben gemaakt om ons stemgedrag te bepalen, is ook voor mijn fractie belangrijk geweest dat de minister van Financiën duidelijk heeft gezegd dat wetten ook als symbool moeten kunnen werken. Daarmee is mijn fractie het eens. Ik noem dit geen symboolwetgeving, maar wel signaalwetgeving. In ieder geval wordt hiermee het signaal gegeven dat excessieve beloningen worden aangepakt. Ik hoop dat dit pas een eerste stap is en dat verdere stappen volgen. Ondanks alle bezwaren die mijn fractie nog steeds heeft tegen de uitwerking van deze wetgeving, zal zij vóór het wetsvoorstel stemmen.

*N

De heer **De Boer** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik dank de staatssecretaris hartelijk voor de antwoorden. Bij de beantwoording van enkele vragen van onze fracties bracht hij de praktijk in stelling. Dat is uiteraard moeilijk te weerspreken, want hij kent de praktijk ongetwijfeld. Het ging hierbij zowel om de grens van €500.000 als om de glijdende schaal. Eigenlijk ging het ook om de vraag of de Belastingdienst voldoende adequaat kan functioneren. Het was niet best geweest als de staatssecretaris had moeten antwoorden dat de Belastingdienst niet adequaat zou kunnen reageren op deze wet, want dan had de Kamer waarschijnlijk een probleempje gehad met de staatssecretaris. Volgens de staatssecretaris zijn er veel elementen uit de praktijk in de wet gebracht zijn. Als ik dan in de Kamer de technische kritiek op de wet hoor, denk ik ...Nu ja, laat ook maar.

De minister van Financiën is uitvoerig ingegaan op de topbeloningen die aan de orde zijn geweest in de Tweede Kamer. De commissie-Dijkstal heeft het een en ander gezegd over de staatsdeelname. Er is nog geen tijdpad bij vermeld, maar ik ben erg benieuwd of dit wel genoemd kan worden. Ook ben ik heel benieuwd naar wat de Kamer daarover zal vernemen.

Ik heb in eerste termijn gevraagd of de code-Frijns positieve effecten zal hebben. De staatssecretaris reageert erop in termen van "dat zal toch wel zo zijn". Hij spreekt niet alleen over het mogelijke positieve effect van deze wet, hij zegt ook dat de inbreng van de commissaris groot zal worden. Onze fractie is voor zelfregulering. Wij wachten dus met spanning de effecten van de

code-Frijns af, of het nalevingspercentage daardoor inderdaad hoger wordt. Juist omdat wij dit verwachten en juist omdat wij voor zelfregulering zijn, hebben wij besloten om de motie van de SP-fractie niet te steunen. In die motie wordt daar toch immers duidelijk op vooruit gelopen, want het kabinet is met de topbeloningen bezig en de code-Frijns komt eraan. Zo nodig spreken wij hier nog nader over, maar dit is wat ons betreft voldoende. Onze beide fracties zullen overigens ook voor deze wet stemmen.

*N

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. Ik heb ook met genoegen naar de minister en de staatssecretaris geluisterd, maar ik blijf toch zitten met het gevoel wat ik nu met zo'n wet moet. Ik ben onmiddellijk bereid om aan te nemen dat het ene deel van de wet over de lucratieve beloningen ingewikkeld is, maar dat dit noodzakelijk is om de Wet IB te laten werken, zoals deze moet werken en zoals wij deze bedoeld hebben om te werken. Bij de andere twee delen, waarin wel echt geprobeerd wordt om te kijken naar excessieve inkomens, is het bij de beoordeling nodig om vast te stellen wat je wilt verstaan onder excessieve inkomens. De minister heeft daar een mooi verhaal over verteld. Hij heeft daarin aangegeven, dat hij onder excessieve inkomens verstaat: inkomens die voldoen aan een optelsom van kwalitatieve eigenschappen. Die eigenschappen zouden aangeven dat dergelijke inkomens maatschappelijk ongewenst zijn. Ik denk daar toch anders over dan hij.

Je moet immers alleen al uit praktische overwegingen constateren dat zo'n optelsom van kwalitatieve kenmerken nooit in wetgeving is te vatten. Dit blijkt ook uit de beperkte aanpak die wij nu in deze wetgeving te zien krijgen. Uit puur pragmatische overwegingen is er al wat voor te zeggen om het begrip "excessieve beloningen" toch meer kwantitatief in te vullen. De minister zegt dat een te grote inkomensongelijkheid maatschappelijk niet goed werkt en onrust in de hand werkt. Je moet daaruit eigenlijk constateren dat de grote inkomensongelijkheid -- die op zichzelf puur kwantitatief is -- gekwalificeerd zou kunnen worden als leidend tot excessieve inkomens aan de bovenkant van het inkomensgebouw die leiden tot maatschappelijke onrust. Dat is excessiviteit, dat is "overdone", dat is maatschappelijk gezien te veel.

Dit bepaalt hoe je wilt oordelen over deze wetgeving. Uitgaande van de bredere benadering van excessieve inkomens is een veel eenvoudiger, simpeler en bredere wetgeving mogelijk. Je moet dan constateren dat de nu voorliggende wet te ingewikkeld en dus slecht is. Ook is hij te beperkt in zijn bereik en bovendien grijpt hij terug op ingewikkelde mechanismen die eigenlijk helemaal niet in onze wetgeving passen. Een voorbeeld hiervan is de dubbele heffing op hetzelfde inkomen. Waarom moeten wij dit dan doen? Ik ben ervan overtuigd dat waar eenvoud en helderheid mogelijk zijn, dit maatschappelijk gemakkelijker en breder gedragen zou worden.

Dit brengt mij tot de conclusie dat deze wet voor ons toch niet is wat wij ons willen voorstellen van een wet in dit opzicht. Dit betekent dat wij op dit moment negatief zijn over de wet.

*N

Staatssecretaris **De Jager**: Voorzitter. Ik dank de Kamer voor haar inbreng in tweede termijn.

Ik dank de heer Essers voor zijn woorden over mijn schriftelijke en mondelinge toezeggingen. Ik zeg erbij dat een langere behandeling niet tot meer had geleid, want meer zat er gewoon niet in. Wel heb ik mijn algemene bereidheid al duidelijk verwoord. Ik heb gezegd dat ik zal optreden als er echt sprake is van neveneffecten die niet door ons bedoeld waren. Ik zal die woorden dan ook in daden omzetten door beleid te ontwikkelen dat houvast biedt aan zowel de praktijk als aan de Belastingdienst, om binnen de bedoelingen van de wetgever te blijven opereren.

De heer Reuten heeft gevraagd of het gedifferentieerde tarief in box 3 een goed idee is. Daar kan ik duidelijk op antwoorden: nee, dat is geen goed idee. De regering heeft er niet voor niets voor gekozen om lucratieve belangen als uitgangspunt in box 1 te belasten. In de praktijk gaat het namelijk mede om -- en dat is essentieel -- een beloning voor werkzaamheden van de belastingplichtige. De voorwaarde in het wetsvoorstel dat het objectief gezien mede om een arbeidsbeloning moet gaan, vervult ook een belangrijke rol bij de afbakening van de maatregel. Een belastingheffing in box 3 is eigenlijk alleen al om die reden niet aan de orde. Daar komt nog bij dat bij de invoering van de Wet IB 2001 bewust is gekozen voor een ongedifferentieerd, forfaitair element en één belastingtarief in box 3. Ik zeg ook uit de grond van mijn hart dat box 3 naar mijn mening een baken van schoonheid en eenvoud is. Dit zeg ik overigens ook tegen de heer Essers als een soort voorschot op de evaluatie van de Wet IB 2001. Deze wet heeft toch iets goeds gebracht. De wet brengt namelijk een evenwichtiger heffing daar waar inkomsten uit kapitaal vrij eenvoudig te omzeilen waren door naar daadwerkelijke inkomsten te kijken, die iedere keer weer in juridische zin werden gedefinieerd. Er is dus gewoon gekozen voor een forfaitair systeem waar eigenlijk iedereen, zowel de belastingplichtige als de Belastingdienst, heel gemakkelijk mee uit de voeten kan. Eigenlijk is dit een van de mooiste dingen die de Wet IB 2001 ons heeft gebracht. Daarom noem ik het ook een baken van schoonheid en eenvoud. Wij mogen dit ook wel eens zeggen over een belastingoperatie.

Ik kom bij de vraag van mevrouw Böhler wat er gebeurt als iemand een excessieve vertrekvergoeding krijgt op basis van een uitspraak van de rechter. In de schriftelijke beantwoording heb ik al aangegeven dat het niet uitmaakt of een vertrekvergoeding wel of niet is gebaseerd op een uitspraak van de rechter. In alle gevallen wordt aan de hand van de berekeningssystematiek voor een vertrekvergoeding bepaald of en zo ja welk bedrag aan pseudo-eindheffing is verschuldigd. Als een

vertrekvergoeding in die regeling de grenzen overstijgt, wordt die als excessief beschouwd. Er is gevraagd of dat al of niet redelijk is. Er is wat ons betreft sprake van een evenwichtig systeem. Ik heb in de Tweede Kamer aangegeven dat wij ervan uitgaan dat die een zekere normerende werking heeft, mede vanwege de afspraken die het bedrijfsleven maakt met bestuurders, maar ook door de rechterlijke macht, hoewel het uiteindelijk aan de rechter is om te oordelen. Als uitvloeisel van een akkoord tussen de minister van Sociale Zaken en de sociale partners, komt er ook nog een wetsvoorstel over de inperking van bepaalde grenzen die fors onder de €500.000 liggen. Het probleem is dus niet zo groot als wordt aangegeven.

De heer Reuten vroeg of een en ander wel of niet denivellerend is. Het wetsvoorstel beoogt niet om nivellerend of denivellerend te werken. De heer Reuten gaat uit van de verkeerde premisse als hij vraagt naar een al of niet denivellerend effect. Die vraag stellen wij ook niet bij de slurptaks. Het kabinet vindt het inkomensbeleid nu ook weer niet zo belangrijk dat van iedere fiscale maatregel wordt getoetst of die al of niet denivellerend is. Laten wij een en ander in perspectief zien. Het gaat om een totaalbedrag van 60 mln. Al zou dit voor een deel in de prijzen worden doorberekend, dan nog heeft dit nagenoeg geen effect op de prijzen in Nederland. In ieder geval is het niet meetbaar en heeft het de facto niet of nauwelijks effect op nivellering of denivellering. Dat zou het volledig afschaffen van de vennootschapsbelasting wel kunnen hebben. Ik proef dat de heer Reuten hiervoor min of meer pleit. Hierdoor kunnen de prijzen die bedrijven doorrekenen, lager uitvallen. Echter, dit voorstel van de SP acht het kabinet op dit moment niet opportuun, mede vanwege de budgettaire consequenties, hoewel wij de conceptuele achtergrond ervan wel begrijpen.

De heer **Reuten** (SP): Even voor de Handelingen, wij hebben niet gepleit voor afschaffing van de vennootschapsbelasting.

Staatssecretaris **De Jager**: Dan heb ik dit verkeerd begrepen op basis van het vurige pleidooi om te voorkomen dat wij bij bedrijven belasting heffen die afgewenteld kan worden. De vennootschapsbelasting slaat uiteindelijk weer neer bij natuurlijke personen.

Verder is er gevraagd of er nog andere excessieve beloningsbestanddelen zijn. De minister is hier al op ingegaan. Wij kennen ze niet. Ik verwacht, ook op fiscaal gebied, van dit kabinet geen nadere maatregelen in dit kader. Gelet op de motie die vorig jaar is aangenomen in de Tweede Kamer, de motie-Kortenhorst, hebben wij ruim de tijd gehad om na te denken over fiscale maatregelen op dit dossier. Wij denken dat dit het ook echt wel is. Wat de discussie over topinkomens en beloningen betreft, voert het kabinet veel ander beleid. Denk aan beleid van de minister van BZK ten aanzien van de publieke sector of aan het deelnemingenbeleid van de minister van Financiën. Veel maatregelen zitten in de pijplijn. Hierover is

een brief gestuurd naar de Tweede Kamer. Er zijn debatten over gevoerd en er vindt overleg plaats. Op verscheidene deelterreinen komt er een visie van het kabinet. Als je alles in ogenschouw neemt, leidt dit tot een evenwichtig plan om deze problematiek te benaderen. Echter, gelet op een zuivere discussie is het van belang dat bewindslieden die hiervoor een ministeriële verantwoordelijkheid dragen, in staat moeten zijn om zowel in de Eerste als in de Tweede Kamer deze maatregelen te verdedigen. Een alomvattende notitie over volgende stappen zie ik dan ook echt niet zitten. Om redenen die ik heb aangegeven wil ik de aanneming van de motie-Reuten ontraden. Dat wil niet zeggen dat wij geen andere stappen zetten; deze zijn al gezet of worden nog gezet. De Kamer wordt hierover op de gangbare manieren geïnformeerd. Indien nodig, volgt er een wetgevingstraject waarbij de Kamer uiteraard ook betrokken is.

De heer Reuten en mevrouw Böhler hebben gevraagd wat "excessief" betekent. De minister is al ingegaan op de betekenis van de term "excessief" in bredere zin. Tegen mevrouw Böhler zeg ik dat de grens van €500.000 geen topinkomensgrens is. Het kabinet heeft verscheidene malen gezegd dat het geen grenzen wil stellen aan topinkomens. Wel willen wij criteria opstellen voor wat excessief is. Dat heeft geleid tot dit wetsvoorstel. Er is altijd sprake van een afbakeningsproblematiek. Wij denken echter dat wij met dit wetsvoorstel een effectieve en evenwichtige invulling geven aan het begrip "excessief", waar de heer Reuten om heeft gevraagd.

Mevrouw **Böhler** (GroenLinks): Dat was mijn vraag niet. In de toelichting staat dat de maatregelen, gezien de grens van €500.000, alleen gelden voor topinkomens en niet voor mensen zonder topinkomen. Mijn vraag is of de regering van mening is dat een inkomen van €500.000 of daar net onder geen topinkomen is.

Staatssecretaris **De Jager**: Ik heb deze vraag net beantwoord. Wij willen geen grens voor topinkomens. Het antwoord is dus nee. Wij spreken over een grens van €500.000. Pas in combinatie met andere elementen is een dergelijk inkomen excessief. Het criterium van €500.000 alleen leidt nog niet tot een excessief beloningskarakter.

Voorts is gevraagd wanneer dit wetsvoorstel als een succes kan worden beschouwd: als er een gedragsverandering optreedt of als de belastingopbrengst wordt gehaald? Eigenlijk is dit vrij eenvoudig. Ik zeg dit als eenvoudige fiscale medewetgever. Namelijk indien van één van beide zaken sprake is. Ik ben als fiscale wetgever al blij als sprake is van gedragsverandering. Als daarvan geen sprake is, ben ik alsnog blij als datgene wat wij beoogd hebben te belasten, ook belast wordt. Wanneer is dit wetsvoorstel een succes? Ofwel als er een gedragsverandering optreedt, ofwel als het niet-aangepaste gedrag leidt tot belastingheffing conform de bedoelingen van de wetgever met dit wetsvoorstel. Wanneer zou het dus geen succes zijn? Als blijkt dat het gewenste gedrag zich niet

voordoet en fiscalisten nieuwe constructies bedenken die ervoor zorgen dat belastingheffing, zoals bedoeld in het wetsvoorstel, uitblijft. Dan zou het geen succes zijn.

De heer De Boer heeft gevraagd naar het tijdspad ten aanzien van financiële markten. De minister van Financiën zal de Kamer hierover informeren.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: De aanwezige leden van de fracties van de VVD en de OSF wordt conform artikel 121 van het Reglement van Orde aantekening verleend, dat zij geacht willen worden zich niet met het wetsvoorstel te hebben kunnen verenigen.

Over de ingediende motie zal volgende week worden gestemd.

**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Monumentenvergunning!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Monumentenwet 1988 in verband met onder meer beperking van de ministeriële adviesplicht bij aanvragen om een monumentenvergunning (31345).

De beraadslaging wordt geopend.

De **voorzitter**: Ik heet de minister van OCW van harte welkom in de Eerste Kamer.

Het woord is aan de heer Asscher.

**

*N

De heer **Asscher** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Het is niet vaak dat u de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap kunt verwelkomen in deze Kamer en zeker niet wanneer het een onderwerp uit zijn cultuurportefeuille betreft. Dit zal niet liggen aan gebrek aan aandacht voor de "C" uit zijn portefeuille, maar eerder aan het feit dat vele zaken in de cultuursector worden geregeld via subsidies en zelden via nieuwe wetgeving.

Ook in het onderhavige geval is er sprake van een wijziging van een bestaande wet. Naar de mening van de VVD-fractie is dit een welkome wijziging. In het kader van de door de regering nagestreefde vermindering van regels en vergunningen draagt dit wetsontwerp bij aan een kleine vermindering van de vele regels en procedures rond bouwprojecten in het algemeen en potentiële monumenten in het bijzonder. In het verleden is het te vaak voorgekomen dat bouwprojecten waarvoor alle vergunningen waren verleend toch stil werden gelegd door bezwaren van

belanghebbenden of derden. Dit geeft rechtsonzekerheid voor investeerders en kan leiden tot opzettelijk lange procedures die projecten sterk kunnen vertragen of zelfs onmogelijk maken.

Dit is echter slechts een klein onderdeel van de wet, waarbij het gaat om het behoud van kwalitatief hoogwaardige monumentenzorg met minder bureaucratische regels. Met dit wetsvoorstel worden de mogelijkheden beperkt voor derden om de minister ambtshalve om aanwijzing als monument te vragen van gebouwen die dateren uit de periode vóór 1940. Er wordt dus uitgegaan van de bestaande voorraad oudere monumenten, met daarop natuurlijk onder bepaalde voorwaarden uitzonderingsmogelijkheden wanneer de minister ambtshalve besluit tot aanwijzing. De VVD-fractie vraagt de minister hier uiterst terughoudend mee om te gaan om te voorkomen dat de algemene regel van geen aanvraag tot aanwijzing door derden voor gebouwen daterend voor 1940 wordt omzeild. Gaarne hoor ik zijn visie hierop.

De gemeentelijk monumentencommissies zijn een ander boeiend fenomeen. Volgens de nieuwe wet kunnen leden van het college van burgemeester en wethouders geen lid meer zijn van deze commissies. Dit heeft geleid tot een aardige polemiek en vele vragen. De gemeenten moeten zorg dragen voor onafhankelijk en deskundig advies en daarvan zijn leden van het college van burgemeester en wethouders uitgesloten. Gemeenteambtenaren en raadsleden kunnen wel plaatsnemen in deze commissies. De minister heeft hier toch niet bedoeld dat de leden van het college van burgemeester en wethouders per definitie niet onafhankelijk zijn en de raadsleden en ambtenaren die aan dat college rapporteren wel? Het zou beter zijn voor een onafhankelijk advies aan de gemeente om ook de raadsleden en ambtenaren van die gemeente uit te sluiten.

Het rapport van de Erfgoedinspectie geeft een beeld van gemeentelijke monumentencommissies. De minister neemt een aantal aanbevelingen uit dat rapport over. Ik meen dat met name het voornemen om gedurende het eerste jaar na de inwerkingtreding van deze wet alle adviesaanvragen ook nog te laten bekijken door de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten overdreven is. Immers, ook volgens het rapport van de Erfgoedinspectie is een groot deel van alle gemeentelijke monumentencommissies op zijn taak berekend. Volgens het rapport betreft dit 65%. De minister vindt dat percentage te hoog. Bedoelt hij daarmee dat het volgens hem lager is? Waarom is er dan toch nog kwalitatieve toetsing van alle adviezen nodig en niet slechts van de noodzakelijk 35% of minder? Spreekt hier niet een zeker wantrouwen van het ministerie van OCW ten aanzien van de eigen nieuwe regels? Het lijkt een beetje op een volwassenwordingsproces: loslaten is immers moeilijk.

Ook hier blijkt het verminderen van procedures op gespannen voet te staan met de praktijk. Juist de nieuwe wet kan leiden tot minder werk op dit gebied voor de ambtenaren bij de rijksdienst. Een groter vertrouwen in de kwaliteit

van de gemeentelijk potenties is hier op zijn plaats en is beter dan zo lang mogelijk controleren. Dit heeft ook te maken met een mensbeeld en de daaruit voortvloeiend consequenties voor politiek handelen. Het gaat om controle door de centrale overheid versus vertrouwen in subsidiariteit en vertrouwen in de gemeentelijke instanties dat zij wel degelijk kwaliteit kunnen en willen leveren voor het behoud van het erfgoed. Het liberalisme gaat juist uit van het vertrouwen in de burger.

Nog een interessant feit doet zich voor. Er is na lang aandringen, mede door de Tweede Kamer, overleg geweest met de staatssecretaris van Financiën over het feit dat de heffing van vennootschapsbelasting over de winsten van woningbouwcorporaties zich ook gaat uitstrekken tot de organisaties van stadsherstellingslichamen. Deze lichamen richten zich uitsluitend of nagenoeg uitsluitend op de restauratie en het behoud van rijksmonumenten. In het overleg heeft de staatssecretaris aangegeven dat het wat hem betreft niet mogelijk is om stadsherstellingslichamen vrij te stellen van vennootschapsbelasting. Een dergelijke vrijstelling heeft een ongewenste precedentwerking. In overleg tussen de ministeries van OCW en Financiën is vastgesteld dat men de stadsherstellingslichamen tegemoet wil komen om de gevolgen van de samenloop van vennootschapsbelastingdruk en een andere subsidievaststelling weg te nemen. Het voorstel is een door het ministerie van OCW te verlenen jaarlijkse subsidie ten behoeve van stadsherstellingslichamen ter grootte van 2 mln. Deze subsidie, zo is toegezegd, wordt bij de Voorjaarsnota vrijgemaakt. Dit bedrag is gelijk aan de geschatte te betalen vennootschapsbelastingheffing over 2008.

Dit leidt tot drie vragen aan de minister: Ten eerste, hoe moet de subsidie verdeeld worden tussen de diverse stadsherstellingslichamen? Ten tweede, is de minister bereid de subsidie, die budgettair neutraal uitwerkt voor de overheid, automatisch te laten groeien parallel aan de meeropbrengsten van de vennootschapsbelasting die deze lichamen in de toekomst zullen betalen? Eventueel kan mijn fractie hierover in tweede termijn een motie indienen. Ten derde is bij het vaststellen van het subsidiebedrag geen rekening gehouden met het feit dat de stadsherstellingslichamen over de subsidie ook vennootschapsbelasting moeten betalen. Eigenlijk zou de subsidie dus 25% hoger moeten worden vastgesteld. Is de minister daartoe bereid en wil hij er tevens voor zorg dragen dat de subsidies op tijd worden betaald, aangezien al over 2008 vennootschapsbelasting moet worden betaald?

Tot slot nog een enkele opmerking, in de eerste plaats over het belang van het erfgoed. Het staat buiten kijf dat hier voor ons een belangrijke verantwoordelijkheid ligt naar volgende generaties toe. Dat hoeft niet te leiden tot onbeperkte bescherming van alles wat oud is. De normen in de brief over het ontwerp van de beleidsregels zijn duidelijk en te onderschrijven. Het bedrijf waar ik werk, is gevestigd in een door ons gebouwd monument dat nu exact 100 jaar oud is. Ik weet

inmiddels alles van de verplichtingen die zo'n jong monument met zich brengt. Sterker nog, als bestuurder van landgoed Zonnestraal dat dateert uit 1923 is mij ook bekend hoezeer er een strijd gaande is op het ministerie van OCW tussen wat ik zou willen noemen de preciezen en de rekkelijken op het gebied van monumentenzorg. En daar heb ik wel degelijk grote zorg over. Gebleken is dat de preciezen vaak op dit ministerie hun zin doordrukken, waardoor er situaties ontstaan waarbij weliswaar monumenten gered of gerestaureerd worden, maar dan op een precieze wijze, namelijk zoals deze vroeger gebouwd zijn, zodat er niet of nauwelijks een economisch verantwoorde gebruiksbestemming aan te geven is. Alhoewel niet exact het kader van deze wet, is de wetwijziging een goede aanleiding om daar nog eens op te wijzen. Is de minister het met de VVD-fractie eens dat het de voorkeur heeft dat monumenten zo gerestaureerd worden dat er een economisch en conform de Arbowet verantwoorde gebruiksbestemming aan gegeven kan worden? Ook voor ons nageslacht heeft behoud van monumenten meer zin indien er een verantwoorde bestemming voor wordt gevonden, die recht doet aan de eisen van deze tijd qua comfort en werkomgeving.

Met deze cri de coeur kan ik afronden en de minister verzekeren dat de VVD-fractie zijn antwoorden met belangstelling tegemoet ziet.

*N

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Als het zou gaan om het wetsvoorstel over excessieve beloningen zou ik tegen zijn geweest. Gelukkig is dat nu niet aan de orde. Eindelijk ligt er een wetsvoorstel waar mijn fractie enthousiast voor kan zijn. Als bewoner van een rijksmonument uit 1730 en voormalig wethouder van Hollands oudste stad, is het een buitengewone eer en een buitengewoon genoeg om hier te spreken over dit wetsvoorstel.

De voorliggende wetwijzigingen leiden onder meer tot het afschaffen van de verplichte adviesrol van de minister van OCW bij aanvragen om een monumentenvergunning. Eindelijk wordt er eens een regel afgeschaft. Dat is een kerstboompje waard; het is fantastisch. Onze fracties -- ik spreek ook namens de OSF; dat zal de minister veel genoeg doen -- kunnen zich in hoofdlijnen vinden in de voorgestelde wijzigingen. Het is verstandig om bepaalde zaken te dereguleren en de vergunningverlening te vereenvoudigen. Dat is goed voor het verminderen van de administratieve lasten en het voorkomt onnodige ergernissen bij beheerders en eigenaren van monumenten.

Uiteraard is van belang dat wij een hoogwaardige monumentenzorg behouden, waarbij wij mogelijk een aantal bureaucratische besommeringen achterwege kunnen laten, voor zover die geen kwalitatieve toegevoegde waarde hebben. Ten aanzien van de monumenten in ons land is het altijd lastig te balanceren tussen de volgende drie zaken. Ten eerste het aanwijzen, behoud en restauratie van een monument. Ten tweede het daarvoor vinden van een bestemming

en het hanteerbaar maken van de daarmee verbonden functionele eisen. Ten derde noem ik de financiering van een dergelijk monument. Naar de mening van mijn fractie is het daarbij zowel voor de overheid als voor particulieren altijd zaak om per monument verstandige afwegingen te maken. Dat is in bijna alle gevallen lokaal maatwerk.

Ik wil een paar punten aan de orde stellen. Om te beginnen artikel 15, dat gaat over de gemeentelijke monumentencommissies. Mijn vraag is of deze commissies in voldoende onafhankelijkheid tot hun oordeel kunnen komen als hierin ook gemeenteambtenaren een beslissende stem hebben. Zou het verder niet verstandiger zijn -- ik zeg dat de heer Asscher na -- om raadsleden uit te sluiten van deze commissies? Dezelfde raadsleden moeten immers B en W controleren als dat een vergunning toe- of afwijst. Zowel B en W adviseren als vervolgens weer controleren, brengt raadsleden in een onwenselijke situatie. Volgens mij past dat ook helemaal niet in de opvattingen over governance van deze minister. Ik vind dat de wetgever raadsleden niet in zo'n positie moet willen brengen. Wat te doen met de opmerking van de Erfgoedinspectie dat in sommige gevallen de onafhankelijkheid van de commissievoorzitter discutabel is? 25% van de commissievoorzitters is een wethouder! De vraag is of je met het schrappen van de wethouders uit de commissies, ook af bent van de discussies over de onafhankelijkheid van de voorzitter. Graag hoor ik een reactie van de minister op dit punt.

De Erfgoedinspectie heeft recent een prachtig rapport uitgebracht over het functioneren van gemeentelijke monumentencommissies. Opmerkelijk daarbij is dat ongeveer 35% van de commissies nog niet klaar is voor haar toekomstige taak. De 35% is een belangrijke rol gaan spelen in de voorbereiding voor de behandeling van de wet in deze Kamer. Niet klaar voor de toekomstige taak? Dat vinden de commissies althans zelf. Ik weet eigenlijk niet goed wat je hiervan zou moeten denken. Is die andere 65% niet gewoon overmoedig? Het is een opiniepeiling en dus gebaseerd op vraagstellingen aan mensen. Het percentage is niet gebaseerd op objectieveerbare en verifieerbare feiten. Het is een indrukwekkend getal, maar in feite zegt het alles of juist niets. Dat maakt het moeilijk om te beoordelen. Ik hoor hierop graag een reactie van de minister.

Onze fracties kunnen zich echter vinden in de maatregel die de minister neemt om de RAC in elk geval nog een jaar na inwerkingtreding alle adviesaanvragen te laten behandelen. In de tussentijd zou de RAC geleidelijk worden afgebouwd. Het zou prettig zijn en misschien wel wenselijk als in oktober 2009 een nieuwe scan of steekproef beschikbaar komt die methodisch wat sterker in elkaar zit. Zo kunnen wij bekijken hoe ver de gemeenten zijn. Verder is opleiding en training of liever deskundigheidsbevordering hard nodig. Ik zie ook dat de minister daaraan zeer hecht. Het komt echter wat dunnetjes over om in de beantwoording te beloven om samen met de VNG nog wat cursussen aan te bieden. Wij zien liever gerichte sturing, een duidelijker

professionaliseringsaanbod en vormen van kwaliteitsvisitaties. Graag hoor ik hierop een reactie van de minister.

Het wetsvoorstel bevat ook een regeling om verzoeken van belanghebbenden voor aanwijzing door de minister als beschermd rijksmonument van voor 1 januari 1940 niet meer in procedure te nemen. Het monumentenbestand is volgens de minister voldoende representatief. Wij kunnen de minister daarin volgen, maar om hierbij meer gevoel te krijgen zou ik wel willen weten hoeveel monumenten in 2007 nog de status van rijksmonument hebben gekregen. Ook vraag ik me af wat de betekenis hiervan is voor onze toekomstige nieuwe overzeese gemeenten? Staan op de BES-eilanden nog nieuwe rijksmonumenten? Ten slotte sluit ik mij aan bij de vragen van de heer Asscher over de vennootschapsbelasting en de 2 mln. voor stadsherstellingskosten. Ik wacht voor het overige met belangstelling de beantwoording af.

*N

De heer **Slager** (SP): Voorzitter. Voordat ik begin met mijn betoog wil ik zeggen dat ik dit verhaal heb geschreven voordat ik kennis kon nemen van de visie van de minister op de modernisering van de monumentenzorg. Ik kreeg dat stuk een paar uur geleden aangereikt door een gediensgiste bode. Het lijkt attent, maar het is ook een beetje jammer. In een paar uur tijd kan je een dergelijk stuk natuurlijk alleen maar vluchtig doornemen. Ik vind dat extra jammer omdat ik hoorde dat ten minste één fractie in deze Kamer het stuk al voor het weekeinde in bezit had. Zelf ben ik vrijdag gebeld door een medewerkster van de minister om te vragen wat ik voor inbreng had. Toen is mij niets verteld over het bestaan van het stuk, waarop bovendien de maand "november" staat.

Het is alweer zo'n twintig jaar geleden dat alle belangrijke en interessante gebouwen die in ons land tussen 1850 en 1940 verzezen, systematisch in kaart werden gebracht via het Monumenten Inventarisatie Project (MIP). Die grootscheepse zoektocht resulteerde in een lijst van niet minder dan 165.000 monumenten. In verband met de vraag welke daarvan als rijksmonument dienden te worden beschermd, werd vervolgens het Monumenten Selectie Project (MSP) opgestart. Tijdens die selectieprocedure werd al heel snel duidelijk dat het aantal gebouwen dat in aanmerking kwam om rijksmonument te worden, veel hoger zou uitkomen dan waarvan men was uitgegaan en waarvoor men geld wilde uittrekken. Op dat moment -- het was in de zomer van 1994 -- besloot de toenmalige minister van WVC om de selectiecriteria aan te passen aan het beschikbare budget. Zo werd een onbekend gebleven aantal beschermwaardige objecten de status van rijksmonument onthouden. Deze minister heeft in antwoord op onze schriftelijke vragen cijfers gegeven die bewijzen dat er in die tijd wel erg veel werd afgewezen. De minister schrijft dat van de al genoemde 165.000 objecten er minder dan 10% een beschermde status kreeg. Minder dan 10%. Dat lijkt mij een eufemisme, want aan de Tweede

Kamer schreef hij dat het er 8000 waren. Dat is inderdaad minder dan 10%, maar ook minder dan 5%.

Circa 157.000 geïnventariseerde monumenten zijn toen geen rijksmonument geworden. Als niet financiële maar culturele argumenten de doorslag hadden gegeven, dan was een deel ervan, neem ik aan, nu wel beschermd als rijksmonument. Toch wordt in het nu voorliggende wetsvoorstel verklaard dat de toen gemaakte selectie de enige juiste was. Nieuwe aanvragen voor vooroorlogse monumenten zijn straks immers niet meer mogelijk. In feite legaliseren wij een beleid dat al in 2004 in ingezet met een moratorium op rijksmonumenten van voor 1940.

Wij zijn daartegen en wij zijn niet de enigen. Wie zijn oor te luisteren legt bij monumenten- en erfgoedorganisaties -- ik heb dat de afgelopen tijd gedaan -- hoort verhalen over die selectie van vijftien jaar geleden die niet echt vrolijk stemmen. Als ik het Cuypersgenootschap mag geloven -- waarom zou ik dat niet: het is een eerbiedwaardige en deskundige organisatie -- dan zijn er toen panden niet geselecteerd, omdat de eigenaar, niet zelden de gemeente, gestuurd door een projectontwikkelaar, bezwaar maakte tegen een aanwijzing als rijksmonument. Omdat er toch te weinig geld was, kwam zo'n dwarse eigenaar dat wel goed uit. Het lijkt een beschuldiging, die niet gemakkelijk is te bewijzen, maar door stom toeval kan ik deze met een persoonlijke ervaring onderbouwen.

Ik ben namelijk de gelukkige eigenaar en bewoner van een rijksmonument. Het verhaal dat ik hier voorlees, heb ik geschreven in het voormalige ketelhuis van het stoomgemaal Oosterschelde. Dat is het enige als gebouw nog intacte stoomgemaal van heel Zuidwest-Nederland. De schoorsteen is het oudste nog overeind staande exemplaar dat door de bekende schoorsteenbouwer De Ridder is gemetseld in 1910. Het is inmiddels gerestaureerd en als zodanig houdt het gemaal de herinnering levend aan het stoomtijdperk bij de polderbemaling in het deltagebied.

Toen ik het in 2003 kocht, had het geen beschermde status. Hoe kon dat? Was het tijdens het Monumenten Inventarisatie Project over het hoofd gezien? Dat is tamelijk ondenkbaar, want de schoorsteen is 25 meter hoog. Dat maakt het een landmark dat van verre zichtbaar is. Is het dan te licht bevonden bij de selectie? Als dat zo is, waarom werd mijn aanvraag in 2003 dan meteen gehonoreerd? Het antwoord komt van de vorige eigenaar. Hij was het die destijds bezwaar maakte tegen de aanwijzing van het gemaal als rijksmonument, want hij vond monumentenzorg maar een hindermacht. En hij kreeg zijn zin. Het gemaal bleef onbeschermd, tot ik het in 2003 kocht en net op tijd voordroeg als rijksmonument. Een jaar later had ik nul op het rekest gekregen, vanwege het toen ingetreden moratorium. En dankzij het nu voorliggende wetsvoorstel was het stoomgemaal voorgoed onbeschermd gebleven, want, zo had de minister gezegd: wij hebben al een representatieve selectie vooroorlogse monumenten.

Als het er alle schijn van heeft dat er vijftien jaar geleden oneigenlijke argumenten zijn gebruikt om panden die wel bescherming verdienen niet te beschermen, dan is de vraag gerechtvaardigd of wij vandaag een wetsvoorstel mogen aannemen waarin elk verzoek om een vooroorlogs monument te beschermen, bij voorbaat onmogelijk wordt gemaakt. Wij vinden dat een rigide maatregel, die niet past bij het imago van deze minister. Daarom vraag ik hem om toch te overwegen om aanvragen voor vooroorlogse monumenten een kans te geven. Verbind er wat mij betreft een hardheidsclausule aan, maar timmer het niet dicht!

Ik weet wel dat de minister zelf een rijksmonument uit die tijd kan aanwijzen, maar alleen als het gaat om een nieuwe vondst. Hij schudt nu, dus misschien is het niet waar. Ik heb begrepen dat het gaat om een nieuwe vondst die in de grond of achter een moderne gevel wordt ontdekt. Het gaat mij echter om monumenten die behoren tot de 157.000 monumenten die al zijn geïnventariseerd en die niet beschermd worden; misschien wel een aantal als gemeentemonument, maar zeker niet allemaal. Laten we die allemaal aan hun lot over, met het risico dat een of andere cultuurbarbaar ze in handen krijgt en verniet of sloopt? Voelt de minister zich niet verantwoordelijk voor die monumenten? Waarom neemt hij genoegen met een "representatief bestand" van voor 1940, dat allerwegen omstreden is? En waarom legt hij zich erbij neer dat ons monumentenbestand onder het Europees gemiddelde blijft zitten? Waarom voert hij geen offensief monumentenbeleid, zoals de oud-rijksadviseur Fons Asselbergs bepleitte?

Is het een kwestie van budget? Als dat zo is, waarom bezuinigt de minister dan niet op de fiscale voordelen voor particuliere eigenaren van een rijksmonument? Zo maak je geld vrij om meer belangrijke panden uit de vooroorlogse periode alsnog te beschermen. Heeft de minister ooit die mogelijkheid overwogen en zo nee, wil hij dit dan alsnog doen? Wellicht zou hij dat idee bij de komende Modernisering Monumentenzorg kunnen uitwerken. Kan hij mij geruststellen door in die MoMo ruimte te maken voor een minder defensief monumentenbeleid, waardoor de nu onbeschermd vooroorlogse monumenten een herkansing krijgen?

Dat had ik opgeschreven. Ondertussen heb ik heel vlug "Een lust, geen last" doorgelezen. Ik heb daar een aantal gedachten in ontdekt die mij erg aanspreken, maar ik heb niet zo vlug kunnen ontdekken of de monumenten van voor 1940 toch een herkansing krijgen. De minister zal het mij vast en zeker vertellen als dit zo is.

Het zal duidelijk zijn dat de SP-fractie ongelukkig is met het vooruitzicht dat veel monumentale panden in de toekomst de kwade kans lopen om te worden gesloopt of zo verziekt dat er van het oorspronkelijke pand weinig overblijft. Wij zijn daar niet gelukkig mee, omdat de zorg van het landschap ons ter harte gaat. In het stenen landschap van onze steden en dorpen zijn monumentale gebouwen per definitie belangrijk, niet alleen voor de eigenaren, maar juist ook voor

de mensen die opgroeiden of nu leven in de buurt van zo'n pand. Zo'n gebouw maakt deel uit van een leefomgeving die vertrouwd is.

Daarbij gaat het ons niet alleen om topmonumenten, maar juist om dat gebouw op de hoek van de straat dat verbonden is met het leven van onze ouders of grootouders; zo'n gebouw dat gelukkig overeind is gebleven, ondanks de sloopwoede. Iedereen kent ze wel: het ongebruikte stationsgebouw uit de jaren twintig, een door fusie overbodig geworden raadhuis of het karakteristieke dorpsfabriekje dat failliet ging en nu dreigt te verloederen. Het gaat om cultuurhistorisch waardevolle gebouwen, die voor veel mensen ankerplaatsen van hun herinnering vormen. Daar moet je zorgvuldig mee omgaan.

Lees de waarschuwingen van de historicus Simon Schama in zijn indrukwekkende boek *Landschap en herinnering* of luister wat schrijver Koos van Zomeren te berde brengt in zijn *Kanttekeningen bij de verwoesting van Nederland*. Ik zal een stukje citeren daaruit: "De mens is in essentie zijn geheugen. En zijn geheugen is in essentie een instrument dat hem laat weten waar hij is. In deze zin zijn wij voor ons gevoel van veiligheid, voor onze verankering in het leven, nog even afhankelijk van onze omgeving als de mensen in de oertijd. Wij maken deel uit van onze omgeving en onze omgeving maakt deel uit van ons. En: zoals wij onze omgeving behandelen, zo behandelen wij ook elkaar en in laatste instantie onszelf."

Beter kan ik het maatschappelijk belang van het beschermen van onze omgeving niet onder woorden brengen. Van een cultuurminister mag je verwachten dat hij die gedachte deelt. En sinds twee uur weet ik dat hij die deelt, want hij schrijft in de door hem ondertekende visie die mij werd aangereikt: "Mensen ontlenen een belangrijk gevoel van identiteit, van thuis zijn, aan de objecten en gebieden uit het verleden. De molens en kerktorens in het landschap zijn meer dan leuke of mooie dingen. Zij zeggen tegen mensen: dit land is jouw land. Op die manier zijn monumenten dragers van een beschaafd nationalisme. De zorg voor objecten en gebieden is daar een uiting van die mensen in de gelegenheid stelt, zichzelf te plaatsen in een continuüm van generaties. Aan dat continuüm kunnen mensen veel zingeving ontlenen."

De minister is het dus helemaal met ons eens. Hij deelt die gedachte. Maar dan is de volgende vraag of er ook naar gehandeld wordt. Dat gebeurt in elk geval in deze wet te weinig. Het gebeurt niet door nieuwe aanvragen voor vooroorlogse monumenten af te kappen en ook niet -- nu kom ik bij deel 2 van de wetswijziging -- door het adviseren over monumentenvergunningen niet langer als rijkszaak te zien, maar naar de gemeenten te delegeren.

Daarmee is dit wetsvoorstel deel geworden van de bedenkelijke neerwaartse spiraal van afnemend verantwoordelijkheidsbesef van de rijksoverheid voor de ruimtelijke ordening. Het argument om de rijksdienst niet langer adviesplichtig te laten zijn maar alleen de gemeentelijke monumentencommissies, is dat zo

de regelgeving wordt verminderd. Daar valt natuurlijk wat voor te zeggen, al blijft het wat mij betreft vreemd dat het Rijk de verantwoordelijkheid voor zijn eigen rijksmonumenten afschuift naar de gemeente. Kwalijk vind ik dat het Rijk wel de verantwoordelijkheid delegeert, maar er geen budget bij levert aan de gemeenten. Zij worden verplicht om monumentencommissies op te tuigen, maar mogen die zelf betalen. De risico's laten zich raden. Doordat dit jaar al in de geest van de wetswijziging is gewerkt, kon de Erfgoedinspectie via een steekproef die risico's ook schrijnend hard maken: 35% van de gemeentelijke monumentencommissies geeft zelf aan niet voldoende te zijn toegerust om de adviesplicht uit te voeren.

Daar schrok ook de minister van. Maar wie verwacht dat hij besloot om dan maar te wachten met het invoeren van de wet tot alle gemeenten wel goed zijn toegerust, die denkt te logisch. De minister laat het bij de toezegging dat gemeenten die hun zaken niet op orde hebben nog een jaar een beroep kunnen doen op de rijksdienst. Ja, kunnen doen, maar als zij het niet doen, wat doet de minister dan?

De minister voelt zich ook niet verantwoordelijk voor de deskundigheid van de gemeentelijke commissieleden, zo laat hij weten. Hij biedt hun nu weliswaar een cursus aan, maar ook dat is vrijblijvend. De SP vindt dat de minister minstens enkele leden van elke gemeentelijke commissie moet verplichten een certificaat van deskundigheid bij de rijksdienst te halen. Ook de Erfgoedinspectie vindt, zo staat in het rapport, dat de minister voorwaarden moet stellen aan de deskundigheid van de gemeentelijke commissies. Waarom negeert de minister dat advies?

De Erfgoedinspectie pleit ook voor een betere betaling van de commissieleden, omdat er anders onvoldoende deskundige leden in de commissies zullen komen. De minister reageert met de belofte dat hij gaat praten met de VNG. Mag ik vragen of hij alleen gaat praten of ook van plan is om geld mee te nemen om dat probleem op te lossen?

Een volgend punt waaruit blijkt dat de gemeenten nog niet klaar zijn voor hun taak, is dat de Erfgoedinspectie constateert dat er in nogal wat gemeentelijke commissies sprake is van belangenverstrengeling. Het is hier al eerder genoemd en het is ook een publiek geheim, maar het houdt, opnieuw, risico's in voor de rijksmonumenten. De minister belooft met de VNG te gaan praten over nadere richtlijnen. Maar als die er al komen, is de zaak op 1 januari natuurlijk niet opgelost.

Alles overziend moet de minister toch met ons van mening zijn dat uit de rapporten van de Erfgoedinspectie maar één conclusie valt te trekken, namelijk dat bij te veel gemeenten te veel zaken niet op orde zijn om deze wet op 1 januari op een verantwoorde manier in te voeren. Hij moet toch erkennen dat de slogan "centraal wat moet, decentraal wat kan" geweld wordt aangedaan, want dit kan nog niet decentraal. Vandaar onze oproep: stel de invoering van deze wet uit tot alle

gemeenten hun zaken wel goed op orde hebben. Ik wacht met belangstelling af.

De heer **Schouw** (D66): Ik kan uw betoog voor een heel groot deel volgen en ik snap het ook. Alleen is er nog het principiële punt wie er verantwoordelijk is voor het goed functioneren van de gemeentelijke monumentencommissies. Als wij uitgaan van lokale autonomie, zijn dat toch de gemeenteraden en is dat toch niet primair de minister?

De heer **Slager** (SP): Het gaat om rijksmonumenten, waarvoor het Rijk verantwoordelijk is. Je kunt die zorg wel delegeren naar de gemeenten, maar dat schept toch de verantwoordelijkheid om die gemeenten ook financieel in staat te stellen om dat goed te regelen? Je schuift het af naar de gemeenten en die moeten er dan maar voor zorgen dat het goed komt, zonder dat wij strenge eisen stellen aan de commissies en zonder dat wij geld geven.

*N

De heer **De Boer** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. Deze bijdrage is mede namens de fractie van de SGP. Om te beginnen merk ik op dat de minister op 7 februari 2008 een brief aan de Tweede Kamer stuurde inzake de wijziging van de Monumentenwet 1988, die wij thans bespreken. In deze brief geeft de minister aan dat hij gemeenten zal informeren dat reeds in de geest van het nog in te dienen wetsvoorstel mag worden gehandeld teneinde het doel van de wet, namelijk lastenvermindering en vermindering van adviesaanvragen, reeds voor een deel in 2008 te kunnen verwezenlijken. De RACM deelde in een brief van 14 april jongstleden en via de website mee dat de adviespraktijk voor rijksmonumenten inderdaad is aangepast. Onze fracties betreuren deze wijze van werken. Het gaat naar onze mening niet aan, te doen alsof een wetsvoorstel al is aangenomen terwijl dat niet het geval is. Dat tast de rechtszekerheid van burgers en organisaties aan. De minister zal ongetwijfeld tegenwerpen dat in gevallen van twijfel de huidige wet uitgangspunt blijft, maar feitelijk is dit wetsvoorstel al ingevoerd voordat het de Staten-Generaal gepasseerd is. Wij horen hierop graag de reactie van de minister.

Onze volgende opmerking is dat onze fracties het gevoel hebben dat de bescherming van monumenten langzaam maar zeker aan erosie onderhevig is. Om dat te onderbouwen wijzen wij erop dat in het Belastingplan 2008 is opgenomen dat het belastingregime voor stadsherstellichamen verslechtert, met negatieve gevolgen voor de restauratie van monumentale panden. Wij wijzen erop dat in de Invoeringswet ruimtelijke ordening in een aantal situaties het bestemmingsplan is vervangen door een beheersverordening ten aanzien van beschermde stads- en dorpsgezichten. Wij wijzen op de Wabo, die wat de bescherming van archeologische monumenten betreft werkt met een kanbepaling.

En dan is er deze wet. Onze vraag is dan ook wat de minister gedaan heeft om de door ons

genoemde ontwikkelingen tegen te gaan. Het kan toch niet zo zijn dat de inhoud, oftewel de bescherming van monumenten of erfgoed, tekort wordt gedaan bij de op zichzelf prima ontwikkeling naar minder regelgeving en bureaucratie? De inhoud moet toch vooropstaan? Komend voorjaar is er naar wij van de staatssecretaris van Financiën hebben begrepen, nader overleg over de positie van de stadsherstellichamen. Is de minister dan bereid om ervoor te zorgen dat de problemen als gevolg van de opgelegde vennootschapsbelasting, waardoor de restauratie van monumenten onverantwoord onder druk komt te staan, structureel worden opgelost?

Wat de Invoeringswet ruimtelijke ordening betreft, kreeg ik zojuist bij de behandeling van een andere wet de nota "Een lust, geen last" onder ogen. Ik heb die ook niet gelezen. Wat doe je dan? Dan kijk je naar de samenvatting. Bij het eerste onderdeel staat onder "cultuurhistorisch belangrijk element in procedures ruimtelijke ordening" onder andere: Bij wijzigingen in het bestemmingsplan wordt het effect van die verandering op de cultuurhistorische waarde afgewogen tegen andere belangen. Burgers kunnen bij belangrijke cultuurhistorische waarden in een vroeg stadium hun inbreng leveren.

Heel regelmatig zal het bestemmingsplan, zelfs als het afgelopen is, niet in procedure komen, omdat er een zogenaamde "beheersverordening" of verlenging komt. Dan heb je niet de inspraak die hier staat. Met andere woorden, op dat punt is het eerste onderdeel weer een lege huls voordat het is besproken. Wij kunnen wel mooie zinnen neerzetten, maar wat zijn de effecten? Wat is de effectieve betekenis ervan? Is in de Wet ruimtelijke ordening door deze minister het behoud van het cultureel erfgoed voldoende gewaarborgd. Wij hebben daarbij een aantal vraagtekens geplaatst.

Dan komen wij bij het onderhavige wetsvoorstel. Wij willen allereerst ingaan op het beschermen van gebouwen van voor 1940. Zowel de voorliggende wijziging van de Monumentenwet 1988 als de ontwerpbeleidsregel aanwijzing beschermde monumenten 2009 stelt dat de minister ambtshalve onroerende monumenten van voor 1940 kan aanwijzen. In de memorie van antwoord zegt de minister in antwoord op onze vraag over eventuele nieuwe monumenten van voor 1940 dat hij alle monumentenorganisaties en anderen uitnodigt om bijzondere ontdekkingen bij de RACM te blijven melden. Mogen wij hieruit opmaken dat formeel inderdaad alleen de minister kan aanwijzen en dat dit niet gebeurt op aanvraag, maar dat in de praktijk wel degelijk voorstellen en/of suggesties voor het aanwijzen van een nieuw rijksmonument serieus worden bekeken? En zo ja, wil de minister dat dan ook via de RACM bekendmaken aan organisaties, burgers en alle anderen die daar belang bij hebben?

Dan kom ik op de zogenaamde voorbescherming. In de memorie van antwoord stelt de minister dat dit wetsvoorstel de juridische mogelijkheden om wijzigingen te bepleiten van het gebouwenbestand van voor 1940 op grond van de Monumentenwet 1988 beperkt. Volgens de

memorie van antwoord kan een verzoek tot aanwijzing van een monument er in de nieuwe situatie niet meer automatisch toe leiden dat de voorbescherming in werking treedt. De minister ziet wel kansen om de betrokkenheid van de monumentenorganisaties te vergroten. Hoe ziet de minister dat concreet voor zich? Hoe moet ik die voorbescherming zien, gelet op het antwoord op onze vraag over de relatie met de Wabo? In de nadere memorie van antwoord stelt de minister dat door de voorbescherming al tijdens de aanwijzingsprocedure (van een rijksmonument) een vergunningplicht voor wijzigingen aan het desbetreffende monument ontstaat. Zowel de advisering als de voorbescherming blijven onder de Wabo onverminderd van kracht. Is die voorbescherming er niet meer onder de Monumentenwet, maar wel onder de Wabo?

Onze fracties stellen vast dat in de ontwerpbeleidsregel aanwijzing beschermde rijksmonumenten 2009 het aantal aan te wijzen rijksmonumenten in de periode van 1940 tot en met 1958 niet wordt beperkt tot ongeveer 100. Bovendien komt er een aanwijzingsprogramma voor de periode van 1959 tot en met 1965. Onze fracties zijn daar content mee. Juist bouwwerken uit de eerste 20 jaar na de Tweede Wereldoorlog worden in rap tempo afgebroken. Er moet tijdig en snel worden gewerkt aan bescherming. Heeft de RACM daar voldoende mogelijkheden voor? En hoe zit het hier met de voorbescherming? Is het niet verstandig om het jaar waarvoor het aanwijzingsprogramma geldt, automatisch elk jaar te verlengen? De jonge monumenten uit het begin van de jaren zeventig komen ook al onder druk te staan.

Ondertussen waart de geest van dit wetsontwerp al geruime tijd boven de monumenten in dit land. In de brief van 14 april 2008 schrijft de RACM onder andere dat het ook nuttig is om de in dit jaar opgedane ervaringen te gebruiken bij de definitieve ministeriële regeling ter bepaling van de omvang van de adviesplicht, die per 1 januari 2009 in werking zal treden. Wat heeft het afgelopen jaar ons nu geleerd? Ongetwijfeld zal de minister reageren op het bericht van de RACM dat het aantal adviesaanvragen is afgenomen en dat het nog veel minder had kunnen zijn. Wij willen de minister straks graag een foto overhandigen van wat wij van die vernieuwde praktijk hebben meegemaakt. Dan blijkt niet wat op papier staat, maar wat de werkelijkheid is. "Het betreft een eenvoudige dakkapel", zou de minister zeggen. En dat ondanks de brochure "Licht op zolder" van de RACM. Wij hopen dat de minister, als hij dit ziet, net als wij, zacht uitgedrukt, niet gelukkig is met deze praktijk van zogenaamd eenvoudige veranderingen aan monumenten en aan beschermde stads- en dorpsgezichten.

Wij hebben nog prangende vragen over de kwaliteit van de monumentencommissies. Kern daarbij is voor ons de constatering van de Erfgoedinspectie dat ruim een derde deel van de monumentencommissies niet op zijn taak berekend lijkt te zijn. Onze fracties vinden dit niet acceptabel. De minister wil hier wat aan doen. Dat lijkt ons ook

het minste. Hij wil volgens de brief van 7 november blijven adviseren aan gemeenten als daarom wordt gevraagd. Hij wil overleggen met de VNG over deskundigheidsbevordering, en zo nog wat maatregelen nemen. Waarom zegt de minister niet klip en klaar: beste gemeenten, als de monumentencommissies nog niet kwalitatief op orde zijn, blijft de oude manier van werken gelden dat vragen om advies verplicht is bij een wijziging van rijksmonumenten, net als een reactie hierop van de RACM?

Ik vat het samen. Onze fracties zijn nadrukkelijk beducht voor een geruisloze afbraak van de bescherming van ons erfgoed. Zoals een artikel in Binnenlands Bestuur recentelijk kopte: "Hangen monumenten er een beetje bij?" Wij hopen dat de minister dat gevoel, dat ook bij ons leeft, enigszins weg kan nemen. Wij verwachten concrete antwoorden op de vragen. Natuurlijk zijn wij daar heel benieuwd naar.

De heer **Dölle** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Monumenten vormen de nog zichtbare sporen van de generaties die eerder in dit land woonden. Een natie is altijd meer dan de actuele populatie van een land. Het is daarom goed dat de samenleving van nu zich kan spiegelen aan en herkennen in het vaak wonderschone en dikwijls ontroerende erfgoed van hen die ons voorgingen. Daarbij horen ook de landschappelijke, culturele en archeologische monumenten, evenals het religieuze erfgoed, waarover recentelijk een voortreffelijk artikel in het blad Bestuursforum is verschenen.

Ik veroorloof mij deze wat zwaar ingezette intro om nog maar eens te benadrukken waar het dwars door alle regelgeving, instituten en nota's heen uiteindelijk om gaat. De christendemocraten, overigens zelf ook wel eens te vroeg voor monumenten verklaard, zijn daarom voor een actief beleid met betrekking tot dat erfgoed. Artikel 85 van het Programma van Uitgangspunten roept ons ook daartoe op. Zoals zo vaak is de aandacht voor het monumentale in de samenleving zelf in het midden van de negentiende eeuw ontstaan en gegroeid, maar was de financiële steun en de doorzettingsmacht van de overheid, zeker na de Tweede Wereldoorlog, nodig om het maatschappelijk initiatief op veel gebieden te laten slagen. Het CDA is voor een beleid dat niet mummificeert, maar dat waar mogelijk, zoals in het Belvédèreproject, een nieuwe invulling en inpassing nastreeft van wat monumentaal is.

Een geheel andere, veel meer staatsrechtelijke en bestuurskundige wens die het CDA heeft, is de beteugeling van de bureaucratisering en een verantwoorde stroomlijning van overheidsinterventies. In dat kader past het om de bevoegdheidsuitoefening, soms om principiële redenen, soms om pragmatische redenen, zo laag mogelijk neer te leggen: bij de gemeente. Dat gaat onherroepelijk gepaard met verlies aan greep en controle vanuit Den Haag, want de uitdrukking "je kunt niet blazen en het meel in de mond houden" gaat zeker op bij decentralisatie. Gelet op de reacties uit een deel van het veld en gelet op de schriftelijke

voorbereiding levert de mogelijke botsing tussen beide aspiraties -- aan de ene kant zorgvuldig monumentenbeheer en aan de andere kant de wil om decentralisatie ook op dit terrein uit te bouwen -- bij sommige betrokkenen argwaan en zorg op. De regering produceert vele zinnen om die angst weg te nemen. De bezwaren tegen de beperking van de verplichte adviesrol van de minister, de wijziging van de adviserende rol van de provincie, de beperking van het aantal aanwijzingen op aanvraag, de representativiteitsverklaring van het monumentenbestand voor 1940, de samenloop met de Wabo en de zogeheten voorbescherming worden allemaal besproken en deels overtuigend weerlegd. Echter, ook wij kwamen vandaag in aanraking met de "lust-lastnotitie". In vogelvlucht gezien, zitten daarin opmerkelijke zaken zoals het organiseren van meer invloed van burgers en, anders dan nu, het niet verplichtstellen van een monumentencommissie en een andere rol van de RACM. Ik weet wel dat dit een notitie is, maar stel dat dit het beleid was geweest, wat was dan de relatie met hetgeen vandaag wordt voorgesteld? Ik neem aan dat de Partij van de Arbeid hier nog op zal ingaan en dat ook de minister erop zal ingaan.

Ik vervolg met een aantal kanttekeningen.

Ten eerste. Wij steunen van harte de opvatting dat de gemeentelijke adviescommissie voor monumentenzorg onafhankelijk en deskundig moet zijn, althans, zoals het wetsvoorstel dat uitdrukt, dat enkele leden deskundig moeten zijn. Onafhankelijk moeten zij allemaal zijn. De waarborg in de wettekst is met name op het vlak van de onafhankelijkheid zwak. Behalve het lidmaatschap van collegeleden, zijn er verder geen incompatibiliteiten geformuleerd. Ambtenaren, raadsleden, architecten, fractieassistenten, architecten, aannemers die veel werk in de betrokken gemeente verrichten en alle andere potentieel betrokkenen en belanghebbenden bij het gemeentelijke huisvestings- en monumentenbeleid kunnen in de commissie worden benoemd door burgemeester en wethouders. De regering vindt het te ver voeren om hiervoor nadere regels te stellen. De gemeente moet dat zelf doen. Bovendien kunnen de adviezen, aldus de regering, onderwerp worden van de beoordeling door de bestuursrechter. Dat laatste overtuigt niet, nu een rechter de adviezen waarop een besluit mede is gebaseerd, slechts marginaal onderzoekt. Bovendien zal de partij die de vergunning krijgt niet de rechter opzoeken, net zo min als het college, dat immers zelf het besluit neemt.

De opvatting dat de gemeenten niet verder moeten worden ingekaderd door nadere regels steunen wij wel -- waarschijnlijk vanuit dezelfde inspiratie als de heer Schouw -- maar dat moet niet het laatste woord zijn. De regering gaat immers op allerlei punten in overleg met de VNG, zoals over de ontwikkeling van een standaardwerkwijze voor de commissie, de afstemming van het cursusaanbod voor commissieleden en de vergoeding voor de leden van de commissie. Waarom gaat zij niet met de VNG in overleg over dit belangrijke punt, de onafhankelijkheid van de commissieleden? Via de VNG kan immers zachte druk worden uitgeoefend

op gemeenten, zonder dat deze ontaardt in voorschrijven wat de gemeenten moeten doen. Via een standaardverordening die de VNG redigeert of suggesties voor een gedragscode voor burgemeester en wethouders of op andere wijze kunnen colleges en raden ter zake aan hun verantwoordelijkheid worden herinnerd. Op dit punt zijn wij het met alle voorgaande sprekers eens, ook al hebben zij dit op een andere wijze verwoord. Het zou de goede naam van het monumentenbeleid echt schaden wanneer deze adviescommissies in te veel gemeenten aan geloofwaardigheid zouden inboeten. Het zou doodzonde zijn wanneer gemeentelijk monumentenbeleid daardoor zou eroderen en als een bijkomend ornamenteel ondergeschikt facet van het gemeentelijk ruimtelijk orderings- en huisvestingbeleid te boek komt te staan. Ik hoor graag een reactie van de minister en als het kan een toezegging. De regering moet zich wat ons betreft echt inspannen en de naam en reputatie van dit soort commissies tot haar zorg rekenen.

Ten tweede. In het wetsvoorstel en de toelichting daarop komt de deelgemeente niet voor. Ik ben die althans niet tegengekomen. Sommige deelgemeenten kennen een enorme monumentenrijkdom. Spelen zij volgens de regering een rol bij de advisering voor monumentenvergunningen?

Ten derde. Volgens het antwoord van de regering op vragen van onze fractie in de memorie van antwoord kan de verlening van monumentenvergunningen gemandateerd worden aan ambtenaren, bijvoorbeeld aan de directeur openbare werken. De mandataris zal in de trant van de adviezen van de monumentencommissie beslissen. Is de regering van opvatting dat de aard van de bevoegdheid, beslissen over monumentenvergunningen, artikel 10 lid 3 Awb, zich niet tegen een mandaat verzet?

De regering meent dat delegatie, bijvoorbeeld naar een bestuurs- of monumentencommissie, of naar het dagelijks bestuur van een deelgemeente, niet mogelijk is omdat daarvoor geen wettelijke grondslag is in de Monumentenwet. Ligt deze grondslag niet in artikel 165 lid 1 Gemeentewet, waar het college bevoegd wordt verklaard om in het algemeen zijn bevoegdheden te delegeren, tenzij de aard van de bevoegdheid zich daartegen verzet? Bij ontkennend antwoord verwijs ik naar de reactie van minister Pechtold in het debat over de Wet dualisering gemeentelijke medebewindsbevoegdheden in deze Kamer op daarover gestelde vragen.

Ten vierde. Bij ingrijpende vergunningsaanvragen moet nog altijd een advies van de rijksdienst worden ingewonnen. Dat is goed verdedigbaar, maar wat gebeurt er indien een samenstel van achtereenvolgens verstrekte vergunningen ingrijpendheid in retrospectief oplevert en de aanvragers dus een salamitactiek volgen?

Ten vijfde. Vervolgens nog een klein puntje dat misschien wat obsessief aandoet. De regering spreekt de verwachting uit dat de criteria uit de in aanmerking komende ministeriele regelingen

worden vertaald in de gemeentelijke monumentenverordening. "Vertaald" betekent vaak "herhaald". Het is een groeiend probleem dat men meent dat de regels uit overigens heldere hogere regelingen moeten worden herhaald in veel verordeningen, waardoor onder andere de valse indruk ontstaat dat deze amendeerbaar zijn en ook overigens beïnvloedbaar door de gemeenteraad. Is de minister het met ons eens dat het woord "vertalen" niet zo moet worden verstaan?

Ten zesde. De minister ziet blijkens zijn reactie op het rapport van de Erfgoedinspectie wel wat in geïntegreerde commissies voor monumenten en welstand, zeker ook omdat bij omvangrijke wijzigingen zowel een monumenten- als een welstandsadvies nodig is. Moet onze fractie de minister zo verstaan dat hij in dat geval die ene geïntegreerde commissie ziet als de verantwoordelijke commissie voor beide adviezen, of ligt de eindverantwoordelijkheid voor het monumentenadvies bij wat ik maar even de monumentenkamer of -sectie noem en die voor het welstandsadvies bij de welstandskamer of -sectie? Dit kan van belang zijn indien de regelingen voorschrijven, zoals gebruikelijk, dat de adviezen bij meerderheid van stemmen moeten worden uitgebracht.

Ten zevende. Decentralisatie betekent logischerwijs, hoe gering ook, meer differentiatie. Het wordt mogelijk dat verschillende gemeenten een verschillende lijn van advisering ontwikkelen als gevolg van een andere verdiscontering van de belangen die in het geding zijn bij de verlening van monumentenvergunningen. In de ene gemeente kan in een monumentencommissie een monumentvriendelijker klimaat heersen dan in de andere; in de ene hecht men meer waarde aan archeologische monumenten dan in de andere. Hier wordt meer waarde gehecht aan de eisen van een efficiënte bedrijfsvoering of optimalisering van woongenot, daar prevaleert een voorzichtiger omgang met monumentale exterieurs en/of interieurs. Los van de zaken die de minister al in een brief heeft toegezegd, zou het goed zijn als hij zijn gewaardeerde licht laat schijnen over de vraag of, en zo ja hoe en wanneer de Staten-Generaal worden bijgepraat over die differentiatie die uiteindelijk de prijs is van decentralisatie.

*N

Mevrouw **Tan** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. De wijzigingen die met dit wetsvoorstel worden aangebracht, lijken zo onschuldig, maar de schijn bedriegt. De praktijk van de monumentenvergunningverlening brengt de gemoederen vaak enorm in beroering en al naar gelang de gekozen vorm, kun je zomaar in een soap of in een spannend boek terecht komen. Vanwege de complexiteit in de praktijk zal ik de bijdrage beginnen met een schets van de casus van het klooster Sankt Ludwig in Vlodrop.

Het klooster is eigendom van de stichting Meru en dateert uit 1909. Het is in 1984 verkocht en wordt sinds 1990 bewoond door de Maharishi Mahesh Yogi, die dit voorjaar is overleden. Hij heeft

de Maharishi University of Management opgericht, de stichting Meru. Het klooster krijgt in 1997 de status van rijksmonument en de stichting Meru vraagt een sloopvergunning aan, omdat de renovatiewerkzaamheden naar haar mening een te grote investering vergen. De gemeente Roerdalen gaat, met uitzondering van enkele onderdelen, akkoord met de sloop in 1998.

Februari 1999 tekenen verschillende belangengroepen beroep aan bij de rechtbank van Roermond en bij de Raad van State tegen het bestemmingsplan. Een paar maanden later, in april 1999, oordeelt de Raad van State dat voorlopig geen nieuwbouw op het terrein mag plaatsvinden en dat het bestemmingsplan voorlopig moet worden geschorst. In juni adviseert de gemeentelijke monumentencommissie van de gemeente Roerdalen de sloopvergunning alsnog te weigeren, maar in november volgen burgemeester en wethouders het advies van de commissie voor bezwaar- en beroepschriften en trekken de sloopvergunning niet in, want de bezwaarschriften werden ongegrond verklaard.

Dan, in september 2000, vernietigt de bestuursrechter Roermond de sloopvergunning, maar een maand later verklaart de Raad van State de beroepen tegen het bestemmingsplan ongegrond en kan Meru dus wel starten met de bouw van het nieuwe complex. Het is net een pingpongspel, het gaat heen en weer.

Weer een jaar later, in september 2001, bepaalt de Raad van State inzake het beroep door omwonenden dat het klooster toch behouden moet blijven, maar inmiddels is de sloop van de voorgevel begonnen en is aanzienlijke schade aangericht. Dan volgen uitspraken van de rechtbank Roermond, bekrachtigd door de Raad van State. Die uitspraken zijn tegen sloop en de politierechter Roermond legt een boete van € 10.000 -- een te overzien bedrag -- aan Meru op vanwege illegale sloop.

In 2007 onderzoekt de RACM het verzoek van de provincie aan minister Plasterk om het klooster van de monumentlijst af te halen. Bij een inval van gemeentelijke en provinciale diensten worden drie overtredingen geconstateerd. De dwangsommen die Meru boven het hoofd hangen wegens deze overtredingen nemen een hoge vlucht. Ze gaan de oorspronkelijke boete van de politierechter van €10.000 verre te boven.

Begin 2008 overlijdt de Maharishi. Op 10 oktober van dit jaar besluit de minister van OCW dat het klooster toch de status van rijksmonument behoudt. Voorstanders stellen meteen vragen aan provincie en gemeente over te ondernemen acties, waaronder herstel van de sloopschade op kosten van Meru. De stichting Meru meldt -- uiteraard, zou ik bijna zeggen -- onmiddellijk dat zij zal onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om bezwaar aan te tekenen en wat de juridische kansen zijn voor het opnieuw aanvragen van een sloopvergunning. De gemeenteraadsvergadering van 30 oktober jongstleden heeft nog geen duidelijke uitkomsten opgeleverd; de discussie zal worden hervat op 18 december aanstaande. Intussen staat het klooster daar met alle schade.

Mevrouw de voorzitter. Laat duidelijk zijn dat deze opsomming een zeer gekuiste versie is met weglating van vele dramatis personae, waaronder politici van verschillende bestuurslagen. Dit roept bij mij associaties op met de roman Publieke Werken van Thomas Roozenboom. Deze casus is echt een spannend boek.

De vraag is nu welke verandering dit wetsvoorstel zou hebben betekend voor deze casus, een erkend rijksmonument van voor 1940, waarvoor ingrijpende wijzigingen worden overwogen zoals sloop. De sloopvergunning was al aangevraagd. Het is een erkend rijksmonument van voor 1940 dat misschien van de lijst zou worden afgevoerd, maar de minister heeft besloten om dit niet te doen. Deze wijzigingen zouden dus geen effect hebben op deze casus. Waarom heb ik die dan toch zo uitgebreid aangehaald? Om te illustreren hoe weerbarstig de praktijk nu al is en ook om hieraan enkele antwoorden van de minister in de schriftelijke voorbereiding te toetsen.

Daarbij komt dan ook nog het stuk dat wij met Sinterklaas tot onze beschikking kregen. Daar is niet zo veel geheimzinnigs aan, al deed de woordvoerder van de SP-fractie anders vermoeden. Je kunt dagelijks een nieuwsflits van IKC RO via e-mail ontvangen. Langs die weg is dit stuk beschikbaar gekomen, het visiedocument op de modernisering van monumentenzorg (MoMo). Volgens het ministerie is dit stuk met de titel "Een lust, geen last" onderdeel van een interactief proces met het veld. Het is dus eigenlijk nog een praatpapier. Het heeft nog geen formele status, maar het geeft wel weer hoe de minister hier op dit moment over denkt. Ik kom aan het einde van mijn betoog nog op dit stuk terug.

Ik zal nu een aantal aspecten langs lopen die relevant zijn voor dit wetsvoorstel. Ik begin met de burgerinitiatieven en voorbescherming. De heer De Boer van de ChristenUnie heeft hierover al gedenkwaardige woorden gesproken. In antwoord op onze vraag of met dit voorstel geen risico's ontstaan als burgerinitiatieven minder tegenwicht kunnen bieden aan de exploitatiebelangen van bijvoorbeeld projectontwikkelaars, wijst de minister in de memorie van antwoord op het belang van een goede analyse vooraf, aan het begin van het planningsproces. Hij toont echter ook begrip voor onze verontrusting over de mogelijkheid van onvermoede ontdekkingen en hij zegt toe dat dan snel een aanwijzingsprocedure krachtens artikel 3 Monumentenwet 1988 zal worden gestart met inbegrip van de zogenaamde voorbescherming. Bovendien zegt hij toe dat hij met de landelijk opererende monumentenorganisaties snel een adequate werkwijze zal afspreken. Dit laatste omvat ook het betrekken van de genoemde organisaties bij het te formuleren aanwijzingsbeleid en meer samenwerking bij structurele verbeteracties naast de net bedoelde snelle bescherming van nieuw ontdekte cultuurhistorische waarden.

Kan de minister aangeven wat op dit moment de stand van zaken is in het overleg met die organisaties? Welke afspraken heeft hij voor ons in petto? Kan de minister zich onze zorg voorstellen

tegen de achtergrond van de casus Vlodrop, waar het nota bene om een reeds erkend rijksmonument ging? Wat zou er gebeuren als het een gebouw betreft dat nog ter discussie staat? De sprekers voor mij hebben hier ook al naar gevraagd.

De fractie van de ChristenUnie heeft in de schriftelijke ronde gevraagd naar de gevolgen van de Wabo voor de verlening van de monumentenvergunning. Het is bekend dat dit onderdeel van de Monumentenwet zal worden overgeheveld naar de Wabo en zal opgaan in de omgevingsvergunning. Wat gebeurt er dan met niet beschermde, maar wel bekende of te verwachten archeologische waarden? In de memorie van antwoord wordt verwezen naar de omgevingsvergunning en de daaraan te verbinden voorschriften die allerlei waarborgen kunnen betreffen. Er is al eerder op het woordje "kunnen" gewezen. Kan de minister aangeven welke voorschriften hier zijn bedoeld? Betreft dit de invoeringswet Wabo? Welke waarborgen voor de monumenten en archeologische waarden zullen daarin worden opgenomen? Kan de minister indicaties geven of wellicht reeds inhoudelijke toezeggingen doen, ook over de termijnen die hierbij te verwachten zijn? Kan hij zich voorstellen dat mijn fractie zich afvraagt of de complexiteit die tot uitdrukking komt in de praktijk van Vlodrop, niet alleen nog maar groter zal worden door deze wetswijziging?

Het rapport van de Erfgoedinspectie is van grote relevantie voor het onderhavige wetsvoorstel. Het is heel positief dat wij de resultaten van het onderzoek hebben kunnen meenemen bij de voorbereiding van de behandeling van dit wetsvoorstel. Wij hebben ook met instemming kennisgenomen van de reactie van de minister op dit rapport in zijn brief van 7 november jongstleden. In reactie op de constatering van de inspectie dat 35% van de monumentencommissies niet op zijn taak is berekend stelt de minister: "Ik vind dat percentage te hoog." Bij sommigen heeft dit de indruk gewekt dat de minister dat percentage te hoog vindt en dat hij vraagtekens zet bij die uitkomst. Kennelijk is dat niet het geval, maar het leek mij niet onverstandig om dat nog even helder te krijgen. De minister bedoelt dus dat hij van mening is dat het percentage van 35 niet naar behoren functionerende gemeentelijke monumentencommissies te hoog is.

De minister neemt de aanbeveling over dat de RACM nog een jaar na inwerkingtreding van deze wet alle adviesaanvragen zal behandelen. Na dat jaar wil de minister, na overleg van de RACM met de verschillende gemeenten, nee kunnen verkopen. Op de vraag of een vervolg op dat rapport van de Erfgoedinspectie gepland is, is het antwoord: nee, dat is niet het geval. De PvdA-fractie vraagt de minister om aan te geven wat zijn plannen zijn met betrekking tot de evaluatie van het beleid. Zal dat onder meer de wijze betreffen waarop gemeenten vorm en inhoud geven aan de overgedragen bevoegdheden ter zake, met inbegrip van de ontwikkeling van de kwaliteit en de financiële consequenties van de gemeentelijke monumentencommissies? Komt daarbij eveneens

aan de orde hoe de samenhang met de Wabo zich heeft ontwikkeld?

Over de positie van de RACM stelt de minister in de nadere memorie van antwoord, dat advisering zoals plaatsvindt door provinciale steunpunten en bij grote transformatieprocessen, niet tot de primaire taken behoort. Ook aan het slot van bovengenoemde brief in reactie op het rapport van de Erfgoedinspectie wijst de minister op de keuze van gemeenten voor het betrekken van de benodigde expertise uit monumentencommissies en de inhuur van adviseurs, naast de steunpunten en de RACM. Welke positie geeft de minister aan de RACM in dezen? Zal het ministerie van OCW de RACM in staat blijven stellen om aan gemeenten, in concurrentie met anderen, kwalitatief hoogwaardige en waarschijnlijk onder verhoudingswijs gunstige voorwaarden een breed pakket van diensten aan te bieden? Met andere woorden: blijft de dienstverlening van de RACM voor gemeenten op voldoende niveau beschikbaar? Is het denkbaar dat wij een onderbouwde positioneringnotitie krijgen, waarin ook wordt ingegaan op de financiering, over wat de bedoeling is met de RACM?

Een eerste blik in het visiedocument "Een lust, geen last" wekt de indruk dat hier een nadere uitwerking van vermindering van regeldruk en hindermacht wordt gegeven die de twijfel versterkt over het al eerder in de schriftelijke procedure genoemde kind en het badwater. De eerste pijler betreft de cultuurhistorie als onderdeel van ruimtelijke ordening. Mijn fractie kan daarmee instemmen, maar heeft daar wel een paar vragen over, mede in het verlengde van vragen die gesteld zijn door collega De Boer van de ChristenUnie. Op welke wijze gaan de gemeentelijke monumenten straks onderdeel uitmaken van de korte Wabo-procedure die met de *lex silencio positivo* is ontworpen? Hoe gaat de minister van OCW zich dan positioneren richting VROM? Wat is zijn inzet voor de monumentenzorg in de invoeringswet Wabo en de AMvB Ruimte? Ik hoor hierop graag een toelichting van de minister.

De PvdA-fractie is hevig verontrust in relatie tot de tweede pijler, het verminderen van de regeldruk. Daarin wordt successievelijk voorgesteld om in het besluit omgevingsrecht een aanwijzing van bouwactiviteiten waarvoor geen vergunning nodig is op te nemen. Ook wordt voorgesteld dat de gemeente een verklaring van geen bezwaar kan afgeven voor bouwactiviteiten waarvoor geen vergunning nodig is. Voor welke gevallen zijn deze voorstellen bedoeld? Kan de minister dat nader toelichten?

Hetzelfde geldt voor een voorstel dat in een andere pijler staat, namelijk de afvoeringsprocedure uit het Rijksmonumentenbudget. Welke procedure is hierbij van kracht en welke toetsing is hierbij voorzien? De verplichting tot het instellen van een gemeentelijke monumentencommissie vervalt. Ook hierop hoor ik graag een nadere toelichting; dit heeft mijn fractie zeer verbaasd. Burgers en belangengroepen kunnen geen aanwijzingsprocedure ex artikel 2 Monumentenwet meer starten. Kan de minister aangeven om welke

categorieën burgers het gaat? Kan hij dat differentiëren? Welke mogelijkheden blijven er voor betrokken burgers over?

Voorzitter. Deze voorstellen wekken de indruk alsof het onderhavige wetsvoorstel het topje van de ijsberg is. Zou het klooster St. Ludwig er nog wel staan als deze voorstellen al wet zouden zijn? Zijn wij met de kleine voorstellen in dit wetsvoorstel terechtgekomen in een salamiprocedure? Zou het niet logischer zijn om eerst de modernisering van de monumentenzorg ten principale vast te leggen, alvorens een klein onderdeel als de onderhavige voorstellen in te voeren?

Ik kom nu op de inwerkingtreding. Bij de voorbereiding van deze plenaire behandeling is door de vaste commissie voor OCW meerdere keren aan de minister gevraagd om welke dringende redenen deze wet per 1 januari aanstaande in werking moet treden. In reactie daarop stelde het departement onder andere dat de Tweede Kamer akkoord is gegaan met de uitvoering van dit wetsvoorstel vooruitlopend op de parlementaire goedkeuring. Voor de PvdA-fractie verdient deze gang van zaken geen schoonheidsprijs. Een dergelijke werkwijze heeft immers allerlei repercussies voor de positie en de werkwijze van het parlement. Dit thema verdient ons inziens nadere aandacht in het debat met de minister van Justitie over de kwaliteit van wetgeving. Door het departement van OCW is aangegeven dat uitstel van formele inwerkingtreding per 1 januari, naast technische problemen, het risico heeft dat het momentum voor gemeenten verloren gaat.

Voorzitter. Tussen de goedkeuring van dit wetsvoorstel door de Tweede Kamer en de behandeling in de Eerste Kamer hebben zich twee majeure ontwikkelingen voorgedaan. Tot vorige week, want inmiddels is ook het visiedocument verschenen. Die twee majeure ontwikkelingen zijn het tot stand komen van de Wabo en het Inspectierapport over het functioneren van de gemeentelijke monumentencommissies. Ook uit eerdere inventarisaties, zoals van gemeentelijke monumentenverordeningen, komt het niet-onbekende beeld naar voren dat er grote variaties zijn in de gemeentelijke beleidsvoering. Zoals uit de geschetste casus bleek, kunnen zich situaties voordoen van zeer complexe aard die met name van kleinere gemeenten haast buitenproportionele inspanningen vergen. Bovendien moeten tal van zaken op het gebied van de Wabo nog hun beslag krijgen. De inschattingen over de termijnen van de invoeringswet Wabo lopen sterk uiteen, nog los van de stagnatie die is opgetreden vanwege de discussie over de regionale samenwerking. Kan de minister aangeven wat materieel het probleem zou zijn van uitstel van inwerkingtreding? Is het mogelijk om de koplopers onder de gemeenten "gewoon" door te laten gaan met de reeds in gang gezette praktijk en aan de gemeenten die voor een inhaalslag staan, meer respijt te geven?

Voorzitter. Wij zien met grote belangstelling de antwoorden van de minister tegemoet.

De **voorzitter**: In de agenda was voorzien in een schorsing van ongeveer 45 minuten. De minister laat mij evenwel weten, genoeg te hebben aan 15 minuten. Ik constateer dat de woordvoerders daar geen bezwaar tegen hebben.

**

De vergadering wordt van 16.50 uur tot 17.05 uur geschorst.

*N

Minister **Plasterk**: Voorzitter. Het gebeurt niet zo vaak dat ik het voorrecht mag smaken om in uw Kamer aanwezig te zijn en met leden van uw Kamer in gesprek te gaan, dus voordat ik op de ingebrachte vragen en opmerkingen inga, wil ik een enkel woord zeggen over de plek die het monumentenbeleid inneemt. Wellicht zal men in hetgeen ik zeg iets herkennen van de passage die zojuist werd geciteerd door de heer Slager. Hij merkte fijntjes op dat ik het stuk waaruit hij citeerde ondertekend had, zodat hij er wel van mocht uitgaan dat ik het daar ook mee eens zou zijn. Ik kan zeggen dat ik de betrokken passage van de eerste tot de laatste letter persoonlijk heb geschreven. Als men daarvan iets in mijn mondelinge inbreng herkent, dan is dat geen toeval.

Onder het erfgoed vallen de monumenten, maar ook het landschappelijk erfgoed valt daaronder. Men zou kunnen zeggen dat het polderlandschap en de duinen ook een deel van ons erfgoed zijn. Wij kennen daarnaast immaterieel erfgoed. Ik denk in dit verband aan de sinterklaasliedjes. De hele categorie van het erfgoed heeft een veel grotere rol dan alleen die van de esthetiek. Als wij het toespitsen op monumenten, kunnen wij zeggen dat hun waarde uit meer bestaat dan alleen maar het feit dat zij mooi zijn. Wij vergaderen in een monumentaal pand. Dat is niet alleen maar een gebouwencomplex voor vergaderingen dat daarnaast ook mooi is, maar het drukt ook iets uit, namelijk de continuïteit van de democratie en het feit dat wij hier niet zomaar op een willekeurige plek vergaderen. Als wij dezelfde vergadering zouden hebben gehouden in een appartementencomplex in Zoetermeer, dan hadden wij daar een ander gevoel bij gehad. Hetzelfde geldt voor de molens bij Kinderdijk. Dat zijn niet alleen maar dingen waarmee ooit de Alblasserwaard is leeggepompt en die wij nu mooi vinden, maar die drukken ook iets uit over het land waarin wij wonen en waar wij trots op zijn.

Ik vind dat woorden ons niet afgepakt mogen worden. Het woord "trots" is de laatste tijd in allerlei connotaties gebruikt, waardoor wij er misschien toe neigen om dat woord besmet te verklaren, maar ik vind dat wij dit niet moeten laten gebeuren. Wij kunnen trots zijn op Nederland en de monumenten spelen daarbij een grote rol. Begrippen die daarbij een rol spelen, hebben in eerdere discussies pijnlijke zenuwen geraakt. Ik denk aan het begrip "de Nederlandse identiteit" en aan het woord "Heimat", dat Jan Marijnissen ooit in

deze context heeft gelanceerd, het gevoel ergens bij te horen. Een ander begrip waarvan men altijd erg op de tenen gaat lopen, is het begrip "volk". Dit begrip is door de geschiedenis van de afschuwelijke bezetting in de Tweede Wereldoorlog besmet geraakt, maar het eigenaardige is dat dit verdwijnt als wij hetzelfde begrip in het Engels gebruiken; het gebruiken van het woord "people" vinden wij heel normaal. Monumenten dragen dus ook bij aan het gevoel dat wij als Nederlands volk iets gemeenschappelijks hebben, iets wat iets zegt over wie wij zijn en waar wij onze identiteit aan ontlelen.

Wij zouden zelfs nog een stapje verder kunnen gaan en zeggen dat het erfgoed ook bijdraagt aan de zingeving voor mensen. Men kent allemaal de prachtige regels van Rubert Brooke: "If I should die, think only this of me: That there's some corner of a foreign field That is forever England."

Deze poëzie handelt over een soldaat in Normandië die zich inbeeldt dat hij, als hij mocht sneuvelen, in elk geval de troost heeft dat hij in Normandië een hoekje Engeland heeft geschapen. Er zijn ook mensen die al weten waar zij begraven willen worden. Dat draagt bij aan hun gevoel dat zij niet zomaar ergens wonen, maar op een plek die ertoe doet.

Ik ben het helemaal eens met degenen die hebben ingebracht dat het monumentenbeleid iets bijdraagt aan onze pogingen om de dingen die ons lief zijn voor de toekomst veilig te stellen. Dat kunnen en moeten wij niet alleen maar doen op een manier waarbij wij per se alles houden zoals het is. Wij moeten dat op een gedifferentieerde manier doen. Wij moeten proberen het erfgoed onderdeel te maken van het moderne Holland, waarin wij op dit moment leven. Ik zeg dit omdat ik nu de gelegenheid heb om hier te staan, maar ook omdat wij op deze zaken volgend jaar uitgebreid terugkomen, als wij praten over de modernisering van het monumentenbeleid. Dat is wellicht een mooi moment om te bezien in hoeverre deze algemene woorden ook werkelijk landen in alle regels die wij vaststellen.

Ik wil graag benadrukken dat wij vandaag bijeen zijn om te praten over twee wijzigingen die het karakter hebben van het terugdringen van de regeldruk. De eerste wijziging betreft de beperking van de ministeriële adviesplicht bij wijziging van monumenten. Ik zeg er nadrukkelijk bij dat dit geen decentralisatie is. Wij hebben op dit moment een dubbele adviesplicht. Over bijvoorbeeld een dakkapel -- ik dank de heer De Boer voor het overhandigen van de prent van een dakkapel -- wordt op dit moment twee maal geadviseerd, namelijk door de gemeente en door mij, als minister. Op dit moment ligt de vraag voor of ik als minister over de door de heer De Boer aangedragen dakkapel zou moeten adviseren, dan wel dat ik dat aan de direct gekozen volksvertegenwoordiging in de betrokken gemeente kan overlaten.

Overigens waren de medewerkers van de RACM erg benieuwd welke dakkapel is afgebeeld op de prent die de heer De Boer mij heeft gegeven. Ik wil hier onmiddellijk een toezegging aan verbinden.

Indien men erin slaagt om mij te vertellen welke dakkapel het is, stuur ik de Kamer een brief waarin ik zal meedelen of daarover is geadviseerd door de RACM en, zo ja, wat daarover is geadviseerd en wat het gemeentebestuur daarmee heeft gedaan.

De heer **De Boer** (ChristenUnie): Ik zal hier niet publiekelijk zeggen welke dakkapel het is. Ik beperk mij tot de opmerking dat het gaat om een dakkapel in een zeer gerespecteerde en gerenommeerde monumentengemeente -- daarom heb ik dit voorbeeld genomen -- waar een heel goede monumentencommissie werkt, en waar dit jaar, omdat nu de adviesplicht veranderd is, deze dakkapel in dat beschermde stadsgezicht mogelijk is geworden.

Minister **Plasterk**: Het gaat dus om een nieuw geplaatste dakkapel.

De heer **De Boer** (ChristenUnie): Dit is een gewijzigde dakkapel.

Minister **Plasterk**: Wij blijven nieuwsgierig, dus mocht de heer De Boer wellicht in vertrouwen willen delen om welke dakkapel het gaat...

De heer **De Boer** (ChristenUnie): Straks.

Minister **Plasterk**: ...dan zullen wij het in elk geval voor onze eigen geestesrust uitzoeken. Zo men dat wenst, kunnen wij de informatie vertrouwelijk doen toekomen, indien de orde toestaat dat ik dit toezeg.

Zoals gezegd gaat het hier om een dubbeling en niet om het decentraliseren van een bevoegdheid. Het is al sinds 1988 de bevoegdheid van het lokale bestuur om over deze monumenten te adviseren en te besluiten.

De tweede wijziging die het voorstel bevat, betreft de beperking van de mogelijkheid om verzoeken te doen voor het aanwijzen van monumenten. Ik zal daar aanstonds nader op ingaan. Er is een uitgebreide inventarisatie geweest van alle monumenten die zijn gerealiseerd tot 1940. Het gaat om 50.000 monumenten. Er is sinds die inventarisatie ruimschoots gelegenheid geweest om te kijken of wij wellicht nog iets gemist hadden. Het is altijd mogelijk dat iemand in zijn achtertuin een Romeinse villa ontdekt, of achter een muur iets ontdekt met een monumentaal karakter. Als ik daarover getipt word, kan ik eigenstandig besluiten om dat als monument te verklaren. Daarnaast kan ik op basis van nieuwe inzichten bijvoorbeeld een deel van een te renoveren "Eberhard van der Laanwijk", een tuindorp of ander onderdeel van een dergelijke wijk, alsnog een monumentale bescherming geven. De bevoegdheid daartoe heb ik. Ik kom daar zometeen nog op terug.

Op dit moment gaat het erom dat wij een eind willen maken aan het voordragen van panden waarvan de RACM al bij voorbaat taxeert dat die geen kans hebben om de monumentenstatus te verkrijgen. Een dergelijke aanvraag heeft namelijk wel een schorsende werking, zodat alle bouwwerkzaamheden gefrustreerd worden. Vorige week heb ik tijdens het IDFA festival de nieuwe

documentaire over het Rijksmuseum gezien. Ik heb toen geregeld gedacht: tjonge, hoe hebben wij het hier in dit land geregeld? Hoe dubbel kun je dingen doen en ingewikkeld kun je dingen doen?

In ons voorstel zit dus een aspect van deregulering, waarbij ik altijd bereid en in staat blijf om nieuwe monumenten aan te wijzen, maar waarbij niet iedereen zomaar het initiatief daartoe kan nemen. Nogmaals: tips over nieuwe monumenten blijven altijd mogelijk.

De heer **Slager** (SP): De minister zegt dat het gaat om panden waarvan de RACM bij voorbaat weet dat ze toch geen kans hebben. Hoe weet de RACM dat bij voorbaat? Uit mijn verhaal is gebleken dat bij de selectie nogal wat monumentwaardige of beschermwaardige panden uiteindelijk geen beschermende status hebben gekregen.

Minister **Plasterk**: Heel Amsterdam staat vol met portiekwoningen uit de jaren dertig, die voor een groot deel geen monument zijn. Op een gegeven moment kan er een nieuw inzicht ontstaan bij mij, of bij de Kamer, dat wij die woningen toch enigszins moeten beschermen. Wij kunnen dat dan alsnog doen. Er is dan geen sprake van een ontdekking, maar van een hernieuwd inzicht. Ik wil echter voorkomen dat iemand die iets van plan is met een portiekwoning uit de jaren dertig zonder monumentenstatus, deze woning in aanmerking kan laten komen voor deze monumentenstatus, waarbij dit een schorsende werking voor alle bouwprocedures oplevert.

De heer **Slager** (SP): Ik had het niet voor niets zojuist over het stomme toeval voor mijn eigen stoomgemaaltje. Dat zou niet beschermd zijn als ik het een jaar later had gekocht. Mijns inziens zijn er allerlei objecten die tijdens het MIP wel zijn aangedragen en geïnventariseerd, maar uiteindelijk, om welke reden ook, niet zijn geselecteerd. Soms was dat geen reden van culturele aard. Het wordt nu onmogelijk gemaakt dat deze objecten alsnog een kans krijgen.

Minister **Plasterk**: Ik vind het moeilijk om specifiek in te gaan op het stoomgemaal dat de heer Slager noemt. Verder meen ik dat hij zei dat er destijds sprake was van een afweging van kosten. Dat wil ik weerspreken. Monumenten zijn aangewezen zonder dat het kostenaspect daarbij een rol heeft gespeeld. Zij zijn aangewezen op basis van de beoordeling of het desbetreffende object een monument is. Destijds is kennelijk aanvankelijk bij dit gemaal de conclusie getrokken dat het geen monument was, maar ik ken het verloop in dit specifieke geval uiteraard niet. Destijds is besloten dat deze 50.000 objecten van vóór 1940 de rijksmonumenten van Nederland zijn. Ten slotte wijs ik erop dat het niet waar is dat wij hieraan nooit meer iets kunnen veranderen. De minister kan daaraan nog steeds iets veranderen. Als er een aanleiding is om dit te veranderen, kan ik daarvoor zorgen. De Kamer kan mij daartoe uitnodigen, maar niet elke organisatie of elke burger kan dit op elk moment doen.

De heer **Slager** (SP): Wie kan dat dan wel? Alleen politici?

Minister **Plasterk**: Nee, om precies te zijn ik als minister.

De heer **Schouw** (D66): De minister gebruikt niet voor niets het woord "beperken" en spreekt niet voor niets van "ik sta open voor tips". Per 1 januari worden verzoeken niet meer behandeld, maar tips en ideeën zijn altijd welkom. Dat lijkt mij een mooi aanbod, maar daarbij hoort mijns inziens een nette procedure. Als die er niet is, komen wij in een situatie terecht waarin de minister alleen in beweging komt als een politicus of iemand die belangrijk is iets vraagt. Dat lijkt mij niet goed. Ik vind het heel goed dat de minister openstaat voor tips, ideeën en handreikingen, maar komt er ook een nette procedure en een net loket waar de samenleving in elk geval de tips en suggesties kan neerleggen? Dat vergroot ook de rechtszekerheid.

Minister **Plasterk**: Juist door zijn laatste toevoeging maakt de heer Schouw het mij nu lastig. Het lijkt mij zeer billijk dat ik inventariseer en publiek maak welke tips er op dit punt bij mij binnenkomen. Op die manier kan iedereen zien naar aanleiding van welke tips ik in actie ben gekomen en naar aanleiding van welke niet. Als de heer Schouw echter spreekt over rechtsbescherming, is er sprake van een beschikking. Er kan immers pas sprake zijn van bescherming als er een beschikking is. Stel, iemand heeft mij gezegd: dat is een interessant pandje. Als ik op die tip moet reageren met een beschikking, kan men daartegen in beroep gaan, is sprake van een schorsende werking en zijn wij weer terug in de situatie die de heer Schouw en ik niet willen. Ik houd de heer Schouw voor dat ik zijn suggestie overneem om de tips die binnenkomen publiek te maken. Dat kunnen wij gemakkelijk doen op een website.

De heer **Schouw** (D66): Prima. Ik trek het woord rechtsbescherming onmiddellijk in. Als de minister zorgt voor een nette procedure en een net en herkenbaar loket, wordt heel aardig tegemoetgekomen aan de wens die is geuit.

Minister **Plasterk**: Ik zeg u dat toe.

Ik hecht er vervolgens aan om te benadrukken welke zaken mijns inziens nu niet, of in ieder geval niet op mijn initiatief, aan de orde zijn gesteld. Dat is bijvoorbeeld de notitie over de modernisering van het monumentenbeleid. Enkele woordvoerders hebben deze notitie een voorstel genoemd, maar dat is het niet. In de notitie staat een denkrichting die ik heb aangereikt aan de diverse partners in het monumentenveld, zoals ik met hen had afgesproken. Met deze notitie wil ik de partners zeggen: in deze richting zouden wij kunnen gaan en wat vindt u daarvan? Dit is de reden dat ik deze notitie niet expliciet aan de leden van de Kamer heb doen toekomen, want zij is niet bedoeld als een voorstel aan de Kamer. Ik heb goed nota genomen van de kanttekeningen die door

mevrouw Tan en andere leden naar voren zijn gebracht, voor zover men in de gelegenheid is geweest om deze notitie te lezen. Deze kanttekeningen zullen wij meenemen in de gesprekken met het veld. Wij zullen ons realiseren waar kennelijk gevoeligheden liggen. Op enig moment, nadat het veld heeft gereageerd, komen wij bij de Kamer terug met een voorstel. Ik stel voor om op dat moment het complexe en mooie onderwerp van het moderniseren van het monumentenbeleid aan de orde te stellen, alsook de vragen die hierover zijn gesteld.

De heer **De Boer** (ChristenUnie): De minister zegt dat wat in de notitie staat nog geen beleid is. Dat is waar. Het is ook terecht dat de minister hierover nog wil spreken met de mensen en organisaties in het veld. De minister zegt echter ook dat hij zelf stukken in de notitie heeft geschreven, dus het is niet maar zo een verhaal uit de losse pols. Mijn punt is echter dat in deze notitie ook een aantal malen de ruimtelijke ordening ter sprake komt. Bij mijn fracties en ook bij andere fracties leven grote zorgen over de vraag hoe in de wetgeving voor de ruimtelijke ordening het monumentenbeleid is vormgegeven. Ik denk hierbij ook aan archeologische monumenten. Wij hebben het nu over de rijksmonumenten, maar op dit punt moet de discussie breder worden gevoerd. Ik noemde zojuist de beheersverordeningen in de beschermde stads- en dorpsgezichten. Daarbij hebben wij het ook over gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden, waarvoor op dit moment heel korte procedures gelden. Kan de minister toezeggen dat de borging van gebouwde en archeologische monumenten in bestaande, komende of te wijzigen wetten over ruimtelijke ordening voldoende wordt geregeld? Daarbij hoort ook wat de minister van OCW gaat doen met de modernisering van de Monumentenwet. Ik zeg eerlijk dat culturele zaken ook bij mij niet het sterkste punt zijn. Dat geldt voor velen. Wij denken al snel: dat lukt dan wel. Dit luistert echter heel precies. Ik maak mij op dit punt grote zorgen.

Minister **Plasterk**: Ik ben het met de heer De Boer eens dat dit erg belangrijk is. In mijn inleiding heb ik juist daarom geprobeerd om de specifieke discussie van vandaag, die over een zaak van deregulering gaat, in een bredere context te plaatsen. Daarmee heb ik willen aangeven dat ik er zeer aan hecht dat wij zorgvuldig met het erfgoed en dus ook met monumenten omgaan. De heer De Boer kan erop rekenen dat ik ervoor zal zorgen dat dit op een verstandige manier in de Wet ruimtelijke ordening is ondergebracht. Het zou kunnen dat dit een andere positie oplevert van monumentenzorg in de totale keten. In dit kader vond ik het voorbeeld van mevrouw Tan over Vlodrop interessant. Ik kom straks nader op dit voorbeeld terug, maar zeg nu alvast dat ik mij kan voorstellen dat als je eerder in de keten had gezeten en er al bij het vaststellen van het bestemmingsplan was nagedacht en toen al was bepaald dat het om een monumentaal pand ging, het wellicht op een heel andere manier was gelopen. Dan had de Maharishi

het pand wellicht helemaal niet gekocht. Het gebouw staat namelijk niet in de vedische richting, wat de reden is dat men het wil slopen. Ik realiseer mij dat ik hiermee een discussie opentrek terwijl ik dat niet wil. Ik reageer hiermee op de heer De Boer, die mij vraagt of hij ervan verzekerd kan zijn dat de minister ervoor zorgt dat monumentenzorg ook in de toekomst, in de nieuwe wetgeving, goed verankerd zal worden, omdat hij zich daarover zorgen maakt. Ik kan niet anders doen dan hem verzekeren dat ik daarvoor sta. De nieuwe wetgeving zal uiteraard ook in de Kamer langskomen.

De heer **De Boer** (ChristenUnie): Met het voorbeeld dat de minister noemt en de woorden die hij daarbij gebruikt, neemt hij mijn zorgen niet weg. In dit voorbeeld heeft hij het steeds over een nieuw bestemmingsplan. Ik heb al gezegd dat in veel situaties zo'n bestemmingsplan er helemaal niet meer komt; er is immers een beheersverordening. De mogelijkheden en het instrumentarium voor de ruimtelijke ordening moeten wij absoluut goed gaan wegen. Wij moeten daarbij goed bevragen wat er te beschermen is voor monumenten. Als wij dat niet doen, gaat het echt mis.

Minister **Plasterk**: Ik ben dat met de heer De Boer eens. Tegelijkertijd constateer ik dat wij nu niet een wijziging van de Wet ruimtelijke ordening bespreken. Ik heb de vraag van de heer De Boer begrepen als een vraag naar mijn attitude op dit punt. Hij vraagt of hij er zeker van kan zijn dat de minister in alle dingen die voorliggen, zal vechten voor het belang van monumentenzorg. Op die vraag is mijn antwoord "ja". Meer kan ik op dit moment op dat punt niet zeggen, want die wetten liggen nu niet voor.

De heer **Dölle** (CDA): Ik wil graag nog even terugkomen op de opmerking van de minister die ik parafraseer als: ik stuur de notitie het veld in om te bezien wat die zoal uitlokt. Daarmee heeft de minister mijns inziens zijn eigen handelen ietwat ondergewaardeerd. In de notitie spreekt hij namelijk enkele malen over "het oude stelsel" en "het nieuwe stelsel", maar ook over "de voorgestelde maatregelen". Hij spreekt verder over een botsing die soms plaatsvindt tussen wat deskundigen vinden en wat het volk, de streek en het dorp vinden. Hij schrijft dat hij daaraan iets wil doen. Deze notitie is iets meer dan een vrijblijvende discussienota.

Minister **Plasterk**: Dit is zeker meer dan een vrijblijvende discussienota. Het gaat hierbij immers om een notitie die is gebaseerd op uitgebreide gesprekken met de mensen in het monumentenveld. Ik noem bijvoorbeeld het College van Rijksadviseurs. Wij hebben echter ook gesproken met allerlei andere partners. Op basis daarvan heb ik een voorzet gedaan voor een richting waarin ik denk dat het monumentenbeleid kan worden gemoderniseerd. Op basis daarvan ben ik in gesprek gegaan. Vervolgens heb ik de beide Kamers een voorstel voorgelegd. Het heeft dus

niets vrijblijvends. Ik vind dit ook mijn verantwoordelijkheid, want dit is bloedserieus. Het is alleen niet iets waarvan ik de indruk had dat het hier besproken zou worden. Dat probeerde ik duidelijk te maken.

De heer **Dölle** (CDA): De minister kan er dan niet verbaasd over zijn, want het is dus meer dan een vrijblijvend discussiestuk. Ik ga er ook vanuit dat de minister en de regering willen dat de inhoud ervan op een gegeven moment in beleid wordt vertaald. De minister mag er niet verbaasd over zijn dat dit toch een zekere hypotheek legt op waar wij het hierover hebben, zoals de verplichting van een gemeentelijke monumentencommissie.

Minister **Plasterk**: Maar die is er al. Er is en blijft een verplichting voor een gemeentelijke monumentencommissie. Dit betrof een misverstand bij degenen die anders dachten.

Mevrouw **Tan** (PvdA): De minister zegt dat de status van het stuk een "praatstuk" is, waardoor het niet past in de bespreking van dit concrete voorstel. Ik denk echter dat er raakvlakken zijn, waardoor het goed is als de minister iets meer zou willen prijsgeven -- wanneer dit meer is dan de zoiest uitgesproken intentie -- over zijn inzet bij de komende onderhandelingen met VROM over de nadere uitwerking van de Wabo. Hij is immers minister van OCW en dus portefeuillehouder voor monumenten en archeologie. Wij zouden niet anders van een minister kunnen verwachten. Wellicht kan de minister ons daar op een bepaald moment in de nabije toekomst iets meer over vertellen.

Minister **Plasterk**: Ik probeer mij steeds te beperken tot het wetsvoorstel dat aan de orde is. Ik hoor echter wat mevrouw Tan zegt. Mijn denkrichting is opgenomen in het stuk dat nu niet ter discussie staat. Ik geloof ook niet dat dit stuk door iedereen is gelezen, want ik heb het aan het veld toegestuurd. Dit betreft dus helemaal niet één los ding. Dit is een uitgebreid stuk met mijn visie daarin en dat is op basis van heel veel sonderingen tot stand gekomen. Ik wil dit stuk met alle plezier bespreken, maar het lijkt mij dat wij het moeten bespreken op het moment dat ik het aan de Kamer aanbied. Dan zeg ik: gehoord de mensen in het veld, heb ik het volgende stuk. Dan zou ik het met alle plezier willen bespreken met de Kamer.

De heer **Schouw** (D66): Ik doe nog een poging om dit punt te verhelderen, terwijl ik het discussiestuk even vergeet. In vervolg op de vragen van de heer De Boer en mevrouw Tan is mijn vraag of wij uw warme gevoelens voor de monumenten kunnen kapitaliseren bij twee zaken die primair de verantwoordelijkheid van het departement van VROM betreffen. Dit betreft de invoeringswet Wabo en de AMvB Ruimte. De Kamer tast in het duister op welke wijze het belang van de monumenten wordt gewaarborgd. Ik heb er begrip voor dat de minister op dit moment de antwoorden niet paraat heeft. Wellicht wil hij toezeggen, nog eens te

bekijken of het belang van de monumenten goed is gewaarborgd in die twee procedures, en de Kamer daar een brief over te sturen. Wij zijn dan wat meer gerustgesteld hierover. Wij zijn er nu niet gerust op dat het belang van de monumenten op voorhand goed geborgd is in die twee procedures.

Minister **Plasterk**: Ik zeg natuurlijk toe dat ik als portefeuillehouder voor monumenten het belang van de monumenten in alle zich mogelijk voordoende procedures zal borgen. De heer Schouw vraagt mij nu weer of ik de Kamer een brief wil sturen waarin ik niets anders doe dan toezeggen dat ik altijd het belang van de monumenten hoog zal houden. Het wordt dan echter een eigenaardige brief. Op enig moment bereikt de Kamer een wetsvoorstel. De Kamer kan dan bekijken of zij het daarmee eens is. Zij zou kunnen zeggen dat zij niet vertrouwt dat ik monumenten belangrijk vind, maar dan weet ik niet wat ik daar anders aan kan doen dan te zeggen wat ik daarvan vind. Ik probeer mij toch maar te beperken tot hetgeen hier aan de orde is, namelijk een dubbeling in een adviesplicht van de agenda halen in het kader van deregulering. Dit heeft niets met de Wabo of met de Wet op de ruimtelijke ordening te maken. Die raken hier helemaal niet aan.

De heer **De Boer** (ChristenUnie): De minister kan dit inderdaad zo clean benaderen, maar proeft hij dan niet een brede zorg van de Kamer over een aantal ontwikkelingen? De minister kan wel zeggen dat hij daar geen boodschap aan heeft, maar bij het monumentenbeleid word je wel met de Wabo geconfronteerd. Andere ontwikkelingen die er zijn geweest, in dat hele pakket waarvan ik enkele voorbeelden heb genoemd, spelen natuurlijk in de discussie mee. De minister kan dan toch niet zeggen dat het enkel gaat om een dubbele adviesplicht?

Minister **Plasterk**: Twee dingen. Het wetsvoorstel gaat over de dubbele adviesplicht en over niets anders. De heer De Boer vraagt of ik proef dat de Kamer veel waarde hecht aan monumenten. Ja. En daar kan ik niets anders op zeggen dan: dat doe ik ook. Wees daarvan verzekerd. Ik zou werkelijk niet weten wat ik nog anders moet doen. Ik heb geprobeerd in een paar zinnen -- want ik wil er geen oneindig verhaal van maken -- aan te geven waarom ik de monumentenzorg belangrijk vind. Ik heb benadrukt dat dit gaat om meer dan esthetiek en alleen maar mooie dingen bewaren. Het heeft te maken met de identiteit van het land, met de dingen waar wij trots op zijn en waarin wij willen leven. De heer De Boer kan erop rekenen dat ik daarvoor sta.

Vandaag ligt echter een voorstel voor om in het kader van de deregulering een dubbeling te halen uit een adviesregeling, zoals over dit soort dakkapellen. Nogmaals, als er gesloopt wordt, als er sprake is van herbesteding of van al die andere categorieën zoals reconstructie, dan blijft mijn adviesplicht hetzelfde.

De heer **Schouw** (D66): De minister heeft natuurlijk gelijk als hij zegt dat het over twee aspecten gaat. De Kamer heeft echter ook gelijk, want de minister is bezig met een aantal beleidsontwikkelingen. Daar is een notitie over verschenen. Collega's op een ander departement zijn bezig met het inrichten van een instrumentarium.

Minister **Plasterk**: Samen met ons.

De heer **Schouw** (D66): Wij brengen hier onze zorg over en wij vragen aan de minister wat concreet zijn invloed is op het instrumentarium en hoe hij dit wil inrichten. De minister heeft dit echter allemaal niet paraat, dat begrijp ik ook.

Minister **Plasterk**: Ik heb alles paraat.

De heer **Schouw** (D66): Dat heeft de minister niet, want hij komt elke keer weer terug op die twee punten. Hij kan een brug slaan naar deze Kamer om daar nog eens apart met ons over te praten of ons daar een brief over te sturen. Wij hebben zorgen over dit punt, en die zorg neemt de minister op deze wijze niet weg. Misschien verergert hij deze zelfs.

Minister **Plasterk**: Het zij zo, maar dan nu even over het staatsrecht. De regering gaat de Kamer een voorstel toesturen. Ik heb de verantwoordelijkheid voor de monumenten. Het wetsvoorstel dat de Kamer zal bereiken, zal door de regering worden gedragen. Dit betekent dat de Kamer mij hooguit kan vragen wat mijn intentie zal zijn in het gesprek met mijn collega's van VROM. Ik heb daar antwoord op gegeven en ik kan dit niet explicieter doen dan ik al heb gedaan. Mijn intenties zijn om de monumenten absoluut te borgen, want ik vind het heel belangrijk dat het daar goed mee gaat. Ik heb ook gezegd dat wij naar een nieuw stelsel toe moeten. Ik ben nu in gesprek met mijn collega's over de manier om dit te verankeren. Als de Kamer ook nog een brief wil waarin ik aangeef hoe dit binnen het kabinet loopt, weet ik werkelijk niet welke vorm die brief zou kunnen krijgen. Ik kijk ook even naar de voorzitter. Dit past helemaal niet in de interacties met de Tweede of de Eerste Kamer. Mijn intenties als het gaat om de monumenten zijn glashelder. Er ligt nu een dereguleringsvoorstel voor. Ik neem nota van het feit dat de heer De Boer en wellicht anderen aangeven dat er maatschappelijke ontwikkelingen spelen die hen niet geruststellen dat het ook in de toekomst met de monumenten in alle wetgeving goed zal gaan. Die overweging kan iedereen in zijn oren knopen, want enig wetsvoorstel zal altijd deze Kamer moeten passeren.

De **voorzitter**: De voorzitter zou de minister en deze Kamer wel willen helpen, maar ik vrees dat dit buiten mijn rol valt. Het lijkt mij verstandig dat de minister zijn betoog vervolgt, maar er komt nog een tweede termijn en wellicht een kleine schorsing. Dan moet de tijd maar leren of de

wijsheid, overigens aan beide zijden, want wij zijn geen Tweede Kamer, nog toelaat.
**

Minister **Plasterk**: Goed, voorzitter.

Ik kom op de vraag wat er gebeurt als het wetsvoorstel niet wordt aangenomen. Dan zijn in ieder geval de gemeentelijke overheden teleurgesteld, want zij staan klaar om in lijn met het wetsvoorstel te handelen. Ik zal de landelijke pilot ten aanzien van de beperking van de adviesplicht beëindigen. Wij zijn dan terug bij dat dubbele. Dan blijft de RACM adviseren over alle monumentaanvragen. Ik ben als minister verantwoordelijk voor 3000 aanvragen per jaar waarvan vele betrekking hebben op kleine wijzigingen. De nieuwe beleidsregel voor de aanwijzing van monumenten, zoals in concept aan de Kamer toegezonden, zal ik dan niet in werking laten treden. Dat wil dus zeggen: een terugkeer naar het restrictieve aanwijzingsbeleid en een verlenging van de tussenstop die al een aantal jaren geldt en waarvan men zich moet afvragen of je een en ander niet op enig moment wettelijk moet verankeren. Ik zou dit dan ook buitengewoon betreuren. Bovendien wordt een vermindering van de administratieve lasten hiermee niet gerealiseerd.

Mevrouw **Tan** (PvdA): De vraag ging over het eventueel uitstellen van de invoeringstermijn. Met andere woorden, goedkeuring van de wet -- hiermee geef je richting maatschappij aan dat het parlement het voorstel, alsmede de praktijk tot nog toe sanctioneert -- maar alleen uitstel van de formele invoering van de wet. Ik begrijp niet helemaal waarom het onder deze omstandigheden nodig is om zaken als de pilot onmiddellijk te beëindigen.

Minister **Plasterk**: Hierin heeft mevrouw Tan gelijk. Als het uitsluitend gaat om een andere invoeringsdatum, kan de pilot tot die datum worden voortgezet. Het is mij niet op voorhand helder wat de winst van een dergelijk uitstel zou zijn.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Op basis van de rapportage van de Erfgoedinspectie hebben wij de indruk dat de gemeentelijke praktijken, zoals meestal, sterk uiteenlopen. Er zijn gemeenten die koploper zijn en het al redelijk goed doen, zo niet erg goed. Er zijn echter ook gemeenten die behoren tot de inhaalslagcategorie. Neem de 35% waarin de gemeentelijke monumentencommissie nog niet op niveau is. Als je de inwerkingtreding uitstelt, zul je onder de omstandigheden die gecreëerd zijn door de uitvoering alvast te laten plaatsvinden, de koplopers niet hoeven verhinderen om door te gaan in hun ontwikkeling. De gemeenten die tot de inhaalslagcategorie behoren, zou je echter wat meer tijd geven om het been bij te trekken en pas tot deze praktijk over te gaan als men zover is.

Minister **Plasterk**: Je besluit dan wel om akkoord te gaan met het wetsvoorstel. Ten aanzien van het voordragen van verzoeken voor monumenten hebben wij nu een tijdelijke regeling waarachter wij

juist een punt zetten door een en ander wettelijk te verankeren. Uitstel betekent terugvallen op de tijdelijk regeling en dan verandert er materieel niets, terwijl de Kamer al wel heeft besloten om akkoord te gaan met de wijziging. Je laat dus iets wat langer in concept bestaan, hoewel je al besloten hebt tot een definitieve wijziging. De winst daarvan ontgaat mij.

Mevrouw **Tan** (PvdA): De bedoeling achter de suggestie was om gemeenten die er nog niet aan toe zijn, meer tijd te geven om zich goed te kunnen voorbereiden op een deugdelijke uitvoering van deze wet.

De heer **Dölle** (CDA): Ik heb een vraag aan mevrouw Tan. Als wij het wetsvoorstel goedkeuren, dan keuren wij ook de bepaling goed dat deze in werking treedt per 1 januari 2009. Of zou zij deze bepaling willen uitsluiten? Dat wordt lastig.

Minister **Plasterk**: Misschien kan de Kamer in tweede termijn nader ingaan op eventueel uitstel van invoering. Ik zie op voorhand de winst nog niet. Het zou mij wel een lief ding waard zijn om dit onderwerp bij wet vast te leggen. Als het moet, dan moet het, maar ik zie nog niet in wat de winst is als de invoeringsdatum een paar maanden naar achteren wordt verschoven.

Dan kom ik te spreken over een aantal vragen die door diverse leden zijn gesteld. De woordvoerders van onder andere de fracties van het CDA, van D66, van OSF en van de VVD vroegen naar de samenstelling van de monumentencommissies. Zij spraken hun zorgen uit over de onafhankelijkheid van deze commissies als hierin mensen zitting hebben die ook lid zijn van de gemeenteraad of ambtenaar zijn. Ik stel voor dat ik, overeenkomstig de suggestie van de woordvoerder van de CDA-fractie, hierover in overleg treedt met de VNG om te komen tot een modelverordening, opdat over de hele linie helder is wat de criteria zijn. Dat biedt ons nog even de ruimte om te bezien of wij werkelijk zo ver willen gaan dat wij ambtenaren uitsluiten. De heer Asscher stelde dit voor. Soms is het ook zoeken naar expertise en is al te veel uitsluiten om die reden niet zo verstandig. Ik zeg de Kamer toe dat ik hierover in gesprek ga met de VNG, opdat er een modelverordening komt en over de hele breedte duidelijk is welke functies wel en welke niet compatibel geacht worden met het lidmaatschap van een monumentencommissie.

Mevrouw Tan vroeg of de gemeenten voldoende invulling hebben gegeven aan hun verantwoordelijkheid voor de archeologische monumentenzorg. Verder vroeg zij naar de kanbepaling. Ik vind dit ook een heel belangrijk onderwerp. Daar waar het werkelijk gebeurt, namelijk bij de gemeente, moet deze verantwoordelijkheid ook genomen worden. Mevrouw Tan zegt dat zij hierover bezorgd is. Ik zeg haar graag toe dat ik dit onderwerp zal meenemen in de evaluatie van de Wet op de archeologische monumentenzorg eind volgend jaar.

Over de kwaliteit van de monumentencommissies hebben diverse leden het een en ander opgemerkt. Ik heb gezegd dat ik het percentage monumentencommissies van onvoldoende kwaliteit, 35, te hoog vind. Bedoel ik dat ik dit percentage te hoog vind of bedoel ik dat het percentage niet klopt? Ik bedoel dat ik het te hoog vind. Als ik zeg dat ik 50°C te warm vind, dan bedoel ik niet dat het 45°C is, maar dat ik dat niet koud genoeg vind. In die zin kan men mij begrijpen, zoals ik hoopte dat men mij begreep. Wel wil ik hierbij aantekenen dat wij de aantallen commissies tellen. Dat is toch nog wel iets anders. Laat er geen misverstand over bestaan: ik vind het percentage te hoog. Echter, juist de grootste gemeenten als Amsterdam, Utrecht en Den Haag, waar veel monumenten staan, hebben hun zaken op orde. Zij behoren tot de overige 65%. Het is dus niet zo dat 65% van het potentieel erfgoed onder de reikwijdte van commissies valt waarvan de inspectie de kwaliteit niet hoog genoeg vond. Niettemin deel ik de zorgen.

In het wetsvoorstel heb ik een basis gelegd voor bevordering van de kwaliteit. Er moeten minimaal twee deskundigen op het gebied van de monumentenzorg in zo'n commissie plaatsnemen. Ik realiseer mij dat de kwaliteit van de commissie zich moeilijk bij wet laat regelen. Daarom heb ik, mede naar aanleiding van vragen die leden van de PvdA-fractie eerder hebben gesteld, RACM de opdracht gegeven om samen met de VNG een standaard te ontwikkelen voor de werkwijze van de monumentencommissies. Verder zal de RACM samen met andere partners de scholing verzorgen voor leden van de commissies. Ik wil de Kamer ook op dit punt graag een toezegging doen. Eind 2009 zal ik laten evalueren of de maatregelen effect hebben ten aanzien van de kwaliteit van de monumentencommissies.

Ik had even de indruk dat iemand meende dat de verplichting om een monumentencommissie te hebben, zou komen te vervallen. Dat is niet het geval.

De heer **Slager** (SP): De vraag blijft desondanks of de minister zelf de monumentencommissies gaat verplichten dat enkele leden deskundig zijn. Gaat hij de commissies certificeren of laat hij dit helemaal aan de gemeenten over? De kwaliteit van de commissies zal dan heel wisselend zijn.

Minister **Plasterk**: In het wetsvoorstel heb ik aangegeven dat er twee deskundigen op het gebied van monumentenzorg in een dergelijke commissie moeten plaatsnemen.

De heer **Slager** (SP): Jawel, maar op schriftelijke vragen wie bepaalt of leden deskundig zijn, heeft de minister geantwoord dat de gemeenten dat doen. Ik zou graag zien dat de minister deze deskundigheid toetst voor rijksmonumenten.

Minister **Plasterk**: Dan krijg je opnieuw de vraag wat je wilt decentraliseren en wat je wilt centraliseren. Mijns inziens is het aan de wetgever om te eisen dat er twee deskundigen in een

commissie moeten zitten. Ik zou geneigd zijn erop te vertrouwen dat het lokale bestuur niet zal zeggen: de slager op de hoek is ook deskundig, want hij heeft thuis een Märklinhuisje staan. Ik neem aan dat men op een verantwoorde manier invulling geven aan het begrip "deskundig".

De heer **Slager** (SP): De Erfgoedinspectie adviseert de minister om hieraan bepaalde eisen te stellen. Ik heb het al eerder gevraagd. Waarom gaat de minister hier niet op in?

Minister **Plasterk**: Ik neem niet ieder advies over. Mijns inziens is het lokale bestuur ook een overheidslaag. Als in de wet is opgenomen dat in een commissie twee deskundigen dienen te zitten, laat ik het graag aan de gekozen leden van de lokale volksvertegenwoordiging over om ervoor te zorgen dat dit ook serieus wordt ingevuld. Daarmee heb ik de vragen besproken die bij meerdere sprekers aan de orde kwamen. Hier en daar is er wellicht sprake van dubbeling, maar dat zal ik dan noemen.

Dan kom ik nu toe aan de vragen en opmerkingen van de heer Asscher. Hij vraagt om terughoudendheid bij het ambtshalve aanwijzen van monumenten van voor 1940. Ik heb al eerder gezegd dat ik niet van plan ben om op grote schaal monumenten van voor 1940 aan te wijzen. De heer Slager betreurt dat wellicht enigszins. Wel zijn er verbeteracties mogelijk, die ik programmatisch wil uitvoeren. Daarbij valt te denken aan de nieuwe Hollandse Waterlinie of aan historisch groen dat in de context van een programmatische aanpak ter verbetering van de kwaliteit in een bepaalde regio of een bepaald stadsdeel een rol zou kunnen spelen. Ook zal ik natuurlijk unieke vondsten, de verrassingen, ambtshalve aanwijzen. Dit zal naar verwachting hooguit om enkele gevallen per jaar gaan.

De heer Asscher vraagt naar stadsherstel en de fiscale behandeling daarvan. Staatssecretaris De Jager heeft in overleg met mij de negatieve gevolgen van het Belastingplan voor 2008 hersteld, tot tevredenheid van de stadsherstellichamen. Nu vindt overleg plaats tussen stadsherstel en de RACM over de verdeling van die subsidies. De eerstverantwoordelijke voor de beschikbaar gestelde subsidies is natuurlijk staatssecretaris De Jager, maar ik zal samen met hem de vragen van de heer Asscher op dit punt schriftelijk beantwoorden.

Waarom de RACM nog een jaar langer laten adviseren over de aanvragen van gemeenten, wil de heer Asscher weten. Met die toezegging wil ik een geleidelijkere invoering van de nieuwe adviespraktijk mogelijk maken. Ik volg daarmee een aanbeveling van de Erfgoedinspectie. Overigens alleen in die gevallen waarin de gemeente om een advies van de RACM vraagt, zal dit worden verstrekt. Ik verwacht dat met name de gemeenten die beschikken over een goed draaiende monumentencommissie de minder belangrijke vergunningsaanvragen zonder de RACM zullen afdoen.

De heer Asscher sprak in zijn bijdrage over de preciezen en de rekkelijken op mijn departement. Ik zal proberen in de gaten te houden wie tot welk kamp behoort! Ik ben in ieder geval precies. Ja, het is belangrijk dat een monument een goede bestemming heeft of krijgt en dat daarmee rekening wordt gehouden bij een verandering van een monument. Ook in de toekomst moeten wij bij een beslissing over een monument de context, de omgeving, maar ook het gebruik als factor meewegen. Het aanbod van potentieel industrieel erfgoed, van kerken -- er wordt om de dag in dit land een kerk gesloten -- of van zwembaden uit de jaren veertig en vijftig die een monumentaal karakter hebben, kan zo groot zijn dat je werkelijk niet alles tot monument kunt verklaren en kunt behouden. In een modern monumentenbeleid moet je afwegingen maken, waarbij ook de vraag meespeelt of je iets kunt met het monument. Opknappen is één ding, maar als geen exploitatie mogelijk is, staat er vervolgens een gigantisch gebouw leeg.

Ik vind overigens niet dat het zo ver moet gaan dat een monument zich maar moet schikken naar iedere bestemming die langskomt. Dit is een nuanceverschil met wat de heer Asscher mij vroeg. Wij zullen het er snel over eens zijn dat bijvoorbeeld de Grote of Sint Bavokerk in Haarlem volledige monumentale bescherming verdient, ook al kunnen wij er op dit moment geen exploitatie voor verzinnen. Aan de andere kant noemde de heer Asscher het prachtige monument landgoed Zonnestraal in Hilversum. Ik ben blij dat daarvoor een bestemming gevonden is in lijn met de functie waarvoor het destijds is gebouwd. Ik kan mij voorstellen dat het voor sommige andere panden in mindere mate geldt. Ik wil dat vereiste dus niet absoluut maken.

Ik ga nu over tot de beantwoording van de vragen van de heer Schouw. Over de deskundigheid in de commissies heb ik al het een en ander gezegd. Ik heb ook al toegezegd dat ik volgend jaar op dit punt terugkom. Ik hoop dat dit zijn zorgen in ieder geval voor dit moment enigszins wegneemt.

Hoeveel monumenten zijn er in 2007 aangewezen als rijksmonument wil de heer Schouw weten. Dat zijn er 49, voornamelijk monumenten in het kader van specifieke programma's. Voor een deel is het een naijleffect van de inventarisatie van de monumenten uit 1850 tot 1940 en van een betere bescherming van de buitenplaatsen. Het gaat nauwelijks om objecten als zodanig. Ik verwacht dat de categorie "nieuwe pareltjes" beperkt zal blijven tot een stuk of vijf per jaar.

Ik heb al antwoord gegeven op de vraag over de onafhankelijkheid van monumentencommissies.

De vragen van de heer Slager waren niet weinig. Ik zal proberen deze een voor een serieus te beantwoorden. Een hardheidsclausule bij het aanwijzenbeleid heb ik liever niet, omdat je daarmee een geheel nieuwe procedure creëert. Bij evidente missers echter kan ik natuurlijk altijd ambtshalve iets bij nader inzien aanwijzen. Verder kunnen er altijd programmatische verbeteringen plaatsvinden.

De heer Slager vraagt naar de representativiteit van monumentenregisters. Ik reageerde daar in mijn algemene deel al op. De heer Slager zei dat om financiële redenen een aantal objecten niet als monumenten zouden zijn aangewezen. Tot 2007 zijn monumenten echter altijd geselecteerd op basis van inhoudelijke kwaliteiten en niet op basis van financiële criteria. Het gaat om 52.000 objecten, van de middeleeuwen tot 1940. Er is een complete inventarisatie geweest, waarbij uit de oudste periode bijna 100% van de gebouwen is beschermd. Hierbij valt te denken aan kastelen, grachtenpanden en kerken uit de zestiende en zeventiende eeuw. Uit objecten uit recentere tijd is een keuze gemaakt. Naarmate wij dichterbij het heden komen, is het aanbod nu eenmaal groter en de noodzaak om keuzes te maken dus ook, ook al omdat wij niet het gehele land willen bevriezen in de stand waarin het zich nu bevindt. Deze afweging is destijds gemaakt. Ik wil deze bestendigen.

Een uitzondering maken voor een enkel pand dat misschien wegens bestuurlijke of andere omstandigheden niet meteen is voorgedragen, zoals het ketelhuis dat de heer Slager noemde, doet aan het beginsel niet af. Zo is bijvoorbeeld voor de Maastunnel in Rotterdam de beschermingsprocedure wat later gestart vanwege de bestuurlijke complexiteit. Er is dus geen voornemen -- dit zal de heer Asscher geruststellen -- om een geheel nieuwe slag van panden van voor 1940 daar overheen te gooien.

De heer **Slager** (SP): De minister heeft het over 52.000 objecten, maar uit die 165.000 zijn er 8.000 geselecteerd. In totaal zijn er nu 52.000 rijksmonumenten. Bij het MIP zijn 8.000 van de 165.000 a

Minister **Plasterk**: Ja.

De heer **Slager** (SP): En daarvan zegt de minister dat het voldoende is. Hij houdt van monumenten, maar zo is het wel goed.

Minister **Plasterk**: Dat zeg ik niet alleen. Het is ook door generaties voor mij, altijd met instemming van de Staten-Generaal, de correcte lijn bevonden. Nogmaals, je kunt ook besluiten dat je alle prachtinge portiekwoningen uit de jaren dertig wilt behouden, maar ik weet niet of je die wel allemaal de status van rijksmonument moet verlenen.

Voorzitter. De heer Slager vraagt naar de bezuinigingen op de fiscale voordelen van monumenteneigenaren. Dat is geen voornemen van het kabinet. Je kunt daar verschillend over denken. De fiscale voordelen zijn bedoeld voor de onderhoudslasten.

Waarom geen offensief monumentenbeleid, wil de heer Slager weten. Ik voer wel een offensief monumentenbeleid. Dat is nadrukkelijk mijn bedoeling. Ik wil het echter minder sectoraal en minder vanuit het object doen en meer vanuit het ruimtelijk denken en context. De oudere objecten zijn namelijk allemaal al de zeef gepasseerd en als monument aangemerkt. Een pand moet 50 jaar oud

zijn om monument te worden. Wij krijgen dus binnenkort objecten uit de jaren vijftig en zestig. Deze zullen wij op een meer contextuele manier moeten benaderen in plaats van puur per object. Maar nogmaals, de discussie over het moderniseren van het monumentenbeleid komt nog terug.

Wat als men geen advies van de RACM vraagt, wil de heer Slager weten. Dan krijgt men ook geen advies. De RACM is beschikbaar voor advies, tenzij de RACM het eigenstandig in een concreet geval nodig vindt om advies te geven. Dat moet dan uit eigener beweging gebeuren.

De heer **Slager** (SP): Dat betekent dat als een gemeente om wat voor reden dan ook geen advies vraagt, helemaal geen advies verleend wordt.

Minister **Plasterk**: Dat is juist.

De heer **Slager** (SP): Dat betekent dat er dan gewoon dingen aan monumenten veranderen zonder dat er enig advies is uitgebracht.

Minister **Plasterk**: Ja. In het geval van kleine wijzigingen geldt dat inderdaad.

De heer **Slager** (SP): Ook niet door de gemeente?

Minister **Plasterk**: Sorry?

De heer **Slager** (SP): Er kunnen toch gemeenten zijn die zich om wat voor reden dan ook niet tot de RACM wenden?

Minister **Plasterk**: Dat kan. Nogmaals, een gemeentebestuur is net zo goed een bestuur als...

De heer **Slager** (SP): Dat zijn dan gemeenten waar de monumentencommissie nog niet op orde is of in ieder geval kwalitatief niet op orde is. Dat weet de minister op dat moment echter helemaal niet.

Minister **Plasterk**: Of een gemeente waar men een andere keuze maakt dan die ik zou maken. Dat kan toch? Ik denk dat ik meer vertrouwen heb in het lokaal bestuur op dat punt.

De heer **Slager** (SP): Het gaat om de kwaliteit van de monumentencommissies, niet om vertrouwen in het lokaal bestuur. De monumentencommissies zeggen in het rapport van de Erfgoedinspectie zelf dat zij er niet toe in staat zijn. Dat is de 35%. Je kunt je afvragen of de resterende 65% er wel toe in staat is, want daarover doet de Erfgoedinspectie geen uitspraak. Mag je dat allemaal maar op zijn beloop laten gaan?

Minister **Plasterk**: Wij hebben net gesproken over de kwaliteit van de commissies.

De **voorzitter**: Er is nog een tweede termijn. Ik stel voor dat de heer Slager er dan nog op terugkomt.

**

Mevrouw **Tan** (PvdA): Ik wil voor de duidelijkheid toch terugkomen op de casus-Vlodrop. In dat geval stond de gemeente tegenover de belangenverenigingen. De gemeente had de sloopvergunning gegeven. De tegenpartij was de belangenvereniging. De RACM werd pas bij de zaak betrokken toen de provincie bij minister Plasterk een aanvraag indiende om het klooster van de rijksmonumentenlijst te schrappen. Ik versta de vraag van collega Slachter als volgt: wat zijn de mogelijkheden van belangengroeperingen en burgers om bij een dergelijk verschil van belangen en inzichten de RACM in de procedure te betrekken, als het gemeentebestuur andere adviseurs kiest? Zijn daar mogelijkheden voor en zo ja, welke?

Minister **Plasterk**: Ik wilde de casus-Vlodrop nog apart bespreken. Ik kan het ook nu doen, naar aanleiding van uw interruptie op mijn antwoord aan de heer Slachter. Het heeft er niets mee te maken. Het kasteel in Vlodrop is een monument. De wijziging waarover men daar spreekt, is geen kleine wijziging. Die blijft dus altijd bij mij adviesplichtig. Er is geen relatie met het besprokene.

De heer **Slager** (SP): Voor de goede orde: ik heet Slager. Ik heb hier wel een collega die Slachter heet.

Minister **Plasterk**: Ja, neemt u mij niet kwalijk. Ik vraag excuses.

De heer **De Boer** (ChristenUnie): Ik wil het nog kort hebben over wat de minister zei, over dat hij meer vertrouwen zou hebben in het lokaal bestuur dan sommige leden van deze Kamer. Mijn vertrouwen in het lokaal bestuur is zeer groot. Het lokaal bestuur moet alleen het instrumentarium hebben om de verantwoordelijkheden die het heeft goed te kunnen uitvoeren. Daar ligt de crux van de discussie over de monumentencommissies. De crux is niet het vertrouwen in het lokaal bestuur.

Minister **Plasterk**: Waarvan acte. Ik vraag nogmaals excuus voor het gebruiken van de verkeerde naam voor de heer Slager.

Voorzitter. De heer Slager vroeg ook of er geld kwam voor de gemeenten ten behoeve van de commissies. Dat is niet zo; alle gemeenten hebben al monumentencommissies. De financiële voordelen van dit wetsvoorstel voor de gemeenten, namelijk minder bureaucratie, wegen zeker op tegen de nadelen ervan. Ik wil nog wel eens benadrukken dat de VNG het zeer eens is met wat wij gaan doen, ook op het punt van mogelijke vertraging. Voor alle helderheid en in reactie op mevrouw Tan: het is niet mogelijk de wet later in te laten gaan. De Kamer kan uitsluitend de behandeling opschorten. Het is niet mogelijk akkoord te gaan met de kanttekening dat de wet later moet ingaan. Dat kan juridisch niet. Als de Kamer met het wetsvoorstel instemt, gaat de wet in per 1 januari. Ik hoop dat zeer en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten hoopt dat met mij.

De heer **Slager** (SP): Uw eigen Erfgoedinspectie zegt dat als je kwalitatief goede gemeentelijke

commissies wilt hebben, je die veel beter moet betalen. Hoe denken de VNG en de minister daarover?

Minister **Plasterk**: Wij hebben nu bemande commissies. Een deel daarvan twijfelt over de kwaliteit. Ik heb zojuist gezegd welke actie wij zullen ondernemen om de kwaliteit te verhogen. Wij zijn niet van plan ze meer te gaan betalen; dat aspect van de adviezen van de Erfgoedinspectie neem ik niet over. Ik denk dat je van tevoren moet bekijken of de leden van de commissies voldoende achtergrond hebben. Voor zover zij die niet hebben, moet scholing aangeboden worden om ze te equiperen voor het werk dat zij doen. De vraag over de Wet op de ruimtelijke ordening komt nog op een ander moment aan de orde.

Een andere vraag was of er voldoende rekening zal worden gehouden met de cultuurhistorie. Ik heb die ambitie zeker bij de modernisering van het monumentenbeleid, ook via aanvullende en zo nodig dwingende regels. Die discussie wordt vervolgd. De vraag waarom ik niet opnieuw wil gaan inventariseren heb ik eigenlijk al beantwoord. Ik ga ervan uit dat mijn voorgangers hun werk op dat punt goed hebben gedaan. Een nieuwe inventarisatie is alleen wenselijk als er nieuwe informatie beschikbaar komt of beleidsinzichten veranderen. Ook kunnen er natuurlijk vondsten worden gedaan. Nieuwe beleidsinzichten kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben op herstructureringswijken.

Ik kom toe aan de vraag van de heer De Boer en mevrouw Tan: waarom ben ik in mijn instructies aan de gemeenten vooruitgelopen op de nog niet vastgestelde wet? Ik meen dat deze vraag ook is gesteld door de geachte afgevaardigde van het CDA. Ik had daarvoor twee redenen. Ik wilde ten eerste de dubbeling in de advisering er in een eerder stadium uithalen. Ten tweede wilde ik ervaring opdoen met de praktijk. Die leverde belangrijke input voor de ministeriële regeling waarmee de adviesplicht nu daadwerkelijk vorm krijgt. Een en ander leidt ook tot wijzigingen. Misschien kan men zich nog herinneren dat aanvankelijk in de regeling alleen herbestemming, sloop en reconstructie stonden. Op basis van de ervaring kwam ik tot de conclusie dat bijvoorbeeld de overkappingen van binnenplaatsen zodanig ingrijpend zijn dat de adviesplicht bij mij gehandhaafd moet blijven. Ook wil ik op basis van de opgedane ervaring in de positie blijven om advies te kunnen geven over de wijziging van de structuur van het historisch groen. Het was dus de bedoeling om ervaring op te doen, maar niet om de Staten-Generaal buitenspel te zetten. Ook al had ik die bedoeling, dan zou het nog niet werken. Als het wetsvoorstel niet wordt aangenomen, wordt de adviespraktijk onder de huidige wet gecontinueerd. Dan wordt ook de landelijke pilot beëindigd, want het laatste woord is altijd aan de Kamer.

Is er geen sprake van erosie bij de bescherming van monumenten? Ik heb gedaan wat ik kon om de indruk weg te nemen dat ik en het kabinet daarvoor niet pal zouden staan. Ik weet niet of ik alle leden van deze Kamer daarvan heb

overtuigd, maar dat zal blijken in de tweede termijn. Ik kan niet anders dan zeggen waarvoor ik sta.

Ik kom bij de volgende vraag: hoe ga ik om met meldingen van unieke monumenten? Ik zal de suggestie van belanghebbenden voor bescherming van evidente, maar tot nu toe onontdekte parels natuurlijk serieus nemen. In de nieuwe beleidsregel is de mogelijkheid tot aanwijzing hiervan opgenomen. De RACM zal beoordelen of het object voldoende monumentale waarde heeft en iets toevoegt aan het rijksmonumentenbestand. Indien er sprake is van een bedreiging zal de RACM snel handelen. Indien een tip aanleiding geeft tot het door de minister opstarten van een aanwijzingsprocedure, treedt ook de zogenoemde voorbescherming in werking. Dan kan er dus verder niets meer met het object gebeuren. De RACM zal met de monumentenorganisaties afspraken maken over de handelwijze bij de omgang met door hen aangedragen suggesties voor bescherming. Ik heb daaraan toegevoegd dat ik ervoor zal zorgen dat de tips publiek zullen worden gemaakt, zodat iedereen kan zien wat er precies is aangekondigd.

Hoe ben ik van plan om de betrokkenheid van de monumentenorganisaties te vergroten? Door samen te werken bij het opstellen van het beschermingsbeleid en de aanwijzingsprogramma's, bij het uitvoeren van de aanwijzingsprogramma's en bij nieuwe vondsten. In het verleden stonden de overheid en de belangenorganisaties nog wel eens tegenover elkaar. Dat patroon wil ik echt doorbreken. De kennis bij die organisaties is namelijk groot, op onderdelen groter dan waar dan ook. Onlangs was ik op Texel in verband met het maritiem erfgoed en het onderwatererfgoed. Dat wordt grotendeels door mensen ter plekke gedragen met een gigantische inzet van tijd. Als je dat allemaal professionaliseert en per uur betaalt, zou het onmogelijk zijn om daar zaken te beschermen. Het is dus glashelder dat je aangewezen bent op de inzet van allerlei organisaties, inclusief de vrijwilligers die daarin actief zijn.

De heer De Boer heeft gevraagd naar de voorbescherming onder de Monumentenwet 1988 in samenhang met de Wabo. Er komt op dit punt geen wijziging. Wij perken dus niet de voorbescherming in, maar uitsluitend de mogelijkheid dat derden de aanwijzingsprocedure starten. Dat is het enige verschil. Verder is er geen wijziging.

Verder heeft de heer De Boer gevraagd of het aanwijzingsprogramma niet elk jaar moet worden verlengd, omdat de monumenten uit de jaren zeventig al onder druk dreigen te komen. Een monument moet 50 jaar oud zijn om te kunnen worden aangewezen. Ik kom nu met een aanwijzingsprogramma tot 1965. Tot die tijd heeft de RACM inventarisaties gemaakt, waarmee wij tot 2015 aanwijzingen kunnen doen. Gemeenten en provincies kunnen overigens ook zelf monumenten aanwijzen en zij doen dat in toenemende mate. Er is een duidelijke toename van "Rotterdam is trots op..." en dan volgt een brug of een ander object, waarvan sommige inderdaad stammen uit de jaren vijftig, zestig of zeventig. Dat is een waardevolle

mogelijkheid om objecten en terreinen te beschermen.

De heer De Boer heeft gevraagd wat ik heb geleerd van de interim-periode met de landelijke pilot. Ik heb al de overkappingen en het historisch groen genoemd, maar ik vind dat bijvoorbeeld ook het aanleggen van de padenstructuur expliciet onder de adviesplicht moet blijven vallen.

Waar de monumentencommissies niet goed werken, moeten gemeenten verplicht advies vragen aan de RACM, aldus de heer De Boer. Dat is een sympathieke suggestie, maar praktisch erg lastig, want dan moet natuurlijk iemand vaststellen wat geen goed werkende commissie is. Het is één ding dat de inspectie op basis van een redelijk onderzoek schat dat een derde van de commissies niet goed genoeg is, maar het is iets anders als je met rechtsgevolg een commissieadvies buiten haken zet. Ik denk dat dit een beloning voor slecht gedrag zou opleveren. Bovendien is dan weer de vraag of dat besluit voor beroep vatbaar is. Ik vrees dat het in de hand werkt dat gemeenten juist niet aangezet worden tot het nemen van hun verantwoordelijkheid.

Ik kom bij de vragen van de heer Dölle. Daarvan heb ik er in mijn algemene inleiding al twee beantwoord.

De rol van de deelgemeente hangt af van hoe het lokaal is geregeld. In Amsterdam verdelen bijvoorbeeld de deelgemeenten de monumentenvergunningen. Voor de advisering is er een centrale welstand- en monumentencommissie die adviseert vanuit het overzicht op het grotere geheel. Het is acceptabel dat men dat lokaal op die manier doet.

De heer Dölle heeft gevraagd of de aard van het verlenen van een monumentenvergunning zich niet tegen een mandaat verzet, en naar de mogelijkheden tot delegatie, mede in relatie tot artikel 165, lid 1, van de Gemeentewet. Op grond van de Algemene wet bestuursrecht kunnen burgemeester en wethouders het verlenen van monumentenvergunningen mandateren aan ambtenaren. De vraag of de aard van de bevoegdheden zich tegen een bepaalde mandaatverlening verzet, kan ik niet in zijn algemeenheid beantwoorden. Dat hangt af van de concrete situatie. Het feit dat de gemandateerde zelf belanghebbende is bij het verlenen van de vergunning zou daarin natuurlijk een rol kunnen spelen. Anders dan ik in de memorie van antwoord heb aangegeven, waarvoor excuus, kan het college van burgemeester en wethouder de verlening van een monumentenvergunning inderdaad aan een bestuurscommissie of aan het dagelijks bestuur van een deelgemeente delegeren. Ik zei dat zojuist ook in antwoord op een andere vraag.

Verder heeft de heer Dölle gevraagd of er sprake zou kunnen zijn van een heel vileine salamitactiek: alles in kleine plakjes snijden om een advies van de RACM te omzeilen. Technisch kan dat, maar het lijkt mij heel onpraktisch. Het zijn heel waardevolle adviezen en men zou wel een ongelooflijk circus moeten optuigen. Ik denk dus dat het in de praktijk geen hoge vlucht zal nemen. Ik maak mij daar geen zorgen over.

De heer Dölle heeft gevraagd hoe de ministeriële regeling van de beperking van de adviesplicht zou moeten worden vertaald in de gemeentelijke monumentenverordening. Hij heeft gevraagd: is het nu vertaald of herhaald? Uiteindelijk is de ministeriële regeling bepalend voor de vraag of een advies van de RACM verplicht is. Deze norm behoeft geen vertaling in een monumentenverordening. Het is dus zeker niet zo dat met een monumentenverordening deze norm nog kan worden aangepast.

De heer **Dölle** (CDA): Ik stel een vraag over de salamitactiek. Tenzij u van de fundamenteel goede mens uitgaat, is het toch niet onwaarschijnlijk dat een partij die plannen heeft met een bepaald pand, wijzigingen in etappes aanvraagt als zij begrijpt dat die plannen niet in één keer gerealiseerd kunnen worden?

Minister **Plasterk**: Ik heb al gezegd wat onder de ministeriële regeling blijft vallen: sloop, herbesteding, reconstructie en ik heb daar nog wat categorieën aan toegevoegd, zoals historisch groen en overkapping. Wat er niet onder valt, zijn dakkapellen en nog een aantal andere categorieën. Ik kan u die lijst overhandigen. Ik denk dat het in weinig gevallen mogelijk is dat je een sloop of herbesteding vervangt door een heleboel kleine wijzigingen. Theoretisch kan het, als je een gebouw met een heel repetitief karakter hebt, waarbij je het bijvoorbeeld zuiltje voor zuiltje doet en je ieder zuiltje als een kleine wijziging aanmerkt. Maar ik kan mij werkelijk geen object indenken waar het in de praktijk zou kunnen, omdat het toch altijd om een gebouw gaat. Mocht het zich voordoen, dan zal de wetgever moeten ingrijpen.

Mevrouw Tan heeft verwezen naar de dramatische casus van het kasteel in Vlodrop. Ik ben het met haar eens dat daar inderdaad een keer een boek over geschreven moet worden. Ik heb in ieder geval het mijne gedaan om ervoor te zorgen dat er geen sprake zal zijn van sloop. Er wordt ook juridisch ingegrepen, omdat men daar dingen heeft gedaan die niet kunnen. Mevrouw Tan heeft dat samengevat. Het is een monument en in die zin geen onderwerp van de wijzigingen in de administratieve procedures die ik vandaag voorstel. De aanvankelijke reden om het te wijzigen was dat men het wilde draaien in de richting vanuit de Vedische leer. Dat leek mij sowieso al een lichtvaardige argumentatie, maar los daarvan is het gewoon een monument dat bescherming verdient. Ik zal het mijne doen om ervoor te zorgen dat het die krijgt. Ik ben op dat punt tegen de wens van het lokaal bestuur ingegaan. Dat kan dus. Het gaat hierbij niet om een kleine wijziging, maar om sloop. In dat geval houd ik die bevoegdheid. Die bevoegdheid houd ik voor het aanwijzen, maar dat was in dit geval niet aan de orde, want het was al aangewezen als monument. Ik doe dus gewoon wat ik moet doen en dat zal ik blijven doen.

Mevrouw Tan heeft gevraagd naar de stand van zaken bij het betrekken van de monumentenorganisaties. Het nieuwe Aanwijzingsbeleid 2009 is met alle betrokken

belangenorganisaties besproken. Bij het aanwijzingsprogramma Nieuwe Hollandse Waterlinie wordt samengewerkt met het projectbureau NWBL, de Stichting Menno van Coehoorn en de Stichting Militair Erfgoed. De wijze van omgaan met beschermingssuggesties moet nog met de betrokken organisaties worden besproken. Daartoe neem ik in januari het initiatief.

De vraag over de Wabo heb ik al beantwoord: aan de vergunning voor deze activiteiten kan ik op grond van de huidige Monumentenwet voorschriften verbinden. Daar verandert de Wabo niets aan.

In de memorie van antwoord wordt verwezen naar de aan de omgevingsvergunning te verbinden voorschriften, die allerlei waarborgen kunnen betreffen. Mevrouw Tan heeft gevraagd welke voorschriften worden bedoeld. Dat kunnen in ieder geval zijn de verplichting tot het treffen van maatregelen tot behoud in situ, de verplichting tot het doen van opgravingen en het laten begeleiden van de werkzaamheden door een deskundige op het gebied van archeologische monumentenzorg. Ook kan de verplichting worden opgelegd tot het overleggen van een rapport waarin de archeologische waarde van het te verstoren terrein voldoende is vastgesteld. Bij de invoeringswet Wabo zullen de desbetreffende bepalingen in de Monumentenwet slechts technisch worden gewijzigd, zodat voorschriften aan de omgevingsvergunning kunnen worden verbonden, in plaats van aan een vergunning in de huidige sectorale wetten. Die kanbepaling heeft dus niets met de Wabo te maken. Het gaat hier om de kanbepaling die in 2007 in de wet is opgenomen. Gemeenten moeten maatwerk kunnen leveren: alleen voorschriften bij archeologische waarde.

Mevrouw Tan heeft gevraagd of gemeenten hun verantwoordelijkheid nemen voor de archeologische monumentenzorg. Ik heb al in mijn algemene inleiding gezegd dat ik dat belangrijk vind. Het is ook belangrijk dat het gebeurt op de plek waar het moet gebeuren, namelijk bij de gemeente. Ik heb al toegezegd dat de evaluatie daarvan eind 2009 plaatsvindt.

De betrokkenheid van de RACM zou bij grote transformatieprocessen niet tot de primaire taken behoren, aldus mevrouw Tan. Ik bedoelde in de memorie van antwoord te zeggen dat de RACM niet in de uitvoering zit van de grote transformatieprocessen. Maar het is wel degelijk mijn bedoeling dat de RACM met alle deskundigheid betrokken is bij de advisering. Er is juist veel vraag naar de specialistische kennis van de RACM. Via een netwerk met eigenaren, architecten en restauratoren is de RACM betrokken bij de planvormingsprocessen. Op die wijze blijft de dienstverlening van de RACM juist beschikbaar, nu er door de beperking in de adviesplicht meer ruimte is om daar in te springen waar de RACM daadwerkelijk meerwaarde heeft. Dat heb ik misschien nog onvoldoende benadrukt. Het gaat niet alleen om het terugdringen van regeldruk voor externen. Ik probeer ook de capaciteit van de RACM daar in te zetten waar er daadwerkelijk iets mee kan gebeuren. Dat is niet het dubbel doen van

advies over kleine wijzigingen, maar juist advies bij de grote projecten. Het gebeurt overigens ook in de vorm van brochures, richtlijnen en leidraden voor de monumentenzorg. Die verschijnen voor de specialistische onderwerpen, bijvoorbeeld glas-inlood of brandpreventie in de monumentale omgeving, voor het soort ingrepen, bijvoorbeeld dakkapellen en overkappingen, en voor het type monumenten, bijvoorbeeld boerderijen, kerken en forten.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Ik heb gevraagd om, op enig moment in de toekomst, een positionering van de RACM met inbegrip van budgettering. Zou het mogelijk zijn dat bij de evaluatie van de monumentenzorg en de archeologie wordt gezien hoe gemeenten zich ontwikkelen in hun beleid ter zake, dat dan ook wordt gekeken naar de positie van de RACM en dat daarover wordt gerapporteerd, ook wat de toekomst betreft?

Minister **Plasterk**: Dat zeg ik met alle plezier toe.

U vroeg naar de visie monumentenzorg. Ik heb de status ervan aangegeven. Ik heb ook al aangetekend, zonder die discussie nu naar voren te willen halen, dat er geen sprake is van het opheffen van de verplichting tot het hebben van een monumentencommissie. Het hoeft niet altijd per gemeente een aparte commissie te zijn, maar elke gemeente moet een monumentencommissie hebben. In een aantal gevallen kan dat gedeeld worden.

De heer **Slager** (SP): Elke gemeente moet een monumentencommissie hebben. Het is nog maar een maand geleden dat 25 gemeenten die nog niet hadden. Hoe is de stand van zaken op dit moment?

Minister **Plasterk**: Dat is een goede vraag. Daar moeten zij dus iets aan doen. Het klinkt misschien wat laconiek, maar ik heb erop gewezen dat het voor een groot deel gaat om gemeenten die 25 jaar geleden gebouwd zijn. Het gaat om Lelystad...

De heer **Slager** (SP): Maar ook om Tiel bijvoorbeeld.

Minister **Plasterk**: Ik neem daar nota van. Ik zal het gemeentebestuur van Tiel aan de jas trekken, want er is geen enkele reden voor die gemeente om niet met gezwinde spoed te zorgen dat er een commissie is.

De heer **Slager** (SP): Maar zijn ze er nu al?

Minister **Plasterk**: Als u het precieze aantal wilt weten, moet ik u dat schriftelijk doen toekomen. Mag ik u dat toezeggen?

Ten slotte vroeg mevrouw Tan in eerste termijn en nu ook bij interruptie om een onderbouwde notitie. Die heb ik toegezegd. Wat mij betreft, komt die in het voorjaar als onderdeel van de beleidsbrief modernisering.

Voorzitter. Ik dacht dat ik naar beste vermogen de gestelde vragen heb beantwoord.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Voorzitter. Mag er een schorsing van een kleine tien minuten voor nader beraad zijn, voordat wij aan de volgende ronde beginnen?

De **voorzitter**: Ik schors de vergadering voor tien minuten tot 18.35 uur.

**

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

*N

De heer **Asscher** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Ik wil de minister graag dankzeggen voor de zeer uitgebreide beantwoording. Ik begon ermee wat een genoegen het is om met de minister voor het eerst van gedachten te kunnen wisselen over de cultuur. Ik denk dat de gedachtewisseling aanmerkelijk uitgebreider is geworden dan hij had gedacht toen hij hier kwam. Dat ligt toch aan de minister zelf. Hij begon met: dit is slechts een simpele vereenvoudiging van de regelgeving, dat is het wetsvoorstel dat voorligt en daarover wil ik graag met u van gedachten wisselen. Maar de werkelijkheid is anders en dat heeft hij over zichzelf afgeroepen. Niet de Kamer heeft het in den brede getrokken, maar wel degelijk het document dat althans mij een halfuur voor de aanvang van dit debat ter hand werd gesteld, de visie op de modernisering van de monumentenzorg. Het is een prachtig voorbeeld van "just not in time"-management. Het ware beter geweest, wanneer dat document ruim van tevoren was ingediend. Het was natuurlijk ondenkbaar geweest dat het pas in januari was ingediend. Maar doordat het toch een halfuurtje of voor sommigen iets langer van tevoren kwam, is het debat ook getrokken naar de gehele monumentenzorg. Het verdient geen schoonheidsprijs dat wij dit visiedocument net hebben gekregen. Ik vind dat niet mooi. De minister schrijft er zelf over in het voorwoord: hierbij zij aangetekend dat het begrip "mooi" de lading niet goed dekt; het gaat bij monumentenbeleid om meer dan esthetiek, ja zelfs niet primair om esthetiek. Dat kunnen wij onderschrijven. Het is niet mooi dat deze visie mij en ons net bereikt heeft.

Ik moet de minister ervoor complimenteren dat hij al mijn vragen heeft beantwoord. Dat zal ongetwijfeld niet liggen aan het feit dat zijn medewerkster vrijdag al begon te bellen, maar wel aan het feit dat hij zo actief participeerde in de eerste termijn en dat hij alles voortreffelijk tot zich heeft genomen, waarvoor complimenten. Wij maken dat hier wel eens anders mee.

Wat mij zeer veel deugd deed, was zijn tekst naar aanleiding van mijn opmerkingen over de preciezen en de rekkelijken. Alleen heeft de beantwoording mij enigszins bevreemd. De minister liet zich eerst ontvallen: ik behoort tot de preciezen. Maar in de eerder genoemde nota, die ik toch even vluchtig heb doorgelezen, schrijft hij wel degelijk: het voorkomen van leegstand en het bevorderen van hergebruik bevordert een duurzaam, mooier ingericht Nederland. Hij schrijft in de nota wel

degelijk dat het gebruik daarbij bovenaan staat. Dat is iets anders dan wat de preciezen in mijn ogen voorstaan. Hij schrijft ook dat het niet absoluut is. Dat klopt.

Tot slot wil ik mij nog buigen over de stadsherstellichamen. De minister heeft gezegd dat hij in overleg gaat met zijn collega, de staatssecretaris van Financiën en dat hij met een schriftelijk antwoord komt op de vraag van de VVD of de 2 mln. die schijnt te zijn toegezegd door de staatssecretaris van Financiën niet zodanig in de toekomst kan worden bepaald dat alle vennootschapsbelasting, geheven van de stadsherstellichamen, via OCW terugkomt. Ik heb daarvoor een motie, die ik graag aan de voorzitter overhandig. Wij willen deze motie beschouwen als een ondersteuning van de minister in zijn overleg met de staatssecretaris.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Asscher, Schouw, De Boer, Broekers-Knol en Dupuis wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslagingen,

overwegende dat stadsherstellichamen organisaties zijn die zich uitsluitend of nagenoeg uitsluitend bezighouden met de renovatie respectievelijk het herstel van rijksmonumenten;

overwegende dat deze stadsherstellichamen onder de Wet op de vennootschapsbelasting vallen als uitvloeisel van de heffing op de woningbouwcorporaties;

overwegende dat de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en de staatssecretaris van Financiën hebben toegezegd dat de heffing, geschat op 2 mln. over 2008, als subsidie van OCW, zal worden teruggegeven aan de stadsherstellichamen;

overwegende dat ook in de toekomst de heffing van vennootschapsbelasting budgettair neutraal moet worden teruggegeven aan de stadsherstellichamen;

verzoekt de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, vanaf 1 januari 2009 de subsidies aan de stadsherstellichamen te verhogen met de vennootschapsbelastingheffing over die lichamen zodat deze netto geen nadeel ondervinden van deze heffing,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter H (31345).

**

De heer **Asscher** (VVD): Voorzitter. Het zal de minister niet verbazen dat er nog een aantal kritische vragen is over dit wetsontwerp. Het zal hem net als de VVD deugd doen dat ik het stellen

van deze kritische vragen overlaat aan zijn coalitiepartijen.

*N

De heer **Schouw** (D66): Mevrouw de voorzitter. Het debatteren met deze minister is een lust, zeker geen last. Hij is bespiegelend aan de ene kant en ter zake aan de andere kant. Plezierig. Ik zie uit naar meer.

Ik wil een paar punten noemen. De minister heeft duidelijk toegezegd dat hij met een nette en duidelijke procedure en een duidelijk loket zal komen bij de toekenning inzake rijksmonumenten van voor 1940. Het zou fijn zijn als wij nog inzicht krijgen in die procedure. De tweede toezegging is dat er een modelverordening komt. Deze wordt in samenwerking met de VNG tot stand gebracht. Ik wil de minister indringend vragen om in deze modelverordening de onafhankelijkheid van de verschillende spelers te regelen. Het gaat daarbij om het ambtelijk personeel van een gemeente en om raadsleden. Ik zal daar niks bij afdwingen. Dat kan ik ook niet, maar ik vraag de minister om dat te doen. De derde toezegging is dat de minister de peilstok er nog eens in steekt in oktober/november 2009 om te zien hoe het staat met de kwaliteit van deze commissies. Ik vertrouw erop dat deze dan een sprong vooruit is gegaan. Het zou fijn zijn als wij tegen die tijd hierover een kleine rapportage krijgen.

In mijn eerste termijn heb ik een vraag gesteld over de rijksmonumenten op de BES-eilanden. Ik weet niet of het antwoord hierop per ongeluk is weggefallen, maar daar ga ik wel van uit. Deze vraag komt voort uit nieuwsgierigheid.

In een interruptiedebatje hebben wij gesproken over de Wabo en de monumenten en de zorg van de commissie. Over het hoofd van de voorzitter van de Kamer vraag ik de voorzitter van de commissie voor OCW in contact te treden met de voorzitter van de commissie voor VROM/WWI. Wellicht kunnen wij hierover in februari een informeel gesprek met de beide ministers voeren om de zorg over de verbinding tussen de wensen en eisen van de verschillende departementen goed te staven. Wij zullen zien of de voorzitters van die commissies deze wens honoreren.

De minister ziet de salamitactiek niet voor zich en zegt dat deze niet mag voorkomen. Ik hoorde al wat geruis bij mijn collega's die zeiden dat de minister dan misschien toch zijn ambtenaren om een aantal voorbeelden moet vragen waaruit blijkt dat deze zich voordoet. Ik roep de minister dan ook op om daar nog eens even naar te kijken.

Een prettig gesprek moet je altijd bezegelen met een steuntje in de rug. Het is ook daarom dat wij de "steun in de rug"-motie zullen steunen. Ik vertrouw op een goede uitkomst.

Mevrouw de voorzitter. Ik moet om kwart voor zeven naar een commissievergadering en daar ga ik nu naartoe. Ik verlaat deze zaal dus niet uit onbeleefdheid. Ik hoop dat ik weer terug ben voor de beantwoording van de minister.

*N

De heer **Slager** (SP): Mevrouw de voorzitter. Om te beginnen spreek ik een woord van excuus voor de suggestie die ik in eerste termijn heb gedaan, namelijk dat het ministerie een fractie zou hebben bevoordeeld door haar al eerder het genoemde document toe te sturen. Ik heb van een van mijn collega's gehoord dat zij dit al eerder had door de website slim te gebruiken. Het blijft natuurlijk vervelend dat wij dit op het laatste nippertje kregen, want daardoor raak je aardig in de war.

Het zal de minister niet verbazen dat ik redelijk teleurgesteld ben over het verloop van het debat. Ik had gehoopt dat hij meer ruimte zou geven om een nieuwe overweging te maken over de mogelijkheden bij vooroorlogse monumenten. De minister zegt dat er geen sprake van is geweest dat bij het selecteren van de 165.000 MIP-monumenten de financiële argumenten de doorslag hebben gegeven. Ik moet hem op zijn woord geloven. In het veld heb ik andere verhalen gehoord. Ik kan niet meer aandragen dat het ene voorbeeld van mijn eigen stoomgemaal. Ik geef toe dat dit niet zo'n heel erg sterk bewijs is, al is het wel een kleintje.

Ik heb een vraag gesteld die was ingegeven door de opmerking van de Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed, namelijk dat de minister een wat offensiever monumentenbeleid zou moeten voeren. De minister antwoordde op deze vraag dat hij wel een offensief monumentenbeleid voert. In woorden is dat het geval. Ik ben het helemaal eens met alle prachtige woorden over de monumenten die de minister uitspreekt. Wat hij zegt is ook zo, maar ik merk het nog niet, zeker niet als het daarbij gaat om de mogelijkheden voor de monumenten van voor de oorlog. Er is maar een beperkt aantal monumenten van na de oorlog. Als je een offensief monumentenbeleid voert alleen maar voor de monumenten van de laatste vijftig of twintig jaar, namelijk voor de monumenten uit de periode 1940 - 1965, en daar zit dan ook nog vijf jaar oorlog bij, dan wordt het een klein offensiefje. Ik hoop maar steeds dat hij alle fraaie woorden die over de monumenten zijn gezegd, in de nieuwe "MoMo", de moderne Monumentenwet, op enigerlei wijze toch gaat waarmaken.

Ik sluit mij aan bij de heer Schouw, die opmerkte dat in de loop van het jaar een nieuwe steekproef moet plaatsvinden naar het kwalitatieve reilen en zeilen van de gemeentelijke monumentencommissies. Het is wel waar dat wij vertrouwen moeten hebben in het lokaal bestuur, maar tegelijkertijd weten wij dat er ook gemeenten zijn waar de beruchte salamipolitiek inderdaad wordt doorgevoerd, ook al zijn er gemeenten die het uitstekend doen en die heel veel zorg hebben voor de monumenten. Ik zeg dus niet dat je de commissies moet wantrouwen. Ik constateer gewoon dat ook het rapport van de Erfgoedinspectie mij argwanend heeft gemaakt zodat ik mij afvraag of het wel goed gaat als een of andere goedwillende ambtenaar in een gemeente de belangen van de monumentenzorg moet behartigen. Misschien is het ook veelzeggend dat er

een heleboel gemeenten zijn waar de monumentenzorg er wel degelijk maar bij hangt.

Ik vroeg daarnet of alle gemeenten een monumentencommissie hebben. Ik ben benieuwd of dat zo is. Ik heb het jaaroverzicht van Bond Heemschut, waaruit blijkt welke gemeenten een eigen monumentenverordening hebben. Die gemeenten hebben zorg voor het monument. Er zijn in Nederland 443 gemeenten. Niet minder dan 143 gemeenten daarvan hebben geen enkel gemeentelijk monument en geen gemeentelijke monumentenvordering. Je kunt dan wel zeggen dat wij vertrouwen moeten hebben in het lokaal bestuur, maar over het antwoord op de vraag of zij die monumenten echt met zorg zullen omkleden, maak ik mij dan toch zorgen. Dus ja, ik had liever gezien dat de zorg daarvoor gewoon bij de minister was gebleven, bij het Rijk, en niet was gedecentraliseerd, zeker niet op een manier waarbij je je kunt afvragen of het kwalitatief allemaal wel goed zal komen.

*N

De heer **De Boer** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. De minister heeft een enkele keer de intentie uitgesproken dat hij alles in het werk wil stellen om de positie van de rijksmonumenten te beschermen. Ik bedoelde met erosie niet zomaar erosie. Ik heb daarbij voorbeelden genoemd van wetswijzigingen waaruit dit blijkt. Uiteraard geloven wij de minister voor meer dan 100% dat die intentie er is. Laat daarover geen misverstand bestaan. Daar moet wel bij worden gezegd, dat een intentie nog geen monument beschermt. In dit verband heb ik met nadruk gewezen op de ruimtelijkeordeningsaspecten. Ik kan er begrip voor opbrengen dat de minister daarvoor niet is gekomen, hoewel hij zelf heeft uitgelokt dat wij daarover spraken. In de memorie van antwoord is op die aspecten ingegaan bij vragen. Daarom is het logisch dat die nu terugkomen.

Voor dit moment steun ik de suggestie van de heer Schouw om op niet al te lange termijn samen grondig te spreken over de ruimtelijkeordeningsaspecten die een relatie hebben met de monumentenzorg, als dit kan in combinatie met de commissie voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu. Dat zou ideaal zijn. Ik hoop dat de minister daartoe bereid is.

Een paar zaken is al eerder genoemd bij de vorige sprekers. Ik neem aan dat de minister de procedure voor de tips per 1 januari beschikbaar heeft. Daarvoor hebben wij ten slotte nog enkele weken, dus dat moet kunnen. Uitstel van de wet omdat 35% van de gemeenten geen monumentencommissie heeft, lost in principe het probleem niet op. Daarom blijven wij bij het uitgangspunt dat de gemeenten nog een jaar kunnen worden geadviseerd door de organen die de minister daarvoor ter beschikking heeft. Het is jammer dat de minister niet positief ingaat op de suggestie om de 35% van de gemeenten die nog geen goede monumentencommissie heeft, onder het oude regime te laten vallen. De minister zegt

dat dit moeilijker is af te perken, maar hij kan een keuze maken. Ik neem aan dat dit op zichzelf niet onmogelijk is.

Ik steun graag de dringende oproep om in de modelverordening op te nemen dat raadsleden en ambtenaren geen plaats kunnen nemen in de commissies. Wat dat betreft heb ik een redelijk brede ervaring dat dit echt verstoring kan werken; dat moet je niet doen.

Ten slotte, de salomitactiek bestaat echt; dit is al gezegd. Ik kan de minister meedelen dat een wethouder ervoor moest zorgen dat bij de sloop oude achttiende-eeuwse deuren weggehaald konden worden, omdat een drogisterijketen daarbij geen belang had. Vervolgens zouden de ramen volgen en misschien kwam er wel een dakkapel achteraan; dat weet ik niet.

Ik heb er behoefte aan om met de fractie te overleggen over haar definitieve standpunt.

*N

De heer **Dölle** (CDA): Voorzitter. Wij danken allereerst de minister voor het antwoord namens de regering op vragen onzerzijds en van de collega's. Ik heb nog een paar opmerkingen.

Ten eerste. Dit was een van de eerste gelegenheden dat de minister zich in deze Kamer kon uiten. Hij plaatst het monumentenbeleid deels in een behoefte om bij mensen, de samenleving, het "proud to be"-gevoel te stimuleren, zodat zij trots zijn op waar zij vandaan komen, hun ambacht, de traditie, de instituten waaraan zij verbonden zijn en de gebouwen. Dit is in zekere zin een opmerkelijke wending. Wij zijn daar zeer blij mee. Uiteraard zijn wij van opvatting -- dat zal de regering ook zijn -- dat dit gevoel van trots niet aanmatigend moet zijn, maar ingetogen. Verstandig patriotisme op nationaal niveau is een goede zaak. Het is opvallend dat deze minister, die niet alleen dienaar van de Kroon is, maar ook een spraakmakend en belangrijk gezicht van de sociaaldemocratie, dit sentiment zo vertolkt.

Ten tweede. Terecht heeft de minister erop gewezen dat het hier formeel gezien niet om decentralisatie gaat, maar om het ontdubbelen: vooral dat. Desondanks blijf ik erop wijzen dat de aanvaarding van deze wet per saldo tot gevolg zal hebben dat een zwaarder gewicht zal worden gehecht aan de advisering op gemeentelijk niveau dan tot nu toe.

Ten derde. Dit raakt ook dat wat door de voorgaande sprekers is gezegd. Ik kreeg even de indruk dat de minister geïrriteerd raakte toen hij een aantal malen benadrukte dat het ging om dit wetsvoorstel en niet om andere zaken. Wellicht moeten wij aan elkaar wennen. In deze Kamer speelt altijd de zorg over het integrale karakter van de wetgeving, de samenhang in dit geval met wat bij ruimtelijke ordening in de steigers staat, respectievelijk is afgesloten. Die zorg geeft deze Kamer vaak in om ook die aspecten erbij te betrekken. Ik begrijp het verzoek van de heer Schouw en de heer De Boer aan de voorzitter van de commissie voor OCW om een gesprek over die samenhang te entameren. Ik zal uiteraard dit punt

in de commissies inbrengen voor zover dit mij aangaat als voorzitter van de commissie voor OCW.

Ten vierde. In het debat kwam even naar voren dat de inwerkingtreding van deze wet zou kunnen worden uitgesteld. Voorlopig lijkt mij dat dit niet moet gebeuren, omdat de datum van inwerkingtreding in het wetsvoorstel staat en buitenstaanders, derden, erop mogen rekenen dat de wet in werking treedt, wanneer die is aanvaard.

Ten vijfde. Wij hebben gevraagd om contact op te nemen met de VNG om de onafhankelijkheid van de monumentencommissies te waarborgen. De VNG maakt natuurlijk een modelverordening, maar de gemeenten zijn daar niet aan gehouden. Zo'n verordening heeft vaak wel een normatieve betekenis. In de modelverordening zou de nadruk moeten worden gelegd op het feit dat mensen die zeer betrokken zijn bij de gemeentelijke huisvesting en monumentenzorg niet in een monumentencommissie zouden moeten zitten. Dit betreft niet alleen de ambtenaren en de fractieassistenten, maar ook de aannemers en uitvoerders die veel opdrachten vervullen in de gemeenten. Misschien zouden de criteria die in artikel 28 van de Gemeentewet worden genoemd, maatgevend kunnen zijn. Het gaat dan om hoedanigheden die verhinderen dat je stemt en meebesluit. Ik weet dat het om advisering gaat, maar toch zou daar wellicht iets in kunnen worden gevonden. Ik dank overigens voor de bereidheid om dit te bekijken.

Ten zesde. Dit punt is voor ons van belang. Bij de schriftelijke voorbereiding heeft de regering gezegd dat de taak niet kan worden gedelegeerd. Nu zegt de regering dat deze wel kan worden gedelegeerd. Ik geloof dat laatste ook. Dit betekent dat het mogelijk zal worden dat burgemeester en wethouders de taak monumentenvergunningverlening, kunnen overdragen aan een monumentencommissie, aan een andere bestuurscommissie of aan het dagelijks bestuur van een deelgemeente. Dit is een belangrijk punt, omdat dit zal betekenen dat de gemeenteraad op grote afstand wordt gezet. Dit moet wel onderkend worden, wanneer wordt uitgesproken dat de bevoegdheid tot het verlenen van een monumentenvergunning kan worden overgedragen en onder verantwoordelijkheid van een gedelegeerde commissie kan worden uitgeoefend. Mensen zullen zich in bepaalde gevallen daartoe moeten richten.

Over de salomitactiek is ook al door collega's gesproken. Ik denk dat vooral de mensen die uit het lokale bestuur komen en die net als de minister allemaal gezegend zijn met een zeer optimistisch mensbeeld, toch erkennen dat het een enkele keer voorkomt dat men probeert, de invulling van een monument die men voor ogen heeft, stapsgewijs te realiseren in een langetermijnstrategie. Op een gegeven moment kan na een paar kleine wijzigingen een kwalitatieve omslag in het interieur of exterieur plaatsvinden die een verdere beoordeling van latere aanvragen in een ander licht kan zetten.

Ik zal de motie die de VVD-fractie heeft ingediend, aan mijn fractie voorleggen. Het is wel

een motie die aanzet tot steun van de ene ambtsdrager in het kabinet en de regering tegenover de andere. Dat zullen de leden van mijn fractie op zijn minst als opmerkelijk ervaren. Dit betekent echter niet dat de gedachte van de motie niet sympathiek is.

Tot slot een puntje waarop de minister niet heeft geantwoord. Misschien heeft hij dit wel impliciet gedaan, maar heb ik het niet goed opgevangen. De logische consequentie van de aanvaarding van dit wetsvoorstel zal kunnen zijn dat de adviespraktijk in een gemeente vrijer en losser kan worden doordat er geen ministeriële adviesplicht is of alleen in bepaalde gevallen. Je kunt dan onderscheiden of in bepaalde delen van het land een monumentvriendelijkere adviseringslijn wordt gevolgd dan in andere delen van het land. Het hangt er misschien vanaf of het plattelands- of stedelijke gemeenten zijn, gemeenten in het noorden of juist het zuiden van het land, agrarische of industriële gemeenten enzovoorts. Ik heb niet gevraagd of wij daarover meer zeggenschap kunnen krijgen, want daar moet je hier niet aan beginnen. Ik heb wel gevraagd of de Kamer kan worden geïnformeerd als op dat terrein opmerkelijke bewegingen worden waargenomen. Als dit niet zo is, moet er vooral geen aandacht aan worden geschonken. Op die vraag heb ik geen antwoord gekregen, maar op alle andere vragen wel. Daarvoor nogmaals dank.

*N

Mevrouw **Tan** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Ook de leden van mijn fractie vonden het heel aangenaam om zo met de minister te kunnen delibereren over dit wetsvoorstel. Ik heb inderdaad een casus in de dialoog ingebracht in de wetenschap dat de juridische omstandigheden daarvan niet een-op-een aansluiten op dit wetsvoorstel. Ik heb dit echter gedaan om een beeld neer te zetten van de realiteit van de verlening van een monumentenvergunning. De minister wees er terecht op dat hij met zijn standpunt over het klooster is ingegaan tegen het standpunt van het lokaal bestuur. Als sociaaldemocraten hadden wij vooral oog voor de belangenbehartigers en die kleine groepen die moesten optreden tegen maatschappelijk en ook financieel sterkere partijen. De facilitering door instituten als de RACM is dan belangrijk. Er moet oog zijn voor de toegang en de mogelijkheden van dergelijke groepen.

In de discussie naar aanleiding van het visiedocument over de modernisering van de monumentenzorg leek het of er een klein cultuurverschil is tussen het merendeel van de woordvoerders in deze Kamer en de minister, toen werd gesproken over de vraag hoe het verder zal gaan met de monumentenzorg als deze wordt geïncorporeerd in de Wabo. Mijn fractie zal het toejuichen als het mogelijk is om in een gecombineerde vergadering van de commissies voor VROM en voor OCW met beide bewindspersonen op een rustige manier van gedachten te wisselen over de vraag hoe wij die

cultuurverschillen kleiner kunnen maken. Ik acht dit heel goed mogelijk, met inbegrip van de reeds genoemde visie op de praktijk van salamitactieken die gebruikelijk zijn in de vastgoedwereld.

Ik ben heel content met de uitkomst van de nette procedure die de minister mede op verzoek van de heer Schouw aan ons zal voorleggen voor de behandeling van signalen en tips van burgers in de toekomst. Zij kunnen bij de RACM terecht met suggesties voor nieuwe monumenten en met nieuwe vondsten. Het is niet meer dan billijk dat een halt wordt toegeroepen aan mensen die kansloze projecten aandragen die eindeloze procedures vergen. De andere kant moet echter zeker ook bewaard blijven.

Ik ben ook zeer content met de toezegging voor een evaluatie waarin de Wabo-voorschriften worden meegenomen met de begrippen "kunnen" en "moeten" en de manier waarop de aan de omgevingsvergunning te verbinden voorschriften uit de Monumentenwet worden overgeheveld naar de Wabo, de invoeringswet en de AMvB. Het is belangrijk dat wordt geëvalueerd wat daarvan terecht is gekomen, hoe de gemeenten het doen, welke ontwikkelingen zich voordoen en welke positie de RACM inneemt met inbegrip van de financiering.

Ik ben het met andere sprekers eens dat in de modelverordening voor gemeentelijke monumentencommissies waarborgen moeten worden opgenomen opdat de onafhankelijkheid overeind kan blijven. Dit geldt met name voor de positie van raadsleden en ambtenaren.

Ik deel de opvatting van de woordvoerder van de ChristenUnie dat het jammer is dat er kennelijk geen technische mogelijkheid is om de 35% van de gemeenten die wellicht wat meer tijd nodig heeft, die ruimte ook te gunnen. Dat zij zo.

Het laatste punt is de motie die is ingediend door de fractie van de VVD. Mijn fractie zal deze in beraad nemen en ik zal volgende week nader uitsluitsel geven.

De heer **Dölle** (CDA): Op het gevaar af dat ik een beetje pietepeuterig ben, wil ik nog een opmerking maken. Mevrouw Tan vraagt om waarborgen in de modelverordening. Als zij echte waarborgen wil hebben, moeten die in de wet worden opgenomen. Ik benadruk dat de modelverordening de gemeenten niet bindt. Dat willen wij ook niet, maar het geeft wel een stimulans.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Ik bedoel dat via de modelverordening de nadruk wordt gelegd op een ordentelijke regeling van de onafhankelijkheid en dat die op die manier ook wordt gestimuleerd.

*N

Minister **Plasterk**: Mevrouw de voorzitter. Ik maak nog enkele algemene opmerking vooraf voordat ik inga op de specifieke punten die de leden in de tweede termijn hebben ingebracht.

Ik bevestig nogmaals dat ik het monumentenbelang zal borgen door betrokken te zijn bij de gehele procedure van de Wabo en de

algemene maatregel van bestuur Ruimte die invulling geeft aan de Wet ruimtelijke ordening. De voorstellen zullen te zijner tijd aan de Kamer worden voorgelegd. Ik herhaal dat ik mij volledig voor het belang van de monumenten zal inzetten in het traject op weg daar naartoe. De borging van de cultuurhistorie wordt vastgelegd in de Wet modernisering monumentenzorg, MoMo, en nergens anders. Het voorstel van wet zal de Kamer bereiken.

De heer Asscher sprak over een ongelukkige timing. Hij zei dat ik dit over mezelf heb afgeroepen door deze niet zo heel grote wijziging die met name is gericht op het terugdringen van de administratieve procedures, parallel te laten lopen met het indienen van dit voorstel. Ik heb dit echter niet ervaren als het indienen van een voorstel, omdat ik al heel lang in dit traject door gesprekken met het veld bezig ben om geleidelijk aan te komen tot de modernisering van de monumentenzorg. Er zijn bijvoorbeeld allerlei brainstormsessies geweest. Ik heb vanuit mijn perceptie gezegd: na dit alles gehoord te hebben, ga ik in deze richting denken. Ik heb het totaal niet geadresseerd aan de Kamers omdat het niet mijn bedoeling was om het te adresseren aan de Kamers, maar om het aan het veld in den brede voor te leggen met de vraag: kunnen wij hierover met elkaar in gesprek? Ik kan mij voorstellen dat vanuit de Kamer wordt gezegd dat er een half uur voor dit beraad is uitgetrokken waardoor het niet anders kan dan het betrekken bij alles wat met monumenten te maken heeft. Ik snap dat. Ik hoop evenwel dat u ook snapt dat het niet mijn bedoeling is om deze twee procedures aan elkaar te koppelen.

Ik dank de heer Asscher voor zijn complimenten. Ter adstructie van de zin waarin ik zei dat ik precies ben, zeg ik het volgende. Ik bedoelde daar niet mee dat ik niet reukelijk zou zijn. Ik probeer evenwel exact te zijn; in die zin bedoelde ik "precies". Ik ben zeker van mening dat het gebruik van potentiële monumenten een rol moet spelen bij het besluit over wat er met panden wordt gedaan. Ik heb daar wel bij aangetekend dat dat niet voor elk monument geldt. Van geval tot geval moet beoordeeld worden in welke mate dat een rol kan en mag spelen. Bij de Lijnbaan in Rotterdam is sprake van een andere situatie dan bij bijvoorbeeld de St. Bavo.

De heer Asscher heeft een motie ingediend om mij te ondersteunen. Ik had daarbij onmiddellijk dezelfde aarzeling die de geachte afgevaardigde van de CDA-fractie had. Ik kan niet anders dan de Kamer ontraden om mij op deze manier te ondersteunen. Het betreft een ondersteuning van een gesprek dat ik voer met collega De Jager. Ik zou het niet chic vinden om daarbij met een motie te wapperen waaruit blijkt dat de Eerste Kamer het met mij eens is. Ik vind dat ik dat gesprek aan moet gaan met collega De Jager; ik ontraad de Kamer om daarin positie te nemen. Wat de Kamer doet, moet zij zelf weten, maar ik kan niet anders dan het aannemen van de motie ontraden. De uitkomst van het gesprek zal ik aan de Kamers voorleggen. Overigens dank ik de heer Asscher voor de goede intenties.

De heer **Asscher** (VVD): Het gaat misschien verder dan een goede intentie. Het gaat er niet alleen om dat u met de staatssecretaris van Financiën gaat praten. Ik wil graag weten met welke inzet u met de staatssecretaris gaat praten.

Minister **Plasterk**: Ik denk toch dat dat valt onder het intern beraad dat ik met collega's voer. Ik kan niet verder gaan dan zeggen dat ik goed gehoord heb wat u vanuit het monumentenperspectief een optimaal resultaat vindt. Wat de Kamer doet, is aan haar, maar ik heb de positie van de regering hierin neergezet.

De heer Schouw noteerde een aantal punten waaronder een toezegging die ik deed over een duidelijk loket en een procedure. Ik teken daar wel het volgende bij aan. De heer De Boer vroeg om dat per 1 januari te doen. Ik gooi graag de zweep erover, maar dat zou betekenen dat het volgende week gebeurde. Het zou fijn zijn als de Kamer het mij gunde om dat per 1 maart te doen. Mij kan natuurlijk gezegd worden dat ik het meteen had moeten doen, maar laat dat dan een aspect van voortschrijdend inzicht zijn wat het gevolg is van de beraadslaging die wij vandaag hebben gedaan. Ik zeg dat graag toe per 1 maart aanstaande.

Ik heb toegezegd dat ik met de VNG het gesprek aanga over de modelverordening. Mijn inzet daarbij kan ik volledig aangeven; hier hebben wij het immers niet over de verhoudingen binnen de regering. Die inzet is om te doen wat de Kamer heeft gevraagd, namelijk de onafhankelijkheid waarborgen. Er zijn diverse manieren om daar vorm aan te geven. Er kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de criteria van artikel 28 Gemeentewet over het waarborgen van de onafhankelijkheid. Laat dat een onderdeel van het nader beraad zijn. De boodschap is in elk geval helder. Ook de CDA-fractie noemde een aantal criteria die daarbij een rol zouden moeten spelen.

Ik heb een toezegging gedaan over het evalueren van de kwaliteit van die commissies. De vraag over de BES-eilanden had ik inderdaad niet beantwoord. Daar zijn de eilandsverordeningen van kracht; die geven voldoende bescherming aan het eilandbestuur om objecten aan te wijzen. Die maken eigen monumentenlijsten en verordeningen. Op advies van het NRF, de RACM en de DCE is besloten dat die 8 mln. rijksgeuld die wij de komende vier jaar uitzetten, wordt besteed aan panden die door de eilanden zelf worden beschermd. Dat is een voorwaarde voor het verkrijgen van het geld. Wij hebben hen opgedragen om lijsten en verordeningen te maken en dat is door alle besturen daar aanvaard. Overigens is dit ook volledig afgestemd met het ministerie van BZK.

Ik heb een zekere achtergrond in het lokaal bestuur, maar misschien zo lang geleden dat het toen allemaal heel anders ging of dat ik het toen niet in de gaten had. Ik zal mijn medewerkers nog eens vragen om te kijken of er recente voorbeelden zijn van de genoemde salamitactiek. Ik constateer dat er niet wordt gevraagd om een onmiddellijke

maatregel of wetswijziging. Ik word er slechts op gewezen en bij dezen signaleer ik dat ook.

De heer **Slager** vraagt om een offensief monumentenbeleid. Ik heb goede hoop dat wanneer het wetsvoorstel voor de modernisering van het monumentenbeleid voorligt, de Kamer dat offensief zal vinden. Anders dan hoop kan ik op dit moment niet verwachten. Het is in elk geval mijn intentie om een modern en zeer actief monumentenbeleid in te voeren.

Hij signaleerde dat er nog een heleboel gemeentes zijn zonder verordening en zonder monumentencommissie. Naar mijn meest recente informatie zijn er maar zes gemeentes die geen verordening en dus geen commissie hebben. Daarvan hebben er vier ook geen monumenten, namelijk Lelystad, Almere en Dronten. De gemeente Tiel zou die ook niet hebben.

De heer **Slager** (SP): Er zijn 144 gemeenten die geen gemeentelijke monumenten hebben.

Minister **Plasterk**: Geen monumenten? Dat zou zomaar kunnen. Als gemeenten 20 jaar geleden zijn gebouwd, dan komt dat voor.

De heer **Slager** (SP): Volgens deze informatie zijn er 34 gemeenten die geen monumentenverordening hebben.

Minister **Plasterk**: Misschien is mijn informatie dan recenter. Ik zeg er twee dingen over. Ten eerste moeten wij constateren dat er een heleboel gemeenten zijn die wel een verordening hebben maar geen monument. Zij hebben de zaakjes helemaal op orde. Die gemeenten zijn 20 jaar geleden in de polder aangelegd, er is geen monument te zien, maar toch hebben zij een commissie en een verordening.

De heer **Slager** (SP): Dat is leuk, maar in de provincie Friesland hebben 27 van de 31 gemeenten geen gemeentelijke monumenten. Dat is toch wat anders dan de polder.

Minister **Plasterk**: Het kan gebeuren dat er gemeenten zijn zonder monument. Het zou altijd kunnen dat mijn informatie niet klopt en u andere getallen heeft. Ik stuur een brief waarin precies staat welke gemeenten op de dag van verzending nog geen monumentencommissie en verordening hebben. Nogmaals, naar mijn informatie zijn dat er op dit moment slechts zes en zijn er in vier daarvan geen monumenten.

De heer **Dölle** (CDA): Ik geef in de richting van de heer Slager aan dat gemeenten die geen gemeentelijke monumenten hebben daar vrij in zijn. Het is niet zo dat zij ergens niet aan voldoen.

De heer **Slager** (SP): Er wordt gezegd dat wij vertrouwen moeten hebben in het lokaal bestuur en dat het allemaal goed komt met die monumenten. Ik stel daartegenover dat er nog veel gemeenten zijn die in elk geval geen eigen gemeentelijke monumenten hebben.

De heer **Dölle** (CDA): Daaruit leidt u af dat de zorgzaamheid die in dit wetsvoorstel wordt verondersteld dan ook wel wat minder zal zijn.

Minister **Plasterk**: Voorzitter. Diverse leden hebben gevraagd om beraad van beide commissies van de Kamer met de betrokken ministers. Dat is aan de Kamer. Als zij mij uitnodigt, zal ik met smaak aan het debat deelnemen. Ik kan mij voorstellen dat er nog even overleg is over het ideale moment daarvoor. Naarmate dat volgt op het moment dat er enig intern beraad is geweest over de modernisering van de monumentenzorg, kunnen wij een meer geïnformeerd gesprek voeren.

De heer Dölle toonde zich er enigszins verbaasd over dat ik als sociaaldemocraat zo'n warm hart voor het erfgoed heb. Ik ga nu niet uitbundig uiteenzetten waarom dat onder sociaaldemocraten geen verbazing behoeft te wekken. Het viel mij op dat hij met de term "verstandig patriottisme" hetzelfde zegt als de term die ik wel eens heb gebruikt: beschaafd nationalisme. De term "beschaafd nationalisme" is in mijn herinnering voor het eerst opgeworpen door Kees Schuyt in een gesprek dat ik met hem en enkele anderen had. Hij vond dat nationalisme betekent dat je als land trots bent op wat je hebt, maar dat beschaafd nationalisme inhoudt dat je daarmee niet wil zeggen dat je superieur bent aan een ander land, waar men net zo goed trots kan zijn op wat men daar heeft. Dus of men het nu "verstandig patriottisme" of "beschaafd nationalisme" noemt, ik ben in elk geval blij dat wij elkaar op dit punt vinden. Overigens is men hierover ook ter linkerzijde positief, dus misschien wordt dit breder gedragen dan de heer Dölle aanvankelijk dacht.

De heer Dölle maakte terecht het punt dat ik in eerste termijn na enig nadenken al maakte, namelijk dat de inwerkingtreding van de wet niet meer kan veranderen. De datum staat in de wet, dus het is niet anders.

Over het feit dat er, anders dan ik in de memorie van antwoord heb gezegd, wel gedelegeerd kan worden, zei de heer Dölle licht ironisch: dan geloof ik dat ook. Ik meen dat ik in eerste termijn al excuus gemaakt had voor het feit dat het in de schriftelijke rapportage onjuist stond. Om te voorkomen dat ik een en ander nog een keer moet corrigeren, zal ik nog preciezer zijn: burgemeester en wethouders kunnen alleen delegeren aan een bestuurscommissie of aan een deelgemeente, dus bijvoorbeeld niet aan een monumentencommissie. Dit is opgenomen in artikel 165, lid 1 van de Gemeentewet.

Ik zal de Kamer inlichten als er redenen zijn om beweging te veronderstellen in de mate waarin men in de diverse gemeenten de zorg voor de monumenten serieus neemt.

Ik besluit mijn termijn met het uitspreken van de hoop dat ik de Kamer ervan heb kunnen overtuigen, onder meer door middel van de door mij gedane toezeggingen, dat wij met deze wet verder kunnen. Wel wil ik nog benadrukken dat hetgeen wij hiermee beogen -- het verminderen van de regeldruk en het wegnemen van de

dubbeling -- ook door leden van de Eerste en Tweede Kamer hogelijk gewaardeerd wordt. Anders zou ik hier niet vechten als een leeuw om de Kamer te overtuigen van de wijsheid van dit voorstel. Wij moeten echt proberen dubbelingen te verwijderen, uiteraard op een verantwoorde manier. Ik hoop dat wij dat op deze manier kunnen doen.

De heer **Dölle** (CDA): Ik wil nog een opmerking maken over de delegatie. Mijn opmerking ter zake was overigens niet ironisch bedoeld.

Minister **Plasterk**: Misschien wel een beetje, maar dat is niet erg.

De heer **Dölle** (CDA): Nee. In de schriftelijke voorbereiding werd de delegatie ontkend. Gezegd werd dat het in de medebewindvorderende wet niet is toegestaan. Later werd gezegd dat het wel mag, maar dat het alleen aan het dagelijks bestuur van een deelgemeente mag worden gedelegeerd. Ik meen echter dat artikel 165, lid 1 ook spreekt over de bestuurscommissie. Mijn vraag is of de minister daar nog eens naar wil kijken.

Minister **Plasterk**: Ik meen gezegd te hebben dat artikel 165, lid 1 spreekt over bestuurscommissie en deelgemeente. Als de heer Dölle op dit punt dezelfde perceptie heeft, dan zijn wij het eens.

De heer **Dölle** (CDA): Mijn perceptie kan er behoorlijk naast zitten, maar mijn perceptie is dat er ook gedelegeerd kan worden aan andere bestuurscommissies dan aan dagelijkse besturen van deelgemeenten.

Minister **Plasterk**: Dat is juist. Ik sprak over "bestuurscommissies of deelgemeenten". Beide zijn dus mogelijk.

De heer **Dölle** (CDA): Dit betekent dus -- dat was de achtergrond van mijn vraag -- dat er door het college van burgemeester en wethouders ook gedelegeerd kan worden aan bijvoorbeeld een bestuurscommissie, waardoor de gemeenteraad als het ware is uitgeschakeld of op afstand is gezet. Dat is wel van belang, want daarmee wordt de beoordeling van de monumentenverordening wel heel sterk verzelfstandigd. Mijn vraag is of de minister daar nog eens naar wil kijken.

Minister **Plasterk**: Dat zeg ik toe. Maar volgens mij gaat het nu niet om een verschil van inzicht over wat wenselijk is, maar om een poging om te interpreteren wat er in artikel 165, lid 1 van de Gemeentewet staat. Ik wil de Kamer daar met alle plezier een brief over sturen, maar volgens mij zijn wij het erover eens dat ook de delegatie aan een bestuurscommissie door de wet mogelijk wordt gemaakt.

De heer **Dölle** (CDA): Mijn punt is dat wij er niet over hebben kunnen debatteren of dat wenselijk was, omdat wij ervan uitgingen dat dit niet mogelijk was, op basis van de schriftelijke voorbereidingen. Nu blijkt dat het wel kan, zouden wij dus nog een

debatje kunnen voeren over de vraag of het wenselijk is dat er gedelegeerd kan worden aan een bestuurscommissie, bijvoorbeeld een monumentencommissie of een andere club.

Minister **Plasterk**: Ik wil daar met alle plezier nog een keer naar kijken en de Kamer schriftelijk laten weten wat dit heeft opgeleverd.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik dank de minister voor zijn reactie in tweede termijn.

Ik stel vast dat van de kant van de fractie van de ChristenUnie om stemming wordt gevraagd. Dit betekent dat er volgende week over het wetsvoorstel zal worden gestemd, evenals over de ingediende motie.

**

De vergadering wordt van 19.26 uur tot 19.35 uur geschorst.

*B

!Burgerluchthavens en militaire luchthavens!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet luchtvaart inzake vernieuwing van de regelgeving voor burgerluchthavens en militaire luchthavens en de decentralisatie van bevoegdheden voor burgerluchthavens naar het provinciaal bestuur (Regelgeving burgerluchthavens en militaire luchthavens) (30452).

(Zie vergadering van 8 december 2008.)

De **voorzitter**: Door mij zijn schriftelijke antwoorden ontvangen van de minister van Verkeer en Waterstaat op vragen, gesteld in eerste termijn.

Deze antwoorden zullen worden opgenomen in een bijvoegsel bij de Handelingen van deze vergadering.

**

(Het bijvoegsel is opgenomen aan het eind van deze editie.)<2>

De beraadslaging wordt hervat.

*N

De heer **Hofstra** (VVD): Voorzitter. Wij hebben gisteravond veel vooruit gepraat over een nota die er nog niet is. Die nota werd aanvankelijk de luchthavennota genoemd, maar men noemt hem nu de luchtvaartnota. De VVD-fractie heeft behalve enkele algemene punten ook een tiental concrete punten aan de orde gesteld. Het doet ons deugd dat de vragen over deze tien punten grotendeels door de minister zijn beantwoord. Helaas heeft de minister de vragen niet in alle opzichten op de door ons gewenste wijze beantwoord. Ik noem in dit verband twee punten kort. De minister, en naar ik

hoop ook de staatssecretaris, weten dat de vliegtaks een onding is. De minister hoeft hierover niets te zeggen, maar toch noem ik dit nog even. Het andere punt heb ik gisteravond als enige woordvoerder ook al genoemd, of in ieder geval als een van de weinige woordvoerders. Ik heb in mijn eerste termijn namelijk een pleidooi gehouden voor het bevorderen van de luchtvaart, niet alleen op Schiphol, maar ook op de regionale velden. Ik heb daarbij voorbeelden in het buitenland genoemd. Ik vind het jammer dat ik geen geluid van herkenning van de minister heb gehoord. Wellicht kan hij hieraan vanavond nog één zin wijden. Zo niet, dan kunnen wij hierover mijns inziens bij de behandeling van de nota uitvoering spreken.

Gisteravond zijn twee belangrijke dingen naar voren gekomen. In de eerste plaats is er een aantal velden waarvan wij dachten dat wij ze zouden decentraliseren en naar de provincies zouden brengen. Het is nu duidelijk dat wij deze velden voor het Rijk behouden. De minister sprak in dit verband vaak over "de lange lijst-Hofstra". Ik noem ze nog één keer op. Het gaat om Groningen, Lelystad, Twente, Rotterdam, Eindhoven en Maastricht. Dit is geen lange lijst, want er staan maar zes velden op; niet één meer of minder. Dit zijn de vliegvelden waarover de regering zegt: laten wij deze velden de status van nationaal vliegveld laten behouden, of laten wij ze deze status geven voor zover zij die nog niet hebben. Mijn fractie stemt daarmee in.

Vervolgens zei de minister echter dat het hierbij slechts gaat om bevoegd gezag. Ik vond dat hij daarmee de betekenis van "nationaal" onnodig minimaliseerde. Een nationale status betekent dat de regering, dus de rijksoverheid, bepaalt wat status en functie is, hoe de luchtverkeersleiding eruitziet, hoe de inrichting van de velden is en hoe de exploitatie loopt. De laatste die kan zeggen dat de minister hieraan niets betaalt, is de rijksoverheid. Ik trek hierbij een vergelijking met zoiets simpels als een snelweg, iets wat ieder van ons kent. Een rijksweg bestraten wij in Nederland niet met klinkers en wij maken hem ook niet slechts drie meter breed. Voor rijkswegen hebben wij namelijk normen. Hetzelfde geldt voor vliegvelden. Als wij deze velden nationale velden noemen, horen daar normen bij. Ik herhaal dat de A320 en de B747 ook bij slecht weer en volle belading, en zowel de ene als de andere kant op, van deze velden gebruik moeten kunnen maken. Dit zijn veelgebruikte toestellen. Ik doel niet op de A380, die ik de minister even hoorde noemen. Ik hoop niet dat hij dat toestel noemde in een reactie op wat ik heb gezegd. De 320 is een heel fatsoenlijk vliegtuig.

De tweede belangrijke zaak die gisteravond naar boven kwam, was uiteraard het amendement van de heer Haverkamp, mijn ex-collega van de overkant. Het amendement gaat over de uitschakeling van de bestuursrechter. Ik heb begrepen dat de bestuursrechter alleen wordt uitgeschakeld als er een luchthavensysteem is gedefinieerd. Ik denk dat op dit moment zelfs het begrip luchthavensysteem nog niet is gedefinieerd. Zeker is nog niet bepaald dat veld X en veld Y

hierbij horen. Ik heb de minister gisteren duidelijk horen zeggen: als u het bezwaarlijk vindt dat de procedure zo is, zeg ik u toe dat ik dit onderdeel van de wet pas in werking laat treden als de nota er is en als daarover eerst met de Tweede Kamer en daarna met de Eerste Kamer is gesproken. Ik heb toen gevraagd of de minister dat even kon opschrijven. Ik zag de brief om 6.45 uur; het leek wel of de brief uit het buitenland kwam, wat misschien ook wel zo was. Mijns inziens is dit onderwerp duidelijk in de brief verwoord. Er worden artikelen genoemd en onderdelen. Ik heb het niet per artikel gecontroleerd, maar ik geloof de minister.

Dit betekent dat de VVD-fractie dit wetsvoorstel inclusief de toezegging van de minister kan steunen. Wij steunen het voorstel vooral, omdat wij hopen dat het leidt tot minder stroperigheid. Daarvan heeft de minister gisteravond ettelijke voorbeelden gegeven die mij zeer aanspraken. Die zaken zouden wij niet moeten willen in ons land. Wij zien de nota over de luchtvaart en het debat naar aanleiding daarvan met belangstelling tegemoet. Het zou prettig zijn als de minister alvast kan aankondigen dat wij de velden beter kunnen ontwikkelen.

Ik ben gisteren begonnen met de lege kaderwet. Ik heb gesproken over doosjes waarin niets of alleen een inhoudsopgave blijkt te zitten als je ze openmaakt. Ik vind nog steeds dat die doosjes leeg zijn, hoewel ik eerlijkheidshalve moet zeggen dat één doosje een beetje gevuld was. De andere doosjes waren echter leeg. Ik heb gesuggereerd om daarover als Kamer een uitspraak te doen. Onze fractie wil dat echter graag aanhouden tot wij een meer algemeen debat houden over de kwaliteit van wetgeving. Niet alleen het departement van Verkeer en Waterstaat werkt met lege kaderwetten, maar andere departementen hebben hiervan ook last. Het is wellicht goed om van deze lege kastjes en doosjes af te raken.

*N

De heer **Vliegenthart** (SP): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn beantwoording van gisteravond. Ik dank hem ook voor de brief die hij ons vandaag heeft gestuurd.

Ik begin mijn bijdrage in de tweede termijn met het in herinnering roepen van de afsluitende opmerking die de heer Hillen gisteravond maakte. Hij zei dat hij de SP graag binnenkort in de regering wil zien. Dat is fijn, want wij willen dat ook. Misschien kunnen wij het vanavond ook over andere punten met elkaar eens worden. Wie weet. Ik ga mijn best daarvoor doen.

In het debat en de brief is een aantal dingen helder geworden. Een aantal andere zaken is volgens mijn fractie in nevelen gehuld. Dit vindt overigens niet alleen mijn fractie, maar ook de burgemeester van Veghel, die hierover vanmiddag nog een brief liet uitgaan. Ik noem drie punten.

Het eerste gaat over de terugvaloptie. Die is door de minister in werking gezet. Hij geeft echter aan dat hij niet weet hoe de Raad van State hierop zal reageren als deze optie wordt ingevoerd. Hij

heeft hierover dus ook nog geen advies ingewonnen. Mijn fractie verbaast zich hierover. Er wordt een terugvaloptie in werking gesteld terwijl de minister zich er niet van heeft vergewist of dit juridisch mogelijk is. Hij laat het er dus in de Eerste Kamer op aankomen. Is dit vooruitzien? Is dit regeren? Mijn fractie is ook benieuwd naar de betekenis van het woordje "vooralsnog" in de brief van de minister. De minister stelt in zijn brief: "Deze terugvaloptie bevat in mijn optiek dus kwetsbare elementen, doordat de procedure voor verlenging 'vooralsnog' niet is vastgelegd in de WRO." Wat bedoelt de minister precies met het woordje "vooralsnog"?

Het tweede punt waarover ik nog vragen heb, gaat over de motie-Haverkamp en de manier waarop de minister in zijn brief vragen hierover beantwoordt. De minister wil graag met de Eerste Kamer in debat. Dat is mooi, maar wat houdt dat debat in? Als wij naar aanleiding van het verschijnen van de luchthavennota -- of hoe die ook maar gaat heten -- concluderen dat wij bepaalde luchthavens niet in het systeem met Schiphol willen opnemen, zal de minister de Kamer daarin dan volgen? Ik vraag hem om deze vraag met "ja" of "nee" te beantwoorden. Voor onze fractie hangt daarvan veel af. Hoe gaat dit verder in zijn werk? In zijn brief van 25 november schrijft de minister dat hij ook graag nog met de Kamer in debat wil over het besluit. Is er sprake van een drietrapsraket? Wat betekent dit voor de juridische onderbouwing van dit wetsvoorstel? Eerst is er de overgangsregeling, dan debatteren wij over het besluit, daarna over de nota. Is er daarbij elke keer sprake van een beslismoment? Voor mijn fractie is deze afweging van cruciaal belang.

Het derde punt gaat over de redenering over het Verdrag van Aarhus. Deze redenering vind ik onduidelijk. Ik citeer uit de brief van de minister: "Ik ben er namelijk van overtuigd dat met de toegang tot de civiele rechter wordt voldaan aan de eisen die het Verdrag van Aarhus stelt, ook gelet op het aantal en de aard van landen die partij zijn bij dit verdrag." En dan komt de zin: "Bovendien ga ik ervan uit dat de civiele rechter de rechtmatigheid van niet-appellabele luchthavenbesluiten op zijn merites zal beoordelen." Dit klinkt fraai, maar betekent dit nu concreet dat de civiele rechter een herzieningsprocedure kan starten? En als de civiele rechter ongeveer hetzelfde kan doen als de bestuursrechter, waarom wordt in dit wetsvoorstel de gang naar de bestuursrechter in sommige gevallen er nu uitgehaald? Dan wordt het immers niet minder glad gestreken, dan worden alleen de wegen veranderd. Dat heeft niets te maken met het vermijden van stropigheid.

Al met al vindt mijn partij op dit moment de tijd niet rijp om tot een afrondend oordeel over deze wet te komen. Voor deze Kamer geldt dat zij als sluitstuk van het wetgevingsproces in ieder geval de consequenties helder in kaart moet kunnen brengen. Dit is nu nog niet het geval, maar wij wachten het antwoord van de minister vol vertrouwen af. Wie weet kan hij ons daar op andere gedachten brengen, en ik hoop dat de heer Hillen het daar ook mee eens is.

De heer **Hillen** (CDA): Professor Hillen moet nu een tentamencijfer geven: de heer Vliegenthart gaat vooruit, maar hij is toch nog niet goed genoeg. Hij heeft namelijk gezegd dat de Raad van State nog niet duidelijk is geweest over het uitstellen van de inwerkingtreding van de wet en dat de minister daarover advies had moeten vragen. De Raad van State bestaat evenwel uit twee onderdelen: de rechter en het adviesorgaan. Als de heer Vliegenthart wil gaan regeren, dan moet hij dat verschil wel leren.

De heer **Vliegenthart** (SP): Dan heb ik vandaag weer wat opgestoken! Ik dank de heer Hillen daarvoor. De SP gaat vooruit, met dank aan de heer Hillen. Wie weet komen wij nog ooit samen in de regering, dan kunnen wij dit in elk geval erbij betrekken, maar het CDA zal dan toch op een aantal punten van mening moeten veranderen.

*N

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Voorzitter. Wij danken de minister voor de brief die hij ons heeft doen toekomen, maar deze brief geeft nog geen volstreekte helderheid. Wij hebben gisteren uitvoerig gesproken over de juridische risico's die gelopen worden bij een verlenging van de structuurvisie of het structuurschema, de naam wisselt af en toe. De minister heeft steeds gezegd dat hij er niet veel over kan zeggen, omdat hij dan misschien mensen op gedachten zou brengen. Wij begrijpen dat dit zo kan zijn. Het maakt het echter voor ons erg lastig om in den blinde ervan uit te moeten gaan dat de juridische kwetsbaarheid zich voor zal doen, terwijl wij niet weten waar deze uit bestaat. Misschien kan de minister ons in ieder geval wat helderheid geven over welke lopende aanwijzingsprocedures juridisch kwetsbaar kunnen zijn.

Dit geldt ook voor de onduidelijkheid over de mening van de minister over de nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening. Die wet voorziet niet in een aantal dingen. De minister zegt bijvoorbeeld: "Aan het huidige SBL ligt dan ook geen PlanMER ten grondslag, omdat bij de vorige verlenging deze verplichting niet bestond." Hij gaat vervolgens verder met de opmerking dat hij ook geen zekerheid heeft over hoe de Raad van State, indien daartoe verzocht wordt, zal oordelen over de vraag of bij de verlenging van de structuurvisie voldoende rekening is gehouden met de regelgeving voor de MER-plicht of de luchtkwaliteit. Mijn fractie vraagt zich af of de minister de MER-plicht wenselijk vindt, ook al was deze onder het huidige SBL niet verplicht. Of vindt hij het juist een tegenvaller als deze verplichting er komt?

Dan de kwestie van de uitsluiting van beroep tot na de gedachtewisseling over de Luchthavennota. Ik vind een gedachtewisseling prachtig, maar welke consequenties heeft dit? Deze vraag is overigens ook al door de heer Vliegenthart gesteld. Als de minister bijvoorbeeld met een luchthavensysteem Schiphol komt -- en daar zit ook een aantal luchthavens in dat wat de Kamer betreft geen onderdeel van het luchthavensysteem uit moet maken -- heeft dit dan ook gevolgen voor de

positie van die luchthavens? Of wordt dan gezegd dat wij de gedachtewisseling hebben gehad en dat tot op dat moment de verandering van de beroepsmogelijkheid buiten haken was geplaatst, maar dat op het moment dat de gedachtewisseling heeft plaatsgevonden, ongeacht de uitkomst, de haken er weer van afgaan, zodat vervolgens de situatie ontstaat zoals die tot nu toe voorlag.

Voorts kom ik op het Verdrag van Aarhus. Het verbaast ons dat de civiele rechter nu opeens voldoende wordt gevonden om toegang te hebben tot een herzieningsprocedure zoals in het Verdrag van Aarhus vereist is. Betekent dit dat een civiele rechter ook een besluit kan herzien? Als dat zo is, waarom hebben wij dan überhaupt nog het instituut bestuursrechter? Of is er toch een verschil tussen de gang naar de civiele rechter en naar de bestuursrechter? Waar bestaat dat verschil dan uit?

Ik stel het buitengewoon op prijs als de antwoorden gewoon "to the point" kunnen zijn. Ik hoef er niet hele verhalen omheen. Een "ja" of een "nee" volstaat.

*N

De heer **Schouw** (D66): Mevrouw de voorzitter. Ik dank de minister voor zijn beantwoording en zijn brief. Ik stel twee zaken aan de orde. Het eerste valt onder het kopje "Eerst het beleid, dan de regels".

Het debat van gisteren heeft heel helder gemaakt dat wij te maken hebben met een majeure beleidswijziging. Wat eerst decentraal zou zijn, wordt nu gecentraliseerd. Dat verklaart de omkering van het standpunt van de fractie van de VVD. Binnen 12 uur is die fractie 180 graden gedraaid. De heer Hofstra gaf aan dat hij tot het inzicht is gekomen dat het hier gaat om de centralisatie van luchthavens in Nederland. Dat is een fijn signaal voor de VVD, maar ik kan mij voorstellen dat andere politieke fracties, omdat dit nu zo duidelijk wordt, daar iets anders over zijn gaan denken.

Er komt ook één luchthavensysteem. Zoveel is wel duidelijk, horende de eerste termijn van de minister. Dat roept echter wel een aantal vragen op. Hoe verhoudt de economische winst zich met de ecologie? Hoe is de balans daartussen? Ik heb geen idee. Wat vindt de Europese Commissie daarvan? Wij kunnen urenlang praten met het meel in de mond, maar wij hebben geen idee hoe het daarmee staat. Wat vindt de samenleving ervan? Wat vindt het parlement ervan? Ik kom nu even op voor de Tweede Kamer, want ik neem het de minister een beetje kwalijk dat hij suggereerde dat wat dit betreft sprake zou zijn van een formaliteit, in die zin dat de Tweede Kamer dit als het ware bij hamerslag zou accorderen. De minister komt in februari met een nota. De samenleving heeft daar iets over te zeggen, het parlement ook, evenals de politieke partijen die daarachter zitten. Dat gaat niet over één nacht ijs.

Gisteren was er een debat in provinciale staten van Zuid-Holland over hun luchtvaartbeleid. In dat debat had de provincie het over: "No way! Onze luchthaven Rotterdam gaat niet in zo'n

luchtvaartsysteem, want wij willen onze luchthaven bewaren voor zakenvluchten en niet voor de overflow van Schiphol, niet voor de Martinairs en de Transavia's." Dat wil de minister wel, want dat heeft hij gisteren uitgelegd. De provincie wil dat dus niet. Dat soort discussies krijgen wij dus nog. In deze wet wordt daarop vooruitgelopen. Er wordt vooruitgelopen op de Luchtvaartnota. Ik wijs in dat verband ook op artikel 8.41, de leden 2 en 3, waarin heel duidelijk staat dat het Rijk bij AMvB de nationale betekenis van regionale luchthavens kan opleggen, ook als de provincies dat niet willen. De deur wordt dus opengezet voor iets waarvan ik niet weet of wij dat wel willen. Wij weten dat ook niet, omdat wij daarvoor diverse aspecten moeten afwegen. Wij moeten dus zorgvuldig met elkaar spreken als sprake is van een majeure beleidswijziging.

Dan de beroepsmogelijkheid bij de Raad van State. Dat is allemaal het gevolg van het amendement van de heer Haverkamp. In de richting van de heer Hillen zeg ik dat de D66-fractie in de Tweede Kamer dat amendement niet heeft gesteund. Dat heeft hij gisteren wel gesuggereerd, maar dat is niet waar. Het amendement is niet een pluisje, maar een cruciale omkering van een wetsvoorstel. In plaats van decentraal, is het centraal geworden, met een inperking van de rechtsbescherming.

De heer **Hillen** (CDA): Ik begrijp dat wel. Met alle respect, de D66-fractie heeft tegen het amendement gestemd, in ieder geval niet ervoor gestemd. Alles afwegende heeft zij uiteindelijk voor het wetsvoorstel gestemd, inclusief het amendement.

De heer **Schouw** (D66): Ik breng even in herinnering dat dit al een tijdje terug is. Intussen is er het een en ander gebeurd. De heer Hillen is een kundig man. Hij weet heel veel, heeft een grote dossierkennis en weet net zo goed als ik dat er in de tussentijd wel wat gebeurd is. Ik noem de Alderstafel, Lelystad en Eindhoven; allemaal nieuwe feiten die destijds niet bekend waren.

Ten aanzien van de beperking van de beroepsmogelijkheid bij de Raad van State, het amendement-Haverkamp, zegt de minister dat hij haar buiten werking wil stellen. Dat is genereus; fantastisch. Ik breng echter in herinnering dat het principe gewoon blijft bestaan. Volgens het principe van het amendement-Haverkamp worden luchthavens die het etiket "nationale betekenis" krijgen, gelijkgeschakeld met Schiphol waarmee ze samen een luchthavensysteem vormen. Een en ander is in het amendement netjes toegelicht in drie heel heldere zinnnetjes. Je kunt zeggen dat je dit even aanhoudt, maar daarmee blijft het principe bestaan. Wij moeten elkaar niet voor het lapje houden. Een en ander betekent gewoon uitstel van executie. Het is fijn dat de minister zegt dat hij de Luchtvaartnota ook met de Eerste Kamer gaat bespreken. Hij weet echter net zo goed als ik dat deze Kamer nul mogelijkheden heeft om op dat punt iets van het kabinet of van een minister af te dwingen. Deze Kamer heeft daartoe niet de

instrumenten. Wij gaan alleen over wetgeving. Wij kunnen hier voor of tegen zijn of wetgeving aanhouden. Verder kunnen wij van alles en nog wat bespreken tot wij een ons wegen, maar wij kunnen hieraan geen grote bevoegdheden ontleenen.

Dat waren mijn twee belangrijkste punten. Ik wil mij aansluiten bij de opmerkingen van mevrouw Linthorst ten aanzien van de brief. Dat bespaart immers weer een hoop tijd.

De heer **Hillen** (CDA): De heer Schouw krijgt op bijna alle punten zijn zin. Hij heeft heel lang moeten formuleren om uit te leggen waarom hij toch niet akkoord gaat. Naar blijkt, komt dit door het feit dat hij zijn fractie aan de overkant niet helemaal vertrouwt en denkt dat hij in deze Kamer het werk zal moeten doen. Vervolgens zegt hij dat hij geen onderdelen uit het wetsvoorstel kan halen. Dat is niet waar. Als de meerderheid van deze Kamer iets vindt, dan is dat een duidelijk signaal aan de minister. Ik zou dan ook tegen de heer Schouw willen zeggen: tel uw zegeningen. U hebt gisteren veel bereikt dankzij een overtuigende, inhoudelijke en intelligente argumentatie. Wij hebben ademloos geluisterd. Pak uw winst en accepteer hem.

De heer **Schouw** (D66): Misschien denkt de heer Hillen dat de retoriek van de Tweede Kamer ook werkt in deze Kamer, maar daarin moet ik hem teleurstellen. Ik zie voorsnog geen zegeningen. Ik geef de minister graag nog de ruimte in tweede termijn om iets te vinden. Daarna zal onze fractie tot een definitieve oordeelsvorming komen. Ik vertrouw onze Tweede Kamerfractie ten zeerste.

Ik heb zo-even stilgestaan bij een aantal feitelijke veranderingen tussen 2008 en 2006. De vertegenwoordiger van de CDA-fractie negeert deze volledig. Dat is zijn verantwoordelijkheid en zijn keuze. Ik wijs hem er echter op dat de Eerste Kamer iets anders functioneert en argumenteert dan de Tweede Kamer. Het zou voor zijn imago buitengewoon goed zijn als hij ook eens open zou staan voor inhoudelijke argumentatie.

*N

De heer **Van den Berg** (SGP): Voorzitter. Het zal wel nooit gebeuren dat ik als adviseur mag optreden als er een coalitie tot stand komt tussen het CDA en de SP. Mocht dat wel het geval zijn, dan zal ik altijd adviseren om de heer Vliegthart niet samen met de heer Hillen in één kabinet te zetten; dat gaat niet.

Ik wil de minister bedanken voor de antwoorden die hij, voor zover het militaire luchthavens betreft, mede namens de staatssecretaris heeft gegeven. Het aantal Nederlanders dat gebruikmaakt van de lucht en vliegt, is sterk toegenomen. Het gebruik van Schiphol is toegenomen, maar ook het gebruik van regionale luchthavens. Er is sprake van een groei van meer dan 120% in minder dan tien jaar tijd. Dat is de praktijk van nu en daar moet je ook wat mee doen. Dit geldt niet alleen voor langeafstandsvluchten. Er wordt ook heel veel

gebruikgemaakt van luchtvaartverkeer in de vorm van luchtvaartvracht. De wegen zitten vol in Nederland en er zijn ondernemers die dankbaar gebruik maken van het alternatief. Dit is een ontwikkeling waarmee de politiek rekening dient te houden.

Zo'n nieuwe maatschappelijke ontwikkeling vraagt om aanpassingen. Het gaat hierbij om ruimtelijke problemen, om geluidshinder en om de vraag waar het bestuur ligt. Gisteren hebben wij hierover nadrukkelijk gesproken. Dat betekent ook dat het voorliggende wetsvoorstel een aanzet is om tot een regeling te komen, zij het dat wij het jammer vinden dat wij tot nu toe geen discussie hebben kunnen voeren over een totaalbeleid in Nederland aan de hand van een goede Luchtvaartnota. De minister heeft gezegd dat deze Kamer hiertoe uitgebreid de gelegenheid krijgt. Wij kunnen dan alle voors en tegens wegen en vervolgens wat stappen verder komen.

Ons gaat het om een stuk rechtsbescherming. Wij hebben sterk ingezet op rechtsbescherming van de burger. Wij vinden dat deze met dit voorstel, met name ten aanzien van regionale luchthavens van nationale betekenis, niet goed geborgd is. Op dit punt gaan wij erop achteruit. De minister heeft geluisterd en wij hebben een brief ontvangen. De minister geeft nadrukkelijk aan dat hij stopt met de inwerkingtreding van dit onderdeel, zolang wij nog niet hebben kunnen discussiëren over de Luchtvaartnota. Je kunt je dan wel afvragen wat je juridische mogelijkheden zijn om een en ander straks af te dwingen, maar er is ook nog zoiets als een stukje vertrouwen in elkaar. Wij hopen dat dit een serieuze optie van de minister is en dat wij tot een goede discussie kunnen komen.

Dan ligt er nog het Verdrag van Aarhus. De minister zegt dat de civiele rechter hierin een belangrijke taak heeft. Stel dat zich tussentijds een aanvraag voordoet voor een luchthaven. Dan hebben wij dat verdrag en is het vervolgens de vraag of de civiele rechter wel de juiste instantie is. Zou de minister bereid zijn om in zo'n geval, nu wij nog niet tot een volledige afronding van de discussie zijn gekomen, een advies van de Raad van State te vragen? Dan heb je toch een belangrijke weging. Ik hoop dat de minister hierop positief zal ingaan. Dat verandert de situatie mijns inziens. Dan worden er immers niet alleen juristen geraadpleegd, maar hebben wij ook het advies van de Raad van State.

*N

De heer **Hillen** (CDA): Voorzitter, ik heb geen behoefte aan een tweede termijn.

*N

De heer **Koffeman** (PvdD): Voorzitter. Ik bedank de minister voor zijn antwoorden in eerste termijn, die ons overigens pas op het aller- allerlaatste moment bereikten. De antwoorden waren beloofd voor 13.30 uur, maar het werd 18.45 uur. Dat is, in

het licht van de voorbereiding van dit debat, aan de late kant.

Deze last call van de minister heeft helaas niet de helderheid gegeven waar wij gisteravond om hebben gevraagd. Voor zover er al helderheid wordt gegeven, is dat wat mij betreft een teleurstellende helderheid. Duidelijk is dat onze vrees dat het amendement-Haverkamp de gang naar de bestuursrechter onmogelijk kan maken wel degelijk is bewaarheid. Dat de minister daar een paar maanden van af wil zien, doet niets af aan de ernstige consequenties voor de rechtszekerheid van burgers en belangenbehartigers.

Mijn volgende punt is de verlenging van structuurvisies onder de nieuwe Wro. De minister zei gisteren dat gebruikmaking van deze optie slecht zou zijn voor het milieu, ook volgens de minister van VROM. Deze laatste is hier overigens vanavond niet aanwezig, net zo min als zij dat gisteravond was. Dat duidt niet op een groot gevoel van urgentie of grote zorgen van die zijde. Ook in de brief is er weinig tot niets van terug te vinden. Een mogelijke MER-plicht en eisen aan de luchtkwaliteit zijn geen zorg voor het milieu of voor de minister van VROM, maar hooguit voor wie inzet op ongebreidelde groei van het luchtverkeer.

Ten aanzien van Aarhus spreekt de minister over "vooralsnog geen uitsluiting van beroep op de bestuursrechter" in geval van samenwerking met Schiphol. Dit is niet de manier waarop wetten zouden moeten worden goedgekeurd. Het deugt of het deugt niet, maar het is geen kwestie van "de komende twee maanden hoeft u nergens bang voor te zijn". Een debat rond de Luchthavennota, die in februari verschijnt, is de verkeerde volgorde wanneer wij nu de RBML zouden moeten accorderen. Er is sprake van een majeure beleidswijziging, zoals collega Schouw aangaf. Deze wijziging mag er in een Kamer die bekend staat om haar reflectie niet even snel voor Kerstmis doorgefrommeld worden. Eerst de beleidsvisie dan pas de RBML en niet andersom, wat mijn fractie betreft.

De minister wees gisteren veelvuldig op de opstelling van de Tweede Kamer over dit wetsvoorstel en zei dat een aantal fracties in dit huis om die reden ook gewoon voor het wetsvoorstel zouden moeten stemmen. Dat lijkt mij een bewijs uit het ongerijmde. De omkering van het wetsvoorstel heeft de Tweede Kamer kennelijk verrast. De reikwijdte van het amendement-Haverkamp is velen ontgaan. Inmiddels is tijdig duidelijk geworden, voordat het point of no return is bereikt, dat het dit amendement niet tegemoetkomt aan bezwaren van de Raad van State ten aanzien van deze wet, maar die bezwaren juist versterkt.

De minister kwam gisteren niet toe aan de beantwoording van de vraag wat hem het gevoel geeft dat de provincies voldoende toegerust zijn voor decentralisatie. Kan hij die vraag nu beantwoorden? De Flora- en faunawet heeft in dit opzicht laten zien dat overhaaste decentralisatie tot heel veel bestuursrechtelijke problemen kan leiden. Uitschakeling van de bestuursrechter is daar geen oplossing voor, maar is hooguit een paardenmiddel.

De RBML geeft niet langer rechtsbescherming aan de burger dan een maand of drie en dat is te weinig om in te stemmen met een onvoldragen voorstel.

*N

De heer **Laurier** (GroenLinks): Voorzitter. Ook van de kant van mijn fractie dank voor de beantwoording van de minister en voor zijn brief. De minister heeft gisteren in eerste termijn veelvuldig gesproken over de ontwikkeling naar decentralisatie en over de ontwikkeling weer terug, in de richting van centralisatie. In dat kader sprak hij over een pendelbeweging. Hij vond dat een dergelijke centralisatie goed kan zijn uit oogpunt van milieu en burgers. Mijn fractie onderkent dat voortschrijdend inzicht van belang kan zijn. Voortschrijdend inzicht is uitstekend, maar moet dan wel netjes via de voordeur geregeld worden en niet via een beetje gedogen aan de achterdeur. Wat mijn fractie betreft, is eerst de Luchtvaartnota en daarna de aanpassing van de regelgeving de koninklijke weg.

De minister heeft een brief geschreven, waarvoor veel dank. De brief laat echter nog een paar vragen bestaan. In de brief vergelijkt de minister de beide opties, aannemen van de regelgeving nu of verlengen van de structuurvisie. Verlenging van de structuurvisie als terugvaloptie heeft de minister al eerder ingezet, maar, zo schrijft hij, het heeft een aantal juridische risico's. Mijn fractie vraagt zich af of hij een beeld heeft van die juridische risico's. Mevrouw Linthorst sprak hier ook al over.

Ook is niet helder wat de minister heeft gedaan om helderheid te krijgen over de feitelijke omvang van de juridische risico's. Mijn fractie zou daar graag iets naders over vernemen. Of is het zo dat de minister in feite zegt dat hij de juridische risico's wel ziet, maar dat hij niet te veel gaat doen aan het mogelijk minimaliseren ervan, omdat dat zijn positie straks zal verzwakken in de Kamer?

Bovendien, de heer Vliegthart sprak hier ook al over, is de verlengingsmogelijkheid vooralsnog -- dit woord staat tussen haakjes -- niet vastgelegd in de Wro. Het is puur nieuwsgierigheid mijnerzijds, maar betekent dit dat de minister hier een verandering van de Wro aankondigt? Hij schrijft tenslotte "vooralsnog". Betekent dat dan weer dat er klaarblijkelijk op dit punt toch wat communicatieproblemen of coördinatieproblemen zijn geweest tussen de verschillende ministeries die nu alsnog moeten worden rechtgezet?

Dan kom ik op de rechtspositie van mensen bij regionale luchthavens die mogelijk van nationaal belang worden. Hierover is al een aantal belangrijke dingen gezegd. De minister zegt in feite dat hij een aantal zaken die nu geregeld zou worden buiten werking laat, vooral als het gaat om de gang naar de bestuursrechter zolang de Luchtvaartnota niet besproken is. Dit is een kwestie van uitstel maar niet van afstel. Dat betekent dus dat er op termijn onzekerheid blijft bestaan. Bovendien zijn er nu zes van dit soort luchthavens. Tot de discussie heeft plaatsgevonden, is er dus onzekerheid voor al die omwonenden. Ook is het de vraag hoe hard de

toezegging is die in feite wordt gedaan. Wat als wij hebben overlegd over het geheel, maar de minister op dit punt zijn eigen gang gaat?

De minister zegt dat Aarhus eigenlijk niet geldt als een aantal zaken voorlopig buiten werking wordt gesteld. Als dat geweest is, gaat het echter eventueel wel gelden voor luchthavens met een nationale status. Dat zou niet erg zijn, omdat de gang naar de civiele rechter in feite even sterk zou zijn als de gang naar de bestuursrechter. Deze redenering snapt mijn fractie niet. Wij krijgen daarover graag meer duidelijkheid.

De **voorzitter**: Wij zijn aan het einde gekomen van de tweede termijn van de Kamer. Mij heeft inmiddels het verzoek bereikt van de regering om vijf minuten te schorsen. Ik zie dat hier geen bezwaar tegen bestaat bij de aanwezige leden.

**

De vergadering wordt van 20.20 uur tot 20.25 uur geschorst.

*N

Minister **Eurlings**: Voorzitter. Ik dank de leden voor hun bijdrage in de tweede termijn. Wij hebben gisteravond uitvoerig van gedachten gewisseld over de twee lijnen van dit wetsvoorstel. De eerste lijn betrof het actualiseren en verbeteren van de regelgeving. De tweede ging over de manier waarop wij omgaan met een mogelijk nationaal luchthavensysteem. Wat kunnen de gevolgen zijn van de posities die het kabinet, de Eerste en de Tweede Kamer op dat punt nog kunnen gaan innemen? Mijn excuus voor de wat verlate toezending van de brief, maar het was door de aard van de discussie in de Transportraad niet gemakkelijk om veelvuldig die vergadering te verlaten. In de brief heb ik nadrukkelijk de ont koppeling van de genoemde twee lijnen willen accentueren zodat wij tot verbetering en actualisering van de regels kunnen besluiten, maar met behoud van de zorgvuldigheid en de vrijheid in verband met de punten waar een besluit over een al dan niet nationaal luchthavensysteem zou kunnen interfereren met rechtsbescherming et cetera. Ik zal, los van de concrete vragen die mij zijn gesteld en die ik naar beste kunnen zal proberen te beantwoorden, mijn bijdrage in de tweede termijn focussen op de drie punten die in mijn brief van vandaag naar voren komen. Dat is de vraag over Aarhus, de vraag van de rechtsbescherming en de vraag waarom het kabinet er zo aan hecht om de nieuwe regelgeving voor de eerste kerstdag operationeel te hebben en het KB geslagen te hebben.

Ik merk dat de begrippen nog steeds door elkaar lopen. De luchthavens van de lijst-Hofstra -- ik blijf het maar zo noemen -- hebben de landelijke staat als het bevoegd gezag, wat nationale betekenis inhoudt. Dat is altijd zo geweest, maar lange tijd bestond het gevoel dat wij dat gingen veranderen. In dit voorstel blijft het gewoon zoals het was. Het bestendigen van deze situatie, die al sinds jaar en dag bestaat, is heel iets anders dan de

vraag of wij straks samen een nationaal luchthavensysteem gaan bouwen. Die vraag en de vraag wat zo'n nationaal systeem betekent, of er overgeheveld wordt vanuit Schiphol en hoeveel et cetera, dienen volgend jaar bij de discussie rond de luchtvaartnota uit en te na beantwoord te worden. Ik koppel dat echt los. Er werden tal van inhoudelijke vragen gesteld. Men noemde Rotterdam, maar ik kan andere plaatsen noemen waar het proces van onderop plaatsvindt, zoals Eindhoven en Lelystad. Wellicht kan men ook discussies van onderop verwachten rond Groningen, Maastricht en zeer zeker Twente, waar de twee lijnen worden gevolgd tot juni. Al deze discussies staan los van het feit dat, anders dan de gedachte die sinds Jorritsma is ingezet, wij in dit kleine land met de paar luchthavens van dit soort beter centraal de afweging kunnen maken tussen economie en ecologie. Inderdaad is er een nieuwe lijn, met name voor het garanderen van een gelijke balans voor al die vliegvelden, om het milieubelang te dienen. Dat is beter dan al dit soort gekke bewegingen. Ik heb dat in de Kamer horen zeggen en ik heb het gisteren ook over proberen te brengen.

De heer **Schouw** (D66): U koppelt het los. Maar even voor mijn begrip: het hele door u gewenste juridische instrumentarium ligt klaar binnen de RBML. Dat heb ik toch goed begrepen?

Minister **Eurlings**: Dat zou dus altijd nog veranderd kunnen worden. In de paarse jaren dacht men er anders over, maar nu denkt een brede politieke meerderheid dat wij die paar velden beter onder landelijk bevoegd gezag kunnen stellen. De RBML wil op dat vlak een bestendiging van de huidige situatie. Wij zullen nog een uitgebreide discussie voeren naar aanleiding van het rapport van de commissie-Alders, over een nieuwe situatie waarin het gaat naar een stelsel van een paar communicerende vaten. Eerder is gezegd -- het is gisteren door sommige woordvoerders herhaald -- dat als je rond Schiphol bepaalde afspraken wilt maken, de uitplaatsing ook moet slagen. Of dat op een goede manier, van onderop gedragen, lukt, zal moeten blijken. Daarop kan ik nu het antwoord niet geven.

De heer **Schouw** (D66): Ik wil voor de orde van het debat het volgende stipuleren. Alle juridische mogelijkheden om te komen tot één luchtvaartstelsel -- die woorden komen voor in de wet en de toelichting van de wet -- zijn geregeld in deze wet. Het is een feit dat die infrastructuur erin staat. U kunt dat niet wegpoetsen. Dat is overigens wat anders dan dat je die infrastructuur ook materieel gaat invullen.

Minister **Eurlings**: Ja, exact. En dat materiële invullen kan niet alleen met de RBML. Dat zou je ook onder andere regelgeving kunnen besluiten. Er zijn heel wat landen in Europa die dat overwegen of overwogen hebben. Ik zeg dat wij die discussie met elkaar zullen moeten gaan voeren. Dadelijk zal ik nader ingaan op de vragen die door onder andere

de SP-fractie zijn gesteld, over wat mijn toezegging in dat verband precies waard is. Ik doe echter een beroep op de leden van deze Kamer om het verschil dat ik aangaf serieus te nemen. Ik probeer over te brengen dat het feit dat de staat het bevoegd gezag blijft -- zoals hij dat sinds jaar en dag is geweest -- iets anders is dan het maken van beleidsinhoudelijke keuzen over wat wij dadelijk met welke luchthaven gaan doen.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Volgens mij bestaat er in deze Kamer geen misverstand over het feit dat er een verschil is tussen luchthavens van nationaal belang waarbij de overheid het bevoegd gezag blijft en het onderdeel zijn van een luchthavensysteem Schiphol. Bij mijn fractie bestond dat misverstand in elk geval niet. Ik heb ook niet de indruk dat andere fracties hierover in verwarring zijn. Wat mij betreft mag de minister dit punt dus afsluiten.

Minister **Eurlings**: Dat misverstand bleek niet uit uw pleidooi. Ik meende uit het pleidooi van anderen toch op te maken dat de twee begrippen door elkaar liepen. Daarom hechtte ik eraan dat punt aan het begin van mijn beantwoording nog eens serieus te maken.

Voorzitter. Ik wil het nu hebben over de drie punten. Omdat ik de positie die de leden van deze Kamer gisteren innamen en de geuite zorgen zeer serieus neem -- ik doel daarbij onder andere op de bijdragen van de heer Van den Berg en van mevrouw Linthorst -- heb ik een voorstel aan de Kamer gedaan waarin ik de twee lijnen materieel ontkoppel. De eerste betreft het op een moderne wijze regelen van de juridische positie en de tweede is de vraag hoe wij omgaan met een mogelijk luchtvaartstelsel. Ergo: het amendement-Haverkamp en alle gevolgen daarvan.

Er wordt mij gevraagd wat dat betekent. Het betekent dat ik in de Tweede en de Eerste Kamer de discussie aan zal gaan over een dergelijk luchtvaartstelsel. Daarbij moet aan de orde komen over wat voor soort luchthavens je het dan hebt. Dat zijn lang niet al de luchthavens van nationale betekenis. De criteria zullen in de discussie aan de orde komen. Wij kunnen kijken naar andere landen van Europa en hoe Europa het inkadert. Vervolgens komen wij met elkaar voor de vraag te staan of wij dit systeem in zijn essentie dermate interessant vinden, dat je voor die paar luchthavens die een soort communicerend vat met Schiphol zouden worden, hetzelfde juridische regime als dat van Schiphol -- sinds mevrouw Netelenbos -- kunt gaan hanteren. Wij voeren dit debat niet met elkaar voor niets; ik hoop dat u mij niet zo leert kennen. Als men dit in de Tweede en Eerste Kamer niet vindt, ondanks argumenten, dan staat altijd de weg vrij om de werking van dat gedeelte van de wet langer uit te stellen en om een wetswijziging -- dat is dan de koninklijke weg -- voor te stellen bij de Tweede Kamer. Wij gaan hier niet met elkaar babbelen, waarna het allemaal is zoals het volgens het kabinet moet zijn. Wij voeren dat gesprek serieus met elkaar. Mocht desondanks aan de overkant en hier het negatieve gevoel overheersen, dan kunnen wij met elkaar een

andere keuze maken. Door het hier zo serieus te zeggen, hoop ik de Kamer echt ervan te overtuigen dat het aanbod dat ik haar gisteren gedaan heb en dat ik in mijn brief van vanmiddag nog eens heb bevestigd, serieus is en dat beide Kamers de regering daarop kunnen aanspreken.

De heer **Koffeman** (PvdD): De minister zegt dus met zo veel woorden dat op het moment dat een of beide Kamers van het parlement niet blijken te willen dat die bestuursrechtelijke consequenties eraan zitten, het hen altijd vrij staat om de wet te wijzigen? Dat is de koninklijke weg. Hij zegt dus niet dat hij in dat geval de bezwaren zo serieus neemt dat hij er voor langere duur van afziet. Dat heb ik verkeerd beluisterd, begrijp ik?

Minister **Eurlings**: U hebt mij inderdaad verkeerd beluisterd. Ik heb gezegd dat de regering een overtuigend voorstel denkt te kunnen doen voor een klein nationaal luchtvaartstelsel, ervan uitgaande dat het Aldersproces een goed vervolg krijgt en wij met een overtuigende Luchtvaartnota kunnen komen. Wij zijn ervan overtuigd dat wij u een voorstel kunnen voorleggen voor een goed functionerend luchtvaartstelsel en dat ons verhaal u ervan zal overtuigen dat het daarbij van belang is dat die paar luchthavens -- het grote Schiphol en die paar kleintjes die daarmee gaan communiceren en interveniëren -- hetzelfde juridische systeem hebben. Als ik beide Kamers er echt niet van kan overtuigen dat dit voordelen heeft, dan staat het mij vrij -- ik kies mijn woorden niet licht -- om dat gedeelte van de wet langer uit te stellen en dan via de koninklijke weg een wetswijziging voor te leggen aan de Tweede Kamer.

De heer **Koffeman** (PvdD): U zegt: het staat mij vrij. U zegt dus dat als er breed gevoelde bezwaren zijn in de Tweede en Eerste Kamer, het u vrij staat om met een wetswijziging te komen. U zegt dus dat u de vrijheid neemt om dat wel of niet te doen. U zegt niet dat u zich bindt aan de conclusies van de Eerste en Tweede Kamer en er in dat geval van afziet, zoals u nu zegt dat u er drie maanden van afziet. Nee, u zegt: in dat geval staat het mij vrij om dat te doen.

De heer **Vliegenthart** (SP): Ik versta de minister anders: als er in de Tweede en Eerste Kamer zwaarwegende bezwaren zijn tegen een voorstel waarvan de minister hoopt dat het ons kan overtuigen, dan zal hij het uitstellen en met een wetswijziging komen. Het is een beetje flauw om te vallen over woorden als "het staat mij vrij". Dat is volgens mij gewoon het spraakgebruik van deze minister. Voor de Handelingen: de minister zegt dus toe dat hij, als er zwaarwegende bezwaren zijn, met een wetswijziging komt?

Minister **Eurlings**: Ja, waarbij u het precies zegt: Tweede en Eerste Kamer. Ik zit natuurlijk met de complicatie dat op dit vlak aan de overkant nadrukkelijk anders is besloten dan men aan deze kant lijkt te willen. Dat maakt het nogal complex voor mijn toezeggingen. U duidt het nader. Ik neem

het parlement op dit vlak zeer serieus. De extra ronde die wij gaan doen, is geen ronde voor de vaak. Als ik de Kamers er niet van kan overtuigen, dan leidt dat dus tot een aanpassing. Maar ik ben er optimistisch over dat ik hen wel kan overtuigen. Ik zal daar mijn best voor doen.

Vandaar de ontkoppeling en het verhaal van de rechtsbescherming om nogmaals te benadrukken dat ik mijn brief niet voor niets heb geschreven en dat ik mijn aanbod van gisteren niet voor niets heb gedaan. Dat is een serieus aanbod.

De heer **Vliegenthart** (SP): Dat aanbod staat los van het aanbod dat u hebt gedaan in de brief van 25 november om ook met de Eerste Kamer te debatteren over het besluit waar de beleidsmatige inkadering van de RBML verder wordt ingevuld?

Minister **Eurlings**: Het voorstel dat ik gisteren heb gedaan, is een extra voorstel.

Ik kom te spreken over het Verdrag van Aarhus. Wij zijn hier echt serieus en naar beste weten mee omgegaan. Wij hebben het niet alleen zelf gewikt en gewogen, maar ons ook breed laten adviseren. Ik heb de argumenten genoemd. Veel landen hebben het verdrag ondertekend, niet alleen Nederland, maar ook het land van onze zuiderburen, waar ik vanmiddag mocht zijn en een land als Turkmenistan. Ik weet niet of de leden dit land enigszins kennen, maar dat is toch een land dat qua juridische procedures net weer iets anders is dan de lage landen.

Ik heb ook inhoudelijke beargumenteerd waarom wij ervan overtuigd zijn dat het onder het Verdrag van Aarhus zou moeten vallen. Wij hebben dé specialist bestuursrecht op dit vlak van het ministerie van Justitie om een extra advies gevraagd. Ik citeer hem: "Het is onwaarschijnlijk..." -- u weet dat juristen zich altijd voorzichtiger uitdrukken dan sommige politici en bestuurders -- "...dat het verdrag verplicht tot bestuursrechtelijke rechtsbescherming. Dit alleen al vanwege de grote verschillen tussen de rechtsstelsels in de aangesloten landen." Ik geef hiermee aan dat wij geen doelredenering hebben gevolgd, maar gewoon naar beste weten de Kamer proberen te antwoorden.

Nu hebben toch velen van u hier nadere opmerkingen over gemaakt. De heer Van den Berg deed zelfs een concreet voorstel. Hij noemde de Raad van State in dezen. Ik stel voor om ook op dit punt de Kamer ervan te overtuigen dat het ons echt ernst is en dat wij onze woorden hier niet licht spreken.

Laten wij de volgorde bekijken. Er komt een Luchtvaartnota. Dan ligt de vraag voor: beslissen wij om zo'n nationaal luchthavensysteem in te stellen? Het is mogelijk dat op basis van het vervolg van het rapport van Alders of discussies in het parlement wordt gezegd dat wij het niet moeten doen. Ik hoop van wel, maar dat is de vraag. Vervolgens is de vraag over het amendement-Haverkamp aan de orde, mits het parlement de redenering van het kabinet kan volgen. In dat geval zeg ik toe dat ik bij het eerste AMvB onder dat nieuwe regime -- van één van die luchthavens die

toegevoegd wordt aan dat landelijke systeem, onder werking van het amendement-Haverkamp -- expliciet advies vraag aan de Raad van State over de vraag of dit kan binnen het Verdrag van Aarhus. Dus mocht het zo zijn dat dit systeem er komt en mocht het zo zijn dat dit gebeurt onder het amendement-Haverkamp, dan zal ik voordat het eerste AMvB in werking treedt, expliciet de Raad van State op dit punt om advies vragen, zodat dit bij onze oordeelsvorming een rol kan spelen. Het spreekt natuurlijk voor zich dat, als wij het echt fout hebben, wij in den brede de gevolgen van zo'n negatieve uitspraak zullen moeten bezien. Dat is weer een extra argument waarmee ik hoop aan te tonen dat wij au sérieux zijn en serieus denken dat het geen probleem is.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Ik zal absoluut niet meer denken dat de minister niet serieus op onze vragen ingaat. Ik heb daar zeer veel waardering voor. Bij het Verdrag van Aarhus is echter iets meer aan de hand dan het onder hetzelfde regime brengen van de communicerende vaten. Ik denk dat iedereen hier het erover eens is dat als je één luchthavensysteem hebt, je ook één regime moeten hebben. Er moeten niet in één luchthavensysteem verschillende regimes zijn voor verschillende vliegvelden. De vraag doet zich ook voor of het regime-Schiphol ook voor Schiphol zelf niet in strijd is met het verdrag. Misschien gaat de minister daar nog op in, maar die vraag is wel gesteld. Dat een bepaald regime voor het hele systeem moet gelden, is glashelder, maar het gaat er ook om of het voor Schiphol zelf niet in strijd is met het Verdrag van Aarhus.

Minister **Eurlings**: Ik heb geen enkele reden om eraan te twifelen dat mevrouw Netelenbos het juist had toen zij het systeem zo maakte. Ik vind het ook een beetje buiten de orde van dit debat. Wij hebben het nu over RBML. Ik zeg u hier heel omstandig toe dat, mocht het zich ooit voordoen in dit kader, wij dit aan de Raad van State zullen voorleggen. Mocht dat tot een negatieve uitspraak leiden, dan hebben wij dat natuurlijk in den brede te bezien. Maar laten wij nu oppassen om, terwijl al onze specialisten iets anders beweren, ineens twijfel te zaaien over de regelgeving rondom Schiphol, waarover u het eerder in dit huis hebt gehad. Nogmaals, ik vind dat een beetje buiten de orde. Als u mij vraagt of ik ervan overtuigd ben dat het geldt, is mijn antwoord klip en klaar "ja".

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Volgens mij is het niet buiten de orde, want het gaat om het onderbrengen van een aantal luchthavens onder een systeem waarvan het de vraag is of dat in strijd is met Aarhus. Ik wil helemaal geen twijfel zaaien. Ik wijs er wel op dat toen mevrouw Netelenbos dit systeem voorbereidde er van Aarhus nog geen sprake was. Mijn fractie heeft het gisteren in eerste termijn ook gevraagd. Klopt het dat er een aanvraag is gedaan voor advies bij de Raad van State over de vraag of de eigen regelgeving wel of niet past binnen Aarhus?

Minister **Eurlings**: Ik kom zo terug op die vraag.

Ik houd u gaarne het derde hoofdpunt voor: de kwetsbaarheid van het niet tijdig besluiten. Ik gebruik mijn woorden niet licht. Ik heb u gisteren aangegeven wat de kwetsbaarheid, als ik die term op een andere manier mag gebruiken, voor een minister van Verkeer en Waterstaat in een debat zoals dit is. Hoe meer ik ga stipuleren waar de kwetsbaarheden zitten, hoe groter die kwetsbaarheden als vanzelfsprekend worden, want alle woorden hebben hun duiding en hun kracht. Daarom is het voor mij moeilijk balanceren, maar ik gebruik mijn woorden niet licht. Om dat te onderbouwen wil ik u een aantal opmerkingen van derden meegeven, ook naar aanleiding van het debat dat wij hier gisteravond hebben gehad. De gespecialiseerd ambtenaar van de MER-commissie - ik heb het nogmaals nagevraagd -- heeft de kwetsbaarheid van de terugvaloptie nadrukkelijk aangegeven. Er is overleg gevoerd met de landsadvocaat, die zegt dat bij vaststelling van de structuurvisie de plan-MER-plicht geldt: er moet worden getoetst aan de luchtkwaliteit. Bij een verlenging wordt de procedure van vaststelling gevolgd en daardoor is de terugvaloptie kwetsbaar. De directeur-generaal van VROM, die ik zojuist nog heb gesproken, heeft nogmaals bevestigd dat de verlengingsprocedure inderdaad niet in de nieuwe WRO zit. Dat wil zeggen vooralsnog niet, omdat niet is uit te sluiten dat het later alsnog een optie kan worden, maar op dit moment zit die er niet in. Wij hebben het te doen met het "nu", want ieder beeld dat wij voor eerste kerstdag een aangepaste Wet ruimtelijke ordening in werking hebben lijkt mij illusoir. Wij hebben te maken met de Wet ruimtelijke ordening zoals die er nu ligt. Daarin is die mogelijkheid er niet. Daardoor is kwetsbaar hoe de Raad van State een verlenging zal beoordelen. Ik noem u dus de gespecialiseerd ambtenaar van de MER-commissie, de landsadvocaat en de directeur-generaal van het ministerie van VROM. Ik zeg het niet als dreigement. Ik snap uw gevoeligheid; ik heb gisteren wat opgepikt in de discussie rondom de Westerschelde. Maar ik gebruik mijn woorden niet licht. Hierbij is ook een staatsbelang in het geding. Vanwege dat staatsbelang kan ik niet verder gaan met al die kwetsbaarheden eruit te peuren. Ik vraag u: neem mijn woorden niet licht, want ik heb ze zeker niet licht gesproken.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Ik begrijp dat het ingewikkeld is om iets meer duidelijkheid te geven, maar ik heb nog een vraag. De minister sprak net over de MER-plicht en de luchtkwaliteit. Vindt hij het nu wenselijk of juist niet wenselijk dat die procedure nog een keer wordt gestart?

Minister **Eurlings**: Dat is een duidelijke vraag en ik kan er heel simpel over zijn. Ik vind dat de MER nodig en wenselijk is, maar dan liever op basis van nieuw beleid. Door het gewoon verlengen van de structuurvisie, waar dergelijke onderdelen niet in zitten, word je kwetsbaar.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): De minister kan hier toch wel iets meer duidelijkheid over geven, want volgens mij is er geen enkel staatsgeheim in het geding wanneer hij aangeeft wat de kwetsbaarheid is als er onder een structuurvisie waar geen MER-plicht bestond nu wel een MER moet worden georganiseerd. Ik begrijp dat niet.

Minister **Eurlings**: De kwetsbaarheid kan erin zitten dat dit vanaf de eerste dag dat de verlenging van de structuurvisie juridisch geldt niet is geschied. Ik heb zojuist de directeur-generaal van VROM en de landsadvocaat aangehaald. Bij die verlenging wordt de procedure van vaststelling gevolgd, waardoor die kwetsbaar is. Vanaf dag een heb je niet aan die MER voldaan, want die zit er niet in. Dat is precies het tussenstuk waarin je terechtkomt. Daarom kun je dat opvangen met een overgangsregeling van de Wet RBML. Ja, wij hechten zeer aan de MER. Dat is het moderne denken en dat was er vroeger niet. Daarom vind ik de nieuwe regeling op dat vlak veel beter.

De heer **Schouw** (D66): Als ik dadelijk naar huis ga, is dat misschien ook een heel kwetsbaar ritje, want je weet nooit of je goed thuiskomt. Ik maak even die opmerking, omdat ik het heel moeilijk te wegen vind. De minister creëert mystiek rondom deze zaak. Als het echt heel bezwaarlijk was geweest, had u wellicht de commissievoorzitter kunnen informeren en kunnen vragen: kunnen wij er een besloten commissievergadering over hebben, want ik heb echt een aantal grote problemen en die wil ik in beslotenheid delen met de commissie. Dat hebt u niet gedaan, dus ik kan echt niet wegen hoe het met die mystiek zit. Ik vraag u om daarop te reageren. Bent u bereid die mystiek wat meer te ontrafelen in een eventuele besloten commissievergadering?

Minister **Eurlings**: Ik ben heel duidelijk. Ik ga niet over uw procedures. U had er ook zelf om kunnen vragen, maar ik wil die jibak niet spelen. Ik vind dat ik er heel duidelijk over ben geweest in de brieven dat er een kwetsbaarheid is. Ik heb gisteren geprobeerd te zeggen dat het feit dat wij een terugvaloptie in beeld hebben gebracht niet wil zeggen dat wij het een wenselijke optie vinden. Wij vinden het een zeer onwenselijke optie. Ik ben zojuist in een interruptiedebat met mevrouw Linthorst verder gegaan. Ik heb nadrukkelijk gezegd dat een verlengde structuurvisie dadelijk geen MER heeft, terwijl dat nu wel moet en dat dit een heel kwetsbaar punt is. Ik heb u de landsadvocaat geciteerd, de specialist van de MER-commissie en de DG VROM. Nogmaals, ik zeg dat niet als dreigement, want ik heb gisteren begrepen dat de Westerschelde een open wond heeft achtergelaten. Maar ik zeg het wel, omdat ik wil duiden dat het niet licht gewogen moet worden.

Ik zou de redenering willen omdraaien. Ik heb in eerste en tweede termijn geprobeerd alle grote bezwaren die u zou kunnen hebben -- dat is de uitwerking van het amendement-Haverkamp, dat is Aarhus -- van een dusdanig antwoord te voorzien dat er extra zekerheden worden

gecreëerd. Ik heb vandaag nogmaals benadrukt dat het geen loze toezeggingen zijn; het interruptiedebat met mevrouw Linthorst was daartoe zeer dienstig. Als in de uitwerking van deze wet een situatie zou ontstaan dat er onder dat nieuwe regime een AMvB komt, zal ik dat expliciet aan de Raad van State vragen: ik wil hier uw antwoord op hebben. Dat is bij dezen toegezegd. Wat is er met die toezeggingen nu nog op tegen om het risico te vermijden dat wij volgens de landsadvocaat lopen? Dat vind ik de omgekeerde vraagstelling. Ik zou daar zelf geen heel stevig antwoord meer op kunnen verzinnen. Ik ben natuurlijk niet helemaal neutraal in deze discussie, maar ik geef het u toch mee.

Ik heb de voordelen van het regelen kunnen uitsplitsen. Ik heb ze u genoemd: invoering normering externe veiligheid, kortere besluitvormingsprocedures en de helihavens kunnen nu van milieueisen worden voorzien. Dat kan vandaag de dag niet. Het heeft zo ook zijn voordelen.

Rond Rotterdam is even genoemd. Ja, maar het is ook prima dat het proces zich zo afspeelt. Dat stimuleren wij nu juist. Rotterdam heeft ook niet meer zo veel milieuruimte -- dan druk ik mij voorzichtig uit -- om heel veel vluchten van Schiphol op te vangen. U weet hoe moeilijk dat nu al is. Het is daarom dat de heer Van Heijningen in de regio's vraagt waarop wij moeten focuseren. Ik zei dat gisteren ook. Het is prima dat hierover uitspraken komen. Alders heeft voorop Eindhoven en Lelystad genoemd. Ook daarbij verloopt het proces van onderop. De heer Alders gaat met die regio's praten en zal met eenzelfde soort zorgvuldige afweging als bij Schiphol bekijken wat onder welke voorwaarden mogelijk is. Vervolgens kom je tot de eindafweging: wat kan worden uitgeplaatst en is dan de totale lijn van Hans Alders, een cap op Schiphol en het uitplaatsen van een deel niet mainportgebonden verkeer, een reële optie? Dat moet dan weer neerslaan in de Luchtvaartnota. Ik vind het dus prima, want zo moet het proces gaan. Ik wil geen dictaten van bovenaf.

Een luchthaven van nationale betekenis is nog geen onderdeel van een nationaal systeem in het kader van Alders. Daarover moeten wij dus echt later nog beslissen. Ik weet niet of dat gaat lukken, maar het hangt wel met elkaar samen. Je kunt niet de cap op Schiphol realiseren, maar vervolgens niet op een bepaalde manier aan uitplaatsing doen. Het is een beetje van tweeën één. Dan kun je twee kanten op.

Hiermee ben ik volgens mij ingegaan op de opmerking over het Verdrag van Aarhus. Het belangrijkste vind ik dat wij zekerheid creëren, mocht de Raad van State in beeld komen. Ik zeg niet dat ik dezelfde expertise heb. Mevrouw Linthorst vroeg of de civiele rechter een wet of beslissing kan herzien.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Er is een vraag gesteld over het advies dat werd overwogen door de minister van VROM en de relatie met Schiphol zelf.

Minister **Eurlings**: De aanvraag die de minister van VROM en de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat bij de Raad van State indienen, gaat over de voorlichting als bedoeld in artikel 18 van de Wet op de Raad van State en over de eisen die voortvloeien uit Europese en internationale regelgeving met betrekking tot de omvang van de kring van inspraakgerechtigden. Het gaat daarbij om de vraag of onder andere het Verdrag van Aarhus dwingt tot een ruimere kring van inspraakgerechtigden dan alleen belanghebbenden. Deze discussie flakkert steeds op in het parlementaire debat. Moet je daarbij de duimschroeven aandraaien of moet je dit heel breed laten? Deze aanvraag is dus behoorlijk anders dan de aanvraag over de vraag of de uitsluiting van een beroep op de bestuursrechter voldoet aan het Verdrag van Aarhus.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Ik begrijp dat deze aanvraag uitsluitend betrekking heeft op het aantal belanghebbenden of inspraakgerechtigden en niet op de procedures die voor deze groep openstaan?

Minister **Eurlings**: Dat klopt.

Mij is gevraagd naar de civiele rechter. Ik ben geen jurist, maar ik kan melden dat de rechter kan toetsen aan de rechtmatigheid. Hij kan niet zelf beslissingen vernietigen. Hij heeft wel instrumenten om dat af te dwingen. Ik noem bijvoorbeeld het buiten toepassing verklaren, het opleggen van een dwangsom of het opleggen van een verbod. Wat ik hierbij nog wil opmerken -- en dan kom ik los van het louter juridische -- is dat deze Nederlandse regering, en eigenlijk iedere Nederlandse regering, luistert naar de rechter en zich veel aantrekt van zijn uitspraak.

Wat zijn nu de juridische risico's? Deze hebben betrekking op Eelde, Maastricht, Rotterdam, Teuge, Midden-Zeeland en Lelystad. Voor al deze luchthavens worden het komende jaar besluiten voorzien. Laat ik een casus eruit nemen om te duiden waar het kan misgaan als het misgaat. De casus Eelde. Na 20 jaar procedures over baanverlenging is het niet ondenkbeeldig dat de Europese Unie zich op korte termijn gaat uitspreken over geoorloofde staatssteun. Dan zal opnieuw het besluit over baanverlenging voorliggen bij de Raad van State. De staatssteunkwestie was immers de enige resterende vraag van de Raad van State. Als de EU daarover straks positief adviseert, zou daarmee het licht voor Eelde op groen komen te staan. Wat riskeren wij dan? In het denkbeeldige scenario is het risico dat de Raad van State alsnog tot vernietiging van een besluit overgaat vanwege procedurele vragen die betrekking hebben op de verlenging van het SBL. Dan kom ik weer uit bij het interruptiedebat over de MER. Dat zijn heel reële risico's die zich op vrij korte termijn kunnen materialiseren. Hoe men er ook over denkt -- ik weet dat in dit huis over zo'n baanverlenging anders wordt gedacht -- na 20 jaar discussie zou ik het voor beide kampen zeer onfortuinlijk vinden als zo'n beslissing op deze manier in de vernieling komt.

De heer **Vliegenthart** (SP): Ik wil even terugkomen op het Verdrag van Aarhus en de gang naar de civiele rechter. Als ik het goed heb begrepen, stipuleert het Verdrag van Aarhus dat de rechtmatigheid zowel materieel als formeel kan worden getoetst. Is met de gang naar de civiele rechter de rechtmatigheid zowel formeel als materieel in deze rechtsgang getoetst?

Minister **Eurlings**: Ik heb in mijn brief heel duidelijk aangegeven waarom de regering denkt dat dit binnen het Verdrag van Aarhus past. Ik heb vandaag een extra garantiestelling ingevoerd. Stel dat het ooit komt tot een materialisering van het risico dat de heer Vliegenthart noemt. Dat hangt overigens af van de luchtvaartnood en van de vraag of wij überhaupt een luchthavensysteem gaan maken; het hangt er ook nog van af of na de gedachtewisseling met de beide Kamers het amendement-Haverkamp in werking treedt dan wel of er een wetsvoorstel komt om dat te wijzigen. Indien dit "als, als, als" zich voordoet, dan zal ik het expliciet vragen aan de Raad van State. Wij hebben vertrouwen in de stelling die wij in de brief hebben neergelegd. De extra garantie heb ik echter willen geven. Ik denk dat dit de beste manier is om met zo'n complex vraagstuk om te gaan.

De heer Schouw heeft gezegd: eerst beleid, dan regelgeving. Het wetsvoorstel loopt nadrukkelijk niet vooruit op het beleid. Het is een kaderwet. Het wetsvoorstel regelt procedures die gevolgd moeten worden en met welke zaken rekening moet worden gehouden. Dit wetsvoorstel geeft daarvoor nadrukkelijk een betere basis dan de regelingen van nu. Over beleid praten wij nadrukkelijk in de Luchtvaartnota. Ook met deze Kamer. En dat is geen praatje voor de vaak. Besluitvorming over de luchthavens komt pas aan bod in het desbetreffende luchthavenbesluit. Deze besluiten worden aan de parlementen voorgelegd. Het woord "vooralnog" heb ik nadrukkelijk aangegeven, ook na nogmaals van gedachten gewisseld te hebben met de directeur-generaal van het ministerie van VROM. Op dit moment staat het niet in de Wet ruimtelijke ordening; wij kunnen niet uitsluiten dat de mogelijkheid tot verlenging er later alsnog inkomt, maar daar hebben wij op de eerste kerstdag helaas niets aan. Dat lost het probleem dat wij hebben met de terugvaloptie niet op.

De heer Schouw vroeg wat de samenleving en de politiek eigenlijk vinden van het luchthavensysteem. Om dat te achterhalen starten wij nu juist het proces met de regio's onder leiding van de heer Alders op. Dat zullen wij dus nog moeten zien. Ook het kabinet zal de uitkomsten van die processen van onderop zwaar laten meewegen in zijn eindoordeel over de omgang met een mogelijk luchthavensysteem. Het zijn immers geen gemakkelijke vraagstukken. Overal zie je de spanning tussen belangen. Bij Brainport Eindhoven vraagt men zelfs om meer vluchten van Ryan Air omdat zij die zakelijk gebruiken. Dat is voor hun positie van belang. Tegelijkertijd zien de omwonenden liever niet meer kisten over hun huis. Die afweging zie je overal. Wij zullen het proces

moeten afwachten en dat geldt ook voor de regering en haar standpuntbepaling.

De heer **Koffeman** (PvdD): De minister heeft een aantal keren gezegd dat een probleem kan ontstaan op eerste kerstdag omdat er geen MER is, of omdat de eisen inzake luchtkwaliteit onvoldoende zijn ingevuld. Hoe ernstig zijn die problemen nu? Er zijn nogal wat instellingen en bedrijven in Nederland die geen geldige MER hebben of die niet voldoen aan de eisen inzake de luchtkwaliteit, en die daar jaren mee voort kunnen. Verwacht de minister dat op eerste kerstdag een proces-verbaal wordt opgemaakt tegen de luchthavens die niet aan de nieuwe MER-verplichting voldoen? Of denkt de minister dat het misschien wel los zal lopen en dat het toch een klein beetje een verondersteld probleem is dat in de praktijk wel eens heel erg kan meevallen?

Minister **Eurlings**: Er zijn veel punten waar ik graag over denk, maar over dit soort punten denk ik niet zoveel. Over dit soort punten laat ik mij graag raden door mensen die meer van dit soort zaken weten dan ikzelf. Je moet je eigen beperkingen kennen. Als een landsadvocaat daar nadrukkelijk een uitspraak over doet, als een gespecialiseerd ambtenaar van de MER-commissie daarover een uitspraak doet, als de directeur-generaal van het ministerie van VROM daarover een uitspraak doet en als ik zelf een casus erbij pak waaruit blijkt wat het kan betekenen als dit risico zich na 20 jaar discussie rond Eelde materialiseert, dan denk ik dat ik nadrukkelijk het risico in beeld heb gebracht. Ik wil de vraag omdraaien. Als ik die garanties heb gegeven rond Aarhus en de bestuursrechter, wat is er dan op tegen om dat risico te vermijden?

Wat vindt de Europese Commissie van een luchthavensysteem? De Europese Unie biedt het kader. Dit kader kan wel vrij stroperig zijn, want dan moet je weer naar Brussel terug et cetera. Die discussie zullen wij dus bij de Luchtvaartnota met elkaar voeren. Dat kader is ook gericht op het voorkomen van machtsmisbruik. Wij hebben gisteren ook gesproken over de transparantie van tarieven in het interruptiedebat met mevrouw Linthorst.

De heer Hofstra vroeg hoe wij omgaan met de luchtvaart. Dit kabinet staat een duurzame groei van de luchtvaart voor, dus geen ongebreidelde. Wij erkennen het grote belang van een mainport als Schiphol voor onze nationale economie. Dat belang blijkt ook uit een OESO-rapport en uit tal van rapportages die bijvoorbeeld de positie van de Randstad op het vlak van het vestigingsklimaat bezien. Dat netwerk van rechtstreekse verbindingen over de hele wereld is een belangrijke accet. Het maakt voor een bedrijf als Bangalor uit India heel veel uit of een manager snel op en neer kan naar een vestiging in Europa, of dat hij moet overstappen met alle risico's van het missen van een vlucht en vertragingen van dien. Als de Kamer wil dat deze bedrijven hier een Europees hoofdkwartier vestigen, is het hebben van rechtstreekse verbindingen van zeer groot belang.

Dit gegeven werken wij uit. Schiphol moet in elk geval die verbindingen overeind houden. Nieuw is dat wij selectief kiezen en niet meer voor alle luchthavens. Dit betekent dat bij Schiphol de prioriteit moet liggen voor de directe verbindingen. Dit betekent ook dat je voor die Nederlanders ruimte moet accommoderen, die terecht nog een keer met hun gezin op vakantie willen zonder auto of caravan, maar die naar Zuid Spanje of naar Gran Canaria willen vliegen. Uiteindelijk bepaalt de markt natuurlijk hoe die daarop inspringt, maar wij willen de voorwaarden stellen.

Op dit moment is de ontwikkeling van de luchtvaart zeer zorgelijk. Ik heb vandaag met collega's in Brussel hierover gesproken. Je hoort overal dezelfde geluiden, ook in sectoren als de auto-industrie. Het Zweedse voorbeeld van Volvo is niet gering in negatieve zin. Op de langere termijn bezien, gaan wij ervan uit dat de groeiprognozes zoals die aan het Aldersadvies ten grondslag hebben gelegen -- dat kijkt vooruit tot 2020, dus de middellange termijn -- nog realistisch zijn. Die groei zullen wij op een bepaalde manier moeten accommoderen. Ik zeg daarbij dat wij in de kosten/batenanalyses niet blind zijn voor luchthavens die direct aan de andere kant van de grens liggen. Ik hoorde gisteren het begrip "Nijmegen-Zuidoost" in dit verband.

De heer **Hofstra** (VVD): Ik vind dat de minister een beetje voorzichtig. Schiphol wordt niet geregeld in deze wet. Wij vinden dat hopelijk allemaal belangrijk. Mijn pleidooi was om de overige vliegvelden meer ruimte te geven. Ik heb inderdaad Weeze, Charleroi en Girona als voorbeelden genoemd. Ik geef toe dat het vaak om recreatievluchten gaat, maar het gaat ook om zakelijke vluchten en voor de regionale economie is dat van belang. Ik hoop dat de minister dat met ons eens is en dit met alle waarborgen die vandaag over tafel zijn gegaan, mogelijk maakt.

Minister **Eurlings**: Dat ben ik met u eens. Ik heb zojuist gezegd dat je ook die vluchten zult moeten accommoderen. Het lijkt mij vreemd om iemand om de een of andere reden 300 kilometer met de auto te laten rijden, om daarna vrij te kunnen vliegen. Dat is toch een beetje onvolkomen. Wij doen het natuurlijk wel zo dat de duurzaamheid op een Nederlandse manier wordt gediend.

Met de kostenstijgingen heeft de Kamer een punt. Een voordeel van één Europees systeem, bijvoorbeeld ETS, is dat je stappen kunt zetten zonder dat die de concurrentieverhoudingen verstoren. Daarom vind ik het van belang -- dit heb ik gisteren ook gezegd -- dat de premier specifiek voor Schiphol heeft gezegd dat een onnodige stapeling van kosten moet worden voorkomen en dat die kosten moeten worden gezien in relatie tot de ons omringende landen. Recente analyses laten zien dat Schiphol, na Heathrow, de duurste luchthaven is. Dit is een ongunstige positie, omdat je daarmee riskeert, sterker dan anderen te worden getroffen in deze moeilijke tijd.

Mij is gevraagd of de regionale overheden inmiddels voldoende in staat zijn om hun rol op te

pakken. Daarmee worden de regionale overheden bedoeld die te maken hebben met regionale luchthavens zoals Teuge. Provincies hebben expertise en experts op het gebied van milieu, ruimtelijke ordening en handhaving. Regionale overheden zijn voorbereid op hun taken door een uitgebreid programma van kennisoverdracht. Al enkele jaren zijn wij samen met provincies bezig met de overdracht van specifieke luchtvaartkennis op deze terreinen. Ook de sector is daarbij nadrukkelijk betrokken. Daarnaast wordt in samenwerking met de provincies gewerkt aan een digitaal informatiesysteem, waarmee bijvoorbeeld procedures en de kennis daarover transparant kunnen worden uitgewisseld. Bovendien zal Verkeer en Waterstaat de provincies nadrukkelijk faciliteren en begeleiden in de overgangperiode.

Ik haalde gisteren in mijn reactie op de heer Van den Berg aan, dat het IPO zijn bezwaar heeft ingetrokken op basis van de nadere duiding van de rijksstoets. Ik zei gisteren in het algemeen dat luchthavens allemaal hetzelfde klinken, maar er is een zeer groot verschil tussen dit soort velden en de velden die inderdaad geschikt zijn voor 737's en airbussen, waarbij ik de 380 in dit verband niet wil noemen. De eerste 380 moet nog op Schiphol worden ontvangen. Dat is dus een hele andere tak van sport en daarom vergt die ook een hele andere expertise.

Mevrouw de voorzitter. Ik meen dat ik hiermee de vragen heb beantwoord. Ik hoop dat ik met de extra garanties die ik heb willen geven over het Verdrag van Aarhus en over het later kunnen bezien van het amendement-Haverkamp de Kamer ervan heb overtuigd dat wij de lijnen ontkoppelen tussen het beter regelen van de huidige situatie enerzijds en de interferentie met de keuzes die in de Luchtvaartnota moeten worden gemaakt anderzijds. Ik heb geprobeerd om dit serieus te doen. De Kamer zal mij niet alleen in dit debat, maar zeker ook in dit debat, leren kennen als een minister die zijn woord nakomt. Wat ik hier heb gezegd, mag niet licht worden opgevat. Ik vraag de Kamer om de woorden die ik heb uitgesproken over de risico's die de terugvaloptie met zich brengt, niet te licht te wegen. Ik ben vandaag vergegaan in het benoemen van verschillende personen waaronder de Landsadvocaat. Dat is niet te doen gebruikelijk, maar ik heb dit gedaan om duidelijk te maken dat dit geen oneigenlijk drukmiddel is. Wij hebben serieuze zorgen. Gelet op het staatsbelang dat daarmee is gemoeid, hoop ik dat de leden dit deel van mijn dupliek niet licht zullen wegen.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de staatssecretaris geen behoefte heeft om te reageren, omdat hem geen vragen zijn gesteld.
**

De heer **Schouw** (D66): Mevrouw de voorzitter. De commissie voor Verkeer en Waterstaat heeft voordat wij aan de tweede termijn begonnen, afgesproken dat wij daarna even bij elkaar zouden komen. Ik verzoek u om daarvoor maximaal vijf minuten te willen schorsen.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Wenst een van de leden stemming over het wetsvoorstel? Dit is het geval van de zijde van de SP-fractie. Dit betekent dat wij volgende week over het wetsvoorstel zullen stemmen.

Ik dank de minister voor zijn reactie in tweede termijn en de staatssecretaris voor zijn aanwezigheid en sluit de vergadering.

**

Sluiting 21.25 uur.

!Lijst van besluiten en ingekomen stukken!

*N

Lijst van besluiten:

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om de plenaire behandeling van de volgende (wets)voorstellen te doen plaatsvinden op

9 december 2008 (hamerstuk):

Wijziging van de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren en enige andere wetten in verband met de flexibilisering en verduidelijking alsmede enkele aanvullingen van de regeling van de rechtspositie van rechterlijke ambtenaren en rechterlijke ambtenaren in opleiding (31227);

Wijziging van boek 2 van het Burgerlijk Wetboek ter uitvoering van Richtlijn 2006/46/EG van het Europees Parlement en de Raad van 14 juni 2006, tot wijziging van de Richtlijnen 78/660/EEG, 83/349/EEG, 86/635/EEG en 91/674/EEG betreffende de jaarrekening en de geconsolideerde jaarrekening (PbEU L 224) (31508);

8 en 9 december 2008:

Wijziging van de Wet luchtvaart inzake vernieuwing van de regelgeving voor burgerluchthavens en militaire luchthavens en de decentralisatie van bevoegdheden voor burgerluchthavens naar het provinciaal bestuur (Regelgeving burgerluchthavens en militaire luchthavens) (30452);

15 en 16 december 2008:

Wijziging van enkele belastingwetten en enige andere wetten (Fiscale Onderhoudswet 2009) (31717);

22 en 23 december 2008:

Wijziging van de Wet werk en bijstand in verband met decentralisering van de langdurigheidstoelage en op bevordering van maatschappelijke participatie gerichte ondersteuning van huishoudens met schoolgaande kinderen (31441);

Intrekking van de Invoeringswet Wet werk en bijstand (31559);

3 februari 2009:

Vaststelling van de begrotingsstaat van de Staten-Generaal (IIA) voor het jaar 2008 (31200-IIA, A en D);

- brief van de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 14 maart 2008

over de mogelijkheden tot herziening van de voorkeurdrempel bij de verkiezingen voor de Eerste Kamer en over de mogelijkheden om wijzigingen aan te brengen in de wijze waarop het aangaan van lijstverbindingen is geregeld voor de Eerste Kamerverkiezingen;

- verslag van het schriftelijk overleg over de brief van de minister van 14 maart 2008.

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen:

Wijziging van enige bepalingen van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en het Burgerlijk Wetboek teneinde naast het in deze bepalingen gestelde vereiste van schriftelijkheid ook ruimte te bieden aan de ontwikkelingen op het gebied van het elektronisch verkeer (31358);

Wijziging van de Algemene Ouderdomswet, de Wet studiefinanciering 2000 en de Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten in verband met het uitsluiten van het recht op ouderdomspensioen op grond van de Algemene Ouderdomswet, aanspraak op studiefinanciering voor uitwonenden op grond van de Wet studiefinanciering 2000 en aanspraak op tegemoetkoming voor uitwonenden op grond van de Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten bij vrijheidsontneming (31525);

Wijziging van de Wet gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens in verband met het mogelijk maken van systematische verstrekking van gegevens aan instellingen voor schulden- en kredietregistratie (31563);

Wijziging van de Politiewet 1993 in verband met het vervallen van de facilitaire diensten van het Korps landelijke politiediensten (31564);

Wijziging van enkele belastingwetten en enige andere wetten (Belastingplan 2009) (31704);

Wijziging van enkele belastingwetten en enige andere wetten (Overige fiscale maatregelen 2009) (31705);

Wijziging van enkele belastingwetten en enige andere wetten (Fiscale Onderhoudswet 2009) (31717).

Deze wetsvoorstellen worden in handen gesteld van de desbetreffende commissies;

2. de volgende regeringsmissives:

een, van de minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris voor Europese Zaken, inzake Europese Commissie/Uitbreidingspakket 2008-2009 (griffiennr. 132006);

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, de minister van Defensie, de minister voor Ontwikkelingssamenwerking en de staatssecretaris voor Europese Zaken, ten geleide van het verslag van de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen (Razeb) van 10-11 november 2008 (griffiennr. 142627.01);

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, houdende goedkeuring van de op 27 mei 2005 te Pretoria tot stand gekomen Wijziging van

het op 25 juni 1998 te Aarhus tot stand gekomen Verdrag betreffende toegang tot informatie, inspraak in besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden (Trb. 2008, 2 en 107), alsmede een toelichtende nota bij de verdragswijziging (griffiennr. 142836);

een, van alsvoren, inzake het Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Madagaskar betreffende luchtdiensten, met Bijlage, Antananarivo, 6 november 2008 (griffiennr. 142839);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van het op 18 december 2002 te New York totstandgekomen Facultatief Protocol bij het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing (Trb. 2005, 243 en Trb. 2006, 64), alsmede een toelichtende nota bij dit protocol (griffiennr. 142838);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van de op 1 en 2 februari 2008 te Genève tot stand gekomen Wijziging van Bijlage 8 van de op 14 november 1975 te Genève tot stand gekomen Douaneovereenkomst inzake het internationale vervoer van goederen onder dekking van carnets TIR (TIR-Overeenkomst) (Trb. 2008, 18), alsmede een toelichtende nota bij dit verdrag (griffiennr. 142812);

een, van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking, inzake evaluatie IOB over het Xplore Programma (griffiennr. 142805);

een, van de staatssecretaris voor Europese Zaken, ten geleide van zes fiches die werden opgesteld door de werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen inzake o.a. Mededeling betreffende ociën, ten geleide van de geannoteerde agenda voor de Eurogroep en Ecofinraad van 1 en 2 december 2008 (griffiennr. 142808);

een, van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, ten geleide van de Tweede voortgangsrapportage Passend onderwijs (griffiennr. 142796);

een, van de minister van Financiën, inzake actualisatie Stabiliteitsprogramma Nederland 2008 (griffiennr. 142834);

een, van de staatssecretaris van Defensie, ten geleide van de Strategische Kennis Agenda (griffiennr. 142823);

een, van de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, inzake Nationaal toewijzingsbesluit broeikasgasemissierechten 2008-2012 (griffiennr. 142809);

een, van alsvoren, ten geleide van het ontwerpbesluit tot wijziging van enkele op de Kernenergiewet gebaseerde algemene maatregelen van bestuur ter uitvoering van de Wijziging van het Verdrag inzake de fysieke beveiliging van kernmateriaal (Trb. 2006, 81) (griffiennr. 142810);

een, van alsvoren, ten geleide van het ontwerpbesluit tot wijziging van het Besluit biobrandstoffen wegverkeer 2007 (verlaging percentage toe te voegen biobrandstoffen) (griffiennr. 142833);

een, van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, inzake verzamelbrief Arbobalans en enige arbo-onderwerpen (griffiennr. 142798);

een, van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ten geleide van de monitor betalingsachterstanden (griffiennr. 142840);

een, van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, inzake Aanwijziging ex Wmg ter introductie dyslexiezorg (griffiennr. 142607).

De voorzitter stelt voor deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

3. de volgende geschriften:

een, van mr. A.H.M. Rieter te Nijmegen, inzake wetsvoorstel 28867 (Aanpassing gemeenschap van goederen) (griffiennr. 142294.02). Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Justitie;

een, van E. Lauxen, inzake illegale adoptie Belgische baby (griffiennr. 142818).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissies voor Justitie en voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport/Jeugd en Gezin;

een, van C. Boom te Amsterdam, inzake de Wet op de Rechterlijke Organisatie (griffiennr. 142794);

een, van D.L.M.T. Dankers-Hagenaars, inzake wetsvoorstel 30696 (Wet op de lijkbezorging) (griffiennr. 142580.02).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin;

een, van B. Ottink te Oldenzaal, inzake vliegveld Twente (griffiennr. 142800.01).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Verkeer en Waterstaat;

een, van V.v.E. Ostrea te Nes-Ameland, inzake de wetsvoorstellen 31374 (Wet ter verbetering werking electriciteits- en gasmarkt) en 31320 (Wet implementatie EG richtlijnen energie en efficiency) (griffiennr. 141076.08);

een, van M. Wijngaard te Naarden, inzake Continuon (griffiennr. 141076.09).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Economische Zaken;

een, van M. Bendelow te Molenhoek, inzake nieuwe WSW (griffiennr. 142744).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid;

een, van J.A.F. Bonnet te Den Haag, inzake wetsvoorstel chronisch zieken en gehandicapten (31706) (griffiennr. 142401.06);

een, van P. Postma te Gouda, inzake alsvoren (griffiennr. 142401.09);

een, van T. Bongers te Heerenveen, inzake alsvoren (griffiennr. 142401.07);

een, van A. Poppelaars, inzake vragen van CG-Raad WTcg (griffiennr. 142401.08);

een, van Fam. Couzijn te Honselersdijk,
inzake opname dyslexie in basispakket (griffienr.
142843);

een, van F. Ebing te Tiel, inzake de Wet
ambulancezorg (29835) (griffienr. 126139.22);

een, van J. van Helden te Tilburg, inzake de
NMA (griffienr. 142791).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de
leden van de vaste commissie voor
Volksgezondheid, Welzijn en Sport/Jeugd en Gezin.

Deze geschriften worden voor kennisgeving
aangenomen.